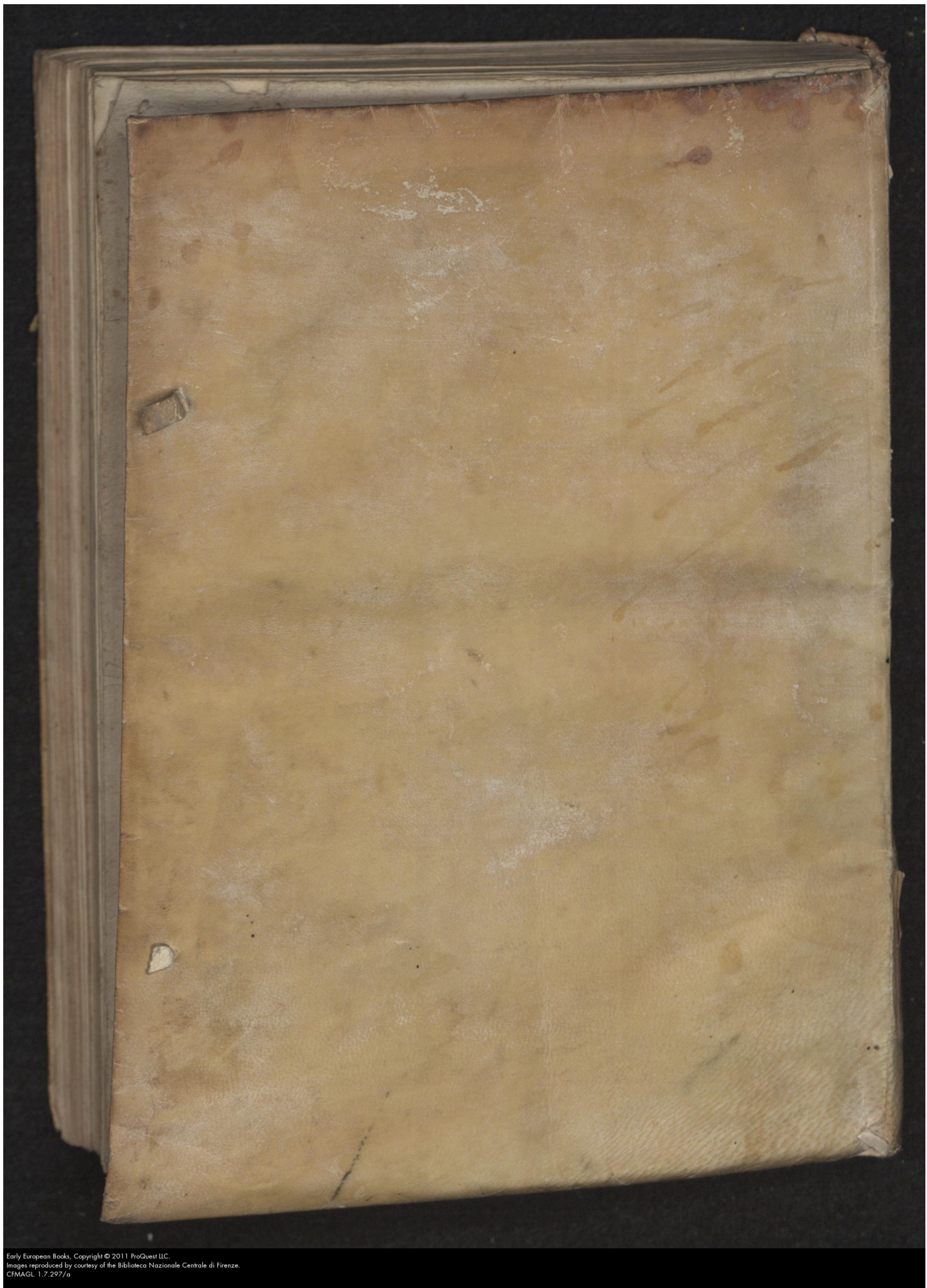

DE MORBIS PVERORVM

TRACTATVS LOCVPLETISSIMI

Variaq; doctrina referti, non solùm Medicis, verum-
etiam Philosophis magnopere vtiles;

*Ex ore Excellentissimi Hieronymi Mercurialis Foroliuiensis
Medici clarissimi, diligenter excepti, atque
in Libros tres digesti:*

Opera Iohannis Chrosczieyoioskij.

CVM LICENTIA, ET PRIVILEGIO.

VENETIIS,
Apud Paulum Meietum Bibliopolam Patauinum.
M D LXXXVIII.

AMPLISSIMO SENATVI POSNANIENSI.

VOTIES mihi vestrorum in me beneficiorum redit memoria, Senatus Amplissime, redit autem persæpe, vt par est, toties non possum non maximè animo excitari, & cogitare rationes, quibus me eorum memorem esse comprobem; si namque sua quidq; magnitudine metiendum est, atque in beneficijs aduertendum, quo tempore aut loco, & à quo, aut quibus de causis collocantur, ego, eo ampliora accepi, quod à vobis Senatu grauissimo, nihil inter ea simile promeritus, diuersis temporibus, opportune admodum, multa & magna accepi. Neque enim vlla vtilitatis spe ducti, quidpiam in me collocauistis, neque aliqua de me opinio ad bene mihi faciendum excitare vos potuit, quod à tenuitate mea sperari nihil queat, sed vestra tantum in bonas artes concitata propensio; & quidam erga me amor, veluti fontes extitere, è quibus vestra in me benefacta manarunt. Itaque quo maiora sunt hæc omnia pluribus ornata conditionibus, eo magis contendam & enitar opus est, vt gratum me vel aliqua saltem ex parte cognoscatis. Non ergo diutius differendum putaui da

ta nunc mihi uobis gratificandi occasiuncula, quin ali quod memoris erga uos animi argumentum darem. Clarißimus Præceptor meus Hieronymus Mercurialis, vir inter eos, qui de arte medica nostra hac tempestate bene sunt promeriti, facilè princeps, cum multis hinc inde præclarißimorum virorum literis sollicitaretur, vt copiam suarum de puerorum morbis disputationum faceret, quod scilicet illæ essent eiusmodi (vt tanti viri sunt omnia) quæ multo in medicina vsui esse possent, plurima continentes ex varijs grauissimorum veterum monumentis eruta, & maximo cum iudicio simul comportata, iustis amicorum petitionibus cupiens satisfacere, cum tot exempla manu scribi non possent, quot petebantur, tandem secum ipse statuit, pro communi omnium vtilitate eas typis imprimēdas dare. At quoniam nullum earum exemplar domi suæ habebat, quæ tantum apud aliquos eius auditores ex ore ipsius, cùm olim publicè illas habuißet exceptæ reperiebantur, sciens me quoq; fideliter descriptas habere, mihi id iniunxit negocij, meliorem in formam eas redigerem, reuiderem, & typis aptas facerem. Etsi vero iam in procinctu ad iter eram, quod me optimus pater meus ad se reuocaret, lubens tamen eius voluntati obtemperaui, & opus totum qua maxima potui diligentia sæpius iterata lectione, à mendis omnibus, quæ passim in celeri scriptione facilè occurrunt, perpurgaui, suprema etiam ipsius Auctoris manu adhibita. Perfecto ergo sic operi, atque in lucem exeunti, nomen ve-

strum

strum Senatus amplissime præfigendum putaui, tum idcirco vt vos, (qui antehac semper mihi defensores fuistis) hac quoque in parte laboris mei protectores habeam, tum etiam vt dum optatissimus Liber iste, varias in regiones feretur, vestræ in honestas Artes munificentiæ, & mei in vos grati animi luculentissimum per loca omnia simul euulget testimonium. Neque tamen inconuenit, tractationem De morbis puerorum, Senatui dicari: si enim mores animi corporis temperamenta sequuntur, & à teneris, vitia & virtutes imbibi queunt, atq; ex puerorum iactura aliqua Rebuspu. detrimenta ingruunt, fortasse ad vos quoque pertinuerit, in vestra quam sustinetis Repub. prouidere, vt ne vlla circa pueros fiant errata. Suscipite ergo læta fronte expectatissimi huius libri tutelam, & Auctorem virum spectatissimum amplexemini, & bene valete. Dat. pridie kal. Maij M. D. LXXXIII.

Amplitudini vestræ

maxime addictus

Ioannes Groscesius P. et M. D.

IN OPVS

DE MORBIS PVERORVM

EPIGRAMMATION

FRANCISCI HVNNIADINI TRANSILVANI.

ECQVA poli regio trifidi quis angulus orbis
Quodve latus terræ laudum eſt immune tuarum.
Mercurij facunde nepos. Iam gloria teſtes
Deſerit occaſus, alioq; renaſcitur orbe
Te Rhodani, Rheniq; cohors te Sarmatis Arctos
Te Scytha, te Myſus, Daciq;, Getæq; loquuntur,
Certatimq; tuum præſcribere pagina nomen
Ardet, & genij monimenta propagat in æuum
Fœlix ſorte tua, & gratis tam diues alumnis
En operum ſeries tota circumſonat Arcto.
Te Procerum cœtus omnis, te purpura, & omnis
Bibliotheca petit. Vultu tibi fauit amico
Bellipotens populi paſtor tibi panditur omnis

Regia

Regia. Seu natis, ſeu tu naſcentibus almam
Addis opem, te naſcentes natiq; ſalutem
Rite vocant, te ætas omnis, te ſexus vterque
Conditioq; colit, puer hinc iuueniſq; medelam
Grādæuus quo viuat habet, quo germinet infans.
Tu regum ſceptris auliſq; infeſta venena
Arte fugans menſis innoxia pocula miſces,
Abſiſtunt trepidæ mortes, inuitaq; Clotho,
Fila trahit, Lacheſiſq; dolet ſua penſa reuolui,
Sponte ſua ſæuæ priuigna venena nouercæ
Ebibit, impunè inuiſos non vlla clientes
Fraus perimit, paſcuntq; ſuos aconita colonos:
O hominum vitæ, ò communi nate ſaluti.
Non ſic clara ſuum iactauit Piſa Tonantem,
Illuſtresve ſuo Rhodos aurea ſole coloſſos,
Talis Apollinea proſtratus gymnade Python
Pœna renaſcentum exutus, vitaque, ſoloque.
Matris onus pulſauit humum, ſic Herculis Hydra
Hydra feræ Iunonis honos, face, cuſpide, claua,
Concidit, & matrem maculauit ſanguine Lernam.
Ergo beata viris Poſnania ſancta Senatu
Excipe Phœbei tam nobile munus alumni,
Te geminæ decorant claues inſignia clara,
Panditur ijs via virtutum, nunc tertia clauis
Qua vitæ reſeratur iter, quæ ſecla recludit,
Acceſsit. Gaudete patres queis dulcia curæ
Pignora, vos opus hoc pueri creſcente iuuenta
Nocturna

Nocturna versate manu, versate diurna,
Vestra salus agitur, primæuo in limine vitæ,
Hinc senium, hinc sericanos sperate nepotes:

Patauij.

INDEX RERVM
MAGIS MEMORABILIVM.

A

mulie-

B

cucurbi-

D

Ebrie-

E

Exan-

F

Feces

G

H

I

††† 2 Lienis

Lum-

M

mistio

N

Nerui

R

S

Spasmus

V

Vomi-

FINIS.

ERRATA, SIC CORRIGITO.

Alzabarauium pag.6.a.Alzarauium. cum ſanguineis p.9 b.conſanguineis. Effectus p.14.a. affectus.Iucundius p.16 a.iucundum.Agalanthidus p.20.a.agatarchides.Tractum p.40.b.tractatum.Humidiore p.41.b.ſupiniore.Videbitur redire p.32 b. uidentur. summæ ibid ſtrumæ.πρόσελτειν p.34.a.πρόσελλειν.Sunt ibid.non ſunt.In tumores. ij tumores. Dicti p 39.b. dicitur.Cuius p.48.a.quarum.Corpore ibid.torpore. Inter quæ alia p.51.a.ait.Figuram non mutatam p.53.b.figuram commutatam.Prætereundem p.56.b.prætereundum. Grandiores ibid.grandiora.τελλότητα ibid.ψελλότητα.Numquā ibid.Compertum eſt c ibid. eos.Vēdum in p.63.a.eſt.Phantaſmata.Fieri dicebā p.65.a.nuper.Inteſtare ibid.infeſtare. ἀγγιλλογλουσις p.59.b.ἀγκυλόγλωσσον.Vſu p.74.a.uiſu. coloris tumor ibi.color tumoris.οδοντοωνια p.74.b.ὀδοντοφρία. Galenus p 75.a.Galenus σωφρωνησῆδες p.76.b. σοφρωνησῆρες. Motiuum p.78.a.motuum.Ius ibid.uis.Motiuum p.79.a.motuum.Rurſus emittunt ibid.ructus. Vomitum p.80.a.uomitu.ἔνγφησις p.80.b ἔκκρισις.λιδίασισ p.82.b λιδίασις. Cateria p.83.a.a matetia.Numquam p 86.a umquam.τυνεσμὸς p.89.b.τενεσμὸς Huc.ibid.hic. Eſſe p.91.b. eſt. Secundum p.93.b.ſciendum.ἕλμινδας p.93 a. ἕλμινθες. Deputaretur p.94.b.depuraretur. ἕλμινδας p 95.a.ἕλμινθας. Abſumpto cibo.ibid.à ſumto cibo. Cum nulla ſint ibid. multa. Gentiles p.97.b.Gentilis.Eὸ αποτίκταν p.100.b.eos ἀποτίκτειν.Calor p.102.a. color.Oblationem p.104.a.ablationem.

HIERONYMI MERCVRIALIS DE MORBIS PVERORVM.

LIBER PRIMVS.

Qui & quot sint morbi pueriles, & an sint curandi à Medico. Caput Primum.

QVOD Hippocrates tertio Aphoris. memoriæ prodidit, omnes morbos omni ætate fieri, sed alios in vna magis, alios minus, id etiam experientia, & ratione quotidie comprobatum habetur. Siquidem videre est omnes, & senes, & pueros aliquibus tamquam peculiaribus morbis vexari. Quare non immeritò miratus sum aliquando diuinum Platonem, qui in Carmide scriptũ reliquit, omnes morbos in homine oriri ab animo. Vix enim in hanc lucem prodimus, vix nascimur, nedum animo potimur, cum exitialibus statim morbis tentamur; vt, quemadmodum est apud Aristotelem, & Plutarchum, iure veteres tam Græci, quàm Romani ante octauam diem pueris nomina imponenda noluerint; quod scilicet hoc tempore nequæ vita, neque sanitas sit tuta. Itaque de his morbis, qui penè natum, & adhuc tenerum, nec adultum hominem iugulant, statui hoc tempore copiosissimam tractationẽ habere; & ad eam impulsus sum, eò quod non solum huiusmodi morbi frequenter & medicos, & miseros parẽtes exercent; verumetiam quod hęc pars ita ieiunè, vt ne dicam imprudenter à medicis tractata est, & à multis hoc tempore frigidè admodum exercetur, vt liceat plura puerorum funera, quàm corpora ad sanitatem redacta adspicere. Tria tamen præmittenda esse puto, vt sint veluti quidam apparatus ad maiora penetranda. & primum illud erit, Nũquid puerorum morbi sint à medicis tractãdi, & curandi? Non desunt.n.qui eos minimè curandos, sed naturæ submittendos iudicant. Aliud erit, Cur pueri, & præsertim lactentes tam varijs morbis sol-

Scitentur? Tertium, qui propriè sint eorum morbi, & quot? Et, vt primum aggrediar, varias inuenio veterum sentẽtias in partienda vitæ nostræ, etate, siue ipsa ad centesimum annum prorogetur, ut fuit, opinio Ægyptiorum, & Varronis; siue eadem vltra septuagesimum non protrahatur, vt Dauidicum oraculum cecinit, non est tempus neque occasio decernendi. Quidam in quatuor partes diuiserunt ætatem, in pueritiam, iuuentutem, virilitatem, & senectutem. Hippo. 3. Apho. plures fecisse videtur. nec defuerunt qui quinque, aut sex fecerunt. Sed vt ad ea, quæ magis referunt, properemus; sat est nobis hoc constituere, pueritię ætatem usque ad secundum septenarium definiri: licet enim Aristo. constituisse videatur, hominem primo septenario perfici, verumtamẽ potior mihi semper uisa est & Heraclidis, & Stoicorum sententia, qui secundo septenario eum perfectum esse prodiderunt, eò quòd sicuti plantę tum perfectę dicuntur, cùm primùm fructus ferre incipiũt, sic eo tempore perfectus homo appellandus, cum semen ferre, & speciem propagare posse inchoat. Itaque cum puerilis ætas, de cuius morbis sum tractaturus, hoc termino annorum finiatur, videndum est quæ sit hominum cum hac ætate conditio: ita namque iudicare poterimus, num pueri laborantes à medico sint tractandi. Esse homines in hac ætate calidos, & humidos non modo Hippocrates manifestè docuit, verumetiam Gal. 2. de tempera. cap. 2. luculentissime, & copiosissimè probauit; propter quod Aristot. quoq; 10. sect. problematum, problem. 45. solebat dicere pueros cũ calidi, & humidi sint, minimè vini, aut potus amantes esse. Cum igitur corpora calida, & humida omnium maxime corruptionibus, & putredini sint obnoxia, quis negare potest pueros, quantum ad corporis naturam pertinet, morbosissimos esse? Quod si etiam animum ipsorum consideremus, uiuit homo in hac ætate cupiditatibus, & libidinibus totus deditus, vt hac ratione innumera quotidie errata ab eo cõmittantur, quod magnus Arist. in principio libri Ethic. ad Eudemum dicebat, puerorum ætatem usque adeo & doloribus & morbis esse circumseptam, ut nemo cupiat ad pueritiam reuerti. Quare cum hæc ætas ita morbida, & in summo periculo constituta sit, non solum congruum, uerum etiam necessarium videtur, ut medicorum cura, & studio à tot morbis, & periculis uindicetur. Ex altera parte non desunt rationes, quæ persuadere possunt, puros medicina tractandos non esse. Et in primis illud facere uidetur, quod Ægyptij apud quos omnia plena esse medicis dicebat Herodotus, cum omnium corporis nostri partium, omnium penè hominum medicos priuatos haberent, puerorum medicis caruisse constat. Accedit, quòd si ueterum monumenta & Græcorum, & Latinorum perscrutemur, non facilè inueniemus aut ab Hippocrate, aut à Galeno, aut ab alijs scriptoribus Græcis hanc puerorum medicinam diligenter, quemadmodum deceret, pertractatam. Accedit his; quod vt dicebat Plato primo de Republica, puer omni bestia intractabilior est, ob quod neque remedia admittere, neque regulam, aut rationem vllam seruare aptus est; quasi superuacanea futura sit omnis medici opera, quæ curandis pueris impenditur. Illud quoque adijci potest, ipsorum corpora tenerrima esse, & propterea difficulter admodum medicinas, inedias, ferrum, ignem perferre

posse,

posse. Quibus rationibus nonnulli impulsi existimarunt eos ipsi Naturæ relinquendos. Sed quemadmodum illi longè falluntur, sic existimandum quoque est Naturam, & Deum, qui hanc ætatem morbis laborare voluerunt, pariter etiam voluisse, vt remediis à medicina inuentis curarentur, atq; liberarentur. Quamquam non est dubitandum quin hęc alia dexteritate, & prudentia sit tractanda, quàm ceteræ ętates. Namque eò magis pueri morbo affecti medici vigilantia egere uidentur, quòd cætera bruta, vt dicebat Arist. 10. problem. 45. in hanc lucem & perfecta, & omnibus rebus necessariis instructa exeunt; homo autem inermis, imperfectus, ex alieno nutu, & auxilio dependens actutum miserias humanas experiri incipit, nec seruari posse uidetur, nisi alterius beneficio. Cum itaque iam constitutum sit eos hallucinari, qui pueros ęgrotantes nequaquam medicandos uoluerunt, descendendum est ad secundum problema, quo quærebatur quæ caussa sit, quòd tam varijs morbis afficiantur. Quinque sanè huius effectus inueniuntur caussæ ex Hippocrate libro de octomestri fœtu. Vna est labor, quem in exitu sustinent. Cum enim per angustum meatum in hanc lucem exeant, maximos labores perferunt, & consequenter corpus ipsorum imbecillum, & morbis obnoxium redditur. Secunda est abscissio vmbilici propter partum, ob hunc enim & dolores, & inflammationes multas incurrunt. Tertia est inassuetudo huius aeris; cum enim in vtero uiuant in summo tempore & tranquillitate, quamprimum hunc frigidum aerem experiuntur, magnopere læduntur; & hinc est, ut dicebat Soranus Ephesius cap. 2. suæ Isagoges, quòd statim ac nati sunt pueri, uagire & plorare incipiunt; ut iure dixerit Plinius, homines uitam a fletu, & à suppliciis inchoare. Quarta est diuersitas nutrimenti; pueri enim, qui in vtero materno sanguine purissimo aluntur, vbi in hunc mundum ueniunt, cum lacte, & cibis vescantur, nutrimenti diuersitate fit, vt morbis variis, & multis tententur. Postrema ratio est, quòd infantes in vtero molliter cubant, atque in mollissimo loco collocati sunt; huc dum veniunt cum in stratis, & durioribus culcitris ponantur, iure fit, vt corpora ipsorum asperius tractata, morbis pluribus disposita fiant; ita vt inde iam satis pateat secundum problema. Superest ut uideamus qui sint morbi illi, & quot, a quibus pueri maximè cruciantur, & circa quos tractatio nostra tota esse debet. Sunt enim morbi pueriles non illi soli, qui pueros, & nullos alios exercent, sed illi etiam, qui & solos eos exercent, ut labores dentitionis, & frequentissimè turbant, ut Variolæ, & alia: tum etiã Morbilli, qui licet exerceant alias ætates, diuerso tamen quodam modo exercere pueros & cruciari debere uidentur, cuiusmodi existit Epilepsia, & multi alii. Iam uero morbi hi pueriles alii sunt externi, alii interni. Est enim antiqua consuetudo etiam ab Hippocrate libro de arte & veteri medicina inuenta, vt morbi diuidantur in externos, & internos. Externi alii sunt, qui vniuersum corpus occupantes, aut fiunt ex additione, aut imminutione. Scimus enim Hippocratem in libro de flatibus definiuisse medicinam nihil aliud esse, quàm additionem, & imminutionem. Ex additione fiunt Morbilli, Variolę, Achrochordones; &, vt vno verbo dicam, omnes pustulę, omnia exanthemata, quæ in toto corpore efflorescunt. Ex inanitione autem fit

macies. Morbi uerò qui occupant partes aliquas priuatas, uel occupant caput, uel aliquam aliam inferiorem partem. Caput occupat primo pediculuaris morbus, quem dicebat Arist. prima problem. 16. fere huius ætatis propriũ esse. Adhæc hydrocephalus, seu aqua capitis, achores, melicerides, faui, inflatio capitis, magnitudo capitis, uarij affectus oculorum, strumæ, scissuræ labiorum, vmbilici augmentum, ramex, anus procidens, intertrigines femorum, quas Plinius attrita appellauit, perniones. Tot enim sunt morbi, qui externas, puerorum partes perturbant. Porro interni, qui totum corpus exercent, sunt febres uariæ, quæ recensentur quoque inter pueriles morbos, quod in pueris secus curandæ sint, quàm in adultioribus. Qui uerò priuatas corporis partes exercent, aut fiunt in summo uentre, aut in medio, aut in infimo. Notum enim est medicos plerosq; corpus nostrum in tres cauitates diuisisse, in caput, thoracem, & ventrem. Morbi, qui caput exercent, sunt inflationes eius, insomnia terribilia, resolutiones, siriasis, conuulsiones, vigiliæ oculorum, quemadmodum de nyctalopia scribit Hippocra. 2. proret. & aurium affectus, adhæc sternutationes, sanguinis narium fluxus: Coryzam etiam Arist. recenset inter morbos pueriles, problem. 15. dentium affectus, oris ulcera, seu aphtae, ranulae, tonsillae. Medij uentris affectus sunt tussis, & difficultates anhelitus; de quibus ueluti de morbis puerilibus loquutus est Hippocrates libro de sacro morbo. Postremo morbi infimi uentris sunt singultus, vomitus, aluus dura, & fluxa, tormina, lumbricorum genera, calculus, mictio uitiata, & tenesmus. Hi sunt omnes, quos inuenio pueriles vocari, vel quia, quemadmodum dicebam, solos pueros exercent, vt vitia à dentitione orientia; vel quia frequentissime vel alio pacto exercent eos, & alio pacto tractandi sunt, quàm in alijs ætatibus. De his autem maxima ex parte agam. Dico maxima ex parte, quandoquidem iam nonnulli horum à me copiosè ita, & diligenter tractati sunt, ut nihil habeam, quod hoc tempore addere possim. Ordo autem à me tractandorum mihi familiarissimus is quoq; hic erit, ut scilicet prius uniuersum morbum quo ad nomen describam, post, morbum ipsum diffiniam, deinde caussas; mox effectus horum, qui sunt signa, declarabo. subinde prognostica addam, postremò nullam partem curationis relinquere conabor, incipiens ab ijs, qui primò sunt enumerati, idest à morbis externis totius corporis, qui sunt Exanthemata, seu Variolæ, & Morbilli.

De Morbillis, & Variolis. Cap. II.

MNES humorum eruptiones, quæ fiunt in cute, inuenio apud Medicos vocatas esse communi nomine ἐξανθήματα, seu ἐκτύματα, possumus nos transferre efflorescentias. Nam quemadmodum arbores extuberant, dum flores, & fructus emittere uolunt; sic ubi natura ad cutim tanquam ad cloacam propellere humores nititur, modo tubercula, modo solas maculas facit; quæ tamen omnia, ut dicebam, Exanthemata

vocata sunt. Arist. qui semel tantum usus est hac uoce 3. de hist. animal. 11. attribuit hoc nomen vitiligini, quæ proculdubio sine tuberculo macula est. Latini veteres ad imitationem Græcorum appellarunt omnia exanthemata papulas; &, ut ego inuenio, primus, qui dedit hoc nomen exantematibus, fuit Virgilius in fine 3. Georgicorum, ubi loquitur de peste; postea Plinius plerisque in locis. Fuit etiam Scribonius Largus medicus inter Latinos non ignobilis; post hunc Marcellus medicus, & alij. Iam uero papulas, seu exanthemata in corporibus puerorum apparentia medici Arabes, & præsertim Auic. appellarunt Variolas, & Morbillos. Alzarauius medicus grauissimus inter omnes vocauit sua lingua Algigram, & Alasmon. Vnus Rases in libro huic morbo dicato appellauit communi quodam nomine pestem, ea ratione, vt ego existimo, quia cum primum hic morbus cæpit apparere, instar pestis orbem peruagatus; & depopulatus est: propter quod etiam Auic. & iure, in prima quarti post tractatum de peste tractare uoluit de Morbillis, & Variolis. veteres Græci, & Latini nullum nomen habuerunt, quo Variolas, & Morbillos appellarent, & huius rei ratio est, quia, ut copiosissime demonstrabo suo loco, hic morbus apud ueteres numquam visus est. Sunt ergo Variolæ exanthemata seu tubercula in toto corpore omnium hominum, & præsertim puerorum, sponte efflorescentia cum febre, dolore, pruritu, & ichore purulento: longa vtor descriptione huius morbi, quia ad declarandum morbum nouum, necessarium est & longa, & perspicua descriptione ceu pictura vti. Dixi exanthemata, seu tubercula, quandoquidem hoc nomen multis commune est, & Hip. 3. apho. illud inter pueriles morbos connumerat, ita quòd aptissimè tanquam genus accommodatur ad explicandam Variolarum naturam. Dixi exanthemata in toto corpore efflorescentia, quandoquidem etsi non semper hic morbus uniuersum corpus depascatur, attamen plerumque totum turbat, aut saltem turbare aptus est. Quod si una, uel alia parte tantum appareat interdum, id quodam casu potius fit, quam ex eius natura; quò fit, vt tametsi dicantur Variolæ propter similitudinem, quam gerũt cum uaris, qui Cossi dicũtur Italica lingua, attamen nequaquam ueri sunt varij; eo quod, ut habetur apud Arist. 36. partic. problem. 3. uari nascuntur tantum in facie, Variolæ in toto corpore oriuntur. Addidi sponte, ad differentiam multorum tuberculorùm, quæ solent in humanis corporibus apparere cum caussa manifesta. Nam grauissimus auctor Theophrastus in lib. de sudoribus scribit, ex laboribus, & sudoribus fieri in corporibus nostris eruptiones, seu exanthemata magnoperè varis similia, quæ tamen non sunt Variolę, quia non fiunt sponte, sed à caussa manifesta, uidelicet à labore, Quo fit, vt liceat nobis colligere pustulas illas, quas Celsus commemorat lib. 5. ca. 28. licet sint varis similes, minime tamen Variolas esse putandas, eò quod, ut idem auctor scribit pustulæ fiunt vel ab igne, vel à frigore, vel à medicamentis. Dixi omnium hominum, propterea quòd inter proprietates huius morbi, hæc omnium maxime illustris est, quod omnes homines hac labe aliquando tentantur. Dicebat auenzoar cap. ult. suæ medicinæ miraculum esse, si aliquis homo uiuens euadat ab hoc morbo, & potius Dei beneficio adscribendũ esse, quàm

alteri

alteri caussæ. Immo uero sunt aliqui, qui hanc sententiam habuerunt, eos, qui numquam tentantur Variolis, si superuiuant, necessario fieri leprosos. Dixi præsertim puerorum, eò quòd rarissime iuuenes, rarius senes tentantur Variolis, frequentissime omnium pueri. Non defuerunt qui opinati sunt etiam bruta aliqua tentari hac ęgritudine; sed sum ego huius sententiæ, propter caussas, quas suo loco dicam, hunc morbum solum esse humanum: fateor quidem sues inter bruta duobus similibus morbis tentari, quorum vnus est scabies, seu lepra, propter quam dicit Plutarchus 4. Symposiacorum 5. Hebræos religione quadam ductos a carne huius animalis abstinere: alter etiam est, qui χάλαζα à Græcis dicitur, a Latinis grando, de quo loquitur Arist. 8. de hist. anim. 21. & 30. problem. 4. quem morbum dicit Philosophus cognosci lingua. & hic notandum obiter in loco illo problematũ vocem grecam ἄρτος, & lecturam Theodori, panis, falsam esse, & in Græco substituendum esse ἴονθος, in Latino autem uarus. Albertus Magnus 7. de animalibus 2. putans eundem esse morbum, & grandinem, & lepram, uehemẽter hallucinatus est. Dixi cum febre, quia non solum febris perpetuo Variolas aut antecedit, aut comitatur, sed etiam vt dicebat Auenzoar, est impetuosa, vel, vt dicit Auic. conclusa: de qua suo loco. Dixi cum dolore, & pruritu, quia non solum miseri ægrotantes dolore, & pruritu uexantur, sed etiam uterq; interdum eos acerbissime vexat, vt uix tolerari possit, propter quod facile intelligere possumus papulas illas latas, de quibus Hipp. loquitur 6. aphor. 9. & 6. epid. sect. 2. in historia Simonis nequaquam Variolas fuisse, quia præter alias differentias, hanc unam habuerunt, quod non admodum pruriginosæ fuerunt. Dixi postremo cum ichore purulento, eò quòd etsi interdum variis, & diuersis coloribus inficiantur, tamen semper ab illis manat quidam tabes, qui ichor purulentus magis, quàm uerum pus appellari debet. Vnde iudicare etiam possumus papulas illas rotundas, paruas, quas scribit Hippo. 3. in primum epid. in Sileno apparuisse, etsi similes variis essent, non fuisse Variolas; quod scribat eas in abscessum nequaquã finiisse, cum Variolæ semper in ichorum purulentum, seu in abscessus aliquos finiant. Iam vero Morbili sunt, & ipsi exanthemata, seu efflorescentiæ quædam, quæ fiunt in toto corpore, præsertim in pueris: uerumtamen, vt præclarissimè docet Auic. etsi Variolę, & Morbilli in multis cõueniant; differunt tamen & in multis: conueniunt enim primùm in materia communi, de qua suo loco copiosissimè dicam: conueniunt etiam, quia utrique & Variolæ, & Morbilli fiunt cum febre uehementi. Præterea, quia per uniuersum corpus propagantur cũ aliqua cutis eleuatione; conueniunt etiã, quia & cũ pruritu, & dolore fiunt tam Variolæ quàm Morbilli, quos vulgus Italorũ consueuit appellare modo cossos, modo sturolas. Porrò differunt etiam in multis: primo quia Variolæ sunt tubercula multum eleuata; in Morbillis vero vix apparet cutis eleuatio, ita ut nisi manibus tractentur, non possint deiiudicari. Secũdo, quia materia ꝓxima ipsorum Morbillorũ multò siccior, subtiliorq; est, quàm materia Variolarum. Tertiò, quia Variolæ videntur propria quadã natura oculos petere: Morbilli verò multo minus eos affligere cõsueuerũt: postremo differunt, quòd Variolæ ferè semper in abscessus finiuntur cum emana-

emanatione ichoris purulenti, propter quòd non solùm pluribus diebus perdurare solent, sed etiam incredibiliter corpora deturbant, uestigia indelebilia relinquunt: Morbilli autem vix vnquam septimum diem pertranseunt, quin aut euanescant ex toto, aut maiori ex parte minuantur, & absumantur; preter quàm quòd nullum vestigium, nullamq; fęditatem in corpora inducunt. Ex quo intelligi potest papulas illas, quas Hippo. 5. epid. scribit, apparuisse in filio Euphranoris, & quas etiam in Pherecide visas esse memorat 7. epid. nequaquã Morbillos esse, vel fuisse; eo quòd illę in octauo die apparebant, & similes erant morsibus pulicum: Morbilli autem in secundo, aut ad summum in tertio die apparere consueuerunt, & nullam omnino cum morsibus pulicum similitudinem gerunt. quemadmodum etiam intelligere possumus eas pustulas, propter quas scribit idem Hipo. 1. epid. multos pueros interiisse, nequaquam & ipsas fuisse Morbillos, quia & illæ etiam similes erant morsibus pulicum. Iam satis demonstratum est Variolas, seu Morbillos nequaquam eos esse, quos nominasse uidetur Hip. Sed dubitari posset an Aetius Morbillos nostros cognouerit, quandoquidem is lib. 5. cap. 129. tractans de pustulis, quæ comitantur initia febrium paruarum, aliquas esse scribit, quæ culicum morsibus assimilantur: libro etiam 14. cap. 63. memorat quasdam papulas, quas scribit in corporibus infantum fieri, ut iure quis posset dubitare nostros Morbillos eas esse papulas, quæ ab Aetio referuntur. Cæterum si res exactissimè perpendatur facilè intelligetur Morbillos nostros rem esse longè diuersam à papulis; non sunt enim priores relatæ ab Aetio. illæ nempe & similes erant morsibus pulicum, & in febribus prauis oriebantur, & desinebant in vlcera. Morbilli uero nostri præterquam quòd nullam similitudinem habent cum morsibus pulicum, numquam etiam in vlcera finiunt, nec sunt etiam posteriores maculæ Aetij, quia scribit illas fieri consueuisse in cruribus mulierum, quæ non menstruantur, & aliquando in infantibus; quorum neutrum in Morbillis nostris inesse, clarissimum est: Si quidem hi non aliquando, sed frequentissimè fiunt in pueris: in cruribus autem mulierum, non est proditum memoriæ eas fieri. Quare satis mirari nequeo Manardum sua tempestate clarissimum, qui lib. Epistolarum non erubuit asserere herpetes ueterum fuisse Morbillos nostros, in quo refutãdo vterer longa oratione, nisi à Valeriola in suis medicinalibus obseruationibus mihi iste labor adeptus esset. Sunt Variolæ, & Morbilli, morbi, nec unius generis, sed plurium: sunt enim morbi in magnitudine quandoquidem tubera illa non solum impediunt operationem naturæ, sed etiam animæ; cum, ut experientia constat, motus impediatur, atque etiam dolor excitetur. Sunt etiam in mala temperie, quia etsi nonnulli dicant fieri interdum Variolas sine febre, tamen compertissimum est & febrem perpetuò adesse, &, ut dicit Auenzoar, eam esse impetuosam, Sunt etiam in solutione vnitatis, eò quia ferè semper Variolæ in ulcera, & interdum praua desinunt; Nec solum hoc habent Variolæ propriè dictæ; sed etiam & illæ, quas uulgus Italorum solet appellare modo cossos, modo sturolas, quæ omnes proculdubio sunt ex genere Variolarum, & differunt tantum, quia uariolæ sunt omnibus minores, sturoli

maiores:

Maioresthi enim uidentur vocari Variolæ plures simul continuatæ,& unitæ. Locus affectus, si consideremus ipsam febrem, est corpus uniuersum, tam in extima parte, quàm intima; cum enim febris sit morbis vniuersalis, subiectum quoque eius uniuersale esse necessarium est. Sed uideo aliquem, hic dubitaturum esse, quis sit locus affectus Variolarum, ut sunt morbi cutanei siue ut afficiunt cutim: plerique statim pronunciant locum affectum esse cutim. Sed aduersus hos est grauissimum argumentum, quia morbus est constitutio præter naturam primo,& per se lædens actiones,& debet fieri circa eas partes, quæ habent actiones; cutis autem habet quidem vsum, sed nullam actionem. Videamus Gal. 6. capite libri de causis morborum, ubi copiosissimis verbis demonstrat cutim expertem esse omnis actionis tam animalis, quàm naturalis; quare si nullas habet actiones, non potest esse subiectum vllius morbi. Hac in re ita statuendum esse existimo, cutim dupliciter accipi posse, uel pro sola cute, quę aliàs corium uocari consueuit; uel pro cute, & partibus omnibus ei adnatis. Si primo modo accipiamus, planè expers est omnis actionis, quia, vt dicit Gal. loco citato, est ueluti quidam amictus, seu uestis, quo, vt docet etiam Plato in Timeo, uestiũtur omnia mẽbra corporis,& simul unita continentur; itaque hoc modo accepta cutis, nequaquam subiectum esse potest alicuius morbi. Sed si capiatur secundo modo, sic dicebat Gal. in lib. de temperamentis esse instrumentum tactus, ad eam pertingere neruos, & propterea habere etiam actiones: vnde hoc modo accepta est quoque subiectum morborum: non enim in Variolis afficitur sola cutis, sed ẽt partes cuti adnatæ, vt suo loco copiosissime indicabo. Sũt Variolæ, vt dixi, morbi; morbus autẽ dupliciter potest considerari, & vt effectus, & vt caussa; vt effectus habet suas caussas, quæ à medico diligenter sunt perpendẽdę, vt caussa habet suos effectus, qui sunt symptomata, quę cõsequenter sunt signa, & indicia ipsorum morborum, adeò quòd speculatio signorum nil aliud est, quàm speculatio maxima ex parte effectuum morborum. Quamobrem vt integra fiat hæc tractatio, prius uidẽdum est, quæ sint caussæ horum morborum, deinde uidebimus effectus. Caussæ Variolarum aliæ sunt internæ; aliæ externæ: internæ aliæ sunt immediatæ, aliæ uerò mediatæ: immediatas possumus appellare coniunctas; mediatas uerò antecedentes. Internæ immediatæ vel sunt materiales, vel efficientes; De vtrisque, hæc est sententia Auicennę, & omnium Arabum, materiam, ex qua fiunt Variolę,& morbilli, nihil aliud esse nisi reliquias excrementitias sanguinis menstrui, quo nutriuntur fœtus in vtero: caussam vero efficientem esse naturam, vel calorem naturalem, qui inquinamento hoc menstruali stimulatus vniuersum sanguinem exagitat, in qua exagitatione cum multus motus & labor fiat, calor præternaturalis excitatur, ac subinde in sanguine fit ebullitio, propter quam sequitur, vt illæ sordes menstruales tanquam excrementum à sanguine secernantur,& secretæ in partes cutaneas tanquam in communem cloacam extrudantur, ubi si materia calida sit & viscida, Variolas parit; sin sicca, & subtilior, non Variolas, sed Morbillos inducit. Adfert Auicennas, & omnes Arabes exemplum de musto, quod sicuti in musto feruente excrementa omnia à puro uino secernuntur, sic in hac sanguinis ebullitione

inquina-

inquinamenta illa menstrualia exactè segregantur à puro sanguine. Hæc est Auicēnæ,& omnium ferè Arabum hactenus recepta sententia de caussà materiali Variolarum,& Morbillorum. Vnus Auenzoar auctor inter Mauritanos maximus, duas sententias habere uidetur, una scripta est in libro suæ medicinæ tractat. 7.cap.2.ubi eandem sequutus est sententiam, quam supra habuit Auicennas; in postremo verò capite sui libri, quod pulcherrimum est, diuersam omnino secutus est; quæ ut exactè penetrari possit, sciendum totam eius sententiam in tribus placitis positam esse, quæ omnia sigillatim declarabo. Primum est, fœtum in utero non nutriri sanguine menstruo, sed sanguine totius corporis purissimo, &, ut Hippocrates dicit in libro de natura pueri, dulcissimo; atque hanc sententiam testatur fuisse quoque Galeni, neque nos fefellit, quia Galenus libro de semine 8. & 1. de sanit. tu. habet illam sententiam, fœtum in vtero nutriri sanguine purissimo. Adfert huius rei rationem Auenzoar, quia cum sanguis menstruus singulo mēse vt inutilis,& perniciosus eiiciatur, si esset nutrimentum fœtus in utero, necesse esset ipsum pernicioso nutrimento altum contaminari omnino, & morbidum fieri; & quia uidebat bonus hic auctor Galenum etiam quandoque dixisse nutriri fœtum sanguine menstruo, occurrit huic obiectioni, & dicit eum, quando dixit fœtum nutriri sanguine menstruo, communem Græcorum consuetudinem secutum fuisse, qui sanguinem quemcunque fluentem ad vterum vocare consueuerunt sanguinem menstruum, quemadmodum quodlibet apostema gulæ appellant anginam, quodlibet lateris pleuritidem. Secundum placitum Auenzoar est, fœtum, etsi in utero nequaquam nutriatur sanguine menstruo, uerumtamen ab eo magnoperè inquinari,& maculari. Modus autē, quo præclarissimus auctor docet sanguine menstruo fœtum inquinari, hic est, quòd sicuti uidemus uasa, etsi uitreata sint, a rebus impositis inquinari, ita vt si in aliquo vase diu detineatur fermentum, ac deinceps fermento illo ablato, noua pasta imponatur, expertum sit pastam illam nouam contrahere vim fermenti a vase inquinato; sic fit, inquit, vt fœtus in utero diu contentus tandem in sese contrahat tabum, atque labem sanguinis verè menstrui. Et quia poterat aliquis dicere, si inquinatur fœtus in utero diu contentus sanguine menstruo, debere quoque in eo ægrotare fœtum. Respondet id minime fieri propter duas caussas; prima est, quia non nutritur eo sanguine, licet inquinetur; Secunda, quia facultas conseruatrix matricis adeò potens,& efficax est, ut non permittat ęgrotare fœtum in utero etiam tabo menstruo inquinatum. Tertium est, quòd ubi infans ex utero egressus est, mirificè quotidie inualescit, augetur, & robustus euadit; quò fit ut natura robustior effecta tandem a sanguine omne inquinamentum amoliri aggrediatur; quod cum agat summo labore, & summa ui, necessario sequuntur deliria, febres; atque, inquit Auenzoar, contingit, quemadmodum ubi butyrum a caseo extrahitur, quia si separandum est butyrum, necessum est ut totum lac in uase angustissimi oris vehementer conquassetur, in qua conquassatione pars butyrosa abscedit, & segregatur a caseo; sic, inquit ipse, in hoc magno labore naturæ, segregantur sordes omnes menstrui sanguinis, atque

tandem sanguis depuratur. Addatur exemplo Auenzoar, quòd sicuti ubi semel butyrum exactè separatum est a caseo, fieri non potest, vt amplius se cernatur, etsi millies iterum bulliat; sic quoque fieri, ut vbi quis semel uariolis captus est, amplius capi non possit. Sententia autem eius, licet in aliquibus diuersa videatur ab Auicennæ sententia, tamen in hoc potissimum conuenit, quod uariolæ, & morbilli fiant a materia sanguine menstruo fœdata. Auicennæ sententiam pars maior recentiorum secuta videtur, & inter cæteros disertissimus Fracastorius libr. 2. de morbis contagiosis 2. Ego uerò partim cum Arabibus conuenio, partim ab ijs dissentio; in hoc conuenio, fœtum in utero nutriri eo sanguine, qui fluit ad uterum, atque eo, & purissimo, & dulcissimo; sed quia æque bonus, & prauus sanguis simul sunt misti, fieri puto, ut cum sanguine puro fætus non nihil etiam impuri attrahat, vt maxima ex parte in utero fruatur optimo, & puro sanguine: sed fieri nequaquam posse quin etiam non nihil praui ab ipso attrahatur. Nec obstat huic sententiæ quod scriptum est a Gal. 1. de Symptomarum causis 7. ubi dicebat primis duobus mensibus fœtum nutriri sanguine puro; aliis uerò attrahere etiam nutrimentum impurum, & propterea magna ex parte uitioso succo nutriri; quandoquidem præterquam quod in interprete antiquo Galeni deest illa particula, magna ex parte: accedit etiam, quòd si rectè eo loco is intelligatur, sermonem habet non simpliciter de omni fœtu, sed tantum de illius mulieris, quæ laborat pica; Siquidem hoc uerissimum est, fœtum mulieris pica laborantis maxima ex parte vitioso alimento nutriri, quòd corpus eius sit vitiosissimis succis maximè plenum; in hoc itaque cum Arabibus conuenio; in eo autem magnoperè dissentio, quòd nequaquam credam veram materiam variolarum aut esse sanguinis menstrui excrementum, aut reliquias nutrimenti a menstruo fœdatas: atque ad hoc existimandum impellor multis, &, ni fallor, grauissimis rationibus. Primo, quia variolæ maxima ex parte proueniunt uitio morbidi cœli, uel aeris; atque hoc non ego dico, sed ipsimet Arabes, qui hanc sententiam habent, & in primis Rases 18. continentis, & Auicennas; sed maximè omnium mirabilis ille Auenzoar, qui in fine sui libri scribit se iccircò tractasse de variolis, & morbillis post tractationem de peste, quia ferè semper eueniunt ex vitio aeris uel substantialiter corrupti, uel propter aquas, halitus terræ, & cadauera; hoc etiam verum esse maximè omnium testantur, qui historias nouæ Indiæ conscripserunt, apud quos videre est eius regionis incolas quondam penè extinctos esse omnes a uariolis vitio cœli uagantibus; vt cum hoc constet omnis ordinis homines extinctos esse vi huius morbi, id etiam compertum videatur non fuisse, neque esse potuisse propter materiam vitiatam a sanguine menstruo, eo maximè, quod ijdem, qui conscripserunt has historias, aiunt quo tempore nostri ab illis acceperunt luem gallicam, illos uicissim a nostris accepisse variolas, & morbillos. Secunda ratio est, quòd vitium sanguinis menstrui sempiternum est a mundo nato post peccatum Euæ. Vnde factum est, vt homines semper hac menstruorum labe sint labefactati. Perennis quoque est caussa efficiens, scilicet natura, aut calor naturalis.

Quare

Quare cum semper fuerit materia & agens, iure debuissent omni tempore homines hoc morbo vexari. Sed hoc falsissimum est; quandoquidem ante tempora medicorum Arabum nullum reperire licet auctorem, à quo hos morbos aut generatos, aut clarè explicatos habeamus. Si enim veteres auctores nobis non inuiderunt tractationes morborum minorum, cur existimare debemus eos nobis inuisuros fuisse tractationem huius morbi, qui (ingenue fateor) omnium est maxime grauis, & insignis? Nec valet quorundam ratio, qui dicunt forsan veteres non habuisse hos morbos, quia temperatiorem vitam traducebant, quàm nos: quoniam nugæ sunt meræ. Si enim fiunt propter labem illam menstrualem, & hæc perpetua est, aut nihil, aut parum omnino facere potest victus ratio. Præterea si a temporibus Socratis vsque ad hęc nostra tempora mores hominum æstimemus, semper luxus maximus fuit: nonne Plato temporum suorum immensos luxus detestatur? nonne Galenus 1. methodi, & plerisque aliis in locis extollit suorum temporum intemperantiam? Sed quid hic moror? nullus est auctor Latinus, aut Græcus, qui non suorum temporum & luxus, & intemperantias detestetur. Vana est ergo responsio horum, quod propter victum hic morbus fuerit nouus. Tertia ratio est, quòd nullus est homo, qui in iuuentute, vel adolescentia, vel virilitate aliquo morbo graui non laboret, in quibus morbis fit in sanguine ebullitio, fiunt putredines, donec expurgantur variis, & diuersis modis corpora: quòd si in sanguine seminaria huius mali à menstruis relicta essent, deberent & hæc purgari, & propterea post alios morbos homines immunes esse ab his malis, quod quidem nequaquam probatum est, quòd certo videamus homines etiam immediatè post alios morbos graues tentari hac ægritudine, immò verò hoc vsu euenire solet, vt qui sunt colore floridiore, qui habent quasi inculpatā sanitatem, maximè exerceantur ab his malis. Scio posse morbos latere in corporibus, vt semina veneni canis rabidi, quæ etiam post multos annos se produnt. Scio ab Hippocrate lib. de affectibus tradi morbum quendam lienis, quem scribit quatuordecim annis in corporibus nostris latere. Scio Alzabarauium medicum grauissimum scripsisse seminaria lepræ in corporibus per plures annos abscondi, ita vt qui tempore fluxus menstruorum sunt concepti, interdum post decem, duodecim, viginti, atque plures annos leprosi euadant. Sed alia ratio est, quia potest quidem in aliqua parte latere seminarium alicuius morbi, vt locupletissimè docui, dum de peste & canis rabidi veneno tractarem; sed quòd totus sanguis ita infectus possit perdurare, & tot iniuriis resistere, omnino rationi dissentaneum videtur. Sed video responsurum esse aliquem, interdum fieri vt huiusmodi sanguis menstruus, seu labe infectus ferueat, & non semper in variolas, verum in morbos prauos, in febres pestiferas finiatur. sed si hoc verum esset, deberent saltem isti reliquo vitæ tempore immunes esse ab hoc malo, quod nequaquam apparet. Quarta ratio est, quia vt scribit Aristotel. 6. de histor. animalium 18. & 1. de generatione animal. 19. omnia bruta sanguinea menstruas purgationes habent, & inter cætera equus, canis, asinus; si ergo hæc etiam animalia habent materiam morbillorum, & calorem agentem,

cur non tentanrur uariolis, & morbillis? Si enim, ut dicunt Arabes, hæc esset vera materia, deberent & belluæ tentari hoc morbo, quod nequaquã experientia est comprobatum. Scio aliquos huic obiectioni responsuros, propterea tentari solum hominem, quia, ut idem Arist. scribit, mulier maximè omnium copiosissimis menstruis laborat. Sed hæc responsio nihil ualet, quia copia maior, uel minor menstruorum potest quidem facere, vel vt plurimis, uel paucioribus uariolis exerceantur bruta, & mulieres; sed q̃ hac ratione illa debeant prorsus carere hoc morbo, sanè hæc ratio non facit, eò magis quod animalia prædicta ferè omnibus his morbis exercentur, qui hominem tentant. Quinta omnium clarissima ratio est, quia sapientissima naturę tres modos excogitauit, quibus ut tueatur animal omnia excrementa nutrimẽti exercent, oẽs turpitudines eijcit ut homo incolumis, & sanus in hunc mundum exeat. Vnus est, quando fœtus in vtero reperitur; dicit enim Gal. 1. de symptom. caussis 7. excrementa nutrimenti, quo fœtus alitur, omnia a natura deponi in duabus tunicis, quæ ipsum ambiunt, vt si quid impuri nutrimanti attrahitur a fœtu in utero, totum penè deponatur a prouida natura inter huiusmodi tunicas. Alter modus est, quaudo fœtus statim in hanc lucem egreditur: dicit enim Hip. lib. de carnibus, seu de principijs, vt ego inscribendum puto, ipsum statim atque in hanc lucem venit, excrementa omnia impura expurgare per intestina. Quã sententiam Arist. quasi explicans 7. de hist. animal. 10. scribit, statim atque fœtus ortus est, reddere copiosius excrementum, quam pro magnitudine illius conueniat, quod dicit à mulieribus uocari μηκώνιον, uel ut transtulit Gaza, papauerculum: addit huiusmodi eacrementũ modò colore cruentum esse, modò piceum, modò albidum. Tertius modus, quo utitur natura in depurando fœtu, est post aliquod tempus ab ortu, nam Hippo. lib. de sacr. morb. scribit, fœtus editos uarijs in capite morbis agitari, vlceribus, achoribus, atque alijs, quæ sunt ueluti germina quædam prauorum humorum: & hos morbos inquit, tanti referre ad sanitatem fœtus, vt quicumque exercentur his malis, immunis euadat ab epilepsia: nec ulla alia ratione, inquit, nisi quia per hos morbos expurgantur excrementa pituitosa, quæ in vtero contraxit. Si ergo natura salutis humanæ sollicita, tot modos excogitauit, vt non semel, sed iterum, atque iterum fœtum emundaret ab omni illuuie, quid suspicari debemus in omnibus hominibus tanto tempore excrementa sanguinis menstrui perdurare? Vana quidem potest esse naturæ solertia in vno, vel in altero, sed quòd in omnibus hominibus decipiatur, quòd frustretur semper a fine, quem intendit, absurdissimum omnium mihi videtur. Quapropter constare puto fieri nequaquam posse, vt caussa materialis morbillorum, & uariolarum sit ea, quam excogitarunt Arabes. Fernelius vir ingeniosissimus 2. de abditis rerum caussis cap. 12. finis & ipse rationibus refutare conatus est placita Arabum, quibus refutandis nouam, sed sibi consuetam sententiam protulit, videlicet morbillos, & variolas suam originẽ ducere a cæca, & arcana aeris vitiati qualitate. Fieri enim primum ab aere probauit hac ratione, quia huiusmodi morbi solent interdum silere prorsus, interdum magnopere sæuire in plebem, & homi-

nes; quæ conditiones videntur solummodo in his morbis reperiri, qui ab aere originem ducunt. Fieri deinde à cæca, & non manifesta qualitate, hoc argumento putauit se demonstrasse, quia variolæ, & morbilli æquè fiunt in temporibus feruentissimis, atque in summo frigore, æquè in humido, atque in sicco; vt propter hanc rationem dicat non esse generationem eorum adscribendam manifestis qualitatibus aeris, sed potius abditis,& arcanis. Tertia eius ratio est ex accidentibus, quæ comitantur hos morbos,ex capitis dolore, grauitate, inflammatione faciei, delirio,difficili respiratione;quæ omnia,inquit, ex eo venire, quòd aer aatractus in cor, illud inficit, consequenter corde infecto & caput, & totum corpus inquinat. Quarta est,in vrinis eorum,qui morbillis tuentur,nullum adesse signum neque putredinis, neque alterius manifestæ qualitatis; & iccirco cum accidentia praua sint, & nulla signa manifesta, necessariò colligendum esse hos morbos a praua,& cæca qualitate oriri. Vltima ratio est, faciem,& corpus tam intrinsecus.quàm extrinsecus eorum,qui morbillis tenentur, vsque adeo horrendo esse aspectu, usq; adeo fœdi coloris, & habitus, ut nequaquam horrendi huius mali assignari possit manifesta caussa,sed potius recurrendum sit ad occultas,& reconditas; eò maximè, quia tanta est huius morbi immanitas, vt sæpe liceat videri mulieres edere fœtus variolis inquinatos, atque etiam cadauera laborantium variolis secta, viscera omnino habere variolis,& morbillis maculata. Hæc ergo est Fernelij sententia,contra quam cum videret obiectionem, quòd si ab aeris qualitate morbus oriretur,non debere eo magis pueros tentari, quàm senes,ac viros:illi respondet hunc in modum:qualitatem aeris nobis inimicam rem esse admodum efficacem, & propterea uiros resistere aeris iniurijs; pueros autē nequaquam posse. Atq; tot fuerunt eius fundamenta,contra quam sententiam multa sunt,quæ ipsam ex toto euertunt; illud autem potissimū est,quod etsi Variolæ,atque morbilli interdum magis,interdum minus vagentur, attamen nullum est tempus, in quo aliqui non capiantur illis: & ego his annis,quibus medicinam facio,ne dicam singulo mense,saltem singulis annis curaui laborantes variolis. Si ergo fieret hic morbus ab arcana aeris qualitate,consequens esset,ut semper hæc qualitas in aere esset, quod non solum est contra rationem, verum etiam contra ipsum Fernelium, quando scribit de accidentibus, & corporis deturpatione, quam faciunt variolæ.Contra rationem est propter duas caussas. Prima, quia hæc omnia originem ducunt à materiæ prauitate.Secunda quoniam si tot horrenda accidentia, quæ spectantur in variolis, proficiscuntur ab inimica aeris qualitate,necesse esset,ut hæc qualitas & insignis, & efficax sit. Si ergo est insignis, cur dicit Fernelius immunes esse uiros ab hoc malo, quia aeris qualitas non est admodum efficax? Neque quidem facit, quod scribit in vrinis nullum apparere putredinis indicium, eò quia hoc argumentum non est cęcæ alicuius qualitatis, sed tantum indicat materiam totam è uenir à natura expelli extra eas;propterea cùm sanguis purus remaneat, consequenter vrinas, quæ exeunt à venis,puras, & claras esse. Miror autem Fernelium doctissimum, quòd sine vlla auctoritate, sine ullo testimonio

dixerit exanthemata, & ἐκθύματα apud Grçcos medicos diuersa esse,& consequenter sub his veteres uariolas, & morbillos docuisse; quandoquidem omni studio hanc rem peruestigaui, nec potui inuenire vllam insignem differentiam inter has duas voces apud Grçcos medicos, quemadmodum multum abest, vt exanthematibus vllus auctor tribuerit ea, quæ conueniūt variolis, & morbillis. Quis enim scriptor dixit unquàm exanthemata omnes homines tentare? quis dixit ea magis pueros afficere? apud quem reperiemus ipsa usque adeo deturpare omnes homines? Nugæ sunt, quòd veteres sub exanthematibus complexi sint variolas, & morbillos nostros, Nec quidquam facit auctoritas illa Hippocratis lib. de vsu humidorum, vbi scribit frigidum iuuare papulas rubras in corporibus teneris, & quæ sequuntur: quandoquidem si caussas examinemus eo in loco productas, multum abest, vt variolis nostris illæ conueniant, præterquàm quòd scribit Hippocrates frigidum iuuare illas papulas, cum nostris variolis nihil sit magis aduersum, quàm frigus, vt videbitur quando tractabo curationē. Fuchsius vir laboriosissimus suum Manardum lib. 6. epid. com. 2. tex. 18. & 5. lib. de ratione medendi capite 9. secutus, in aliquibus videtur Fernelium imitatus, sed in pluribus propriam quandam sententiam habet. conuenit cum Fernelio, quia & ipse Manardum sequens, voluit veteres medicos sub exanthematibus & ἐκθύματης declarasse variolas, & morbillos: dissentit autem ab eo, quia morbillos, & variolas non ex alia materia generari dicit, quàm ex illa, ex qua dicunt ueteres fieri sua exanthemata, id est ex humoribus omnis generis excrementitijs. Multis autem rationibus usus est ad hanc suam sententiam confirmandam, & in primis auctoritate Galeni 6. aphor. 9. quo in loco scribit duo esse Exanthematum, seu papularum genera: vnum altum, aliud uerò humile, & latum. Genus altum, inquit fieri à materia calida: latum autem, & humile à frigidiore, & propterea has papulas esse sine pruritu, & consequenter citò difflari, quia hæc materia dilatata promptius, & facilius dissipatur. Addit Fuchsius exanthemata, quæ sunt altiora, esse morbillos, atque ulcera facere: latiora uerò esse uariolas, nec post se vlla vlcera relinquere; ita vt secundum huius uiri sententiam & morbilli, & uariolæ nostræ magnopere conueniant papulis à Galeno relatis. & vt magis suam opinionem confirmet, utitur testimonio Rasis, quem inquit ille suum librum de uariolis inscripsisse de exantbematibus, quasi etiam hic auctor variolas exanthemata esse uoluerit. In qua re improbat Fuchsius Georgium Vallā, qui transferens hunc librum in linguam Latinā inscribit de peste, non autem de exanthematibus. cæteùm hæc doctissimi Fuchsij sententia reprobatur, quia multis erroribus mihi videtur esse implicata. Primùm enim omnia patitur, quibus refutata est sententia Fernelij, quòd scilicet multum abest ueteres sub exanthematibus declarasse uariolas, & morbillos. prætereà patitur & hoc, quòd cùm variolæ, & morbilli sint nomina ab Arabibus inuenta, æquum est, ut eo pacte nos ijs ut amur, quibus ipsi sunt vsi. Iā uerò quos uocant ijs morbillos, Fuchsius suo marte appellari vult variolas; eos uerò, quos uocant variolas, ille appellat morbillos. Sed de hoc nomine ipsi indulgeri posse, nisi in re ipsa magis erraret:

quan-

quandoquidem exanthemata, quæ fiunt humiliora, & latiora, vult fieri a materia frigida, atque etiam sine pruritu, quorum neutrum neque morbillis, neque variolis accommodatur; nam, vt dictum est, variolæ fiunt a materia calida, sed crassa, & cum pruritu. Morbilli autem qui sunt humiliores, tam abest, ut fiant a materia frigida, quàm certissimum est fieri eos a calidiore & tenui. Accedit uerò, quòd scribit fieri sine pruritu, cum tamen vtrisque pruritus adsit, & præsertim variolis. Quare, parcant mihi huius viri manes, neque ipse intellexit Arabes, neque experientia comprobauit differentiam variolarum, & morbillorum nostrorum. Sed est aliud forsan non minori nota dignum, quòd scribit Rasem librum suum inscripsisse de exanthematibus. Et vt hoc intelligatur, sciendum Rasem librum suum scripsisse lingua Mauritana, ex qua postmodum fuit in Græcam translatus, & è Græca in Latinam. Qua uoce usus sit lingua Arabica non est mihi compertum, sed scio librum Græcum inscriptum esse περὶ λοιμοῦ, idest de peste. ac poterit liber Parisiis excusus consuli, quem tres doctissimi viri in Latinum transtulerunt, Macherius Mutinensis, Georgius Valla, & Andernacus Germanus, qui omnes inscripserunt librum de peste, adeò quòd in hac re, quæ non minimi est momenti, pateat Fuchsium fefellisse. Post hos omnes surrexit, alter medicus auctor doctissimus, qui diuersam ab omnibus sententiam de variolis proposuit: atque hic fuit Alexander Petronius, qui Romæ medicinam non sine laude exercet: hic enim in libro suo de morbo gallico typis excuso, conatus est etiam copiosissimè demonstrare unam, & eandem originem esse lepræ, morbi gallici, variolarum, & elephantiasis: quos omnes morbos imaginatus est originem ducere ab alimento fœtus in vtero putri: inquit enim, dum fœtus est in utero, eius alimentum copiosissimum esse, & propter copiam putrefieri, atque ita hoc alimento putri nutriri fœtum; cuius praui, & putridi nutrimenti, inquit, seminaria toto vitæ nostræ tempore in corpore seruati, & potissimũ circa cutem: & quia hæc seminaria sopita sunt, inquit, opus habere impulsore aliquo, qui illa excitet, & erumpere faciat: impulsorem autem dicit esse calorem putredinalem excitatum vel ab aere, vel a contagio, uel ab aliquo alio in victu errore. Quã sententiam vt refellam, non erit mihi opus tot verbis, quot ipse utitur; nam clarissimum est eã omnium scriptorum auctoritatibus, &, quod peius est, euidentissimæ rationi repugnare, vt enim diximus, potior pars scriptorum medicinæ in hanc sententiam venit, fœtum in vtero, si benè valet semper optimo, puro, & dulcissimo nutrimento nutriri; quò fit, vt nutriri putrido alimento sit rem dicere omnibus scriptoribus aduersam. repugnat etiam rationi, quia, vt optimè scribit Gale. 1. de symptom. caussis 7. quò plus est alimenti in vtero, dum fœtus in eo est, eò magis ipsum nutriri puro sanguine; quia si nutritur interdum impuro, fit tantum propter inopiam; præterea fœtus dum in vtero est, imbecillus est, infirmus; ita vt nisi alimenti bonitate continuò sustentaretur, periculum esset ne corrueret, & interiret. Ridere ergò soleo huius viri exemplum, inquit enim hoc putre alimentum esse fœtui maximè familiare, quemadmodum est putredo ranis, quæ ea victitant, & in ipsa adolescunt. Bonus iste uir miror quo-

quo modo ità cæcutiat, nam certum eſt alimentum a natura animalib. tradi ſecundum temperaturæ dignitatem, ita vt ſi animalia ſortita ſint ignobilem temperaturam, ignobili etiam victitent alimento, & ignobili loco conſeruentur: quæ uerò nobiliorem habent temperaturam, æquum fuit, vt illis traderetur nobilius alimentum. Iam uerò nulla eſt temperatura nobilior humana, quò fit, vt neceſſe ſit eam ſuſtentari nobiliſſimo alimento, & in loco mundo. Ranæ ſunt donatę ignobiliſſima temperatura, & forſan propter hanc ueteres eas nunquam voluerunt guſtare; quare non eſt mirum, ſi etiam putri alimento veſcantur, & in locis putridis uerſentur. Hippoc. 4. de morbis longo diſcurſu monſtrare conatur fœtum, ſi vitioſo lacte veſcatur, morbos innumeros & exitiales ſubire: quò fit, ut ſi in utero nutriatur alimento putri, multò magis debeat & morbos, & mortem ſubire. Nec quidquam facit, quòd, ut ipſe ſcribit, hæc putredo fiat in nutrimento, non propter qualitatem, ſed tantum propter intenſam copiam: quoniam, ut dicit Hippocrates in libro de affectionibus, alimenta quanto ſunt meliora, & accommodatiora, ſi propter copiam corrumpantur, eorum corruptela multo deterior eſt, quam ſit ciborum, qui & minus nutriunt, & deteriores ſunt: vnde forſan emanauit, quòd repletio ex pane ſit omnibus deterior. Quòd ſi uerum eſt, ut dicit Hippoc. ſi alimentum corrumpitur, & putreſcit ob copiam, cum alimentum ſanguis ſit, & qualitate non peccet, debet ob copiam corruptus deterrimam corruptelam aſſequi, & propterea fœtui non familiaris, ſed exitialiſſimus eſſe. Poſtquam aliorum de Variolis ſententias recitauimus, tempus eſt, vt quam ego ſequar, & breuiſſimè, & lucidiſſimè aperiam; quod vt felicius contingere poſſit, nonnulla neceſſe eſt ſupponere, ex quibus quid ſentiam intelligi poterit. Eſt autem illud primum uariolas, & morbillos a ueteribus ignoratos, & alto ſilentio præteritos fuiſſe. Pluribus hoc confirmare conarer, niſi iam a me multa hac de re eſſent dicta; illud tamen tacere non poſſum, tot eſſe huius morbi proprietates, totque habere ab aliis morbis diuerſa, ut ſi ueteres huius rei aliquam cognitionem habuiſſent, neceſſarium eſſet de iis aliquid illos dixiſſe: neque hoc mirum videri debet, quia ſicuti apud Indos cœpit hic morbus eſſe qui non erat; ſic non eſt præter rationem aliquando eum in regionibus noſtris non fuiſſe, & aliquando eſſe cœpiſſe. Vtrum autem quando cœpit, ortus ſit vitio cęli, an aeris, an contagio, an aliqua alia re, difficile eſt in tanta rerum difficultate, & obſcuritate decernere. Scio Plutarchum in Sympoſiacis diſputare copioſiſſimè morbos nouos fieri a victus mutatione: ſcio multos in Italia, & alibi nouos morbos apparuiſſe & contagio, & alia ratione, ſed ſuſpicor vehementer morbillos, & variolas cum primum eſſe cœperunt, uitio cœli, & aeris factas eſſe: quod me ad hoc credendum mouet, illud eſt, Arabes medicos, quorum tempore videtur cępiſſe hic morbus, prodidiſſe eos peſtem eſſe, fieri in peſte, & a corrupto cœlo oriri. Non enim hæc facilè dixiſſent medici illi ſapientiſſimi, niſi euidente aliquo ſigno ad id fuiſſent impulſi. Secundum, quod ſupponi cupio, eſt medicorum omnium ſententia, multos morbos fieri hęreditaria quadam, & paterna proprietate. Magnus Hippoc. 2. prorheticorum quatuor morbos eſſe ſcribit,

qui

qui in hominibus hæreditate oriuntur podagram, hydropem, phthisim, & epilepsiam; de quibus cum loqueretur Plutarchus, sequutus Hippocratem in lib. de sera Numinis vindicta, dicit, eos, qui oriuntur ex parentibus, qui laborauerũt simili morbo, statim esse curandos; quasi dicat, cui proprietatẽ paternã esse irremediabilem caussam horum morborũ in filijs; simile quid prodidit etiam Auicennas de nephritide morbo. Tertium supponendum est, hanc hæreditatem paternam, seu proprietatem esse potentiam, & aptitudinem quandam filijs ingenitam propter quam redduntur apti, & dispositi ad suscipiendos similes morbos; id enim vsu venire in morbis verissimile est, quod conspicimus quotidie euenire in animi motibus, quòd scilicet parentes ingenerant filijs aptitudinem, & potentiam quandam ad edendas uirtutes & actiones, quas ipsi habent. Quartum est, huiusmodi proprietates esse veluti instrumentum quoddam, quo uel natura, vel caussa alia effectrix vtitur ad producendos effectus. Quintum, & postremum est huiusmodi proprietatem requirere & materiam idoneam, & agens efficax. Materia est omnis corporis nostri humor, ut sanguis, & pituita, & utraque bilis, & omnis ichor: efficiens caussa est, calor, qui prout est vel maior, uel minor, sic etiam modò magis, modò minus agit. His ita constitutis, statuo Variolas, & morbillos hæreditate paterna fieri ex sanguine, & ichoribus bullientibus ob calorem, qui in corporibus excitari potest variis, & diuersis rationibus. De paterna hæredita non est vt quidquam in controuersiam reuocemus, quia hoc satis euidens, & probatum est; Fieri autem hos morbos ex ichoribus sanguinis bullientibus multis testimoniis adducor, vt credam. Primò; quia; vt dixi in initio, exanthema est ueluti quoddam genus Variolarum, & omnium similium tumorum. Dicit autem Gale. 3. de sympt. caussis 2. tunc fieri prouentum exanthematum, cum abundant ichores. Præterea probatum est à me, & ferè ab omnibus, febres synochas ortum ducere ex ichorum sanguinis ebullitione, aut putredine. In Variolis autem & morbillis semper fit febris synocha, uelut est omnium placitũ; quare rationi uidetur consentaneum, fieri hos morbos ab ichoribus. Accedit etiam & illud, quòd in morbillis, & Variolis fit maxima expulsio, & tamen nullus adsit rigor; quòd signum est materiam, quæ expellitur à uenis extrà, non esse mordacem; quandoquidem, ut Gal. scribit lib. de rigore, & 2. de sympt. caussis 5. fit rigor à succis acribus, & mordacibus; ichores sanguinis blandi sunt, minimè mordaces; iure ergo fit ut in Variolis numquã rigores appareant. Postremò ipsamet experientia docet, hos morbos fieri ab ichoribus, quia si obseruetur materia exiens ab ipsis Variolis, non est uerum pus, sed ichor, qui planè crassior est in Variolis, quàm in morbillis: quia in his citissimè dissipatur, in illis diutius durat. Fieri etiam per ebullitionem, non est vt quidquam dubitemus, quandoquidem & accidentia, quæ consequuntur, & calor ille intensus, & color, satis testantur fieri, hæc omnia à sanguine feruente. Hoc ergo ni fallor, firmiter constituto, iam strata est uia dissoluendi difficillima, & pulcherrima problemata, quæ circa hos morbos oriuntur. Primum est, cur sit quòd nullus ferè homo hisce temporibus reperiatur, qui ab hoc morbo euadere possit? Secundum, cur

pueri potissimum hac calamitate tententur, & inter eos alij citius, alij tardius? Tertium est, cur Variolæ, & morbilli in aliquibus sint lethales, in aliquibus verò salubres? Quartum, cur nonnulli paucis Variolis tententur, nonnulli pluribus; aliqui verò ita immaniter tractentur, vt toto vitæ tempore deturpati remaneant? Quintum est, cur Variolæ omnium maximè faciem deforment, & post faciem manus, & pedes exerceãt? nam cum hi durissimam pellem habeant, æquum uidetur debere eos mitiùs tractari, quàm cæteras partes. Sextum est, cur Variolæ magis infestant oculos, vt dicit Rases lib. 6. cap. de uisione, quàm morbilli? septimum, cur cum morbilli, & Variolæ sint contagiosi, potissimum tamen cum sanguineis communicatur hoc malum, ita vt videamus & fratres, & consobrinos facilè à suis inquinari? Octauum, cur aliqui tententur bis hoc morbo, rarissimè ter, ferè omnes semel tantum? Nonum, & postremum est, cur facies, labia, & præputium ita internum inquinentur, ut in ipsis vestigia indelebilia fiant? nam hoc experientia compertissimum est, quotiescumque remanent vestigia Variolarum, potissimum manere in facie, supra labia atque etiam in ipso præputio. Ad primum dicendum est, nullum ferè euadere ab hac calamitate, quia omnes nascimur ex parentibus, qui hoc vitio sunt tentati. Sicut.n.iam ostensum est morbos fieri hæreditate, quia parentes ijs morbis sunt tentati, pari pacto possumus arguere omnes homines tentari Variolis paterna hæreditate, quia parentes nostri oẽs hac lue laborarunt; id enim perinde accidit, vt id quod scribit Hipp. in lib. de aquis, aere, & locis de Macrocephalis indiæ populis; nam primum gens illa arte, & studio cępit infantibus capita oblonga facere, vnde cum parentes huiuscemodi capitibus præditi essent, factum est, ut filij ab ipsis similes sint geniti; adeo ut proprietate paterna tota illa gens facta sit macrocephala. Sic propemodũ contingit in Variolis, & morbillis. Initio hic morbus vitio cœli oẽs tentauit, aut ferè oẽs; qui deinceps hanc proprietatẽ paternã in filijs inferentes, nõ est mirum, si longè, lateque malum propagarint; & hæc proprietas facta sit non solum promiscua, sed ẽt naturalis. Fiũt aũt hi morbi, quod erat secundùm problema, in aliquibus lethales, in aliquibus salutares, propter diuersas caussas, sed potissimum propter caussas tùm internas, tùm externas. Propter internas, quia sunt aliqui ita prauo corporis habitu præditi, ita sordidis excrementis repleti, ut bulliente sanguine, vnà cum inchoribus fiat ignis inextinguibilis in corpore, & putredo irremediabilis. Fiunt etiam lethales propter caussas externas, scilicet propter morbidi cęli iniquitatẽ, nec nõ ob errores uictus, medicorum; & adstantium. Fiunt autem salutares, potissimum in ijs, in quibus præter inchores nihil est prauum, nihilque putridum, & in quibus nulla caussa morbifica externa operatur; non aer, non victus, neque quidquam aliud. Quo ad tertium problema, cur pueri tententur potissimum hoc malo, fit propter uarias, & diuersas rationes. Prima est, quia corpora eorum sunt rafertissima sanguine, & ichoribus, adhæc abundant maximo calore; vnde cum præter proprietatem, & aptitudinem paternam habeant in se ipsis fomitem illum, materiam, & commune agens efficax, rationi consentaneum est, illos debere

præ-

præ cæteris hac ægritudine tentari. Abundare pueros ſanguine, & ichoribus, ex eo facilè coniicitur, quia ſunt proximi principiis ſuæ generationis; fit enim generatio animalium, & præſertim hominis, penę tota ex ſanguine, unde iure pueri omnes ſanguinei ſunt. Eſt & alia ratio, quia pueri nondum excernunt ſemen, vt ob hoc in iis totus penè ſanguis conſeruetur. Atq; Hip. quidē in lib. de genitura dicit pueris, & uirginib. impediri ſeminis excretionem, quia uaſa eorum corporum ſunt anguſta, exilia, ita ut non poſſit per ipſa ſemen, ſeu ſanguis ei deſtinatus excurrere, & propterea in iis non fieri agitationem humidi, nec pruritum; quæ omnia ſatis manifeſtè indicant in pueris magnam ſanguinis copiam reperiri; & quod dicit Plato in Timæo, & Gal. 6. de locis affectis, arbores, & plantas ægrotare propter copiam humidi, & alimenti, ſic dicendum eſt de pueris, ſcilicet eos obnoxios eſſe huic ægritudini propter immenſam ſanguinis ubertatem. Ichores etiam abundare in ipſis, ueriſimile eſt, quandoquidem ea ætas eſt uorax, & innumeras cruditates committit. Iam uerò certum eſt ichores ipſos, ut aliàs dixi, nil aliud eſſe, niſi partes tenuiores, & crudiores ipſius ſanguinis. Calorem etiam in ipſis abundare manifeſtiſſimum eſt, tam naturalem, quàm accidentalem; de naturali eſt oraculum Hippocratis pueros habere plurimum calidi innati: de accidentario etiam probari poteſt, quia hæc ętas in perpetuo eſt motu, perpetuo clamat; & tandem nihil agit pueritia, quod non ſit potens calorem in ipſorum corporibus excitare; quò fit, ut illi, qui pluribus ichoribus abundant, qui plurimum mouentur, qui magis ſunt ſanguinolenti, etiam tententur citiùs his morbis, quàm illi, qui minus ſunt ſanguinei; qui minus mouentur, minus clamant, & pauciores cruditates committunt. Nam Theophraſtus in lib. de ſudoribus, dicit eruptiones, & papulas in noſtris corporibus fieri propter tres cauſſas; propter tempeſtates, propter motum corporis, (qui in corporibus noſtris calorem excitare ſolet), & poſtremò propter excrementorum redundantiam, aut aliquid aliud, quod cauſſę mouentis rationem in corpore habere poſſit. Quarti problematis ſolutio eſt, eos, qui multis ichoribus abundant, conſequenter pluribus morbillis, & Variolis tentari; qui uerò paucioribus, rationabiliter etiam paucioribus Variolis, & morbillis tentari; pari pacto in quibus ichores pauci ſunt, & tenaces, in iis quoque turpiſſimæ cicatrices relinquuntur, atq; etiam perpetuæ depilationes. Relinquuntur turpes cicatrices, quòd quemadmodum qui laborant liene, ut dicit Ariſtot. 9. problemat. 5. nigras, & turpes cicatrices ex ulceribus habent ob ſanguinem morbidum; ſic in quibus ichores praui ſunt, fit ut ab ulceribus Variolarum relinquantur turpes cicatrices. Fiunt pariter perpetuæ depilationes, quia ubi ichores craſſi, & praui ſunt, dum feruent, carnes ipſas mirificè exedunt, quibus abſumptis, fit, ut non ſolum cicatrices duræ remaneant, ſed etiam pabulum pilorum omnino deſideretur; atque hoc eſt, quod dicit Ariſtot. 16. problem. 31. in cicatricibus hominum non oriri pilos, tum propter denſitatem cutis, tum maximè propter inopiam alimenti. Ad quintum reſpondendum eſt, in Variolis, & morbillis potiſſimum, & citisſimè tentari faciem propter tres cauſſas; quarum prima eſt, quia in his morbis ebullitio fit in to-

to corpore; unde ſicuti uidemus ex humoribus feruentibus uapores ſurſum eleuari, ſic ſtatim atque incipit ebullire ichorum, & ſanguinis maſſa, ſimul uapores in caput, atque in faciem tolluntur. Secunda eſt, quia in hac ebullitione motus ichorum maximo impetu fit; ut iure dixerit Auenzoar febrem hanc eſſe impetuoſam; impetus autem duo præſtat. 1. efficit, vt humores ſurſum tollantur, 2. ut neque cerebrum, neque ſpiritus, neque aer reſiſtere poſſit; ex quo licet in facie ſint ſpiritus, & hæc pars expoſita ſit aeri, nihil tamen horum aduerſum impetum humorum poteſt. 3. cauſſa eſt ex Ariſt. 36. problem. 3. quo in loco ſcribit Varos fieri potiſſimùm in facie, quia locus humidus, & rarus eſt; quare cum humiditas, & raritas diſponat partes ad recipiendum, conſequenter efficit, vt materia morbillorum in iis magnopere valeat. De manibus, & de pedibus, cur ſcilicet hæ partes potiſſimum in Variolis tententur, ſunt & cauſſæ accommodatiſſimæ, & ueræ, primò enim læduntur manus, & pedes, quia totus hic morbus fit tantùm a iecore, tùm a partibus iecori proximis; quandoquidem in illis partibus tamquam in propria ſede collocata eſt naturalis facultas. Iam uerò inter iecur, & pedes, atque manus eſt maxima ſympathia, quod vnuſquiſque intelligere poteſt; ex eo quia qui calido iecore ſunt, & manus, & pedes ſemper calentes habent; ratione ergo huius ſympathiæ fit, ut cum facultas naturalis conatur ab internis pertibus ad extrema materiam protrudere, potius in manus, & pedes eam tranſmittat; tum quia hæ partes longiſſimæ ſunt, tum maximè, ut dixi, propter hanc congeneitatem, ut ſic dicam. De hac iecoris cum manibus, & pedibus ſympathia Raſes 17. continentis, vbi lobuitur de iecore, & Auic. 14. 3. trac. 1. c. 3. & 30. nec non & 2. 1. doctr. 3. cap. 1. dicunt breuitatem digitorum indicare paruitatem iecores, & cõſequenter ab eorum longitudine indicari eius magnitudinem; quamquam Auer. 4. colect. capite de ſignis iecoris irrideat hac in re Auic. quaſi ignorarit, quæ & vbi ſit virtus verè formatiua. Poteſt addi his rationibus manus, & pedes calore valere potiſſimum propter motum continuum harum partium, propter quem calorem Plutarchus in queſtionibus naturalibus ſolebat dicere pedes & manus Vrſarum eſſe eſu incũdiſſimas; quia in hoc animali cum manus, & pedes maximè exerceantur, calore quoque valere, & ob calorem ſuccos apprime in eis concoqui veriſimile eſt. Sic nos dicere etiam poſſumus, quòd cùm in iuuenibus, & pueris in perpetuo motu manus, & pedes ſint, rationabiliter uehementer calent, & ratione caloris dilatatæ attrahunt; ubi ſimul concurrunt & ſtudium naturæ expellentis, & aptitudo partium ad recipiendum, & attrahendum. Ad ſextum reſpondendum eſt, oculos, licet membra ſint ſat imbecilla, tamen propter ſui præſtantiam à natura donatos eſſe mira quadam facultate externis iniuriis reſiſtendi: quod cum cognoſceret Ariſt. 31. problem. 22. dicebat oculos ſolos non rigere, neque gelu tentari; propter hanc igitur uim reſiſtendi iniuriis externis, ubi materia ſubtilis eſt & tenuis, facilè eam à ſe repellit. Vbi autem craſſior, & tenacior eſt, nequaquam repelli poteſt, aut multo minus repellitur, & ideo cum in morbillis tenuis & ſubtilis ſit materia, ea oculorum ui repellitur; in Variolis, quia craſſior & tenacior eſt, nequaquam repelli poteſt,

test, aut multo minus repellitur, & iccirco magis offenduntur in iis oculi, quàm in morbillis. Ad septimum, iam in tractatu de pestilentia copiosissimè de contagio disputaui; nunc illud tantum dicam, morbillos, & Variolas contagiosos esse propter duo potissimum. Vnum est, quia hoc malum fit ex feruente sanguine, a quo longè, lateq; mittuntur vapores, qui aliorum corpora ingredientes, facilè ipsa contaminant; quemadmodum in ophtalmia contingere solet. Alia ratio cur hi morbi sint contagiosi, est proprietas illa paterna, & hæreditaria, quæ in omnibus reperitur. Vnde cum consanguinei habeant hanc proprietatem penè ipsis similem, cum etiam in ipsis humores sint similiores, iure fit, vt isti promptius, & facilius ab infectis coinquinentur; quæ etiam ratio facit, ut in pestilentiis familiæ destruantur propter hanc humorum similitudinem. Ad octauum dico, hæreditariam hanc huius mali proprietatem tantisper in hominibus permanere, donec partes seminariæ, quibus implantata est, durant: Verum tamen quia hæc proprietas ex se nihil habet, nisi quia disponit, fit ut potissimum in pueritia semel, ut plurimum, homines tententur; quia ichores, qui sunt fomites huius mali, ob sui tenuitatem promptè inflammantur, & ubi pars eorum inflammatur, facilè incendium toti massę communicatur; & vbi semel communicatum est, tota quoque consumitur. Exemplum est de aceruo paleæ, cuius si aliqua particula accendatur, protinus totus ardet, atque etiam consumitur. Quòd si forte fortuna tota massa ichorum, neque una uice inflammetur, neque consumatur, fit ut malum redeat; quia præter proprietatem hæreditariam relinquitur simul fomes. Sed quia, ut dicebam, rarissimè fit, ut inflammata una parte ichorum, tota massa non inflammetur, & consequenter consumatur, fit etiam consequenter rarissimè, ut contingat aliquem secunda uice, aut tertia hoc morbo corripi; propter quod damnandus est Auer. qui 4 colliget. dicit hunc morbum absolutè semel in uita contingere. Sed uideo aliquem ex me percunctaturum, numquid hæc proprietas hęreditaria sit facta nobis ita naturalis, ut quemadmodum perpetua est in indiuiduis, sic quoque perpetua sit in specie; adeo ut licet hic morbus incęperit, numquam tamen desiturus sit. ex una parte ratio, quam modò dixi, satis efficax uidetur; ex altera, scimus plerosq; morbos nouos tandem desiisse. Celebre enim est, maiores nostros laborasse mentagra, seltirbi; qui morbi nostris regionibus tempore Plinii noti fuerunt, & tamen tandem sunt finiti. Dixi etiam aliàs, dum agerem de morbo gallico, eum esse aliquando desiturum, ut iam uidemus illum inclinari; & multi probarunt non adeò uehementem, & immanem esse, ut erat exactis iam temporibus; quare idem uidetur dicendum de Variolis; tamen hæc res satis difficilis est intellectu, quia ea est animi nostri imbecillitas, ea futurarum rerum profunda obscuritas, ut non possimus quidquam certi asserere; puto tamen posse fieri, ut uoluentibus annis, quemadmodum hic morbus aeris iniquitate nos uexare cœpit, sic etiam beneficio cæli cessaturus sit; ita ut uel ex toto finiantur hi morbi, uel saltem in aliquos mitiores conuertantur. Ad nonum, & ultimum dicendum est maximè deformari a uestigiis Variolarum genas, labia, & præputium propter multas caussas. Prima habetur

apud

apud Aristot. 3. de hist. animal. 11. quo in loco Philosophus scribit, quòd vbi cutis ossibus immediatè adhæret sine carne, vel ubi est per se sine carne, aut cum pauca, in iis partibus vulnera difficulter coalescant. Vnde cum in genis cutis ferè sine carne sit proximè os, aut saltem cum pauca carne; cum etiam labia, & præputium sint ueluti cutes separatæ sine carne, & sine osse, non est mirum, si cum vlceribus variolarum dilacerantur, aut nullo modo, aut turpiter, & ægrè coalescant. Sic dicit Trallianus 1. problem. med. 4. vlcera in capite non admodum dolorem inducere, quia in parte capitis omnis cutis uel est prorsus sine carne, uel cum pauca. Secunda caussa est, quia in facie facultas naturalis resistendi admodũ imbecillis est, quoniã tota illa pars dicata fuit a natura uirtuti sensitiuę; vt ob id cùm uix possint esse simul facultas animalis valida, & naturalis, necesse fuerit facultatem naturalem in facie infirmam esse, & propterea non posse optimè ulcera ipsa corrigere, & illam defœdationem auertere. Tertia est, quia in facie maior fit humorum putrefactio, quàm in aliis partibus, quæ cum exedat vehementer & cutem, & carnes, fit ut ulcera grauia relinquant in ipsis vestigia indelebilia. Quod autem in facie potissimum humores corrumpantur, ratio colligi potest ex magno Aristo. 3. de hist. animal. 19. ubi loquens de sanguine, dicit, & sanguinem, & partes sanguineas citissimè putrescere circa ossa; cuius rei rationem adferens Albertus Magnus lib. 3. de animal. 6. dicit iccirco id fieri, quia ossa calida sunt; esse autem calida probat testimonio Empedoclis, qui, vt habetur apud Arist. 1. de animal. textu 77. dicit in fabricatione ossium, aliorum elementorum singulorum partes fuisse duas, ignis uerò quatuor. Quare cum in genis sint ossa, & adhæc pauca caro, multa pellis vel cùtis, fit vt hi humores, & ichores ad hanc partem fluant, & citissimè, & insigniter putrefiant. Atque hæc experientia ipsa comprobat, quia sicut celerrimè omnium in facie apparent Variolę, sic etiam celerrimè suppurantur. Igitur ex hoc nostro discursu poterit facilè intelligi caussam immediatam morbillorum, & Variolarum esse ichores ipsos sanguinis, qui prout est melancholicus, vel pituitosus, uel biliosus, sic facere solet Variolas modo purpureas, modò albas, modò uiolaceas, modò nigras, quemadmodum dicit Auicennas, atq; etiam omnes Arabes. Cæterùm caussæ Variolarũ internæ, & mediatæ complures sunt, in primis complexio calida, & humida, habitus corporis adhuc tener, & obæsus, ætas puerilis primùm, deinde iuuenilis; & hoc est illud, quod dicit Auicennas, corpora calida, & humida, præsertim puerilia, esse maximè præparata ad suscipiendos morbillos, & Variolas. Addit Rases puerorum corpora magis esse obnoxia, quàm puellarum, nec immeritò; quia etsi eadem proprietas, & materia æquè fit in his & illis, dispar tamen est calor; hic enim cum maior sit in pueris, consequenter eorum corpora debent esse his morbis paratiora. Caussæ externæ sunt aer calidus, & humidus, constitutio austrina, tempus uernum, regio calida, & humida; propter quod iure dictum est a medicis Arabibus hos morbos sequi pestiferas constitutiones temporum. Est autem hac in re non nihil controuersiæ, quia Rases 18. continentis videtur in ea fuisse sententia, quòd Autumnus sit magis ferax morbillorum, & Variolarum, quàm

Ver;

Ver; cuius contrarium manifestissimè scribit Auicennas. Pro qua re ita decernendum est, Autumnum sua natura nequaquam feraciorem esse horum morborum, quàm Ver, quandoquidem siccus est; sed si in Autumno austri dominentur, planè solent & Variolæ, & morbilli copiosissimè exoriri; & hoc est, quod uoluit Rases intelligere. Adhæc exercitationes corporis immodicæ, super calefactiones omnes inter caussas externas referuntur; maximè autem morbillos solet efficere vsus vini meracioris, ciborum calidorum, pinguium, dulcium; quod cum intelligerent Auicen.& Rases, dixerunt eos facilè tentari his morbis, qui uescuntur cibis dulcibus, & præsertim lacte camelarum, equarum, & dactylis; cuius generis sunt multi populi orientales, & etiam magna pars Tartarorum. Illud aduertendum ad confirmandam sententiam nostram de causis horum morborum, magnopere conferre id, quod dicunt Arabes de lacte camelarum, & equarum; quandoquidem lac horum animalium, vt docet Galen. 3. de alimen. facul. 18. & libro de cibis boni, & mali succi 4. aquosum maximè, & serosum est, propter quod non satis intelligere possum, quid uoluerit significare Aristot. cum 6. de hist. animal. 26. dicebat consueuisse potatores lactis camelarum admiscere illi aquam, sicut nos uino admiscemus; sed utcumque sit, lac horum animalium aquosum, & serosum est. A quo fit, ut usu horum multiplicentur ichores, & occasio præbeatur generationi horum morborum. Adnumerantur quoque cibi corrupti, & putridi, sed possumus etiam connumerare contagium. Atque hæc de causis dicta sufficiant: nunc remanet ut de signis agamus. Aduertendus autem nouus modus, & ordo ea inuestigandi, siquidem effectus omnes morborum, uel sunt immediati, vel mediati; immediati uel sunt affectus permanentes, & in actu; uel sunt actiones læsæ. Effectus mediati uel sunt excrementa mutata, uel sunt affectus præter naturam. Nec miretur quis me affectus præter naturam facere modò mediatos effectus morborum, modò immediatos; quia hoc etiam factum est a Gal. lib. de differentiis symptomatum, immo rei natura ipsa hoc docet. Appellantur effectus immediati morborum, quia immediatè ab ipsis proficiscuntur, & interdum hac ratione uocantur a Galeno symptomata prima. Effectus uerò mediati dicuntur a Galeno, qui a morbis proficiscuntur medio aliorum symptomatum, idest vel medio affectuum præter naturam permanentium, vel medio actionum læsarum; atque hi affectus dicuntur à Galeno symptomata secunda. Quare ex his effectibus morborum constituuntur tres fontes signorum. Primus actionum lęsarum. Secundus excrementorum mutatorum. Tertius affectuum pręter naturam. Dicuntur enim signa, & symptomata uera, quia uerior, & certior caussas cognoscendi ratio est capienda ab effectibus eorum; fuit enim hoc Christi oraculum, ab effectibus eorum cognoscetis eos. Sed quia effectus post cedunt ipsas caussas, hinc fit, vt ab his duntaxat cognosci possint morbi iam præsentes. Quare si comparanda sunt signa futurorum morborum, alia ratione quærenda sunt, & modus quærendi est a caussis morborum non a morbis; quia caussę quę producunt hos effectus, ex his cognoscuntur tamquam productrices morborum. Quæ speculatio in praxi diligenter est notanda.

Horum

Horum morborum medici Arabes rei natura ducti proponunt nobis multa signa, quibus cognoscere possimus Variolas, & morbillos futuros esse, quia hæc ab ijsdem caussis promanant, id est à sanguinis ebullitione, à qua manant etiam hi morbi; ut raucedo, quæ fit, quando ex ebullitione circa partes spirituales exsiccantur partes uocis; capitis dolor, oculorum & faciei inflammatio; pandiculationes, lacrymarum fluxus, sternutatio frequens, subitus tremor: Obseruaui at ego inter hæc esse dolorem uentris, & tormina; atq; hæc omnia sunt effectus earundem caussarum, quarum sunt etiam morbi, & propterea uel comitantur eos immediatè, uel præcedunt. Sed his etiam possumus addere quædam signa extrinseca, ut est contagiũ. Si enim quis conuersatus fuerit cum laborantibus ex Variolis, suspicandum est ne & ipse corripiatur. Si morbi hi vagentur, hoc etiam signum esse potest futuri morbi. Iam verò signa, quæ indicant præsentes esse morbos, petuntur ab actionibus læsis, & sunt delirium, quod posui, tum quia Auenzoar hoc adfert, tum quia experientia ferè perpetua probaui, quo tempore erumpunt hi morbi, ægros ferè semper delirare, & iure, propter insignem illam agitationem, quæ fit in corpore adhæc insomnia terrifica, pauores insomnijs, dolor gutturis, & pectoris difficultas inhelitus, tremor pedum, & manuum. Ab excrementis mutatis signa capiuntur hæc, fluxus lacrymarum, qui potest esse & signum præcedens, & subsequens; urina alba, pura, & ferè sanis similis; retentio fœcis ferè consummata. Nam cum humor aliò mittatur à natura, fœces exsiccatæ remanentes iure retinentur in intestinis. Ab affectibus præter naturam hæc sunt signa, febris Synocha, seu conclusa, quo modò est sine putredine, modò cum putredine; & aduertendum fabulas esse, quòd disputant nonnulli, an Variolæ, & morbilli possint esse sine febre; quia si veræ sint variolæ, & morbilli, fieri nequaquam potest quin adsit febris, saltem priusquam erumpunt; adhæc faciei rubedo, & asperitas totius corporis, pruritus narium, oculorum, & alia. Sed maximum omnium indicium est, quia apparent tubercula in morbillis rubra, non alta; in Variolis primò apparent veluti capita acuum mox maiora fiunt, & rubra, sicque in dies augentur, quousque tandem suppurãtur, albescunt, exulcerantur, & exsiccantur. Variolæ aũt & morbilli solent plerumque ad salutem terminari, eò quod plerumque etiam est ueluti criticus naturæ motus; sed interdum etiam terminantur ad mortem, præsertim quo tempore instar pestis uagantur; quemadmodum hoc anno intellexi in pluribus Italiæ ciuitatibus multos, & pueros, & grandiores extinctos esse. Quare non est dubitandum, quin hic morbus acutus sit, eò quia est cum uehementi motu, atque etiam cum periculo; quos duos esse characteres morborũ acutorum docet Galenus ex sententia Archigenis in lib. de temporibus morborum. Neque obstat, quòd dixi ex Auicenna esse hunc motum veluti motum criticum, quandoquidem, ut locupletissimè declarat Gal. in lib. de crisibus, crisis dicitur æquè bona, atque mala; ut iure dicere posimus & motum esse criticum, & etiam periculosum. Vtile ergo est cognoscere posse per signa sua, quãdo hi morbi lethales, & quãdo salutares sint. Si Variolæ & morbilli albi sunt, si pauci apparent, & sine ullo

alio

alio accidente; uel si multi apparent, & febris diminuatur, atque alia accidentia; si facilitas anhelitus adsit, proculdubio indubitatum argumentum salutis esse solet. Sic si Variolæ uiolaceæ sint aut nigræ, aut virides: si uel paucæ, vel multæ appareant, & nihilominus reliqua exacerbentur accidentia, proculdubio exitiale signum est, & eò maximè si anhelitus adsit difficultas. Scribit Auer.4.collect.37. signum expertum esse, quòd ubi in febribus fiunt in cute tubera, id totum malum promanat a caussa pestifera, prçsertim si ulceratis tuberculis illis fiant escharæ similes combustioni ignis.
Est unum consideratione dignum, quod prodidit Auicennas, eos, qui moriuntur propter Variolas, ob duas potissimum caussas perire; uel quia strangulantur angina, aut alia inflammatione; uel quia propter alui fluxum uirtutes omnes languent, & ita ægri pereunt. Ex quo loco notandum, quomodo intelligendum sit illud, quod aliàs dicit Auic.2.q. tract.2.cap.98. vbi scribit interdum contingere, vt ægri in declinationibus Variolarum pereant; est enim constitutum & à Gal.2. de crisibus, & ab Auicen. in 1.4. & aliis, fieri nequaquam posse, ut ægri in declinationibus pareant, & tamen dicit Auic. interdum mortem contingere in declinatione uariolarum. Habetur ex dictis Auic. huius rei solutio, quandoquidem uariolæ interdum uidentur declinare, & non declinant; eò quia materia reuertitur ad partes nobiles internas, quò fit, ut exterius quidem uideantur declinare, sed nequaquam uerè declinant. Immò uerò potest esse, ut uariolæ verè declinent, & tamen ægri pereant hac quidem ratione, quia cum materia non potuerit tota protrudi a natura ad cutem, fit ut pars protrusa ad cutim exsiccetur, & quantum est ex ipsa sanitas inducatur. Verùmtamen materia, quæ remansit, contingere potest ut vel a natura, uel erroribus medicorum, aut ægrorum deflectat ad uiscera, ubi insignes inflammationes, fluxus, & dysenterias faciens, & consequenter uires iugulans mortem inducit.
Illud notandum, morbillos uix umquam medicamentis externis tractari solere; uariolas verò, & morbillos habere ferè remedia & pseruatoria, & curatoria eadem; quò fit, ut quæcumque dixero de curatione uariolarũ, ea quoque dicta putari velim de morbillis. Auenzoar in lib. de peste videtur hanc sententiam sequutus, quòd variolæ etiam opus habeant præseruatione, perinde ac omnis pestis. Ceterum si rem exactè çstimemus, multum abest, ut vlla præseruatio his morbis debeatur; quandoquidem statim atque præcognoscitur hoc genus morbi, duos tantùm scopos solent habere medici: vnum, vt auxilientur naturæ expellenti; alterum, ut præseruent quo minus in hac expulsione partes internæ, & externæ corporis, aliquid detrimenti patiantur. Solent autem, qui a medicis curantur in his morbis, esse duum generum; uel enim sunt lactentes, uel non lactentes. Lactentium cura posita est tota in medicatione nutricum, loquor de remediis internis. Hippoc. enim 6.epid.sect.5.tex 34. scriptum reliquit, mulierem, & capram nutritas elaterio, uel cucumere syluestri esse pueris purgationem; quam sententiam cùm Galenus interpretaretur, duo summa animaduersione digna nos docuit. Primum est, ab Hippocrate elaterij nomine intelligi omne genus medicamenti etiam subductorium, seu lenitorium. Secundum est

ipsum hoc breui oraculo duo documenta nobis attulisse, quorum alterum ad vsum medicinæ pertinet: alterum verò ad physici dogmatis definitionem. Pro vsu medicinæ documentum est, vt si purgandi, aut medicandi sint pueri, solum purgentur per nutrices. Explodendi sunt ergo isti carnifices, qui lactentibus ore medicamentum dare non erubescunt. Pro definitione dogmatis physici, quia controuersum est inter veteres, numquid lac facultates, & vires ciborum retineat; alijs negantibus, quòd scilicet in tot permutationibus, & coctionibus non possint conseruari: aliis verò affirmantibus, controuersiam omnem tollit Hippocrates, qui docet vires & madicamentorum, & ciborum conseruari in lacte, & in sanguine; quam sententiam confirmat etiam Galenus compluribus exemplis, vt ibi videre est. Vt ergo ordine tota hæc curatio perficiatur, primò videndum est, quando in initio huius curationis præseruanda sint à venenis membra patientium externa, & interna. Externa custodienda in his morbis sunt oculi, aures, nares, & fauces, quas liceat mihi ponere inter externa, quia visu conspiciuntur. Interna sunt iecur, pulmo, & potissimum ipsa intestina: Oculi plerumque & feruore, & ichorum tenacitate ita solent cruciari, vt vlcerentur, quapropter statim vigilandum est, vt hæc pars nihil detrimenti suscipiat; quod facilè consequi poterimus, si quamprimum ab oculis studebimus repellere impetum ichorum, quod fit rebus refrigerantibus, & moderatè adstringentibus; vt est aqua rosacea simplex, cui sumach sit immaceratum; aqua plantaginis sola, vel cum sumach; acqua pura, in qua sit extinctum aurum. Soleo ego vti eiusmodi aqua. Recipe aquæ rosaceæ, plantaginis an. vnc. v. sumach vnc. s. immacerentur per noctem, & cum modico albumine oui fiat mistura. Vsus est, vt modicum gossipii, vel bombacis immaceretur in hoc liquore, quo deinde oculi crebrò madefiant. Quod si dolor vrgeat, vti soleo lacte chalybeato, lacte cum aqua rosacea commisto: potest etiam ipsi lacti & aquæ rosaceæ immisceri modicum mirrhæ, quia pruritum, & dolorem illum magnopere leuat. Omninò autem cauendum est, ne oculi ipsi scalpantur, quandoquidem hoc perniciosissimum est. Sic si aures patiantur dolorem, vel pruritum, curandum est, ne manibus contrectentur; & si fluant, vt sæpe solent, dimittendum est, & curandum vt apertæ maneant; sed quando dolor vrget, immaceranda est spongia in aqua tepente cum oleo rosaceo, & ita detinenda super aurem dolentem. Vbi nares malè afficiuntur, ita vt timeatur ne vlcerentur, optimum est attrahere poscam naribus, adhibere odoramenta ex rosis, plantagine, myrtho; hæc enim omnia bullire debent in aqua, & fumus tepidus attrahi naribus. Pari pacto pro defendendis faucibus magnopere vtile est vti gargarismatis factis ex rebus adstringentibus, & refrigerantibus, ut est illud. Rec. aquæ hordei lib. 1. s. foliorum plantaginis, florum rosarum an. p. s. sumach, ribes an. vnc. ʒ. bulliant simul, & cum decocto colluatur os: cui potest addi succus granatorum, berberorum, aranciorum. Ego soleo maximo successu comendare, vt grana granatorum sæpè ore teneantur, & etiam deglutiantur: hæc sunt, quæ necessariò fieri debent pro defensione externorum membrorum. Quæ conueniunt pro defendendis internis membris,

eadem sunt, quæ in tota curatione vsurpantur; quandoquidem cardo huius curationis est hic, vt à partibus internis ad externas reuellantur ichores morbidi. Sunt uerò, quæ conueniunt pro curatione, trium generum; alia sunt remedia diætetica, alia chirurgica, alia pharmaceutica. De remediis diæteticis ita constituo, vt eligatur in primis aer temperatus, uel potius calidus; detineantur ægri optime tecti pannis, quemadmodum omnes faciunt, rubris; cauendus uerò abusus, quoniam mulieres interdum copia pannorum strangulant penè ægrotantes, & ad syncopem deducunt sat erit prouidere, ut partes extimæ potius caleant, quàm refrigerentur; & si præ caliditate videatur lingua nigrescere, anhelare ægrotantes, & syncope imminere, curandum ut propè os ægrotantis sit uas aqua frigida plenum, à qua possit inspirari aer frigidus, &, si opus erit, etiam detergenda erunt corpora, modò frigus non sentiant; moderatus somnus esse debet, & potius uigilandum, quàm dormiendum; quandoquidem somno cohibentur omnes euacuationes. Animi motus compesci debent: Fugiendus est timor, neque ægrè ferendum est, quòd ægri interdum irascantur; quia ira nonnihil confert ad extrudendos humores in corporis superficiem Vitanda est repletio, & inanitio. Si aluus adstricta sit, lenissimis clysteribus, aut glandulis vtendum est. Laudo in hoc magnopere Rasim, qui consuluit ne pro aluo lenienda vteremur cibis laxantibus; quandoquidem periculum est, ne alui fluxus sequatur, qui solet esse pernitiosissimus; & multò magis etiam omne medicamenti genus fugiendum est. Corpora continenda sunt in summa quiete, & si quid agendum est, moderatè fricare pedes, & corpus conueniet, quia hæc fricatio confert ad extrahendam materiam à centro ad circumferentiam. A uino abstinendum erit, donec penitus finita sit febris, & omnia accidentia. Pro potu utendum est aqua chalybeata, aqua hordei; quibus misceri possunt modò succus citri, modò limonum, modò ribes, aut granatorum; quod si pueri, ut morosi esse solent, vinum uelint, concedendum est parcissimè, pauciferum, atque in ipso immaceranda sunt olera refrigerantia, vt lactuca, endiuia, acetosa. Cibi omnes crassi vitandi sunt, acres, salsi, pingues; potissimum autem cauendum est à dulcibus omnibus & in potu, & in cibo. Nam Auenzoar in fine sui libri scribit, eos, qui vtuntur dulcibus, vix posse seruari, & hoc periculum aliquando seipsum subijsse testatur; Sic debent etiam omnes amari cibi uitari, præsertim in infantibus, quos dicebat Auer. 5. collect. 27. enecari usu ciborum amarorum, eò quia amara cum sicca sint, maximè aduersantur & complexioni, & uitæ eorum, quæ posita est tota in humido. Quare vtendum est cibis facilibus concocti refrigerantibus, ut est succus hordei, nihil enim æquè præstans inueniri potest. Conueniunt etiam brodia, in quibus coctæ sint herbæ refrigerantes panatella, & alia. Soleo ego interdum vti ficubus aridis pro cibo, & si quandoque Rases videatur damnare ficus, quia inducunt effectibus cutaneos; ego propter hoc maximè laudo, quia facultate quadam ingenita propellunt noxios humores ab internis ad externa. Duo Arabes circa cibum digna consideratione docent. Vnum est nullam carnem neque etiam pullorum conuenire in hac cura-

tione; immò etiam damnant vitellos ouorum, priusquam febris finiatur, & suppurentur pustulæ, & squammæ cadant. Alterum est magnopere in cibis conuenire lentes, quod intelligendum non est de iure ipsarum lentium; quia, vt dicit Gal. 8. de simpl. huiusmodi ius laxat aluum, quod fugiendum est; sed intelligendum est de substantia. Circa primum videtur Arabum documentum inutile esse, plerumque enim laborantes sunt pueri, quos dicit Hipp. 1. aphor. indigere pluri alimento; præterea antequam squammæ incipiant cadere, solent interdum præterire aut decem, aut quatuordecim dies, tãto aũt tempore sustinere puerulos sine optimo alimento videtur valde perniciosum; quare ego nequaquam hoc Arabum consilium sequor. Sed ubi uideo periculum omne euasisse ægrotantes, soleo liberalius ipsos alere, ita vt sustineantur vires, & solidorum partes restituantur; & tunc exhibeo vitellos oui in iure cum omphacio, uel succo limonum. iubeo etiam fieri aquam carnis, cui vitellos oui addo; & hac ratione curationis possum testari neminem in manibus meis periisse, ex quo facio medicinam. Circa alterum, dubium est an conueniant lentes, quia Gal. 1. de alimentorum facultatibus 18. dicit eos esse crassi succi, & si plusculum quis vescatur illis, consequi eliphantiasim, cancros, & alios prauos tumores; propter quod non uidetur debere haberi in frequenti usu, quod præcipiunt Arabes. Dico lentes conuenire, quia Gal. loco citato inquit vtiles esse, ubi in corpore est cachexia aquosa. Iam uerò dictum est hos morbos fieri ab ichore aquoso, sed definienda est hæc res hoc pacto. Si lentibus solis utimur, contingit id, quod scribit Gal. sed si aliquid illis admisceatur, quod possit crassitiem eorum incidere, vt dicit Gal. loco citato, maxim a ex parte vitatur omnis noxa; quod cum intelligerent sapientes Arabes uoluerunt ut lentes coquerentur aceto. Quare & in hoc casu si quando uti placebit ipsis pro cibo, semper acetum commiscendum erit.

Quantum ad Chirurgiam, dicunt omnes conuenire sanguinis missionem in hac curatione, & certè si respicimus ebullitionem, si plenitudinem corporis, quæ plerumque solet hos morbos comitari, proculdubio indicationem habebimus mittendi sanguinis; quare nisi aliquid obstiterit, vel ætas, vel aliquid aliud, ego quoque suadeo, ut is omnino mittatur. Nec quidquam obstat, quod Gal. 6. aphor. sect. 2. tex. 29. in casu Simonis uideatur quodam pacto hoc negare, atque simul docere huiusmodi operationes cõtrarias esse motui naturæ; quia si rectè aduertatur locus ille Gal. uidetur consulere, vt ubi adest materiæ multitudo, minuatur; quo natura alleuiata onere, possit vehementius expellere. Sed uidendum est quibus conueniat, nam clarum est non conuenire neque debilibus, neque pueris lactentibus, qui proxime nati sunt. Scio equidẽ laudari Auenz. 7. colliget. 3. qui filio suo sanguinẽ minuit tertium annũ agenti; scio etiã Rasem præcipere, pueris lactentibus, si quintum mensem excesserint, apponendas esse cucurbitulas. Sed hæc res magna prudentia est tractanda, quia Arabes illi audacissimi fuerunt interdum in usu sectionis uenæ, & medicamentorum; quare nisi pueri sint corpulenti, sanguinei, maximeq; robusti, abstinendum ab omni sanguinis extractione; præsertim ante nonum, uel decimum

mensem

mensem; ego enim non soleo ante hoc tempus quidquam audere. Mittendi sanguinem tempus definitur ferè ab omnibus ante quartum diem, ego verò non iudico expectandum illum esse, sed statim prima die uisitationis, eò quod medicus semper uocatur, quando iam cœpit ebullitio; quare ad remittendum feruorem, & ad leuandam naturam magnopere est utile statim sanguinem minuere, si minuendus est. Locus est varius, & diuersus apud scriptores, plerique laudant venam communem, quam ego etiam laudo in iis, qui excesserunt 14. annum, & qui sanguinei, & robusti sunt. Sed potius laudo ut mittatur sanguis a partibus infernis, a natibus, à poplitibus, a cruribus, ab hæmorrhoidibus, præsertim in melancholicis; & ego soleo ferè adhibere in omnibus cucurbitulas, præsertim lumbis, natibus, & poplitibus; & hoc facio non solum priusquam apparere incipiant, sed etiam postquam apparuerunt; quandoquidem hoc maxime confert ad extrahendam materiam ad partes externas. Quantitas debet esse moderata, nec uideo occasionem dari, ut, quod uoluerunt alii, mittatur sanguis usque ad syncopen: illud uerum est, his quidem, qui sunt pleniores, plus mittendum esse, minus verò iis, qui minus sanguinis habent. Tandem modus est varius per venam sectam, per cucurbitulas, per hirudines. Venam secare rarò soleo, sed potius utor uel cucurbitulis, vel hirudinibus, & præsertim in pueris, in quibus si non licet uti cucurbitulis, potest adhiberi una, vel altera hirudo, quæ idem faciunt. Præter sanguinis missionem aliud est chirurgicum remedium, quo uti licet in curatione uariolarum, & est perforatio tuberculorum. Auicennas, & maior pars Arabum uolunt, ut quando variolæ sunt iam dealbatæ acu aurea perforentur, atque ille ichor, & ille tabus extrahatur; cuius consilii hanc habet rationem, quoniam si materia in aliqua parte diu retineatur, periculum imminet ne exedat carnem, & partē illam, atque ita vlcera profunda euadant. Opitulari huic consilio, & rationi uidetur etiam Galenus 3. lib. de fract. tex. 48. scribit in phlychtenis, seu in pustulis se consueuisse acu perforare pellem, atque ita per uices plures extrahere aquam, & ichores, vt pellis integra remaneat. Ex altera parte fuerunt, qui huiusmodi consilium & inutile, & superuacaneum existimarunt. Et ego, vt liberè dicam quod sentio, sicuti numquam soleo curare ut perforem, sic etiam mihi uidetur penè res superuacanea, & molesta; molesta quidem, quia ægri eo tempore maximè cruciantur; superuacanea etiam, quia certum est non debere eas perforari, nisi quando iam factæ sunt albæ; quo tempore iam clarissimum est humorem damnum id totū fecisse, quod facere potest, quia quo tempore albedo ita apparet, iam cessauit feruor, & potentia illa exedendi carnes; quare, vt dicebam, satius esse existimo abstinere ab hac perforatione, & eò maximè, quod quamprimum albæ apparent, simul etiam exsiccantur, & decidunt squammæ. Illud tamen est uerissimum, si perforandæ sunt, melius esse perforare auro, aut ære, quàm ferro; & ratio est desumpta ab Arist. auctoritate 1. problem. 34. ubi dicebat, uulnera facta à ferro difficilius sanari, quàm ab ære propter duas caussas. Prima, quia ferrum magis lacerat: Secunda, quia æs facultatem habet quandam & constringendi, & glutinandi; idem quoque de auro dicendum est, scilicet me-

lius

lius esse in perforatione vti acu aurea, quàm ferrea. Circa usum pharmacorum reperio auctores medicinæ partim concordes, partim discordes: in hoc conueniunt, nequaquam esse utendum medicamentis uehementioribus: discrepant autem, quia aliqui existimabant in principio medicamentis lenitiuis utendum: alii uerò non in principio, sed in fine. Fuerunt etiã, qui nullo pacto in fine utendum esse uoluerunt, ut Rases lib. de peste.c.14. Ego autem omnino sum huius sententiæ, in principio nullo medicamenti genere vtendum esse, tum quia, quemadmodum etiam dixi, medicus semper vocatur, quando iam feruor, & ebullitio est in sanguine; tum quia medicamenti operatio turbat materiam ab opere; cum enim motus ille sit penè totus criticus, præceptum habemus a medicis omnibus mouente natura nihil agendum esse, nisi ipsa imperfectè moueat; intelligere verò an perfectè moueat in initio non possumus. Quare ego ita semper soleo abstinere in principio ab omni medicamentorum genere: utor autem clysteribus,& glandibus ad aluum ipsam subducendam. clystere autem hoc uti soleo. Recipe aquæ hordei lib.1.s. aut lib. 1. aut minus, videlicet secundum ætatem. olei uiolacei unc.4. butyri unc.3. sacchari rubri unc. 1. misce. Et quia hæc quantitas clysteris nimia est; puerilis fit deinceps pro captu infantis,& pueri. Pro glandibus vti soleo vel ficu arida, vel collyrio ex sapone, vel glande communi uocata; ad uehementiora numquam progrediendum est. Neque possum satis mirari Nicolaum Florentinum, qui apparentibus variolis non vult utendum esse clysteribus; est enim ridiculum existimare in clysteribus impediri naturæ motum, quia ii in intestinis tantum operantur; motus autem naturę est & propè cutem, & in ipsis uenis: neque etiam adeo deiiciunt uires clysteres, vt timere debeamus. Vbi manifestè inclinauit malum, videndum est, an penitus materia tota sit expurgata, quod cognoscitur ex patientis tranquillitate; si enim omnia tranquilla uideantur, nulla euacuatio tentanda est; sed si in corpore aliquis adhuc tumultus, & turbatio appareat, laudo ut aliquando leniente ille tumultus sedetur; ut est manna, thamarindi, sebesten. & vt habeatur forma. Recipe thamarindorum unc.s. sebesten num. 15. hordei p. s. florum cordial. m.1. fiat deco.s. a. deinde recipe di. de. vnc.4. mannæ electæ unc.3.s.m.f.po. hæc est dosis mediocris medicamenti, quam pro ętate postmodum licet augere, vel minuere. Reliquum curationis horum morborum totum uidetur esse positum in auxilianda natura expellente. Quapropter diligenter erit cogitandum, an ipsa promptè,& valenter expellat, an segniter operetur. Si segniter, ea, quę adhibentur, necesse est vt habeant non solum facultatem refrigerandi, & adstringendi, sed etiam aperiendi; propterea miscetur aut radix fœniculi, aut capillus Veneris, aut radix apii, cum lentibus, caricis,& aliis, quæ possunt expellere. Exempli gratia, rec. lentium vnc. 1. caricarum num. 10. foliorum capilli Veneris p.1. radicis apii unc.s. foliorum acetosæ p.1.s. Fiat decoctio secundum artem, cuius decoctionis capiantur mane, & vesperi ante cœnam modò vnc.4. modo vnc.5. modo vnc.6. pro captu patientis. Si natura satis validè operetur, licet abstinere ab iis rebus, quę aperiunt, & maxime propter febrem; cum enim hęc sit insignis, non est deueniendum

ad aperientia, nisi constet naturam segniter expellere; quod intelligitur tum ex paucitate variolarum, tum etiam ex tarda eruptione. In expellenda materia utendum erit huiusmodi decocto. Recipe lentium p. 1. ficus num. 15. hordei p.s. foliorum lactucæ, acetosæ an. m. 1. fiat decoctio secundum artem; prædicti decocti capiantur; ut dictum est, mane, & vesperi unc. 6. uel 7. vel 8. Cui etiam potest misceris, ut magis iucundius fiat, uel succus granatorum, vel succus ribes, uel mororum. Sic etiam licebit vti trociscis de spodio, de camphora, quæ omnia maximè conferunt ad expellendam materiam. Et aduertenda duo circa usum lentium; nam plerunque mulieres solent indiscriminatim uti primo eorum decocto, quo nequaquam vtendum est; ratio est, quia ut tradit Dioscorides, & Galenus 1. de alimentorum facultatibus, laxat aluum; unde fit, ut cum pernicie ægrotantium sequantur fluxus exitiales: Alterum est, non esse utendum lentibus solis nec etiam pro medicamento; quia craffitiem, & adstrictionem nimiam habent; & ob id optimum est admiscere hordeum, caricas, & alia huiusmodi. Extrinsecus nihil aliud agendum est, nisi prouidendum vt semper corpus calidum sit; abstinendum autem maximè ab oleis omnibus, à narcoticis, atque etiam ab emplasticis; ob oleis quidem, quia in his corporibus faciliter flagrant, & subinde incendium augent; propter quod Galen. 3. de simpl. med. damnabat in erysipelate usum olei extrinsecus; abstinendum etiam est a narcoticis, a refrigerantibus, quia repellunt materiam intrò, & consequenter fluxibus intestinorum occasionem prębent. Damno etiam emplastra omnia, quia obturant, & impediunt quò minus materia possit expelli. Quod si dolor, & cruciatus urgent, laudant Arabes, ut me dulla aliqua, ueluti vitulina, aut etiam bubula illinantur illæ partes feruidæ, & durę, quò dolor mitigetur. Postquam apparuerint, dixi sententiam meam de perforatione; sed sunt aliqui, qui efflagitant a medicis, vt curent pustulas citissimè exsiccari; pro qua re in vsu esse solent quædam remedia extrinseca, quæ cito solent eas exsiccare; in primis est salitio dicta ab Arabibus, circa quam duo sunt animaduertenda. Primum est, ut ea non adhibeatur, nisi perfectè dealbatæ sint postulæ, quia si sint adhuc rubentes, irritantur vehementer, & cruciatus augentur. Secundum est, ut non utatur quis solo sale, sed aliquibus etiam aliis, quæ possunt acrimoniam eius obtundere, veluti si fiat hæc aqua. Recipe aquæ fluuialis lib. 2. salis unc. s. hordei, lupinorum an. p. s. croci drag. 1. bulliant secundum artem, & deinde cum gossipio in huiusmodi aqua macerato tangantur pustulę. Quæ si sint minores, ita ut non egeant tanta exsiccatione, potest fieri aliud decoctum. Recipe foliorum tamarisci, florum rosarum an. m. 1. Sandalorum omnium an. unc. 2. hordei p. 1. salis vnc. s. fiat decoctum. Ad hanc eadem intentionem solent fieri suffumigia ex iisdem rebus, quarum usus est, ut tempore hyberno detineatur suffumigium sub tegumentis cum igne, tempore autem æstatis solus aer cameræ suffumigatur. Sunt etiam qui laudant ad exsiccandum, ut ęgri dormiant super culcitras factas ex farina milii, hordei, lupinorum, ex puluere tamarisci; sed nugę sunt, potissimum quia corpora ęgrorum eo tempore usque adeo dolentia sunt, & turbata, ut uix culcitras plu-

plumeas ſuſtineant; quare inutile mihi uidetur hoc auxilij genus : immò ſi ſint ęgri obſequentes, & qui ſuſtinere paulisper queant, multò ſatius eſt permittere, vt ſponte tubercula exeant. Quòd ſi promptè non maturentur, laudo ut decocto ficuum,& maluæ cum goſſipio tangantur ſæpè; quia huiuſmodi decoctum tepens adminiſtratum ſolet ſimul & moleſtiam omnem lenire, atque etiam accelerare maturationem. Ceterum duo ſolent contingere in declinatione horum malorum. Vnum eſt, quod interdum relinquuntur ulcera, quæ propria,& peculiari curatione opus habent. Quare unguentum de ceruſſa, de lytargirio hoc in caſu utile eſt adminiſtrare ad conſolidãda ulcera relicta. Aliud eſt, quòd ueſtigia uariolarum,& turpes cicatrices relinquuntur, pro quibus ſolent matres,& patres, atque etiam ipſi ægri ſollici ti ualdè eſſe,& à medicis poſtulare ut maculæ illæ omnino deleantur. Sed quia ueſtigia duo peccata habere conſueuerunt,& fœdum colorem, & foueas, aut diminutionem carnis; pro colore reſtituendo multa ſolent fieri, atque etiam cum fructu. Ego autem ſoleo ita facere ad reſtituendum colorẽ. Vbi ſquammæ decidunt, laudo ut ſingulo mane,& ueſpere abluatur facies, & manus hoc cremore. Recipe lupinorum, fabarum, hordei an. p. 1. s. contundantur omnia craſſo modo,& in ſufficienti quantitate aquę bulliant, uſquè quò perueniat aqua ad craſſitiem ueluti pultis. Vbi hic cremor factus eſt, abluatur eo facies,& manus; mirificè enim ſolet uſus huius remedii colorem reddere. eſt etiam & aliud, quòd uſum hunc præſtare poteſt. Recipe limonem vnum, vel alterum, foliorũ ſerpentarię p. 2. pedes uitulinos duos; incidantur omnia minutim,& ad alembicum uitreum ponantur; Succus, qui exit per alembicum illitus faciei,& manibus ſummoperè prodeſt ad colorem reſtituendum. Ad repletionem fouearum laudant plerique uſum pinguedinis humanæ, pinguedinis urſi; cinerem teſtudinum uſtarum, cinerem radicum cannæ arundinis. Sed, ut libere dicam, hæc,& omnia alia uix prodeſſe ſolent, quia harum partium cicatrices,& deperdita ſubſtantia non facilè emendatur. Vt tamen habeatur aliquis modus ſatisfaciendi petitionibus, ita ego ſoleo facere; Iubeo ut partes peturbatæ fricentur panno aſpero, deinde ubi rubent, mando apponi picem, vbi tamen non ſunt pili; quæ pix deinde auellitur aliqua vi. Vt autem ita factum eſt ter, quaterve, ut modò apponatur pix, modò auferatur. iubeo inungi partes illas hoc linimento. Recipe olei oliuarum dulciſſimi unc. 1. s. ſucci limonum vnc. 3. lytargirii loti, cineris teſtudinum combuſtarum an. unc. 1. s. pulueris radicum cannæ unc. 2. pinguedinis gallinæ vnc. s. miſce, & ueſperi illinatur: mane autem facies abluenda eſt aqua, in qua decocti ſint lupini.

De Macie. *Cap. III.*

POSTQVAM vniuersalem morbum tractauimus, qui à plenitudine originem ducit, transeundum ad eum, qui potius ab euacuatione oritur; nam si qui sunt alii morbi vniuersales, qui videntur sequi plenitudinem, ii autem sunt alibi à nobis copiosissimè tractati, aut ad præsentem tractationem nequaquam pertinere videntur. est enim hic morbus communis quidem & pueris,& adultioribus, sed interdum adeò solos pueros torquet, vt & medicos, & miseros parentes valdè sollicitos habeat. Quocirca etsi de macie, vt est communis omnibus hominibus, sim tractaturus, præcipuus tamen meus scopus erit in tractanda puerorum macie. Dicitur autem hic morbus à medicis græcis ἰσχνότης λεπτύνσις, latini vocant maciem, macilentiam, gracilitatem, tenuitatem; sunt etiam qui vocant macritudinem. Est autem macies, siue macilentia priuatio pinguedinis, & carnis præter naturam in toto corpore actiones lædens primò & per se. Dixi primo loco esse priuationem pinguedinis, quia in macilentia illud, quod primò consumitur, est commune pinguedinis, & adipis genus; ptopter quod Aristotel. 5. problemat. 4. & 5. dicit in animalibus primò gracilescere ventrem, eò quia totus plenus est pinguedine. dicit etiam in laboribus, & exercitiis primum eliquari pinguedinem, minimè autem carnem. Cur autem vbi macrefiunt animalia primum pinguedo consumatur, ea potissimum ratio est, quod, vti scribunt medici omnes, ipsa concrescit à frigore; quod autem hoc modo concretum est, inquit Aristotel. 4. Meteor. calido facilè soluitur, nisi sit vehementer concretum. accedit etiam, quòd pinguedinis usus paruus est in uita animalis, quandoquidem nullum ferè alium usum uidetur habere, nisi ut custodiat natiuum calorem; iure ergo dictum est à nobis primo loco esse priuationem pinguedinis. Dixi secundo carnis, quia vbi animalia extenuantur, seu emaciantur, post pinguedinem aboletur caro, non quòd partes seminariæ, ut suntvenæ, & nerui, non imminuantur etiam in macie; sed licet imminuantur, tamen non abolentur, neque consumantur quemrdmodum caro. & hoc est, quod docet Aristot. 3. de hist. animal, 16. vbi scribit, quòd cum animalia emacientur, venæ fiunt venulæ, idest uenæ magnæ euadunt paruæ; nerui fiunt villi, idest ita extenuantur hæ partes, vt multò minores videantur. Sed aduertendum locum illum Arist. pessimè à Gaza fuisse traductum, ideo videndus est textus græcus, non autem latinus. Cur autem consumantur carnes in macie, non autem partes seminariæ, hæc uiua, & uera ratio est, quod hæ non sunt necessariæ vitæ nostræ, illæ autem sunt fundamentum eius; & eapropter possunt quidem carnes solùm consumi salua vita, partes seminariæ nequaquam. Hoc autem ita esse demonstrat Diuinus Plato in Timæo, & post ipsum Galen. 1. de vsu partium 13. & 12. de vsu partium. 3. qui omnes in hanc sententiam venerunt, carnes esse veluti vincula quædam constitutio

nis corporis nostri, & factas esse tanquam propugnacula quædam aduersus frigora, æstum, & lapsus; hanc autem sententiam acceperunt Plato; & Galenus ab Hippocrate in lib. de ossibus, vbi carnibus structuram corporis nostri ligari dicit. Antequam autem vlterius progrediar, duo scrupuli sunt exeundi, Primus est, quæ carnes potissimum & primò in macie consumantur; nam fuit sententia medicorum, & præsertim Auer. 1. collect. 8. tria esse genera carnis. Primum, quod constat neruis, membranis, venis; atque musculosum dictum est. Secundum est genus carnis puræ, vt est caro, quæ posita est inter dentes, & cuiusmodi etiam est ea, quæ in summitate penis facta est à natura; hanc enim puram esse carnem omnes fatentur. Tertium est glandulosum genus, vt caro est mamillarum, testiculorum, hæc enim sunt tria genera carnium, quibus corpus nostrum constitutum est. Secundus scrupulus est, quomodo dictum sit carnes non esse admodum necessarias uitæ nostræ, sed esse veluti propugnacula aduersus externas caussas: nam Aristot. 2. de partibus animalium 8. de carne longam disputationem habens, hanc sententiam habet, Carnes, cum sint instrumenta sensus tactus, quo animal est animal, necessarias esse ad corporis constitutionem, immò ad uitæ animalium essentiam; atque addit non solum eas necessarias esse, verumetiam omnes alias partes; inter quas & ossa connumerat, quæ sunt carnis sustentamenta; quo fit vt uideatur hæc Aristot. sententia maximè aduersa ei, quam nos protulimus. Pro primo ita statuendum est, carnem musculorum eam esse, quæ primum in macie aboletur; atque illud significare voluit Aristot. 3. de hist. animal. 16. cum scripsit in macie venas, & neruos aboleri penè, quia primò hæc caro ita consumitur, vt ferè soli nerui, & venæ appareant, atque illæ admodum exiguæ. Secundo loco consumitur caro glandulosa, nam in macie, & vbera, & alias partes glandulosas videmus citò absumi. postremò autem pura caro consumitur; & ratio huius est, quoniam, vt dicit Auer. 5. collect. 8. huiusmodi caro facta est magna ex parte à natura, ut repleat cauitates, ut connectat ossa; & ideo facta est etiam talis, & tanta, vt non facilè consumi possit. Pro secundo autem dicendum est, hac in re fefellisse maximè Philosophum, quia ipse rationibus quibusdam ductus existimauit solam carnem esse primum uitæ nostræ fundamentum; neruos vero non esse fabricatos propter sensum, sed ad temperandam carnem; quæ omnia Aristot. placita. & medicis, & rationi etiam ipsi maxime aduersantur; sed non est tempus longiùs hac in re disputare. Patet igitur summa me ratione dixisse macilentiam esse priuationem carnis, & pinguedinis. Addidi præter naturam, quia nec omnibus animalibus, neque omnibus hominibus data est eadem mensura carnis, & pinguedinis; multa enim sunt animalia, quæ fiunt ualdè obæsa, vt sues; sunt inter homines, qui natura semper graciles sunt, ut sunt Aethiopes, uelut narrat Plutarchus fuisse M. Tullium Ciceronem. nam licet uidere aliquos, qui nulla ope medica, nullo cibo possunt a macie liberari, eò quòd ipsis macies naturalis est, non præter naturam, ut fuerunt multi; de q̃bus Athenęus in 12. dipnosophist. Sed de huiusmodi macie naturali non loquemur, verũ de ea q̃ præter naturã cõtingit in hominibus, &

præſertim in pueris;qui cum primis fuerant obæſi, & boni habitus, euaſerunt deinde graciles,& macilenti. Dixi in toto corpore, quoniam ſæpè fit vt aliquæ partes emacientur, modò brachia, modò crura; quemadmodum contigit Germanico,uerũ macies alicuius partis non eſt ea,de qua ſumus tractaturi,ſed macies toti corpori,& omnibus membris contingens. Dicitur actiones lædens,quandoquidem ſunt alij, qui fiunt macilenti,ſed alioquin benè ualentes omnes ſuas functiones edunt; de quibus non eſt nobis agendum,quoniam ut colligitur ex Galeno 14.Methodi 14. macies hæc,quæ actionibus non incommodat, eſt totius quædam turpitudo potius quàm morbus, & conſequenter potius pertinet ad artem decoratiuam, quàm medicam. Ex quo loco colligi etiam poteſt carnem non eſſe verum inſtrumentum ſenſus tactus; ut autumauit Ariſt. quia etſi in quibuſdam ea conſumatur, nihilominus habent actiones tactus illæſas; contrà uerò fieri deberet, ſi eſſet inſtrumentum tactus; quia ut vitiato oculo, qui eſt inſtrumentum uiſus, uitiatur uiſio: ſic ſi caro eſſet inſtrumentum tactus in hominibus macilentis, neceſſarium planè eſſet uitiari hanc actionem. Dixi denique per ſe,& primò, quia ſæpenumerò copulatur macies alijs morbis,ut febri, deſtillationi, maraſmo; in quibus quidem ſunt actiones uitiatæ,ſed non primò à macie,uerũ potius uel à febre,uel ab alijs morbis, qui maciem inducunt. ergo noſtra macilentia utrum ſit morbus, an ſymptoma dubitari poteſt.Gal.lib.14.Methodi 14. & 15.manifeſtè adnumerauit eam inter morbos.accedit etiam ad hoc & ratio, quia, ut docui, macies lædit operationes primò, & per ſe, quare meritò uidetur morbus eſſe uocanda,& habenda. Ex altera parte eſt ſententia eiuſdem Galeni lib. de differẽtiis ſymptomatum 4. ubi manifeſte docet atrophiam & maciem, ſeu extenuationem eſſe ſymptomata in genere actionum læſatum; immò verò 3.de ſymptomatum cauſſis 1. atq; loco ſuprà citato ſcribit atrophiã eſſe ablationem nutrimenti ἰσχνότητα uerò eſſe diminutionem;& quod magis eſt,non ſolum maciem eſſe ſymptoma,ſed etiam fieri ab alio ſymptomate,ut manifeſta uideatur contradictio in uerbis ipſius Galeni. Pro ſolutione dicendum eſt,maciem poſſe duobus modis conſiderari,uel pro habitu, ſeu ſtatu quodam corporis noſtri permanente, uel prout dependet ab ipſa uitiata nutritione. Si primo modo conſideretur,proculdubio eſt morbus, atque ſic conſideratur à Galeno,ubi eam inter morbos adnumerauit.Si autem conſideretur, ut dependet à uitiata nutritione, ſic potius ſymptoma eſt appellanda. Nec mirandum,unum, & eundem affectum præter naturam eſſe poſſe & ſymptoma, & morbum; qnia Galen. libro de differentiis ſymptom. 5. dicit carbunculos, & eryſipelata eſſe morbos & ſymptomata. morbus quidem ſi conſtitutio corporis permanens præter naturam conſideretur;ſymptomata verò, ſi calores eorum mutati conſiderentur. Poſſumus etiam aliter reſpondere, maciem, ſi conſideretur vt ſimplex quædam eſt diſpoſitio,proculdubio ſymptoma eſt.Sin autem conſideretur ut actiones lædit, eſt morbus; quare macies, de qua nos loquuti ſumus, eſt morbus in magnitudine diminuta,tum in adultis,tum potiſſimùm in pueris. Sed quia morbus lædit functiones, cum in corpore noſtro ſint plura fun-

ctionum genera, in macie primo offenduntur functiones naturales, & ratio est, quia huiusmodi operationes omnes fiunt beneficio natiui caloris, qui custoditur, fouetur, augeturque a carnibus, & pinguedine; quare istis uel consumptis, vel diminutis saltem, necessarium est quoque imminui ipsius caloris natiui operationes. Secundo loco offenduntur operationes animales, & præsertim motrices; quia cum carnes etiam huic rei inseruiant, vt simul colligentur ceteræ partes, quæ sunt fundamenta vitæ, iure huiusmodi uinculis imminutis fundamenta infirmiora redduntur, & consequenter operationes. Galen. 2. aphor. 28. inter cetera, quæ pertinent ad caussas maciei hoc habet, pueros, atque senes maximè omnium macilentia tentari; quia corpora horum propter caliditatem, & humiditatem facilè diffluunt, & consumuntur; quod licet verissimum fit, tamen paucæ omnino sunt caussæ, a quibus infantes potissimùm ad maciem deducantur, multò plures sunt illæ, a quibus adulti tentantur, quocirca utile futurum esse existimo, si omnes ante oculos posuero. Galen. 2. aphor. 28. lib. de differ. sympt. 4. & 5. de sanit. tuenda 14. Et Auic. 7. 4. tract. 4. & alibi omnes penè caussas maciei nobis proposuerunt; sed ita implicatè, & confusè, ut multò melius esse existimem, si sub quædam capita ea reduxero. Sunt ergo caussæ maciei aliæ intrinsecæ, aliæ extrinsecæ; Intrinsecæ aliæ sunt immediatæ, & penè continentes; aliæ mediatæ. caussa immediata interna gracilitatis vt colligitur ex Galen. & Auic. duplex est, una est nutrimenti accommodati absumptio; secunda uero calor consumens pinguedinem, & carnem. nam perspectum est apud omnes corpora nostra propter ambientem calorem, & intestinam caliditatem continuò consumi, & imminui; quo fit, ut necessarium sit substantiam amissam continuò recuperare, & restituere; id autem fit nutrimenti appositione, quod uel maius, vel saltem æquale debet esse illi, quod continuò absumitur; eapropter si huiusmodi alimentum desideretur, quis non uidet continuò corpora nostra consumi, & contabescere? Iure ergo dixi caussam gracilitatis immediatam esse carentiam accommodati alimenti. Sic etiam si alimenti vbertas nequaquam desit, consumuntur corpora hominum, & animalium, modò adsint aliæ caussæ, quę plus consumunt, & liquefaciunt, quàm sit alimentum, quod continuò apponitur. Iam verò alimentum accommodatum desideratur, uel quia nihil apponitur, uel quia parum, uel uitiosum; uel quia etsi apponatur, & conficiatur, tamen non vnitur, neque transmutatur in substantiam amissam. Parum nutrimenti aut nihil apponitur, quotiescumque propter aliquod uitium uentriculi, aut aliarum partium non appetitur, quemadmodum in inappetentia; aut non conficitur, quemadmodum in uniuersali imbecillitate; aut non distribuitur a uentriculo. Sic enim, dicit Auer. sæpè uenas meseraicas propter siccitatem usque adeo coarctari, & occludi, vt chylus a uentriculo nequaquam transeat in reliquum corpus, atque ita membra extenuentur. Sic etiam quotiescunque cibus, seu alimentum pręparatur, & tamen aliò deflectitur, fiunt macilentiæ, quemadmodum in lienteria, in fluxu alui diuturno, in uomitu; in his enim omnibus, alimentum quod deberet restituere partes consumptas, aliò deflectitur. Sic etiam dicit Gal. in lib. de Theriaca

ad.

ad Pisonem, & Alexander in epistola de lumbricis, corpora sæpè emaciari, quia lumbrici absumunt illud alimentum, quod conuertendum esset in carnes. Alimentum porrò vitiosum communicatur, quando sanguis, ex quo reparantur partes amissæ, est uel nimis melancholicus, vel biliosus, vel aquosus; vel nimis salsus, vel acidus; sic etiam collostrati fiunt pueri, quando lacte vitioso aluntur. Propter sanguinem melancholicum fit macilentia in longa melancholia; videre enim est hos melancholicos diuturnos ueluti laruas euadere. sic dicebat Hip. in lib. de locis in homine, quod ubi lien floret, cetera membra contabescunt: ubi vero extenuatur reliquum corpus floret. Sic dicit quoque idem Hippo. in lib. de aere, aquis, & locis, eos, qui vescuntur aquis lacustribus, melancholicos fieri, & consequenter macilentos euadere. Si sanguis sit biliosus, inducitur macies, quia hic humor usque adeo infensus est, & abominabilis omnibus membris, ut nequaquam sanguis conuerti possit in substantiam, ubi bilis est admista. Pari pacto vbi sanguis est aquosus, maciantur corpora, vt licet uidere in hydrope. Non apponitur autem alimentum, quoties membra ipsa, quibus apponendum est, sunt aliqua intemperie uexata, veluti ubi sunt arida, nequaquam restitui possunt; ita enim his contingit, vt parietibus uetustis, quibus non potest agglutinari calx propter summam ariditatem. Sic etiam fiunt macilentiæ propter caussas colliquantes, & consumentes, in febribus magnis, in marasmo in senio Philippi. In his enim omnibus non tantùm contingit macilentia propter absentiam accommodati alimenti, sed maximè propter caussas, quæ & pinguedinem, & carnem colliquant. Hæ sunt omnes caussæ internæ tam mediatæ, quàm immediatæ, quibus inducitur macies; sed, quemadmodum dixi, maior pars harum in adultis est. In infantibus autem, & pueris plerumque fiunt macilentiæ propter defectum nutrimenti, vel quia multò minus est, quàm deceret, vel quia ita vitiosum, & deprauatum, vt nequaquam possit vtile esse. Priusquam autem caussas externas aggrediar, duæ dubitationes sunt ex animis eruendę. Prima est, quia Rases lib. 6. continentis ex sententia Galeni scribit nequaquam emaciari posse corpora, nisi iecur malè sit affectum. potest confirmari hęc auctoritas ratione, quandoquidem sanguis est ille, ex quo & pinguedo, & caro tum generatur, tum conseruatur. Præterea Gal. in lib. artis medicæ, dicit, gracilitatem esse firmissimum argumentum sicci temperamenti. Ad quid ergo tot caussas peruestigaui, cum præsertim a me nulla penè sit facta mentio iecoris? Secunda dubitatio est, quomodo dixerim ex sanguine salso membra tabefieri, & emaciari; nam ex una parte Plutarchus in quæstionibus naturalibus 1. scribit plantas nequaquam nutriri rebus salsis quia huiusmodi alimentum terrestre est, & consequenter commodum pro alendo esse non potest. Ante Plutarchum, Theophrastus lib. 6. de caussis plantarum 14. caussam quærens, propter quam in plantis non inueniatur sapor salsus, sed alij sapores; inquit propterea esse quòd huiusmodi sapor ineptissimus est alendo. Et quia videbat instantiam esse de piscibus, bui nutriuntur in mari, inquit, non nutriri aqua salsa, neque succis salsis, sed aut dulcibus aut acidis, aut alijs, quæ inueniuntur in mari. quare constat ex hac parte

optimo iure à me dictum esse sanguinem salsum extenuare, emaciare, eó quod ineptisſimus ſit reſtituendis partibus, quæ quotidie conſumuntur. Ex altera parte idem Plutarchus in eodem lib. q. 3. vel 4. ubi ſcribit paſtores ad ſaginanda pecora vti ſale; quare ſi pecora ſaginantur ſale, non eſt dicendum à ſanguine ſalſo neceſſariò conſumi corpora. Immò uerò addit idem auctor Apollonium medicum Herophili diſcipulum conſueuiſſe corpora emaciata reficere, & impinguare rebus ſalitis; adhuc naues, quæ uehunt ſalem, conſtat multos mures producere, quod quidem fieri nequaquam poſſet, niſi ſal conferret & ad generationem, & ad nutritionem. Ad primam dubitationem dicendum eſt, maciem uel recentem eſſe, uel antiquam; antiqua contumax eſſe non poteſt, niſi aliquo pacto ſit iecur affectum, & de hac loquebatur Raſes; recens uerò complures habet cauſſas; à quibus ſit, præter iecoris affectum, & ideo non eſt mirum, ſi in omnibus cauſsis à me recenſitis, neque à Gal. neque ab Auic. uidetur facta mentio iecoris affecti, quamquam vbi fit mentio alimenti diminuti, & vitioſi, ſimul etiam complectitur iecoris affectus, à quo plerumque ſanguis vitiatur. Sic etiam poſſumus dicere gracilitatem vel eſſe natiuam, uel adſcititiam; natiuam requirit ſiccitatem temperaméti neceſſariò, acquiſita autem poteſt fieri abſque hoc, quòd totum corporis temperamentum ſiccum fiat. Ad ſecundam dubitationem dicendum eſt, ſalem, & res ſalitas poſſe aliquo modo conducere ad ſaginandum, & nutriendum, & aliquo ad conſumendum, & tabefaciendum. conducit ad conſumendum, & tabefaciendum per ſe, & principaliter, ſcilicet propter cauſſas à Plutarcho, & Theophraſto allatas, quandoquidem res ſalitæ ſunt ſiccæ, & propterea alimento contrariæ; quare exſiccant corpora, neque in ſubſtantiam amiſſam conuertuntur. Per accidens autem poſſunt conducere ad ſaginandum, nutriendum, & generandum ſcilicet appetitum excitando, &, quod maximè contingit, deuehendo nutrimentum in partes ipſas. Siquidem res ſalſæ ſi alijs alimentis commiſceantur; ueluti uehicula quædam ſunt, atque quidã cunei, qui ducunt alimenta ad partes, & illa in ipſis infigunt. Inter cauſſas externas ſunt primò aer ſiccus, & frigidus, & ſiccus, & calidus, ut dicit Gal. 2. aphor. 28. propter quod omnia corpora Aethiopum emaciata penè ſunt. propter hoc etiam uidere eſt plerumque homines in ſumma æſtate conſnmi, ſicut hoc potiſſimum contingit pueris, & infantibus. Sic dicit Hipp. in libro de articulis 28. boues in ſummo frigore maximè emaciari, & ijs crura laxari, licet hoc tribuat inopiæ pabuli. Vigiliæ maximè conficiunt corpora, immò uerò citiſſime; curæ itidem, cogitationes, mœrores, ſtudia; ideo dicit Galen. lib. de articulis Græcos appellaſſe curas μελεδῶνας, quaſi edant, & conficiant membra noſtra. Sic etiam dicit Gal. 2. aphor. deliria, mentis alienationes conficere corpora; motus quoque immoderatus ea colliquat, ut habet Ariſt. 6. problem. 1. uqi quærens cur alij ſedendo, alij veɿò ſeſe mouendo macreſiant, inquit ideo eſſe, quia corpora frigida, quæ abundant excrementis; niſi ſeſe moueant, non poſſunt cibum conficere, & propterea conſumuntur, ſic etiam corpora calida & nullis excrementis referta, ſi immodicè laborent, conſumuntur. Venus immoderata maximè

omnium

omnium consumit corpora nostra, quia ut dicit Auic. perinde ualet drachma una seminis emissi, ac quadraginta optimi sanguinis, ut iurè inter caussas consumentes corpora adnumeretur uenus immodica. sic balnea naturalia præsertim quæ exsiccant, cibi parcitas, sicuti lactis inopia consumit pueros & infantes, nimia fames μονοσιτία, idest cibatio una in die. Sic etiã cibi sunt nonnulli, qui propria quadam natura maciem & tabem inducere inueninntur, ut est acetum, acida omnia, semen rutæ, liminum, ut est apud Plin. maciem inducir. Refert etiam Agalanthidus in libro de mari rubro acridophagos, idest eos qui uescuntur locustis corpora habere maximè extenuata, & macilenta. Hæ omnes sunt caussæ apud Medicos tam internæ quàm externæ, propter quas fit macilentia. Cæterum præter Medicos, uulgares hominum, & præsertim muliercularum in ea fuit antiquitus, & nunc est opinione corpora infantum à uiris, & à mulieribus quas communi nomine Strigas appellamus ita effascinari, ut non solum morbosa euadant, sed etiam emacientur & consumantur; de quibus cum non rarò inter medicos disceptatio oriatur, haud inutile forsan fuerit pauca quædam de ipsis hoc in loco adnotasse: ac ut à nominis ratione auspicer, strigas ueteribus uocatas inuenio quasdam aues quæ noctu uolare & interdiu cœcæ existere conspiciuntur: de quibus fabulosa non pauca credidit superstitiosa antiquitas: siue ita dictæ sint à stridore quem emittunt, siue à stringendo, ut dixit Festus. Ad quarum similitudinem appellasse uidentur strigas ueneficas illas mulieres, quæ noctu oberrantes maciem pueris præsertim ac infantibus inferre, eosque ueneficiis, philtris, incantationibus & fascinationibus peruertere putantur quæ de strigibus iam inueterata opinio utrum uera sit nec ne, & qua ratione impurum hoc fascinatricum & magarum genus hæc mala faciat: cùm nostrum non sit accurationis hac de re disputare una cum plurimis iisque pulcherrimis & difficillimis, quæ circa hanc materiam proponi possent, problematibus, lubens omitto, illud unum afferens, si uerum est huiusmodi falcinorosam artem reperiri, si uerum nequissimos ac impurissimos homines posse corpora infantum, aut aliorum hominum corrumpere & labefactare: non alia ratione eos id posse agere, quã ea quæ proposita fuit à Plutarcho 5. sympos. 7. & à Tralliano 2. probl. 50. hi enim, grauissimi scriptores de fascinatione copiosissimè differentes prodiderunt tribus potissimum modis posse fascinationes seu maleficia fieri, tactu, uisu, atque etiam halitu, immo uerò narrat idem Plutarchus fuisse quandam suo tempore Tibiorum gentem, quæ uisu, halitu, & tactu corpora infantum fœdabat. Tactu quidem posse corpora effascinari non est ꝙ dubitemus: quia sicuti videmus leprã, scabiem, & pestem tactu communicari, sic non est præter rationem morbida corpora muliercularum, ut alio rum, cum tangunt tenera infantum corpora, ea fœdare atque consumere, sic etiam visu posse corpora contaminari, & effascinari, ex eo potest intelligi, quod, ut docent Arist. & Galenus, videamus eos, qui ophtalmia laborant, si alios attentè inspiciant protinus communicare ipsis malum: quin immo vt narret Arist. in lib. de somniis, mulieres menstruatæ, si speculum lucidissimum inspiciant, illum statim maculant, & conspurcant. fertur simi

le de

le de Basilisco, quem solo visu hominem interimere scribunt Halitu etiam siue spiritu posse corpora effascinari & lædi nequaquam ratione dissentaneum est: cum certissimum sit corpora peste affecta solo halitu propinquos homines venenare, atque etiam interimere. Si quærat aliquis quomodo fieri possit, vt spiritus in huiusmodi hominibus ita coinquinentur, ut eiaculari in alios pariter coinquinent: dico hoc posse fieri tum uitio corporis, tum animi, tum utriusque.. Vitio corporis fit, quotiescumque corpora muliercularum vel uirorum effascinantium morbida sunt & aliqua labe intastina affecta: in his enim cum spiritus toti corpori, omnibusque humoribus sunt permisti, non est dubitandum quin coinquinentur, & consequenter in alios eiaculari eorum corpora fœdent ac corrumpant. Sic mulieres menstruatæ corrumpunt teneros pueros, si ipsos attentè intueantur: pari pacto vetulæ, si uel tangant, vel attentè inspiciant infantes, possunt eos corrumpere: nam sicuti dicunt medici Arabes, eos, qui uetulis cócumbunt infirmari & offendi, quod eorum corpora sint impura; sic non est absonum eas impuris suis spiritibus posse infantum corpora coinquinare. Vitio quoque animi spiritus fascinantium corrumpi perspectissimum est, & rationi consentaneum, quandoquidem videmus in ijs, qui mœrent, qui irascuntur, aut qui aliqua alia animi passione tenentur, non solum spiritus corrumpi, verum etiam eorum corpora uehementer affici: haud secus qui maligni sunt, qui inuidia feruent, aut demum aliquo alio animi uitio laborant, possunt spiritus suos, eosque venenatos in aliorum corpora eiaculari, & consequenter ea inficere. atque hoc est quod forte Plato dicere volebat 7. de legibus, cum scripsit filijs nihil perinde timendum esse atqud suorum parētum imprecationes: quia ubi parentes irati sunt in filios vsque adeo uehemens esse ira solet, vsque adeo perturbati animi, ut spiritus suos veneno corrumpanr, quos cum intuentes in filios iaculanrur propter sympathiam & sanguinis cognationem animos filiorum ac corpora corrumpunt. Quare ut breuiter hanc rem concludam, si uerum est Strigas offendere, non alia proculdubio ratione id faciunt, nisi cum ipsis infantibus approximantur, ita ut uel tactu, vel uisu, vel afflatu nocere possint. Cęterum quòd ad illud, quod à plerisq; hoc in loco quæri solet, cur scilicet existimentur strigæ pueros potissimū & mulieres infestare? idē omnino dicendum censeo, quod olim Trallianus ille dixisse legitur 2. probl. 50. huic dubitationi respondens, pueros potissimum effascinari & mulieres, quòd eorum corpora tenerrima sint; & consequenter exposita ac obnoxia iniurijs omnibus, licet possit huic caussæ adsignari & alia, nempe corpora puerorum cùm ab animis minime sustententur, neque defendātur, facilè quassuis iniurias subire, pariterque corpora mulierum, cùm ab animis timidissimis ac infirmissimis gubernātur, facile iniuriis exponi. signa quibus macis cognoscitur ita snnt euidētia, ut nulla penè industria egeāt, nā & carnes, & pinguedines uisibiliter consumuntur. Fit facies cadauerosa, vt dicebat Gal. de caussis morborum 7. tota corporis figura deprauatur. Cæterum pro cognoscendis caussis maciei, maius studium adhibendum, tum ut cognoscamus caussas liquefacientes, tum eas quæ ad alimentum spectant. Si colli-
que-

quefacientes maciem inducunt, cognoſcitur ex febribus, deſtillationibus acribus, & ſalſis, complexione calida & ſicca, aut enim hæ omnes, aut aliquæ adſunt. Porrò cauſſæ pertinentes ad alimentum cognoſcuntur, vel quia illud exiguum, & minus eſt, quàm conueniat, vel quia eſt vitioſum. Si fiat macies propter alimenti defectum, in adultioribus cognoſcitur ex eo, quia eam copiam cibi non capiunt, quæ neceſſaria eſſet; In lactentibus autem cognoſcitur hæc cauſa aliis ſignis. Primò ex nutricis vberibus, eò quia flaccida ſunt, & lactis omnino egena. Adhæc nutrices ipſæ aluntur malè, appetunt; infantes autem parum mingunt, linteamina nullo modo madefaciunt, plorant, vagiunt; & ſi alimentum offeratur, conquieſcunt, vbera magna auiditate arripiunt. Quare, vbi hæc videbuntur ſigna, certum eſſe debebit maciem dependere ex defectu lactis. Sed ſi deficiat alimentum, quia in alias partes deflectatur, cognoſcitur ex euacuationibus, ex alui ſolutione frequenti, ex vrinæ copia; nam ſæpè euenit pueros macrefieri ob copiam alui fluxionis, quod etiam Hippiatri animaduertentes valde ſolliciti ſunt in perquirendis iis ſignis in iumentis. Sic ſi lumbricorum copia infans laboret, ſuſpicandum eſt maciem hinc oriri, cùm ſcriptum ſit à Galeno, & Tralliano ſæpè lumbricos nutrimentum arripientes extenuare pueros, & infantes. Si autem deficiat nutrimentum, quia non exactè, neque copioſè præparetur in ventriculo, ſigna ſunt imbecillitas ipſius frigida ſcilicet, vel calida intemperies, aut aliquis morbus menſtrualis; adhæc vomitus frequentes ſunt, eructationes, inappetentia, flatus. Hæc enim ſigna indicant ventriculum malè habere, & conſequenter inde maciem oriri, quia ab eo non præparatur ſufficiens nutrimentum; atque tot ſignis cognoſcitur, vbi macies fit propter defectum copiæ lactis conuenientis. Vbi vero fit propter malam aliquam lactis qualitatem, merito cuius non ſit alendo accommodatum aliis ſignis cognoſcitur in pueris lactentibus, aliis in adultioribus. Quæ indicant vitia lactis ſigna partim ſpectant ad nutricem, partim ad lac ipſum. Quo ad nutricem eſt, quòd ea erit vel billioſa, vel pituitoſa, vel melancholica, ſplenetica, ſcabioſa; nam cum lac nihil aliud ſit, niſi ſanguis optimè concoctus, proculdubio qualis eſt ſanguis, tale neceſſe eſt eſſe lac vitioſum; quare ex colore & habitu prauo corporis nutricis facile eſt iudicare lac vitioſum eſſe. Signa verò, quæ illud conſequuntur, ſunt, quòd ſi non ſit ſummæ albedinis, ſit mali ſaporis, non dulce, ſit mali odoris; proculdubio eſt vitioſum. velnti etiam ſi ſit tenuius, vel craſſius, vel fluidius quàm par ſit. Cognoſcitur verò tenuitas, & craſsities lactis duobus potiſsimùm ſignis. Vnum eſt, vt id ex vberibus recentiſsimè extractum ſuper vnguem digiti maioris fundatur; quòd ſi ſtatim diffluat, & albeſcat, ſignum eſt eſſe tenuius, quàm conueniat. Si autem conſiſtat, neque fluat, argumentum eſt id eſſe craſſum. Aliud eſt ſignum, vt lac nutricis extractum in vaſe reponatur, atque modica coaguli copia adiiciatur, tum digitis & lac, & coagulum agitetur; deinde reponatur, & quieſcat donec concreſcat. Vbi concretum erit, & ſeri copia ſuperet caſeum, ſignum eſt lac & tenuius, & fluidius eſſe. Si autem ſuperet caſeus ſerum, ſignum eſt craſsius exiſte-

F re, de-

re; debet enim par esse proportio seri, portioni ipsius casei. Adhæc si lac tenuius & acrius sit, cognoscitur, quoniam infantes cruciatibus torquẽtur, & alui fluxibus; pustulę deterrimæ fiunt, præsertim in partibus inferioribus; quemadmodum si crassius sit lac, vt dicit Aetius, infantis aluus stringitur; fiunt furunculi, tubercula varia uomitus adsunt, parum mingunt, difficulter respirant, & mouentur, mucosi sunt toti. His ergo signis poterit cognosci vbi pueri emacientur vel propter defectum lactis, vel propter malam qualitatem. In adultioribus autem cognoscitur vitium alimenti potissimum ex colore: dicit enim Hippo. in principio libri de humoribus, cognosci potissimùm humores dominantes ex coloris superficie. Quare si pueri malo sunt vultus colore, si scabiosi; aut pustulis aliis laborantes; si membrum aliquod languens, & infirmum habeant, vt caput, uentriculum, iecur; atque uel infirmitates adsint, uel intemperies, uel animi mores; certum est argumentum eos emaciari, quia uitiosum alimentum generatur. Sic sæpe usu uenit, ut emacientur corpora propter uirium resolutionem ex aliqua intemperie, & tunc his signis cognoscitur, quia alioqui sunt pueri florido colore, appetunt, comedunt, nec vllam pene querelam habent. Vbi ergo in his macies contingit, certum esse debebit fieri maciem totius corporis ob uirium resolutionem. Tradunt etiam aliqui signa puerorum effascinatorum, quæ duo potissimum sunt. Primùm, si nullis remediis naturalibus, nulla arte macies superari potest, adhæc si nulla alia adsit caussa neque interna, neque externa, nec ex parte nutricis, nec infantis, tunc arbitrantur, & dicunt eos esse effascinatos. Cęterum oĩs macies subitanea, quæ in febribus fit, ut colligi potest 2. aphor. 28. exitialis est, non solum quia caussæ uehementiam, & uirium imbecillitatem demonstrat, sed etiam, quia vt dicit Gal. in com. sequitur & humorum tenuitatem, & totius corporis laxitatem. Fuit Hip. sententia 2. aphor. 7. corpora, quę longo tempore extenuantur, longo tempore refici debere, & quæ breui extenuantur, breui etiam refici. Ex quo loco potest colligi subitaneas macies non esse semper lethales, sed semper esse in febribus, & præsertim in prauis. Id hoc in loco summopere notandum, maciem, & gracilitatem modò à principiis naturæ oriri, & naturalem esse, modò aduentitiam. Vbi est à principijs naturæ, semper melior est, quàm pinguedo, & obæsitas nimia; & hoc est, quod dicit Hipp. 2. aphor. 48. corpora gracilia esse longeuiora, quàm pinguia, & crassa; quia vbi gracilia sunt à natura, capaciota vasa habent; quare iure vitam diutius protrahunt. Macies autem aduentitia, si modùm excedat, mala est, & peior obæsitate, præsertim verò in pueris; ratio est, tùm quia huiuscemodi macies caussam semper aliquam sequitur morbificam; tum quia, vt dicit Aristotel. 3. de histor. animal. 16. in his venæ, & nerui extenuantur, & contabescunt. In pueris multò deterius est, non solùm quia crescunt, ob quod etiam plus nutrimenti exposcunt, sed etiam quia corporis habitum valdè difflabilem habent; difflatur autem magis quando vasa sanguine, & calore sunt detecta. Illud tamen est memoriæ mandandum, pinguedinem, & obæsitatem, quæ æqualiter perseuerat, esse multò eligibiliorem, quàm sit immodica macies, eò quia vita nostra posita est in humido; & vbi humiditas hæc abundat,

dat, fugiuntur plurimæ noxæ, illæ ſcilicet, quæ ex coitu, ex laboribus, & aliis immenſis euacuationibus contrahuntur. Refert autem multum, vt cognoſcatur quæ corpora poſſint impinguari, & quæ non; nam medici ſæpè laborant in pinguefaciendis corporibus quæ ne Aeſculapius quidem poſſet à macie liberare. Quare ſigna habenda, quibus hæc poſſint præcognoſci; ſcribunt .n. & Auic. & Raſes ea corpora poſſe arte pinguefieri, quæ ſunt humida, & mollem cutem habent; ſunt enim corpora omnia mollia apta, & accommodata, vt in quamlibet dimenſionem extendantur; ex aduerſo quorum corpora arida ſunt, quorum cutis dura, & aſpera eſt, ea vix vmquam pinguefieri poſſunt: præterea ſi cutis nõ ſolum ſit arida, ſed etiam oſſibus ita adnexa, vt ſpaſmata videatur, vel ſi neque manibus, neque vlla arte poſſit in longum extendi, nulla ſpes eſt pinguefactionis. Ex aduerſo ſi cutis ſit ruffa, leuis, rugoſa, ita vt protrahatur, & veluti ab oſſibus ſeparetur, ſpes eſt omnino hæc à macie liberata iri; & ratio impinguationis in his poſita eſt, primùm vt cauſſæ omnes, quæ maciem inducunt, arceantur, deinceps vt prouideatur, quò & copioſum alimentum, & idoneum non deſideretur. poſtremò vt alimentum optimum genitum diſtribuatur per vniuerſum corpus, apponatur, aſſimiletur, & vniatur. Sed quamquam hæc videantur eſſe communia tam pueris ipſis, quàm aliis, nos tamen tantummodò rationem curationis in pueris docebimus, quæ poſita eſt in duobus potiſſimùm; tum in remedijs puerorum lactentium, tum eorum, qui ſunt adultiores. Lactentes enim cum ſolo lacte, quod exigua præparatione eget, alantur; remedia, quæ ipſis conueniunt, vel lac ipſum reſpiciunt, vel attractionem, & diſtributionem ipſius nutrimenti, vel correctionem membrorum internorum. De lacte, quia vt dictum eſt, poteſt eſſe cauſſa, vel quia deficit, vel quia vitioſum eſt, ad vtrumque horum nullum remedium eſt præſtantius, quàm ſtatim nutricem mutare, atque eam eligere, quę vel optima, vel melior ſit. Notæ autem, quibus noſci poſſunt optimæ nutrices, vel habentur ex ipſius lactis probatione, vel ipſo corpore nutricis. Ex lacte iam notas retuli, ex corpore autem hæ ſunt, vt ſit optimo corporis habitu; Ariſtol. 3. de hiſt. animal. vlt. laudabat in nutricibus colorem fuſcum, magis quàm albidum; ſed his coloribus multò melior eſt ille, qui miſtus eſt ex albo, & rubeo; quod quidem ſignum eſt, in corpore optimum ſanguinē fieri, & conſequenter lac accommodatum. præterea debet nutrix eſſe optimorum morum, non iunior viginti annorum, nec ſenior quadraginta; & ſi bis peperit, nec à partu abſit plus duobus, vel tribus menſibùs, optimum erit. Sic etiam debent eſſe lati pectoris, & mammas habere, quæ nec magnæ ſint, nec paruæ, ſed medias inter magnas, & paruas; quod ſi huiuſmodi nutrix eligi non poſſit, ita vt non liceat mutare prauam, veluti ſæpe magno infantium detrimento contingit, ſtudendum eſt, vt aliqua meliori ratione & copioſum, & optimum lac fiat; quare tota cura conuertenda eſt ad nutricem, vt ſcilicet teneatur in aere tẽperato, prouideatur, quò dormiat; nam ſomnus, ſi quid aliud, magnopere conducit ad lactis prouentum. Sic ſtudendum eſt ne nutrices vel ira, vel mœrore afficiantur; vel amore, vel aliqua alia paſſione teneantur; quoniam, vt experientia quotidiana conſtat, huiuſ-

modi affectus in ijs tantum possunt, vt magnoperè lac corrumpant, sic etiã prouidendum ut non vtantur venere, hoc enim perniciosissimum est, quia sæpè grauidæ fiunt, & lac collostratum præbent, uel saltem ex coitu menses prouocantur, quòd fit ut non possit copiosum alimentum fieri; debet autem nutrix moderatè exerceri ambulationibus. Laudo etiam quod laudat Aegineta, ut leuiter singulo mane ante cibum fricentur pectus, & mammæ. De potu mea est sententia aut arcendas esse ex toto à uino, aut eo utendum esse, quod sit omnino pauciferum, quod caput minimè grauet; ne scilicet dum volumus lac copiosum facere, infantem epilepsia, vel conclusionibus perdamus. Laudo etiam consilium Aeginetæ; ut si nutrices debent uino uti, utantur potius dulci, quàm alio, uidelicet quod ad caput non efferatur, & consequenter illud non offendant. Debent cibi omnes esse optimi succi, & multi alimenti, quare omnes cibi acres, ut allia cępę, omnes salsi & amari sunt omnino arcendi à nutricibus; optimus sit panis, carnes uitulinæ; caponum, auium, oua sorbilio pisces nulli, sorbitiones ex farre; ex amylo, ex oryza, atque omnes cum lacte amygdalarum, uel nucleorum pini. Solent laudare laganorum vsum ad conficiendum lac copiosum, quod ego quidem laudo, modò fiant talia, ut possint optimè confici. Si infans emacietur, quod lac qualitate peccet, ante omnia prouidendum est, ut lactis prauitas corrigatur, idque melius fieri non potest, quàm si nutrix ipsa curetur; quapropter vbi lac frigidum est & humidum, atque tenue, aer eligendus est calidus; prouidendum est ut dormiat, ut exerceatur corpore, ut potet vinum; vtque cibi omnes calefacientes suscipiantur; quo in casu usus etiam aromatum in cibis accommodatissimus erit; quare halica cum aromatibus, oua, & carnes optimi succi semper erunt nutrici præbenda. Quod si constet eam abundare frigidis, & pituitosis humoribus, erit corpus eius præparandum, & expurgandum iis medicamentis, quæ & præparare, & purgare pituitam possunt. Sed dicet aliquis, est ne quo tempore sumit nutrix pharmacum, lac eius præbendum infanti? nam si uerum est, quod alias docui ex Hippo. lac animalis pharmacum capientis expurgare infantem, uidetur rationi consentaneum, ut dum expurgatur nutrix, consequenter infantis aluus soluatur, quod tamen est inimicum maciei. Hoc sit perpetuum præceptum, ut quo tempore nutrix capit pharmacum, curetur ut biduum vel triduum infans alia vbera sugat. Sed si hoc non licet, non admodum sollicitandum, quia si medicamenta nutrici propinata non sint uehementia, nec impartiunt facultatem hanc; siquidem siue offeratur mel rosaceum solutiuum, siuè manna, siue etiam rhabarbarum, aut serum; horum medicamentorum vis adeò exigua est, ut extinguatur, priusquam lacti communicetur; secus autem est, si medicamenta sint uehementia, ut scammonium, colocinthis, turbith. Et hoc esse uerum ex eo intelligitur, quia Hipp. 6. epid. dum hanc rem docet, exemplum dedit de elaterio, quod animalia, quæ capiunt illud, uel simile uehemens medicamentum, inficiant lac qualitate huius medicamenti. Si lac fuerit crassius quàm par sit, debet uictus ratio nutricis tota posita esse in vsu rerum attenuantium, & incidentium;

pro-

propterea acetum & solum, & aliis mistum conuenit, hyssopus, satureia, mentha, scandix, raphanus, & alia; hæc enim in frequenti usu habita in nutrice; magnoperè attenuant sanguinem, & consequenter lac. Laudat Aegineta uomitum cum aceto mulso factum, quod etiam ego non damno; & forsan ad expurgandum stomachum nutricis multò tutior est vsus vomitus, quàm medicamentorum. Si lac acre, & calidum extiterit, debet teneri nutrix in aere frigido, quiescendum est, balnea aquarum dulcium conferunt; abstinendum est ab omni vsu vini, aut concedendum sit, debet omnino pauciferum esse. Cibi conueniunt ex hordeo, & zea, ex herbis refrigerantibus, præsertim verò lactucæ vsus, quippè quæ non solùm sanguinē feruidum, & tenuem corrigit, sed etiam hac ratione copiam lactis mirificè auget. debet vitare omnia salsa, omnia acria, quæcumque aromata. atque hic est modus occurrendi, ubi macies propter lactis uitium orta est. Quod si orta sit ob aliquod uitium externum, uel ventriculi, uel iecoris, uel alicuius visceris, studendum est ut occurratur iis medicamentis, quæ possunt intemperies in infantibus corrigere. Nam si purgandus erit infans, tota medici operatio debet esse circa nutricē. Sed cum oritur macies ob sola uitia interna, debet quidem nutrix accuratè gubernari, sed potissimum studium necesse est, ut sit circa corpus infantis. Quia autem hæc ætas non sustinet uehementes medicinas; immò uerò ore ferè nullæ medicinæ conueniunt, studendnm solum est externis remediis occurrere, & iccircò si frigidus, & humidus ventriculus erit hoc fomento poterit foueri. Recipe foliorum origani, menthę uiridis, an. m. 1. calami aromatici, florum rosarum rubearum an. p. s. aquę calamenti lib. 1. vini odorati unc. 2. fiat decoctio, & cum spongiola, uel panno fiat fomentum ventriculo; post quod erit inungenda illa pars hoc unguento. Recipe olei masticini vnc. s. pulueris cinamomi, gariophil. ana. drac. s. cære parum, misce, fiat linimentum. Si ob intemperiem siccam uentriculi contingit macies, fotus lactis ventriculo factus accomodatissimus est, accommodatissima etiam est hæc iniunctio. Recipe butyri recentis, adipis gallinæ an. unc s. croci grana 4. olei de absinthio vnc. 3. misce, & fiat linimentum. aduertendum verò in uentriculo nequaquam solis relaxantibus esse utendum, sed semper addendum esse aliquid, quod possit constringere. Si ob incendium macies contingat, potest hæc fomentatio tepida adhiberi. Recipe aquæ cichorei, endiuiæ, nympheę, absinthii an. unc. 4. aceti unc. 2. cum pannò fiat fomentatio iecinori; post quam conuenit hæc inunctio. Recipe vnguenti sandalini vnc. s. succi cichorei, epaticæ an. unc. 2. aceti rosati unc. 1. s. misce, & fiat linimentum. Si emacietur infans propter alui fluxum, nutrix debet aliis cibis, qui possunt aluum adstringere, ut sunt citonia, mespila, granata, sorba, ius gallinæ antiquum, quod dicebat Galenus adstringere, eius etiam pedum vitulorum. Præter victum nutricis sunt etiam adhibenda remedia externa, inter cetera laudatur corallum collo infantis appensum; iaspis etiam lapis conducere putatur. adhæc conuenit huiusmodi linimentū. Recipe olei myrthini, citoniorū an. unc. s. pulueris corallorū rubeorū unc. 2. succi corticum nucū uiridiū, uel succi rubi unc. 3. pulueris masticis, gallæ an. drac. s. misce. In his etiā casibus linteamina,

na quib. inoluũtur infantes, fumo imbuere conuenit, atq; ad hoc cõmodus erit modus iste, ut accipiatur puluis, & proiiciatur sup. carbones, deinde fasciæ, & alia linteamina eo fumo imbuantur. accommodatus autem puluis hic erit. Recipe florum rosarum rubearum, foliorum rubi, labruscæ an. m. s. nucum cupressi, gallarum immaturarum, nucleorum mespilorum an. unc. s. corticum nucum maiorum nucleorum pini unc. 1. contundantur omnia, & in puluerem crassum redigãtur. Quod si oriatur macies propter intemperiem siccam totius corporis, nullum præstantius remedium excogitari potest, quàm continuum balneum ex rebus humectantibus. laudabat Auicennas balneum factum in lacte. Sed hoc difficile est factu, presertim apud quosuis; multò melius est parare balneum ex aqua fluuij, in quo decoquatur caput castrati, malua, lapatium; post balneum inungatur corpus totum oleo amygdalarum dulcium, butyro recenti; nam & ueteres utebantur butyro loco olei ad inungenda corpora, oleum etiam dulcissimum accommodatum est. Quòd si preter siccitatem sit intemperies calida in toto corpore, balneo addenda sunt etiam quæ refrigerant, ut lactuca, endiuia, nymphea, papaueris capita; & linimento adhibendum oleum rosatum omphacinum. Quòd si siccitati coniuncta sit frigiditas, miscenda erunt & balneo, & linimento ea, quæ calefaciunt moderatè, ut sunt flores chamomeli, folia calamenti, oleum anethinum, chamomelinum; poterunt etiam in his casibus crebrò infundi clysteres vel ex lacte, uel ex pane trito in brodio, uel ex uitellis ouorum parati. Dicit enim Arnaldus uillanouanus, & optimè, facile esse, ut infantes possiut nutriri per clysteres, quia proximi sunt generationi, idest statui, quem habuerunt in utero, in quo nutriebantur per umbilicũ absq; vlla vẽtriculi cõfectione, uel præparatione. Solẽt etiam adhiberi ad maciem curandam picationes, & dropacismi; sed in hac ætate, in qua corpora sunt penè cerea, omnino debent hæc medicamenta uitari; suo enim intenso calore magis eneruant, & absumunt infantium carnes. Si pueri effascinati putentur, inquit Serenus medicus antiquissimus, allium appẽsum collo maximè arcere omnes effascinationes. sic etiam multa alia sunt, quæ existimantur appensa conferre, ut Carbunculus lapis, Saphyrus; Dioscorides multum laudat alyssum herbam, rhamnum Plin. Hæc enim, inquit Dioscorides, si appendantur, in domo, ubi sunt infantes, arcere effascinationes omnes. Mulieres etiam suas habent medicinas, & inter cæteras solent uti suffumigationibus ex cipero, garyophillis, cinamomo, ligno aloes, sed in frequentissimo omnium usu habent thus. Sunt qui laudant anulum factum ex ungue onagri. laudant etiam pre ceteris usum herbæ illius generis satirii, quod dicitur orobis fœmina. Sed volo hic obiter quædam notare. puto enim veteres nostros sub nomine rei turpis, quam appendebant collo infantis, intellexisse hanc herbam; nam vt est apud Marcum Varronem, veteres habebant in usu collo infantis appendere res turpes, vt vetarent omnes effascinationes. Scio multos fuisse, qui existimarunt hanc rem turpem fuisse formam membri uirilis, sed nugæ sunt; puto enim à Varrone pro re turpi intellectam esse rem quamcumque turpem, non sine ratione; quia, ut docui, si vlla fit effascinatio in infantibus, secundum

Medi-

Medicos & Philoſophos,ea eſt, quæ fit per oculos; quotieſcumque ſcilicet mulieres, aut viri venenati, attentè intuentur ipſos infantes. Veteres ergo illi ſapientiſsimi, vt auerterent oculos iſtorum ab aſpiciendis infantibus, iure voluerunt res turpes appendi collo ipſorum,vt hæc fœda & turpia ſpectra facerent,ne mulieres attentè aſpicerent.Atque hæc eſt ratio curationis infantum lactentium, laborantium macie. Vbi puer non lacte, ſed ſolido cibo nutritur, ratio curationis maciei eſt illa, vt præ cęteris omnis cauſſa externa adimatur, vel ſi vnus morbus internus auctor ſit gracilitatis, per ſua remedia extinguatur, ſiue ſit febris, ſiue alius morbus,ſiue intemperies interna. Poſt hæc Medici ſtudium verſari debet, vt optimum nutrimentum præparetur, & præparatum vniuerſo corpori diſtribuatur, vt diſtributum vniatur, & aſſimiletur. quapropter ad hæc omnia præſtanda vnica eſt ratio victus accommodatè inſtituenda. eſt enim aer humidus temperatus eligendus, ſiquidem calidus maximè perniciosus eſt; ſic ignis, & ſol fugiendus, & ante cętera cauendum, ne pueri emaciati indumentorum multitudine calefiant; ſomnus ſemper optimus,atque etiam ſi longus ſit. Animi omnes motus vitandi; pręterquam quod ſi corpus fuerit frigidius,iram conferre compertum eſt; exercitationes corporum moderatæ eſſe debent, fuit enim ſententia Hipp.6.de diæta,& etiam Gal.6.epid.com.3.tex.2.tardas deambulationes pinguefacere, celeres verò extenuare; ſicuti etiam notum eſt, quod ſcribit Ariſt.6. problem. 1. videlicet calida corpora ſedendo pinguefieri, frigida verò pingueſcere motu. Aluus moderatè lubrica eſſe debet,balneorum etiã vſus vtilis eſt,modò opportunè adhibeatur.Vinum potandum eſt,ſed tenue,odoratum,ſubdulce, nõ auſterum, quod tñ perpetuo pauciferũ ſit. Qua in re laudare non poſſum Raſem,& Auic.qui conſulunt potandum eſſe vinum craſſum; hoc enim & per ſe obſtruit,nec nutrimenti vehiculum eſſe poteſt.Cibi debent eſſe optimi ſucci,pinguiuſculi,ſapidi, non autem acidi,neque ſaliti,niſi tamen ad excitandum appetitum,qui neceſſarius eſt pro impinguatione; requirantur & ſalita, & acida; propter quod forſan Apollonius ille Herophili ſectator ad impinguanda corpora vtebatur ſalitis,vt ſcilicet eſſent veluti vehicula,& appetitum excitarent. Quamquam ſcio apud Plinium lib. 10 capit. 73. ſcriptum eſſe dari pecori ſal, vt ſitiat,& multum potando pinguefiat. Cibi autem, qui conueniunt, ſunt optimæ carnes gallinarum, caponum, phaſianorum, gallorum Indorum, vituli, turdi; carnes caſtratorum, vitelli ouorum,teſtes gallorum,cerebella hædi, vituli, ſuis; pultes ex farre, oryza, panis coctus in brodio, Oryza cocta in lacte. laudatur etiam cicer in lacte maceratum. Inter fructus ſunt amigdalæ, piſtaceæ, paſſulæ, quas dicit Auerroes pinguefacere; oleum etiam, & butyrum; auellanæ nuces,de quibus dicit Plinius eas plus pinguefacere, quàm ſit veriſimile; & hoc oſtendunt Sciuri, qui hoc genere victus maximè pinguefiunt. laudat etiam Hipp. in lib. de veteri medicina caſeum, quem dicit mirificè pinguefacere. Sed mea ſententia Hipp. eo in loco interpretandus eſt de recenti, non autem de vetuſto. Hæc eſt victus ratio, circa quam oritur dubitatio, quandoquidem magnus Hippoc. in lib. de ſalubri diæta tradens rationem macrefaciendi corpora obęſa, dicit eſſe

alenda

alenda cibis pinguibus, & adfert rationem, quia pingues cibi citiſsimè ſaturant; propter quod ſaturantur quidem corpora, ſed non replentur. ſubnectit etiam eo in loco, ſi craſſefacere placet, contraria ratione medendum eſſe. Contra autem hanc ſententiam eſt Raſes, Auicennas, ſunt ferè omnes Græci, immo ipſe Galenus, qui vnanimiter conſulunt, vt ad corpora pinguefacienda in vſu habeantur cibi pingues. Pro reſolutione dicendum eſt vſum ciborum pinguium vel poſſe eſſe moderatum, vel immoderatum, & cibos pingues vel eſſe parum, vel multum pingues. Vſus ciborum pinguium immoderatus, ſeu eorum, qui ſunt admodum pingues planè multum abeſt vt conferant ad pinguefaciendum, quia illud præcisè agunt, quod ſcribit Hippocrates. Cęterum cibi parum pingues, atque vſus horum moderatus confert planè ad corpora pinguefacienda; & de his interpretanda eſt ſententia omnium Arabum, & Græcorum. Præter hæc ſunt genera aliqua eduliorum, quæ proprietate manifeſta, aliqua verò occulta qualitate pinguedini conferre putantur. Quæ conducunt manifeſta qualitate id faciunt, vel quia optimam ciborum coctionem efficiunt, vel quia alimentùm concoctum diſtribuunt, vel quia nutrimentum ipſum apponunt, & velut incumbant ipſis membris. Bonam coctionem efficiunt aromata ferè omnia, tum quia gratiſsima ſunt ipſi ſtomacho, tum quia calorem natiuum quodam pacto augent, & conſeruant, veluti ſunt cinamo. garyophilli, nux myriſtica. Soleo ego in extenuatis corporibus vti hac iucunda confectione. Rec. pulpæ caponum elixorum, perdicis an. vnc. ʒ. nucleorum pini, piſtaceorum in vino maluatico maceratorum vnc. ʒ. amygdalarum dulciũ vnc. j. cinanomi, garyophil. nucis muſcatæ an. vnc. 1. ʒ. ſacchari fini quantum ſufficit, fiat ſm artem vel torta, vel morſelli; hi .n. iucundiſsimi ſunt, & maximè conferunt ad impinguanda emaciata corpora. Ad perducendum aũt cibum ad membrum, conferunt omnia remedia diuretica, quæ & vias omnes maximè recludunt, & ſunt veluti vehicula deferentia ſuccos, & alimentum ad membrum. Sic etiam confert potus inter cibos factus, ideſt inter prandium, & cœnam, vel cœnam & prandium. Et qui indiſcriminatim in corporibus emaciatis damnant omnino inter cibos potum, longe falluntur, quia & Galenus ipſe in tabidis corporibus 7. Methodi laudabat, vt etiam à cibo biberetur. Et ferè hoc perpetuum eſt, vt qui inter cibos potare ſolent, obęſi ſint. Ad affigendum autem cibum ipſis partibus, conferunt ea potiſsimum, quæ humectant humiditate quadam viſcida, & tenaci, in corporibus ſcilicet frigidis, calida in calidis, & ſiccis frigida. Et hæc eſt ratio, propter quam Raſes, & Auicennas laudant ad impinguanda corpora papauer, hyoſciamum, & alia multa, quæ impensè refrigerant. Hac etiam ratione dicit Lucretius capras pingueſcere cicutis, quod ſcilicet hæc animalia ſint calida & ſicca, & propterea frigidis temperetur eorum calor, & ſiccitas, ita vt nutrimentum conficiant. Non enim exiſtimandum eſt ſola cicuta, aut capras, aut ſturnos pingueſcere, ſed his præſtatur via, & modus naturæ ad pinguefaciendum. Eſt autem illud aduertendum in pueris pingueſaciendis, etſi corpora eorum cõtingat eſſe calida, & ſicca, nequaquam tamen vſurpanda eſſe hæc adeo frigida; quoniam cum ipſorum robur vitale ſit infirmum, facilè

colla-

collabitur usu adeò frigidorum. Inter ea, quæ proprietate quadam occulta existimantur conferre ad pinguefaciendum, à Dioscoride, & Auicenna proponitur sarcocolla; nunc apud mulieres est in usu nux Indica, cuius accepta interna medulla teritur quàm subtiliter potest, & vel vnc. 1. vel. 2. vel vnc. s. permiscetur modo brodio simplici, modo pani incocto in brodio, modò pultibus. Auicennas etiam proponit puluerem ad pinguefaciendum, quem nec ego improbo, sed eo etiam vti soleo. Recipe farinæ Amyli, sarcocollæ an. lib. 1. fiat pasta cum butyro, & exsiccetur; deinde redigitur in puluerem, cuius accipiantur unc. v. in aqua frigida. Et notandum multos esse, qui ad pinguefaciendum corpora laudant vsum aquæ frigidæ, & ego noui duos magnos Principes hoc usu pinguefactos. Auicen. laudat cibos frigidos: sed hoc non est occulta proprietate, sed manifesta; qua in iis conducit hic usus, qui propter immensum iecoris calorem sunt extenuati. Proprietate verò occulta confert ad impinguandum semen cannabinum. Atque hactenus de morbis externis puerorum, qui totum corpus occupant.

De particularibus puerorum morbis, & primum de capitis aucta magnitudine. Cap. IIII.

SEQVITVR vt de particularibus puerorum morbis agamus, incipientes à capite; cuius non tradam omnes particulares morbos, quandoquidem plurimi explicati à me habentur in libro de morbis cutandis. Agam ergo primò de aucta capitis magnitudine, quæ ægritudo frequenter solet recenter natos tentare. Nam etsi scriptum sit ab Arist. 4. de partibus animal. 10. omnia animalia caput magnum habere respectu reliqui corporis, potissimum verò hominem dum infans est, quod mihi uidetur esse vanum; nihilominus solet interdum caput in pueris in eam magnitudinem excrescere, ut non solum turpitudinem faciat, sed etiam actiones penè omnes impediat, ita ut medici opera sit opus. Dicit enim Rases in lib. de experimentis, se uidisse puerum, cuius capitis magnitudo in dies ita augebatur, ut tandem ad mortem deductus sit. Sed optabit aliquis breuiter intelligere, cur sit, quòd omnes in principio suæ uitæ caput magnum habeant respectu reliqui corporis; poterat enim natura, ut fecit reliqua membra parua, sic etiam fecisse caput, ut melius, & felicius uiuere possemus. Ratio huius est, quia necessarium fuit homini statim parare cerebrum magnum; cum uerò caput factum sit propter cerebrum, ut dicit Arist. 4. de partibus animal. 10. & 2. de generatione animal. 4. quibus in locis Auer. diligentissimè disputat aduersus Galenum; æquum fuit quemadmodum cerebrum multum, & magnum erat, sic etiam caput magnum fabricari. Caussa uerò propter quam indiguit homo in infantia cerebro multo, fuit propter instrumenta ipsa sensum, & præsertim propter oculos, quo-

rum tanta fuit necessitas in hac uita, ut etiam perfectos eos homini statim coacta fuerit parare. paratos autem esse perfectos ex eo intelligi potest, quia in tota uita oculi uel nihil, uel parum admodum crescunt. Quia ueiò instrumenta omnia sensum, & præsertim oculi originem ducunt ab ipso cerebro; immò uerò conseruantur, &, ut ita dicam, aluntur ab ipso, eapropter fuit necessarium, ut ipsum multum esset, quò scilicet posset sua amplitudine sufficere tùm omnibus sensibus, tùm potissimùm ipsis oculis. Quòd si, quemadmodum dicit Arist. præ multitudine cerebri, & magnitudine capitis illud sustentare non possint, prouidit natura, ut beneficio parentum, & nutricum huic detrimento succurratur. Et hæc est ratio, propter quam Hipp. 4. de morbis, & in epistola ad Demetrium regem dicit, cerebrum radicem esse omnium morborum, atque ipsum esse omnium corporis partium morbosissimũ. Capitis aũt magnitudo, quàm tractamus, nihil aliud est, quàm tumor præter naturalis capitis in infantibus potissimùm contingens. Appello tumorem præter naturam, quia etsi magnitudo immensa naturales uitiatas operationes faciat, uerumtamen non est ita morbosa appellanda, ut auxilio medico indigeat; quandoquidem cum sit naturalis, fieri nequaquam potest, ut corrigatur. Dico capitis in uniuersum, quia fit huiusmodi tumor in tota capitis amplitudine. Scio & Aetium, & Auicennam prodidisse hunc tumorem fieri quandoque in peculiari capitis parte, sed plerumque tamen fit in toto capite. Addidi postremò in infantibus potissimùm, quia uidetur hic morbus protinus eiusmodi ætatem, quæ proxima est generationi, infestare. Quamquam me non lateat etiam in adultioribus eum fieri, cum Hipp. 2. de morbis mentionem faciat hydropis cerebri; sed, quemadmodum dicebam, plerumque contingit in infantibus. Volo hic obiter dicere fuisse inter Theologos Theophylactũ, & Eusebium, qui prodiderunt Iudam proditorẽ periisse hoc morbo, idest, hydropem uentris, & cerebri ita passum esse, ut caput eius instar dolii esset. Sed hæc obiter; Est ergo tumor hic morbus in magnitudine aucta, à quo lęduntur operationes tùm naturales, tùm etiam animales. Et quia omnis magnitudo aucta fit uel propter solidorum incrementum, uel propter humoris alicuius additionem, uel propter flatus; hic tumor non fit ob incrementum partium solidarum, sed tum propter humores additos, tum maximè propter flatus. Si fiat propter humores dicitur à Græcis communi nomine ὑδροκέφαλος Hipp, 2. de morbis uocauit hydropem cerebri. Humor autem quia potest uel intrà, uel extrà craneum colligi, si colligitur intrà craneum; Auic. 1. 3. tract. 3. cap. 10. & 11. appellat aquam intra cranəũ; si uero colligatur extra illud. Auic. & Arabes vocãt aquam extra craneum. Sed si flatus colligantur, fit morbus, qui dicitur ἐμφύσημα κεφαλῆς à Paulo, nos dicere possumus capitis inflationem. De hydrocephalo, qui est capitis tumor aquosus in infantibus, tres potissimùm pulcherrimæ, & utilissimæ speculationes à nobis sunt habendæ. Prima est, quæ nam propriè sit materia à qua fit hic tumor aquosus. Secũda, in quo loco propriè hac materia colligatur. Tertia, quãdo huiusmodi humor in capite coaceruetur. Circa pri-

ca primam inter medicinæ ſcriptores inuenio nonnihil controuerſiæ, auctor lib. def. medicarum hanc habet ſententiam, ὑδροκεφάλους fieri vel ab aqua, vel à ſanguine fœculento. Aetius lib. 6. cap. 1. ſcribit hunc tumorem fieri vel ab aqua pura, vel craſſa, vel cruenta. Celſus ſolius aquæ in huius morbi generatione meminiſſe videtur. Auicennas non ſolum ex aqua fieri, ſed etiam ex aliis humoribus arbitratus eſt, ita vt facilè ſit cognoſcere de materia hydrocephali non eſſe conſtantem, & concordem ſententiam medicorum. Ego autem in hac lite ſum huius ſententiæ, ex ea materia fieri hydropem cerebri, ex qua etiam fit hydrops ventris. etenim hæc ægritudo nomen adepta pp ſimilitudinem quam habet cum hydrope. Iam vero hydrops fit quidem ab aqua, ſed interdum craſſiore; nam vidi in Patauino quodam aquam eiectam è corpore hydropico, quæ non minus grauis erat, quàm plumbum. interdum ēt ab aqua tenuiore, interdum cruenta; quapropter materia huius mali eſt ſemper materia aquoſa. Quod cum videret Auicennas, dixit fieri ab humiditatibus aquoſis, non ab aqua ſimpliciter, licet etiam dixerit fieri ab aliis humoribus. Sed intelligenda eſt eius ſententia de ichoribus, ſeu de parte aquoſa ipſorũm humorum, non de ipſis humoribus. Sed quid dicemus ad auctorem libri definitionum? Dico illum fefelliſſe, quia ſi naturam huius mali ſpectemus, vix fieri poteſt, vt in tam tenera ætate adeò fęculentus, & craſſus ſanguis exeat è venis, qui faciat hũc tumorem. Sed forſan melius eſt, vt ſalua huius ſcriptoris auctoritate, dicamus textum illum deprauatum eſſe, quod facilè cognoſci poteſt ab ijs, qui græcam linguam callent. Quare pauciſſimis mutatis ſententia illius ſcriptoris eadem erit cum Aetij ſententia. qui enim volunt corrigere græcum textum, ſcribant ἀπὸ τοῦ ὑγροῦ ὑδατώδους ἢ τρυγώδους, & ita in latinum reddant, vel ab humido aquoſo, vel cruento, vel fœculento; ita enim correctus, contextus græcus, & latinus habebit eandem pene ſententiam, quã habet Aetius. Immo ego exiſtimo Aetium mutuaſſe ſententiam ſuam ab hoc libro. Sed dicet aliquis, cur ergo ſcribit hydrocephaleam fieri ab humore lento? Hic eſt purus Cornarij error, & Montanus melius tranſtulit hunc locum; eſt enim ſententia Aetij fieri non à lento humore, ſed pigrè, & lentè, non acutè moueri. Circa ſecundam ſpeculationem Paulus, & Auicennas in hoc conueniſſe videntur, aquam colligi in hoc morbo tribus in locis. Primò intra cutem, & membranam cingentem craneum. Secundò inter membranam, & os ipſum cranei. Tertiò inter craneum, & membranas veſtientes cerebrum, quas aliqui vocarunt omenta cerebri. Aetius addit his tribus & alium locũ, ſcilicet inter cutem, & muſculos temporales; vt ſecundum ipſum quatuor in locis colligatur. Secundum Paulum verò, & Auicennam videatur tantum colligi in tribus. Sed circa hoc eſt grauiſſima, & pulcherrima quæſtio, quomodo fieri poſſit, vt aqua colligatur intra craneum, ita vt tumidum caput reddere poſſit; nam intra craneum, & membranam veſtientem cerebrum non videtur id ſpatij eſſe, vt poſſit aqua eo in loco contineri, & hnmorem parere; præterea os adeſt, quod nequaquam tumorem patitur, immò humores videntur hæc oſſa coercere, & quaſi in carcere continere. Tertiò ſcimus omnes peculia-

tes esse illis aquosis humoribus, vt relictis locis planis ad caua labantur. Cùm ergo in cerebro cauitates sint magnæ, & etiam ventriculi, multo æquius videtur esse, vt humores intra craneum præcipitentur in eas cauitates,& apoplexias inducant, priusquam fiat ὑδροκέφαλος. Postremò hic morbus tentare solet pueros nuperrimè natos, ita vt dixerint nonnulli hanc ægritudinem concipi in vtero. In vtero aũt, vt sciunt omnes, nutriuntur fętus per venas vmbilicales, quò fit vt videatur magis rationi cõsentaneum hanc aquam colligi in ipso ventre, quàm in capite. Pro solutione huius quęstionis dubitandum non est aquam colligi posse in ipso cerebro, præterquã enim ꝙ Hipp. 2. de morbis manifestissimè hoc fieri docet, nulla ẽt ratio vetat, quin fieri possit, vt monstrabo. Cum .n. primò dicitur huiusmodi aquã non colligi, quia non adsit spatium inter membranas & craneum; verũ quidem est, sed verum ẽt est aquam sibi spatium parare, videlicet cõprimendo substantiam ipsius cerebri, & ipsas membranas. Quòd porrò dicitur os cranei obstare, quò minus tumor fieri possit; respondeo illud in infantibus vsq; adeò tenerum esse, vt ceræ cuiuspiam instar possit in quamlibet dimensionem dilatari, præsertim verò circa commissuras. Dicit .n. Arist. & benè 7. de hist. animal. 10. cuncta animalia prodire in hanc lucem perfectis omnibus ossibus, verùm hominem exire ijs imperfectis, præsertim pertinentibus ad caput, quod quidem fit non ob aliud, nisi propter immensam cerebri humiditatem. Ad tertium autem respondeo verum quidem esse, quòd aqua, quæ colligitur in cerebro, quandoque præcipitatur in ipsius cauitates, non tñ negandum esse propter hoc, quin etiã possit colligi, ita vt non penetret in ipsius ventriculos; quandoquidẽ fieri potest, vt membranæ illæ sua densitate cohibeant aquam, ne in cerebrũ penetret. Cæterum illud verum est, aquam, quæ colligitur intra craneum, morbum esse maximè periculosum. Dicit .n. Aetius veteres prodidisse hanc speciẽ hydrocephaleæ esse perniciosissimam, quem deinde sequuti sunt Auicennas, & Haly abbas; qui dicebant in hac specie mali non esse ingenium curationis. Ad postremum autem respondendum est, huiusmodi aquam colligi potius in vtero, quàm extra vterum & potius in capite, quàm in alijs partibus ob quatuor caussas. Prima est situs capitis intra vterum; scribit enim Hipp. in lib. de genitura, & in lib. de natura pueri, homines in eo caput habere inclinatum ad os eius, quò fit, vt cùm proprium sit ipsius aquæ petere semper deorsum, facile fiat vt à toto corpore fluat in ipsum caput, tamquam in infernam partem. Secunda caussa est larga, & copiosa humiditas cerebri, qua fit, vt nequaquam absurdum videatur, in capite maximè pleno aquosis humoribus, colligi etiam posse aquam, & fieri tumorem. Esse verò humidissima infantum capita ex eo patet, quia statim ac in lucem editi sunt, vt dicit Aristot. 4. de partibus animal. 10. & 7. de hist. animal. 3. caput ipsum nequaquam continere possunt. Tertia caussa est multitudo, & copia vaporum. Vt enim videmus, vbi & calor, & humiditas est copiosa, copiosissimos etiam vapores eleuari, & in aquam conuerti. Pari pacto in corpore infantum calidissimo, & humidissimo verisimile est copiosissimos vapores fieri, qui ad caput sublati in aquã vertuntur. Quarta est capitis vasorum

ampli-

amplitudo, & consequenter potentissima vis attractoria. scribit enim Hipp. 4. de morbis. & in epistola ad Demetrium regem à natura superpositum esse caput ventri tamquam cucurbitulam quandam, & propterea attrahere humores aquosos, & pituitosos à uentriculo, & ab omnibus partibus infernis. Colligitur autem hæc aqua in capite duplici modo, primò per uapores, quemadmodum dixi: secundò per exitum è uenis, quem consueuit Hipp. sæpe dicere uomitum uenarum. Fit enim vt quotiescumque uenæ uel propter repletionem, uel propter compressionem, uel ob aliquam aliam rationem aperiuntur, ut inquam exeat ille humor, qui magis lubricus est, qualis est humor aqueus. Et iccirco cum intrà, tum extrà vterum contingit, ut uel propter errorem nutricis, aut obstetricis nimis comprimatur caput, uel in utero casu aliquo nimis comprimente uenæ coarctentur, ita ut effundant ex se ipsis humores illos aquosos; quo fit ut uehementer errauerit Gulielmus ille Placentinus chirurgus, qui existimauit fieri hunc morbum ex aqua sanguinis menstrualis. Dicemus autem nos fieri ut interdum huiusmodi morbus incipiat in utero, & tamen post ortum per aliquot dies uix appareat. Iam enim dixi, cum tractarem de Variolis, non inconuenire, ut interdum morbi contracti in utero lateant per plures menses, & annos. Sed nunc hoc in loco dico summo cum errore fieri, ut hic morbus concipiatur in utero, & deinde post exitum ab utero appareat. Primum enim hoc facere possunt errores & obstetricum, & nutricum, ut dixi; sed potest etiam fieri sine ullo errore & sponte, eo scilicet pacto, quo morbum epilepticum concipi in utero docet Hipp. scribens, quòd dum natura perficit membra intra uterum, expurgat, & euacuat quod necesse est, ita ut nihil nocui relinquatur; unde capita augescentia sana sunt. Sed si aliquid in hac perfectione relinquitur, fit vt post exitum ab utero ex illis reliquiis & epilepsia, & alii morbi suboriantur. Est ergo hydrocephalos aquosus tumor, qui fit tum intra craneum. intra craneum quidem fit tum quia copia aquæ os capitis tenerum flectit, & tumorem licet non insignem inducit; tum quia suturas capitis disiungit, quibus deinde disiunctis aqua effusa intra craneum tumorem parit. Pari pacto fit flatuosus tumor, qui à Græcis ἐμφύσημα dicitur, cuius materia eadem penè est, quæ & speciei illius hydropis, quæ dicitur Tympanitis. Sicut enim in Tympaniti flatus maxima ex parte est, qui facit tumorem, ita & in hac paucus adest humor. Quod spectat ad locum, vbi flatus colligitur, est sententia Aeginetæ libr. 4. capitu. 28. in ijsdem locis colligi eum, in quibus colligitur aqua, scilicet inter membranas cerebri, inter craneum, ubi flectere facit os, uel ipsas suturas dissipat, aut colligitur inter os cranei, & membranas, aut inter membranas & cutem, vel inter musculos temporales & cutem. Modus autem generationis huius tumoris est, quòd à calore debili ipsius cerebri, cum non possit superari copia humoris, fit ut eius magna pars in flatum conuertatur, qui deinde ea in parte detentus, tumorem inducit. Vt verò detineatur flatus in capite, duo potissimùm efficiunt, videlicet flatus ipsius crassities, & cutis capitis densitas; propter

pter quam flatus alioquin crassi erumpere minimè possunt. Illud hoc loco aduertendum, hunc tumorem flatuosum in fętu tam extra, quàm intra vterum multò rarius contingere quàm hydrocephalon. Ratio est, quia plerumque humores aquosi, qui in infantibus exuberant, tenues admodum sunt, ita vt flatus, qui ex ipsis procreantur, tenues admodum sint, & facilè propterea dissoluantur. Sed alia etiam est caussa, quia licet in infantibus interdum cutis densa sit, plerumque tamen rara est; & indicium huius est, quoniam infantes tum in vtero, tum extra eum caput capillis plenum habere solent. Scribit enim Arist. 2. problem. 6. & 17. non sudare multum caput, neque sudorem illum admodum fœtidum esse, quia foraminulentum est; ita vt vapores facilè expirent, & dissoluantur; esse verò foraminulentum ex eo probat, quia in ipso oriuntur capilli. Quare hac Aristot. ratione compertum esse potest rara esse infantium capita, propterea quòd in vtero, & extra vterum capillati sunt. Quamobrem ex hoc discursu constans potest esse snīa materiam coniunctam vtriusq; huius tumoris esse vel aquosum humorem, vel aquam, vel flatum; vel vt dicebat Auic. calidum aliquē humorem, cuius tumorem appellat aquas infantium. Caussæ horum tumorum antecedentes, variæ sunt: in primis autem est facultas, & calor debilis cerebri infantium, meritò cuius contingit, vt larga illa copia aquæ, & flatus nequaquam dissolui possit. Paulus addit etiam esse rarefactionem uasorum, propter quam aquosa materia ex ijs refusa, dum colligitur, tumorem facit. Adhæc est inter caussas, materni sanguinis aquositas; dixi enim fętum nutriri in utero optimo sanguine, quò fit ut consumpta crassa & meliori parte huius sanguinis, remaneat aquosa tantum: & consequenter tumor suboriatur: sic etiam inter caussas externas numerare possumus cibos quibus alitur prægnans. si enim utatur nimio aquæ potu, siue fructib. aut alijs cibis aquosis, aut flatuosis facile occasionem pręstat generationi huius mali. Hinc scribitur apud Aristo. 7. de hist. animal. 4. sæpè fœtus extra uterum gestare esculenta matrum, non solum propter eam rationem, quam habet Albertus Magnus, scilicet propter calorem uteri attrahentis cibos incoctos, sed multo magis, quia ex huiusmodi edulijs gignitur sanguis aquosus, uel talis, qualia sunt alimenta à matre accepta. Adhæc caussæ externæ sunt nimiæ prægnantium concussiones, præsertim circa os uteri; unde fit, ut ad generationem huiusmodi morbi in infantibus maximè conferat importunus ueneris usus, eo præsertim tēpore, quo fœtus in lucem proditurus est; Item obstetricis, ant nutricis imprudentia, nam ubi infans ab utero progressus est, ab ipsa caput eius formatur manibus, propter quod contingit, ut sinistra compressione effundantur humiditates in uasis, & fiat hoc malum. Nutrices etiam interdum imprudenter tractant capita infantium, & huic malo occasionem psæbent. Inter has caussas recenset Aetius plagas, percusiones, & contusiones, & alia. Cęterum non est difficile hoc malum cognoscere, quia ad sensum apparet esse uitium in aucta magnitudine, ut non opus sit uersari diligenter in inquirendis uniuersalibus signis. Sed de signis materiæ, & loci magis solliciti esse debemus, quoniam si flatus tumorem fecerit, duobus his argumentis cognoscitur. Primò, quia ubi

leui-

leuiter pulsatur caput, instar tympani cuiusdam resonat. Secundò, si digito præmatur tumor, aut non cedit, aut si cedat, illico ad pristinum statum redit. Si ab humore fiat, & ille sit extra craneum, cognoscitur in primis lucidi tate; videtur enim caput veluti splendere; si percutiatur, nullum sonum edit; si digito præmatur, facilè quidem cedit, sed difficulter deinde, & tardè ad pristinum statum euertitur; sine dolore est, sine coloris mutatione; fletus tamen & vagitus inducit. Si sit intra craneum, inquit Auicennas, ægrum quidem grauitatem capitis percipere, cuius merito fit, vt infantes plorent, & vagiant. In adultioribus autem fiunt vertigines, oculi lacrymantur, & ferè claudi non possunt, sed aperti manent, quasique in vnum semper intueri videntur. Verum video aliquem dicturum, quomodo fieri possit, vt in copiosissima capitis humiditate oculi non possint claudi. nam videtur potius contrarium debere contingere, quia larga; & copiosa humidi tate relaxantur membra, quibus relaxatis potius contingit, vt in se ipsa concidant; quare debet hoc idem contingere oculis, vt scilicet ipsorum palpebræ relaxatæ nequaquam subsistant, sed in se ipsas concidant. Dico ratio nem ob quam non clauduntur, duplicem esse. Prima, quia dura mater valdè comprimitur à copia humiditatis, quæ compressa cum tendatur, tensas similiter palpebras facit, vt consequenter claudi non possint. Secunda est, quia propter largam humiditatem, palpebræ vsque adeò replentur, vt minimè claudi queant. Si ichores aliorum humorum, vt dixit Auicennas, malum faciant, ex colore potissimum internoscitur: quia si ab ichore bilioso, color erit subflauus; si à sanguine, rubeus, si à melancholia, liuidus. Externæ caussæ cognoscuntur potissimum relatione, prætérquàm quòd si ex percussione, vel ex contusione factum sit malum, adest & dolor, & color, rubeus, aut liuidus. Si ex aqua intra craneum factus est tumor, vt dicit Aetius, malum letale est, nec est ingenium curationis, ut ait Auicennas. Sed si sit extra craneum, minus quidem letalis est, verùm neque id vacat periculo, quia omne capitis malum graue est; grauissimum autem in hac ætate, quæ neque malum, neque remedium ipsius sustinere potest. Scribit Auicennas, quòd si in capitis inflatione alui fluxus succedat, ferè malum irremediabile esse. Scopus autem omnium remediorum præcipuus, in hoc malo est, vt caussa coniuncta aboleatur, scilicet vt flatus omnis dissipetur, atque extenuetur; & aquosus humor omnis euacuetur. Euacuari autem potest vel insensibiliter, vel sensibiliter; & sensibiliter quidem uel potest euacuari medicamentis hydragogis, uel chirurgica, & manuali operatione. Vtrum autem horum faciendum fuerit, necessaria omnino est recta uictus ratio; quæ, si æger fuerit lactans, tota dirigi debet ad nutricem; si uerò adultior sit, ad puerum ipsum conuertenda, & iccirco eligendus est aer calidus, & siccus, in quo & nutrix, & infans conseruetur. Si uerò huiusmodi haberi non possit, præparandus est igne, suffumigiis ex lignis odoratis, & calidis. In infante lactente prouidendum est, vt nutrix potius vigilet, quam dormiat; & pueris ablactatis permittendus somnus, sed multò minor, quàm si sani essent; eò quia sicut vigiliæ ad exsiccandum mirificè conferunt, sic somnus magis humectat quàm par sit. Exercendum corpus moderatè, & quòd dicunt

aliqui

aliqui pectinanda esse capita infantium, perniciosissimus est error. Corpus moderatissimè lauandũ est; aluus lubrica seruãda, & si non fluat, uel glande ex melle, uel ex sepone utendũ. A uino prorsus abstinendũ est & in pueris, & in nutrice; loco cuius parandum est decoctum factum ex aqua cum coriandro, & anisis. Cibi omnes ij debent esse, qui possunt flatus discutere, humores dissipare; & propterea panis modico furfure, & coriandro confectus accommodatissimus est. Carnes omnes auicularum, præsertim montanarum, & assæ potius, quàm elixæ. Aromatum usus moderatus maximè utilis est; sic etiam usus modicus salis utilissimus est; & inter fructus amygdalæ, pistacea auellanæ conferunt, Vtilia sunt coriandra saccharo condita; abstinendum ab omnibus herbis, & fructibus aqueis. Si infans, & lactens sit puer, uidendum est numquid nutrix si puro corpore, an impuro. Si enim sit corpore puro, nequaquam est sollicitanda medicamentis, ne scilicet lac turbetur. Sed si prauis humoribus plena sit diligenter expurganda erit pro qualitate & natura eorum humorum, qui ipsam turbant. Infanti uerò nulla alia remedia conueniunt, nisi auxilia externa. Et hoc est, quod dicit Rases in lib. experimentorum, solam nutricem esse purgandam hiera aliqua magna. Cęterum & si compertum sit remedia externa con uenire, illis tamen in hac ætate est utendum prudentissimè, quia facilè hæc ætas à quolibet importuno remedio offenditur. Si ergò tumor sit flatuosus, tentandum est flatus discutere & fomentis, & inunctionibus; fomentum autem potest huiusmodi parari. Recipe foliorum origani, pulegij, satureiæ an. m. I. cimini, anisorum an. unc. I. fiat decoctio secundum artem, qua spongia imbuta capiti apponatur. Post fomentum conueniet etiam inunctio, & primò sat erit inungere oleo chamomelino salito; quod si non profecerit, potest addi oleum anethinum, & ipsis solis etiam addi modicum pulueris anisorum, aut fœniculi, aut uini, ut eò felicius cura succedere possit. Sunt etiam aliqua, quæ si nutrici exhibeatur, utilia sunt, ut est hæc confectio. Recipe conseruæ betonicæ, anthos. an. unc. I. pulueris coriandri anisi an. vnc. I. misce, & capiat mane, & vesperi unc. s. huiusmodi. n. confectio potest lacti facultatem flatus discussoriam elargiri. Quod dicent aliqui conferre etiam gargarismata, & sternutatoria, potest quidem uerum esse; sed hæc remedia penè extrinseca ut iuuare possunt nutrices malè affectas, sic infantibus ipsis nullum penè adiumentum aderunt, quia per hæc medicamenta lac multis qualitatibus afficitur, atque si tractandus est rumor flatuosus, qui si in adultioribus pueris erit, valentioribus etiam medicamentis tractabitur. Cęterum in tumore aquoso, & puero adulto, qui sustinere medicamenta valet, erit primò purgandum; quare ante alia sic lenietur aluus. Recipe mellis rosati solutiui vnc. 2. uel. 3. pro captu, brodii parum, misce. Lenita aluo sic præparantur humores. Recipe foliorum arthemisiæ, satureiæ, stechados, chelidoniæ an. m. s. fiat decoctio secundum artem; deinde Recipe prædictæ decoctionis vnc. 2. s. uel unc. 3. mellius rosati simplicis, syrupi de. stechados an. unc. s. misce. præparati humores purgabuntur his pillulis. Recipe pillularum aurearum unc. I. s. Castorei grana 2. radicis ireos subtiliter puluerizati drach. s. misce, & cũ melle rosato so-

lutiuo

latiuo fiat pillulæ num. quinque, quod si puer abnuat pillulas deglutire, potest propinari huiusmodi medicamentũ. Rec. radicis ireos, hæc .n.euacuat aquam, vnc. 1. passularum vnc.s.seminum fœniculi, coriandri, cinamomi an.drach.s.fiat decoctio secundum artem, deinde Recipe dictæ decoctionis vnc. 2.s.agarici trociscati vnc.s.infundantur secũdum artem, deinde facta diligenti expresſione adde mellis rosati solutiui vnc. 1.s.misce Post quam fuerit corpus pueri purgatum, ea confectio, quam iam nutrici proposui, accommodata erit; tum ad externa medicamenta ueniendum est, quæ & lactenti puero, & non lactenti conueniunt. In horum vsu Auicennas præcipit vt diligenter aduertatur numquid aqua in capite pauca sit, an multa; & numquid sit intra craneum, vel extra. Et si extra, vtrum illic collecta fuerit, an potius à partibus internis sit uehementer ad externas propulsa. Si enim ab internis ad externa propulsa, monet ipse non esse curationem aggrediendam, eò quòd res penè desperata sit. Sed dicet quis, nonne Rases testatur se uidisse aliquos etiam curatos esse? nonne Aetius ponit huius rei curationem? Dico hoc quidem verum esse, sed sciendum est aquã ab internis ad ex externas partes effusam, posse esse uel copiosam, uel paucam. Si copiosa sit, ita vt premente digito refluat ad internas partes, actum est; sed si sit pauca, ita vt non refluat dum premitur, tunc curari potest. & iccirco Rasem, & Aetium huius curationem instituisse existimo. Si materia pauca sit, & collecta in partibus externis conandum est omni studio, ut ea disſipetur. quod quidem fieri potest & fomentis, & inunctionibus. Si dabitur copia aquæ sulphureæ, aut marinæ præstabit in primis hoc auxilio vti, scilicet imbuere spongias leues hoc liquore, & capiti super imponere; sic etiam lixiuium vtile est, quod si paretur cum rebus exsiccantibus, eò melius erit. Exempli gratia. Recipe cineris è ligno ficulneo lib. 2. aquæ marinæ; vel communis lib. 20. fiat lixiuium secundum artem, quo percolato adde in petia coriandrorum, anisorum an. p. s. furfurum p. 1. item foliorum pulegii, origani, arthemisiæ an.m. 1. s.bulliant omnia ad consumptionem partis quartæ, deinde facta colatura in usum adhibeantur; sic etiam iuuat parare lixiuium cum sulphure. sulphur quoq; per se tritum, & lana sicca capiti appositum magnoperè prodest ad exsiccandum. Valentiora exsiccantia remedia ualdè formido, præsertim in illis pueris, qui sunt iuniores. Sic quoque fiunt emplastra ex herbis prædictis quæ coctæ, atque tritæ ad formam emplastri superponuntur capiti. Emplastrum etiam ex limaciis tritis maximè prodest. Soleo ego ostreacea quælibet iubere ut conterantur, & cum aqua salita fiat emplastrum, quod & aquam capitis, & etiam ventris solet disſipare. Sic potest inungi caput oleo aliquo, ut Rec. olei irini chamomelini an.vnc.2. pulueris ireos, sulphuris an. vnc. 2. ceræ parum, fiat linimentum. Sic quoque laudo, vt auribus infundatur oleum chamomelinum cum modico iridis: potest etiam infundi oleum cum modico sulphuris, & sagapeni cum modico castorei. Laudat Rases cerebrum lupi exsiccatum, & cum musco insperſum intra nares; nam quæ naribus, & auribus infunduntur remedia, facilè virtutem suam cerebro communicant, & maximè iuuant. sed si aqua copiosa sit extra craneum collecta, ua-

mus solet esse usus huiusmodi remediorum externorum, & internorum; quia sicut interna remedia valentia non conueniunt in hac ætate, sic uel mediocria, uel exigua nihil proficiunt; idem quoque est de externis. Quapropter nulla alia superest spes, nisi in sensibili humoris aquosi euacuatione. Fit autem hæc euacuatio per chirurgiam, idest per sectionem; qua peragenda illud obseruandum est in primis, quod Aetius, & Paullus docent, scilicet, ut si tumor magnum apicem habeat, una sectione, apex secetur: quòd si maior sit, non una sectione, sed duabus, atque tribus pertundendum est caput. Aliud quoque obseruari debet, ut semper fiat sectio in parte decliuiore, eò quia facilius multò, & promptius euacuatio fit, ubi aqua locos decliues habet per quos labatur. Facta sectione laudant omnes, & iure, ut non semel, sed paullatim euacuetur aqua; quod si in hydrope uentris id faciendum est, multo magis in hydrope capitis debet fieri, quia sedes est spirituum animalium. Facta sectione, & paulatim aqua educta, imponenda sunt ea medicamenta, quæ imponuntur vulneribus, ut sunt lintea oleo, & uino madefacta. Illud aduertendum est hoc in loco, quod Aetius monet, si pueri sint robustiores, hæc medicamenta esse arctè deliganda; sed si sint teneriores, & debiliores, sat esse leuiter locum pertusum tegere molli lana, aut pileo mollissimo, & leuissimo; & hoc modo intelligendus est sermo de ligatura apud Auicennam. Contingit interdum, ut educta aqua, & curato ipso uulnere, tamen caro supercrescere non possit; quod quia contingit aliquo ossis vitio, ideo blandissimè os ipsum radendum est, ut scilicet parte uitiosa sublata, facilius supercrescere possit caro. Sed si aqua fuerit collecta intra cutem, & musculos temporales, aut inter musculos & cutem; medicamenta nihil prosunt; pertundere enim musculos temporales letale est. quare Aetius ex sententia Leonidæ medici monet tantispes expectãdum esse, donec aqua subtus musculos existens ad latera restagnet; quo tempore deinde, inquit, in ipsis lateribus musculorum faciendas esse sectiones, intactis tamen musculis, atque deinde manubrio cultelli segregandas esse partes illas ab osse, uel à cute, atque paullatim euacuandam esse aquam. In reliquijs curandum est vulnus, ut dixi, atque hæc est curatio hydrocephali secundum Græcos, & Arabes. Celsus autem lib. 4. cap. 2. aliam curationem uidetur instituisse. vbi scribit primum usque ad cutem tundendum esse caput, deinde apponendum esse aliquod medicamentum causticum, illudque retinendum esse, quousque locus vlceretur; quòd si hoc vlcus parum profit, inquit, tum scalpello esse utendum. Quem sectati plerique chirurgi, in eam sententiam deuenerunt, multo satius esse curare hydrocephalum medicamentis causticis, atque non unum, sed plura vlcera capiti inurenda, quàm ad sectionem deueniendum: eò quòd si sectio periculosa est in hydrope ventris dicunt isti, multò periculosiorem esse in hydrope cerebri; & Galielmus ille Placentinus magni nominis olim Chirurgus testatur se neminem vidisse hac medicina curatum. Possumus etiam & illud addere, Hipp. 2. de morbis antequam ad sectionem hydropis cerebri deueniat, prius tentare omnia alia auxilia; quasi monere velit non nisi in desperatis casibus, & post tentata cætera auxilia deueniendum esse ad sectionem.

Sed

Sed negari non poteſt hanc medicationem periculoſam eſſe,& propter ætatem, & propter affectus ipſius magnitudinem. Verumtamen alia eſt ratio hydropis ventris,& alia hydropis capitis; quandoquidem vbi aqua eſt extra craneum, poteſt multò facilius euacuari, quàm aqua in ventre exiſtens. Præterea non video,quomodo vlcerationes in capite toto penè aqueo non ſint etiam periculoſiſsimæ; quia ſicut vlcera in partibus ſiccis facilè ſaneſcunt, ſic in corporibus humidis aut numquam, aut vix ad ſanitatem perueniunt. Qua propter non ſum ex ijs, qui abhorent hanc medicinam à veteribus propoſitam. Illud verum eſt,illam aquam eſſe paullatim vacuandam, neque faciendam ſectionẽ in ijs,qui nuperrimè ſunt nati,ſed in grandiuſculis, in quibus non uſque adeò periculum magnum imminet Si ſit factus tumor ab ichoribus aliorum humorum,qui tumor Atas ab Auicenna dicitur,monet ipſe,vt nutrix alatur rebus refrigerantibus, vt priſana, & aqua hordei; vt capiti apponatur oleum uiolaceum, & ut caueat omnino à balneo, eò quòd balneum aquæ calentis ſolet caput & alioquin calidum plus calefacere; quod ſi timeatur alui fluxus in hoc morbo,conuenit cibus factus ex hordeo torrefacto, ſpodio, ſemen portulacæ, aut plantaginis torrefactum. hæc enim deglutienda dantur pueris ad aluum ipſorum moderatè cõſtringendum,atque hæc de curatione hydrocephali ſufficiant.Ordo & inſtitutum noſtrum poſtulat, ut reliquos capitis morbos perſequamur. Sed quoniam hæc tractatio aliàs à nobis copioſiſsimè habita eſt cum morbos cutaneos tractauimus, exiſtimo ſatius eſſe ad alios nondum tractatos properare. Aggrediar ergo tractatum cuiuſdam morbi, qui in pueris frequentiſsimè oriri ſolet circa collum, & communiter ſtruma dicitur. Eſſe verò hunc morbum puerilem & externum clariſsima habemus teſtimonia Hipp.& Galeni Hipp.num.3.apho.26. manifeſtiſsimè eum numerat inter morbos pueriles. quemadmodum. & Gal. in commen.Eſſe uero morbum externum idem Galenus explicatiſsime docuit lib.1.de differ.

De Struma. *Caput V.*

EXTERNOS morbos pleroſque tractaui inter cutaneos morbos. Nunc agam de frequentiſſimo pueris morbo, qui Struma dicitur; quam Hippocr.3. aphoriſ. 26. refert inter pueriles, & Galenus in commen. Eſt verò morbus externus, quoniam Galenus lib.primo,de differenriis morborum 5.vbi eum inter euidentes morbos numerat. miror ergo eos, qui de puerilibus morbis tractantes hunc omittunt. Hic verò, morbus à Latinis dicitur Struma, à Græcis χοίρας vocatur, Barbaris ſcopula. Aetius lib.15.cap.5. Auicen.3. partic. tract.2.cap.nono,nominis rationem oſtendunt; vel quia hoc in morbo multæ fiunt in collo veluti propagines quædam, vel quòd ſues quemadmodum ſcrophæ multos partus edunt fœminæ, quæ ſcrophæ dicuntur, eo ſolent vehementer tentari. Sed dubitari poteſt,ſi hic morbus eſt familiaris ſuibus, cur Ariſt.8.de hiſt.animal.21. tractans de morbis ip-

ſorum nullam faciat mentionem de ſtrumis? Reſpondeo, quia loquitur eo in loco de illis morbis, qui interficiunt ſues; hæc autem ægritudo non eſt exitialis, ob id præteritur ab illo; verum in eo loco eſt error Gazæ, nam vbi Ariſtot. ſcribit ſues laborare cancro, & grabra, atque grabram dicit eſſe capitis grauitatem, & alui profluuium, hic tranſtulit grabram ſtrumam, quemadmodum etiam fecit capit. 23. eiuſdem libri. Verùm toto cœlo aberrauit, diſtant enim hi morbi ab inuicem. Deceptum verò puto Theodorum errore Plinij libr. 8. cap. 61. qui & ipſe forſan malè intelligens Ariſtot. dixit ſues laborare ſtruma, & angina. cæterum ſtruma nihil eſt aliud, niſi tumor præter naturam durus naſcens potiſſimum circa collum, & ceruicem, maximè puerorum. Dixi tumorem præter naturam durum, quia Gal. lib. de differen. cap. 5. & lib. de tumoribus præter naturam, eum ita appellat, quemadmodum etiam facit Auer. 7. collect. 33. quo in loco dicebat ſtrumas, ſeu ſcrophulas eſſe apoſtemata dura in carne molli. Dixi etiam hoc ad differentiam glandularum induratarum, quæ prout diuerſæ ſunt à ſtrumis, in diuerſis etiam locis tractatæ inueniuntur à medicis. Sed dicet aliquis, quomodo ergo auctor libri definitionum medicatarum ſcribit ſtrumas eſſe carnem ſiccam, & ſolutu difficilem? Præterea cur eſt, quòd Aetius lib. 15. cap. quinto, ex ſententia Leonidæ medici definiens hunc morbum, dicebat eſſe carnes ſubalbas in folliculo contentas? Reſpondeo, niſi hi ſcriptores pro carne intellexerint materiam carni ſimilem, aut, vt dicit Auicen. 3. 4. tract. 2. cap. nono, cum carne ſuſpenſam, magnopere decepti ſunt; quandoquidem materia, ex qua fiunt ſtrumæ, valdè diuerſa eſt, vt videbitur ſuo loco, à materia, ex qua fit ſanguis, & caro. Immo verò idem Aetius loco citato inquit ſtrumas interdum fieri ex carne, ſed rarò, & ipſas glandulas interdum conuerti in ſtrumas. Ex quo loco facilè intelligi poteſt ſecundum ipſum longè diuerſam eſſe materiam carnis à materia ſtrumarum. Dixi in collo potiſſimum, quemadmodum & Celſus lib. quinto, cap. 28. & Paulus lib. quarto, cap. 33. & Gal. & Auic. locis citatis manifeſtiſſimè dicunt hoc morbi genus oriri potiſſimum in collo, ſeu ceruice; ſed oriri etiam ſub alis, & inguinibus, & in aliis locis. Immo verò idem Celſus ex ſententiu Megis Chirurgi antiquiſſimi, cuius etiam meminit Gal. 6. Methodi 7. ſcribit ſtrumas oriri quoque in mammis mulierum. Sed, vt dixi, licet in omnibus his locis oriantur, potiſſimum tamen, & maximè in collo. Quare ex his omnibus intelligi poteſt ſtrumas morbum eſſe in magnitndine. Nam teſte Auicenna, & experientia, ſæpe fit, vt ad immenſam magnitudinem hi tumores excreſcant. Lædit autem hic morbus actiones naturales, & animales præſertim motricem: & lædit tum impedita facultate, tum etiam læſa ab intemperie frigida. Locus affectus, vt dixi, propriè eſt collum, atque hoc ſignificatum habemus ad Hippocrate in lib. de glandulis, vbi ſtrumã dicit eſſe potiſſimum colli morbum. Sed quia modò dicebam ẽt aliis in locis fieri hos morbos, melius eſt dicere locum affectum eſſe ipſos adenes in vniuerſali; quod cum cognoſceret & Paullus, Galenum imitatus 14. Metho. 11. dicebat ſtrumas eſſe adenas ἐσκληρουμένου induratas, quod etiam dixit Galen. 1. de locis affectis

fectis 3. Caussa immediata, & materialis strumarum planè humor est: numquam enim fit hic morbus à flatu; sed quis sit humor, à quo fiunt strumæ, non est certum inter medicos. Hipp.lib. de glandulis, & lib. de affectionibus statuit caussam materialem ipsarum esse fluxionem copiosam, glutinosam, & lentam; quem sequutus Gal.3.aphor.36. dixit materiam strumarum esse pituitam frigidam; & nullo modo fieri ex materia calida. Cæterum Celsus loco citato scribit eas fieri ex materia subtus cutem concreta, commista ex pure, & sanguine. quam sententiam videtur quoque mutuatus Plutarchus 4.quæst.conuiua.2. vbi scribit strumas fieri à calore, & humore sanguineo. Videtur ergo contradictio inter Hippocratem, Galenum, & Celsum. Gulielmus Placentinus Chirurgus, Theodoricus, atque ferè omnes Barbari Chirurgi videntur hanc sententiam habuisse, quòd strumæ fiant & ab humore pituitoso, & à melancholico. Verum hæc grauissimorum scriptorum dissensio videtur hoc pacto tolli posse, nempè ex natura ipsius rei perspecta. Diximus locum affectum esse glandulas, quæ cùm sint veluti sedes excrementorum, non alia excrementa debent hos morbos efficere, nisi ea, quæ ijs locis colliguntur. Iam verò si nutrimentum glandium spectemus, est sanguis pituitosus, & frigidus. Si humores ad ipsos decumbentes, est materia pituitosa. Rationi ergo consentaneum videtur, excrementa, quæ colliguntur his locis, non esse alia, quàm pituitosa. Hippocrates igitur & Galenus cum spectarent ipsius rei naturam, iure constituerunt fieri tantum hos morbos à pituita viscida, & lenta. Cæterum Celsus cum respiceret materiam remotam, quæ sanguis est, eò quod in sanguine continentur omnes humores, voluit ab ipso strumas fieri; quæ etiam quoniam sæpè in pus conuertuntur, non est mirum si puri sanguinem addidit. Alij vero chirurgi veluti indoctiores, & inelegantiores consueuerunt appellare quemlibet humorem crassum, & terrestrem melancholiam, vt non sit mirum, si dixerint etiam fieri ex melancholia; quamquam minime negandum videtur, quin etiam interdum ipsi pituitæ copulari possit humor melancholicus. Sed hic oritur pulcherrimum problema, cur fiat, quòd strumæ interdum folliculũ habeant, interdum non? cui respondeo, primò sciendũ esse folliculos nihil aliud esse, nisi vesiculas quasdam membranosas, in quibus varij humores solent reperiri, modò sebacei, modò gypsei, modò mellei, modò ẽt alterius naturæ; mẽbranæ verò hæ, vt habet apud Hip. in lib. de carnibus, fiunt ex parte sanguinis ficciore, & magis glutinosa, à frigido congelata. Scribit .n. ipse eo in loco membranas oẽs fieri à principio ortus, dum afflata materia glutinosa à frigido cõgelatur. addit ẽt ibidem, quòd si corpus hoĩs secetur, sanguinẽ, qui fluit, calidum esse, & liquidũ, vbi verò cõgelatur obduci veluti quadã pellicula, quæ si detrahatur, aliam iterum nasci, & si hæc ẽt auferatur, tertiam oriri; ita vt sit Hipp. sententia huiusmodi cuticulas membranosas fieri à frigido congelante partem humoris, seu sanguinis, glutiosam & frigidam. Igitur in strumis, vbi materia expers est viscositatis, & glutinis, licet concrescat, & congeletur, non tamen fit cutis hæc membranosa. Sed vbi in ea reperitur

pars

pars glutinosa, cum congelatur à frigore partis seu glandis, fit circumcirca cutis, & consequenter vesica; in qua postea materia contenta pedetentim crassescit, scilicet parte subtiliore illius loci tempore absumpta. Inter caussas strumarum antecedentes primùm adfertur ætas puerilis & iuuenilis; addere etiam possumus ætatem consistentiæ; quandoquidem, vt habet Hipp. in Coacis prænotionibus à quadragesimo secundo anno ætatis, vsque ad sexagesimum tertium neque strumæ, neque lapis renalis, neque destillationes dorsales, neque morbi renales gignuntur, nisi tamen antecedente ætate factæ sint, & deinde veluti continuentur. Temperatura etiam corporis frigida, & humida, habitus laxus, & in quo collum breue sit; quandoquidem, teste Auicenna 3.4.tract.2.cap.9.qui habent collum ita constitutum, facilè recipiunt strumas, eò quia à capite in eas partes humores facilè labuntur, & lapsi tenaciter hærent. cæterum non est prætereundum hoc in loco quod scribitur lib. 1. veterinariæ medicinæ cap. 20. vbi Absirtus, & Hierocles tradiderunt iumenta castrata non tentari hoc morbo, quod etiam in hominibus obseruatum est plerumque contingere, vt scilicet qui carent testibus, hoc morbo non tententur. Caussæ porrò externæ complures sunt, in primis verò regiones frigidæ, & humidæ, otium, potus aquarum crudarum, & crassarum; vsus casei, lentium, leguminum; & tandem omnium ciborum crassorum. Sed præ cæteris maximè confert ad generationem strumarum voracitas, propter quam & pueri, & infantes maximè laborant hoc morbo. Immò verò scriptum est ab Auicenna, & Rase 13. continentis non ob aliud hunc morbum maximè infestare sues, nisi propter voracitatem. Fiunt autem strumarum plurimæ differentiæ, quarum aliæ capiuntur à magnitudine, aliæ à materia, aliæ à constitutione, non autem ortu, vt interpretatur Cornarius, aliæ à loco; aliæ à copia, & vasorum complicatione. A magnitudine capiuntur, quia strumarum aliæ magnæ, aliæ paruæ, aliæ mediæ sunt. Rases enim in lib. de diuisionibus scribit eas interdum inchoare à magnitudine ciceris, & euadere vt melones. A natura differentiæ sumuntur, quia aliæ benigæ, aliæ malignæ sunt; benignæ quidem sine dolore, sine inflammatione, cum moderata duritie, media scilicet inter scirrhos, & steatomata. Malignæ vero cum dolore, cum inflammatione, & duritie insigni. A constitutione captæ differentiæ sunt, quia aliæ strumæ eleuatæ sunt, & huc, atque illuc mouentur; aliæ verò sunt veluti insertæ, & penè immobiles. A loco capiuntur differentiæ, quandoquidem aliæ sunt in parte anteriore colli, aliæ in posteriore; veluti sunt cutaneæ quædam, atque profundæ, & circa nobilia & insignia vasa positæ. A copia denique, quia vt Auicennas dixit, quandoque cumulantur in aceruum, quandoque non; vt à vasorum etiam complicatione differant; quia interdum cōplicatæ sunt magnis venis, & arteriis, interdum verò minimè. Signa quibus strumæ cognoscuntur, alia sumuntur à visu, quoniam circa collum, vel circa inguina, vel alas apparent tumores modo rotundiores, modò oblongi; modò eiusdem coloris cum superficie, modo rubicundiores; præterea duri, plerumque sine dolore. Tactu autem sumuntur signa, quia

si tra-

si tractentur, duriores sunt, neque facilè huc, atque illuc mouentur. Dicebam superius magnam similitudinem intercedere inter strumas, & glandulas induratas; danda est ergo opera, ut possit cognosci quando sint glandulæ induratæ, & quando strumæ; similes enim sunt & loco, & materia, loco quidem, quia etiam strumæ fiunt in glandulis illis; materia vero, quia ex iisdem humoribus generantur. differunt tamen inter se, & primò, quia materiam glandularum subtilior, & tenuior; strumarum uerò crassior, & viscidior, & magis contumax. & hinc est, quòd quotiescunque materia tenuis, & subtilis incrassatur, fiunt ex glandulis strumę. id quod intelligere uoluit Galenus 1. de locis affectis 3. quando dixit glandulas interdum transire in strumas; quam sententiam etiam mutuati sunt Aegineta, & Auicennas. Secundò, quia glandulæ induratæ magis separatæ sunt à carne vicina, ita ut liceat faciliter cognoscere ipsam tactu à glandulis; strumæ vero ita propagantur in carnem vicinam, ut perarduum sit dignoscere ipsam à glandibus. Tertio differunt inter se, quoniam hæ semper, aut plerumque folliculum habent, illę sunt semper folliculi expertes. Rogerius Chirurgus modum quendam proposuit ad distinguendas glandulas à strumis, & est, ut capiantur folia hæderæ, atque citri, & simul pistata superponantur tumori; quod si spacio trium dierum delitescat tumor, signum est glandulas esse, non strumas; sed si medicamento exercebantur, ita ut rubeant, & doleant, signum est non glandulas, sed strumas esse. Celsus scribit strumas & ægrotũ, & medicum maximè defatigare, quia quocumque modo tractentur, exasperantur, & si curari videantur, tunc iterum reuertuntur. Non ergo est dubitandum morbum hunc difficillimum esse, nam strumæ infantium, & puerorum, ut dicit Auicennas, sunt faciliores curatu, atque etiam tractabiliores; iuuenum vero multo perniciosiores; & lętaliores, quia sæpe in cancros, & alia vlcera pessima mutantur. Paruæ strumæ superficiariæ & benignæ sunt magis salutares, faciliusque curantur. ex aduerso magnæ, profundæ, malignæ, exitiales sunt, immo penè irremediabiles habentur. Apud Aetium inuenio vnum, quod magnum mihi difficultatem adfert, dum inquit loco citato, strumas, quæ fiunt in collo, facilius curari, quàm reliquas. quæ sententia mihi sanè placere nunquam potuit. Primo, quia nemo est qui ignoret huiusmodi strumas difficillimè suppurari, & si suppurentur, quandoque tamen frequenter redire; vt taceam turpitudinem illam, quam videmus relinqui ab hoc morbi genere. Secundò est sententia ferè omnium Chirurgorum huiusmodi strumas difficillimas esse, & propterea neque medicamento acuto, neque ferro, ullo modo tractandas eò, quòd corrosio irremediabilis sæpè contingere soleat. Immò uerò lib. 1. medicinæ veterinæ: habetur etiam strumas in iumentis in collo non esse neque ferro, neque igne tractandas. Tertiò, quis non uidet inguina, & alas locos esse multò ignobiliores, nec ullis insignibus scatere? Ex aduerso in collo sunt uenæ iugulares, & carotidæ, propter quas sæpè fit, ut etiam dicit Gal. de locis affectis, vt ex imperita curatione chirurgorum, denudatis arteriis, venis, & neruis vox ipsa amittatur. Quid ergò dicendum est ad sententiam Aetii? sane non fallitur ipse, sed decipit nos interpres Cornatius,

narius, quandoquidem in textu græco manu ſcripto, quem ego habeo, nequaquam hoc reperitur, quòd ſcilicet ſtrumæ in collo facilius curentur. Immo uerò plura ſent in eo capite errata eiuſdem Cornarij, quæ non æquũ eſt latere. nam græcus codex habet particulam imminere, ſi uel incidantur, vel auferantur ſtrumæ in collo, ne denudentur nerui recurſorij, atque ex illa denudatione vox vitietur, quæ, ut dicebam, fuit ſententia Gal. 2. de locis affectis cap. 6. Verumtamen in textu Cornarij latino longè diuerſa ſententia reperitur. Obſeruandum poſtremò illud etiam eſt, quòd ſtrumæ etiam ſi exactiſſimè curentur, iterum, atque iterum reuertuntur, mirum enim eſt de hoc morbo. Fuerunt aliqui ex iſtis bonis Chirurgis, qui exiſtimarunt huiuſmodi reditum attribuendum eſſe lunæ motui, quia vt videmus reliquos humores in plenilunio augeri & exacerbari, ſic etiam par eſſe dicunt ob lunares motus ſtrumas quæ ſunt ſoboles humorum augeri debere. Neque inficior id aliquando poſſe fieri: verùm ut hoc ſemper fiat, abſonum eſt, quia interdum videbitur redire ſummæ poſt annum, poſt menſem, poſt biennium, ut non videatur hoc adſcribendum motui lunæ. puto ergo huius euentus duas eſſe cauſſas: prima eſt materiæ, ex qua efficiũtur, craſſities, & uiſciditas, & contumacia: quia etſi omni diligentia, & ſtudio nitamur euellere radices, & exſtirpare materiam ſtrumarum, tamen tanta eſt ſua contumacia, craſſities, & uiſciditas, ut plerumque aliqua portio materiæ relinquatur; quæ cum ſit veluti fomes quidam non ſolùm contaminat partis temperiem, ſed etiam nutrimentum accedens partibus commaculat, & corrumpit, ità ut copioſum fomentum ſuggeratur huic malo. Hoc enim eſt, perinde ac illud, quod memoriæ prodidit Gal. 3. prognoſticorum 37. ubi reddens rationem reditus febrium, dicebat, in ipſis ſæpe relinqui cineres quoſdam, qui ſuper calefacti corrumpunt proximos humores, & inflammant, atque ita febres fiunt. Secundò eſt folliculus, qui tenaciter infixus eſt, ita vt vix poſſit euelli; unde relictus hic cum repleatur iterum materia, ſeu humore prauo præbet occaſionem nouæ generationi ſtrumarum. Immo licet induſtria artificis hic euellatur folliculus, ſemper tamen remanent radices veluti ligamenta, ex quibus is denuò pullulat, & conſequenter malum. Nam ſi, quemadmodum dicit Hippocrates, pellicula illa ſanguine congelato obducta ſæpe renaſcitur, etiam ſi auferatur, quantò magis poteſt renaſci folliculus, ſi aliqua radix, aut aliquis eius ſurculus remaneat? Curatio ſtrumarum ualdè neceſſaria eſt propter turpitudinem fugiẽdam, tum magis propter perniciem, quæ hunc morbum ſequi ſolet. Eſt autem in eo potiſſimum poſita, ut materia quæ fluxa eſt, radicitus euellatur, & quæ eſt in fluxu, coerceatur ne fluat. Circa materiam fluxam diligentiſſimè cogitandum eſt, utrum ſit ſola pituitoſa, an etiam calida. Si miſceatur materia calida, ſuppurationem tentandam eſſe confirmant omnes; ſin autem tantum pituitoſa ſit, rurſus cogitandum eſt num ea ſit maximè craſſa, an mediocriter. Si maximè craſſa, & viſcida, non alia ratione ſperari poteſt curatio, niſi putrefactione, ferro, & igne. Sed ſi mediocriter craſſa fuerit, curatio in hoc poſita eſt, vt emolliatur materia, diſſoluatur, & diſſipetur. Hos omnes ſcopos cum ſpectaret Auer. 7. collect. 31. dicebat ſcro-

phulas

phulas si fiant ex materia subtiliore,& tenuiore,curandas esse medicamentis emollientibus, atque incidentibus,& dissolutiuis. Sed si fiant à crassiore,& duriore,curandas esse medicamentis purgantibus,atque etiam ferro, & igne tractandas; sed hoc nequaquam agi debere,nisi cum timore,& prudentia. Hęc ergo est summa scoporum, quos ante oculos habere debemus in curandis strumis; qui vt perficiantur, ante omnia instituatur recta victus ratio. aer sit siccus, & calidus, potius quàm frigidus; & qui attenuare, & euacuare sua facultate possit: vitetur aer crassus, & humidus. Somnus parcissimus sit, neque dormiat supra fauces, & faciem, vbi strumæ sunt in collo. exerceatur moderatè corpus; vitandæ sunt omnes exercitationes, quæ fiunt capite inclinato. Sic omnes frictiones partium superiorum,præsertim colli sunt perniciosæ; frictiones,seu pectinationes circa collum,gestationes ponderum supra caput. Et tandem omnes hi labores vitari debẽt, qui & collum offendere, & materiam ad eam partem præcipitare possunt. Omnes animi perturbationes malæ sunt, præter iram, quæ si moderata sit, cum calefaciat caput,ad dissipandam materiam conferre potest; aluus mollis seruari debet, aut clysteribus liquari; vina generosa, crassa, & turbida fugienda sunt, parcissimè autem est vinum bibendum, atque id aquosissimum, ac purissimum. Cibi, vt dicit Auicennas,omnes attenuatorij,& exsiccatorij esse debent; quare panis ex furfure,ex spelta commodus est,modicè salitus, vel aniso,aut coriandro conditus. Carnes pullorum,& auium oĩum montanarum;atque illæ potius assæ,quam elixæ,pisces saxatiles,pisciculi parui saliti,cappares, pistaceæ,passulæ. Inter herbas satureia,mentha, pulegium,maiorana. Sunt inter practicantes,qui etiam cõmendant aromata; Ego autem sum alterius sententiæ, nam si Hippocrates in mulieribus timebat aromata,quia caput teutant, multò magis timenda sunt in pueris, quorum capita facilè replentur. quare & illa vitari debent, & cibi omnes crassiores viscidi, frigidi; vt carnes animalium magnorum, bubulcea omnia, lac, caseus, oua frixa, dura; castaneæ, legumina omnia: ab his .n. cum sint crassi succi, rationi consonum est augeri,& foueri strumas.& hæc est ratio, propter quam pueri pauperum magis tentantur illis, quàm diuitum; quia ijs cibis victitant, qui maximè ad generationem illarum conferunt. quod etiam contingit in illis regionibus, vbi habitatores hoc cibi genere vescuntur. Victu instituto, conuertendum est studium omne ad materiam ipsam & impediendam, & euacuandam; & quia materiæ fomentum præstat corporis impuritas, ideò ante omnia corpus est purgandum;siquidem, vt iure dicit Auicenna, radix totius curationis est corporis purgatio. Et quia pueros tractamus,erit ipsis aluus hoc modo lenienda. Recipe mellis rosati solutiui vnc. 3. decoc. fruct. cum vnc. 1. foliorum senæ vnc. 2. s. misce. Vt autem præparentur humores,hoc medicamento agendum est. Recipe foliorum scrophulariæ, plantaginis siccæ,betonicæ,menthæ an. m. s. fiat decoctio secundum artem, deinde. Recipe dictæ decoctionis vnc. 3. Syrupi rosati recentis,oxymellis simplicis an. vnc. s. misce, præparati humores hoc medicamento purgabuntur. Recipe agarici trociscati drach. 2. sequinanti gr. 2. infundantur in aqua betonicæ, deinde facta expressione adde mellis

rosati solutiui vnc. 2. electuarij de psylio vnc. 1. decoctionis cordialis cum vnc. 1. polipodij vnc. 2. misce. Aduertendum circa puerorum purgationē, cùm ætas puerilis sit satis infirma, eam omnino blandissimis medicamentis esse tractandam, & potiùs iterum, atque iterum repetendas consulo purgationes leues, quàm vt grauia medicamenta exhibeantur: sic enim ego curaui nobilissimum puerum à strumis, ideo qui laudant pillulas fœtidas de euphorbio, & huiusmodi medicamenta, in pueris non sunt audenda; in adultioribus quidem fateor tolerari posse. De sectione venæ neque ætas, neque morbus patitur vt loquamur, nisi tamen strumæ non simplices sint, sed cum materia calida, & nisi æger adultus sit, quibus in casibus interpretanda est Auicennæ sententia, quando in curatione strumarum laudat sectionem venæ; non damno tamen vsum cucurbitularum, quas licet Rases 13. continentis scribat exasperare malum, & efficere vt reuertatur, eius tamen sententia, vt ego puto, intelligenda est de cucurbitulis, quæ applicantur ceruici, aut partibus ceruici proximis; non autem de iis, quæ partibus longinquis adhibentur, cuiusmodi ego laudo. De vomitu diuersas inuenio sententias. Aetius, quem sequutus est Auicennas laudat frequentem vomitum; sunt alij, qui ex toto eum damnant. Inuenio nonnullos, qui media via incedentes, dicunt illum ante purgationem non conuenire, sed tantum post purgationem. Ego autem in hac sum sententia, nullo pacto in strumis tentandum esse uomitum, & adducor in hanc sententiam hac ratione, quia etsi materia antecedens aliquo pacto vomitu minuatur, impacta tamen materia tantum abest ut auferatur, ut potius magis exacerbetur; præterea certum est vomitu maximè caput repleri. nam si videamur vomentes, iis venæ iugulares extuberant, tumet, & calescit totum caput. vt non sit dubitandum ex vomitu caput magnoperè repleri. quod cum intelligeret Hipp. in lib. de locis in homine magnopere damnauit vomitum in affectibus aurium, & oculorum. Vt qua ratione non conuenit is in affectibus aurium, non etiam conueniat in affectibus eorum locorum, qui sunt proximi auribus. Peracta corporis purgatione, pergendum est in materia, quæ fluit, cohibenda. Pro cuius cohibitione conueniunt frictiones, cucurbitulæ, uesicatoria capiti adhibita; & ego, vbi aduerto in pueris tumores fieri circa collum, nullum remedium magis præsentaneum inuenio, quàm capitis cutem exulcerare; hæc enim est diuersio accommodatissima, & deriuatio, & euacuatio; sed aduertēdum est ne in pueris cantharidibus exulcerentur capita, quia ut ego sæpissimè obseruaui caussant in hac ętate & magnos cruciatus, & sanguineos mictus; melius est autē hoc facere uel sinapi, uel urtica, uel flāmula Iouis cum moderantia tamen semper & prudentia. Est hoc in loco dubitatio, utrum in cohibenda materia quæ fluit utile sit adhibere medicamenta adstringentia, & repellentia; & est dubitatio nec uisa, nec animaduersa ab ullis qui scripserunt. Gal. 2. ad Glauconem in calce alloquens ipsum Glauconem, ait, se ipsi aduersus strumas medicamenta dedisse adstringentia, & vt interpretatur Martinus Acakias repellentia. Ex quo loco quisque colligere potest adstringentium, & repellentium vsum conuenire posse in strumis. nec alia ratione, nisi inchoantibus ipsis, præterea apud Ra-

sem

ſem lib.de apoſtematibus habetur ex ſententia Alexandri plantaginem maximè conuenire in ſtrumarum curatione.iam verò plantago eſt medicamentum,quod adſtringit, & repellit, quapropter videtur vſus horum medicamentorum conuenire in ſtrumis curandis. Ex altera parte ſunt & rationes, & auctoritates; rationes, quia ſiue materiam ſpectemus,ſiue locos patientes, multum abeſt, vt adſtringentibus, & repellentibus vnquam vti debeamus;materia enim frigida,craſſa, & impacta eſt; iccirco nequaquam repelli poteſt.loci etiam ratione non conueniunt, quia ſi videamus materiam eſſe ſubtiliorem,& calidam, cum ſit locus glandularum, atque proximus ipſi cerebro,numquam materia ex his locis repellenda eſt, ne ſcilicet ex loco ignobiliori impellatur in cerebrum. quod cum cognoſceret Galen. 3.de localibus medicamentis 2.dicit in parotidibus numquam eſſe vtendũ medicamentis repellentibus. præterea auctoritate etiam hac confirmatur, Galen.enim 14.Methodi 11. explicatiſſimè docet ſtrumis non aliam curationem deberi, niſi eam, quæ debetur ſcirrho,& tumoribus induratis; quomodo autem ſcirrhi, & partes omnes induratæ ſint curandæ, docet Gal.in eodem lib.paullò ſupra antè; Vbi tantum emollientibus & diſſoluentibus agendum eſſe monet,& hanc ſanè viam ſequuti ſunt omnes medici, vt ſolum in ſtrumis adhibeant medicamenta emollientia, & diſſoluentia. Immo ait Ætius inchoantes ſtrumas in pueris eſſe molliendas, diſſoluendas, & diſcutiendas;vt nullus locus relinquatur etiam illis, qui putant in initio ipſarum poſſe conuenire vſum medicamentorum adſtringentium. Grauiſſima videtur hæc contradictio, & eò magis quòd à nemine ipſam animaduerſam video. Sed qui Galenum vident propria lingua loquentem; facilè ſcrupulum hunc fugere poſſunt; nam interpretes omnes hoc in loco fefellerunt. Vocem enim, qua vtitur τὰς προςέλλειν peſſimè tranſtulerunt adſtringere,quia hoc potius ſignificat compeſcere, ſeu imminuere, aut complanare; vt ſententia Galeni ſit eo in loco, ſe medicamenta tradidiſſe, quæ compeſcant, & complanent ipſas ſtrumas,& hoc verum eſſe facilè ex eo colligi poteſt, quia eodem in libro cap.4. vtitur eadem uoce,& interpres eo in loco optimè tranſtulit. non eſt ergò exiſtimandum oculatiſſimum Galenum in re adeo manifeſta fallere potuiſſe, ut adſtringentia adhibuerit in ſtrumis.Sed quid ad Raſem dicemus?Dico plantaginem poſſe adhiberi uel uiridem, uel ſiccam; In uiridi uis abſterſoria penè tota obſcura eſt ab humiditate;in ſicca uero magna eſt. quod cum doceret nos Gal. 6. de ſimpl. medic.cap.de arnogloſſa, dicit folia, & radices plantaginis exſiccata ualere ad obſtructiones iecoris, & renum aperiendas; itaque quando laudat plantaginem Raſes,laudat ſiccam, quia hæc abſtergit, diſcutit,& diſſoluit. Pro debellanda materia,quæ iam fluxa eſt, & tenaciter hæret, cogitandum eſt utrum ea ſit uiſcida, & craſſa,utrum mediocriter, an inſigniter. Si enim ſit mediocriter uiſcida, & craſſa, ſcopus præcipuus hic eſſe debet,ut diſſoluatur,& diſſipetur. quod perfici poteſt tum internis, tum externis remediis. Inter interna magnoperè confert ſemen lentiſci in puluerem redactum, ac uino albo ſubtili acceptum, hic etiam puluis accommodatiſſimus eſt. Recipe radicum pentaphylli, philipendulæ, agrimoniæ an.unc.1. eu-

phorbij drach. 1. misce. dosis est huius medicamenti vnc. 1. & sumitur cum vino subtili albo. Sed hoc aduertendum est in pueris minui posse dosim euphorbij, atque etiam totius compositionis. Scribit Celsus experimentum fuisse rusticorum, quòd si quis edat anguem, à strumis liberari. Aetius .n. inter cętera hoc etiam celeberimè laudat, si quis viperam comedat. & ego sequutus auctoritatem hanc scriptorum soleo feliciter vti trochiscis viperinis. atque etiã ipsa theriaca. hæc remedia intus sumuntur pro expurganda materia, quæ iam fluxa est. In vsu remediorum extrinsecorum hic præcipuè habendus est scopus, vt materia, quæ dura est, emolliatur. Deinde accommodatis præsidiis emollita dissoluatur, & dissipetur. Pro emollienda conuenit diachylon cum gummis appellatum. Oesipus, & simplex, & cum oleo amygdalarum dulcium, radix iridis. Est etiam hoc vnguentum accommodatissimum. Recipe diachylonis vnc. 4. œsipi vnc. 1. radicum iridis subtiliter puluerizatarum vnc. 4. misce & cum modico ol. amygd. fiat vnguẽtum, quo vti poterimus pluribus diebus, donec visum fuerit materiam emollitam esse; tum dimissa emollitione tentanda est dissolutio remediis accõmodatis; inter quæ sunt tres gradus, quoniam alia sunt mitia, alia vehementia, alia vehementissima. mite remedium est ficus arida pistata, & superposita strumis; sic etiam emplastrum factum ex melle, & oleo antiquo, radix cucumeris siluestris cocta, & cum oleo antiquo ad formam emplastri redacta efficax est. Immo verò experientia compertum est oleum cucumeris asinini, si auri instilletur, qua parte est struma, maximè valere ad eam discutiendam, vel dissoluendam. Sic stercus vaccinum cum melle, mel & ammoniacum, vt docet Oribasius; lens cocta in aceto magnopere commendatur à Dioscoride. Sed dum Romę ego medicinã facerem, scio quendam Germanum medicũ feliciter curasse strumas hoc solo medicamento: grossuli, idest fructus capri fici ẽt ad hoc valent. cinis ostrearum vna cum melle mirificè facit ad dissipandas strumas. Laudat Gal. adianthum, verum hoc tenuissimum est. Valentius medicamentum est illud, quod proponitur ab eodem. 3. de localibus medicamentis 2. & cõponitur ex farina lupinorũ in melle cocta cum modico calcis viuæ. cinis caulium melle confarctus maximè ẽt facit ad dissipandas strumas. fimus columbinus, caprinus, si melli commisceantur, ad idem quoque valent. hoc ẽt mirificè conducere solet. Recipe staphisagriæ, nitri an. vnc. 2. erucę vnc. 4. cum resina quantum sufficit, fiat emplastrum. puluis serpentis cuiuslibet vsti cum aceto etiam existimatur conferre. Valentissimum omnium est, quòd fit ex calce, & nitro pari pondere vna cum adipe porcino. Sed aduertendum in tractandis pueris maxima prudentia opus esse. Primo vt semper mitiora adhibeantur. Secundo, vt valentissima medicamenta fugiantur, quia periculum est, ne & febres accendantur, & carnes ipsorum teneriores valdè lædantur. Si materia sit valdè viscida, & contumax, dictum est nullam aliam spem esse nisi in igne, & ferro, & putrefactione. scribit Auic. de iure strumas magnas, neque ferro, neq; vllo graui medicamento esse tractandas. Et hoc est perpetuũ, vt quotiescumque strumę vel colli, vel mãmarum, vel inguinum his remediis tractantur, semper in cancros exitialissimos conuertantur. Illud etiam ad-

uertendum est, quod idem monet, non esse neque ferro, neque igne strumas tractandas, quæ sunt propè arterias, aut neruos præcipuos. Addo ego in pueris omnino fugiendum esse hoc genus medicamenti, & præsertim circa collum. nam vt præclarè monuit Gal. 1. de locis affectis 6. & hunc sequutus Aetius, sæpè contingit, vt dum ferro, aut igne tractantur strumæ colli, nerui illi reuersiui aut tangantur, aut denudentur, aut aliquo alio pacto tendantur; vnde fit, vt ex toto vox aboleatur, aut vitietur. Vbi sectio est facienda, ferè omnes chirurgi docent modum, sed fusissimè, & explicatissimè Aetius; Quare cum sit opus hoc chirurgicum, de eo nihil tractabo. Id tantum addendum, vbicumque ferro exscindendæ sunt strumæ, semper satagendum esse vt folliculus euellatur, quia nisi eius radices fuerint euulsæ, facilè malum reuertitur; multò vero tutior est ea medicatio, quę fit medicamentis putrefacientibus; nam caustica, & putrefacientia adhibentur vsque quò fiat penetratio ad locum materiæ, quæ postmodum paulatim educitur, & vbi educta est, atque ex toto consumptus folliculus, ad cicatricem perducitur. pro qua re laudat Auicennas vnguentum Christianorum, seu Apostolorum. Sunt & quædam, quæ à proprietate existimantur strumas curare; & inter cætera est mira illa facultas regum Gallorum. est enim apud omnes quasi compertum ipsos hac facultate esse donatos diuinitus, vt si signo crucis tangant strumas, ipsas curent, quod vtrum verum sit ignoro. Deus benedictus potest hoc, & plura facere.

De scissuris, seu fissuris labiorum in pueris. Caput VI.

SOLENT pueri præter strumas sustinere etiam quosdam alios morbos externos, & inter alios, quasdam scissuras labiorum patiuntur, quæ non solum dolorem faciunt, & cruciatus, sed etiam impediunt quo minus lac sugere possint, atque græcè appellantur ῥαγάδες, uel ῥαγάδια τῶν χειλέων nostri vocant scissuras labiorum. Albucasis pilos, seu situlas, vt etiam vulgus mulierculatum appellare consueuit, & est hic morbus nihil aliud, quàm diuisiones quædam labiorum cum pustulis, aliquando etiam sine pustulis. quò fit vt communis sit & similaribus, & instrumentarijs partibus, quia est solutio continui. Actiones lęsæ ab hoc morbo sunt plures, sed potissimum tactoria propter dolorem, & actio sugendi lac. nam Galen. decimo, de vsu partium dicit, quòd natura in construendis labijs spectauit quidem & decorem, & pulchritudinem, sed simul etiam vsus, & actiones, quemadmodum in reliquis partibus constituendis fecisse eam certum est. dubitatur autem quomodo fiat, vt labia affecta vitient ipsam suctionem. nam Aristotel. secundò de partibus animalium 16. docens vsus, & commoditates labiorum, scribit in brutis ea facta esse propter oris, & dentium tutelam. In homine verò & propter hoc, & propter

pter sermonem.eosdem usus refert Auicen.8.3.cap.81.Arist.tacitus de labiorum suctione nihil dicens.quare auctoritate horum virorum non uidêtur labia affecta posse incommodare, sed tantum suctionem fieri opera linguæ. In hac difficultate dicendum est Arist.in tradendis vsibus labiorum mancum fuisse,eò quòd inter alios vsus habeat etiam hunc, ut neq; edere, neque etiam commodè bibere animalia sine ipsis possint. Id testatur etiam Gal.4.de administr,anat.1.& Celsus lib.7.cap.9. vnde Auer. in com. illius loci Arist.videns ipsum mancum fuisse addit labia inter cæteros vsus hunc habere vt actionem potandi sigillent.Hipp.etiam,& Gal.1.de articulis,textu 25.& 26.adferentes rationem,propter quam Homerus dixit boues hieme emaciari, inter alias hanc referunt, quòd cùm animalia cornigera careant altero ordine dentium, atque crassa labia habeant, non possunt hieme humiles herbas rodere,& depascere,quod faciunt oues, propter labiorum tenuitatem. Ex quo loco colligendum Arist.defecisse, & à nobis rectè dictum esse scissuram labiorum impedire actionem sugendi. Fiunt autem à multis caussis,quarum aliæ immediatæ sunt,aliæ mediatæ; immediatę sunt intemperies calida & sicca,& frigida & sicca. Sunt etiam intemperies cum humoribus coniunctæ; & præter has etiam humores acres salsi, biliosi; nec non vapores tùm acres;tùm mordaces.Loci autem, à quibus ad labia perrumpunt humores,& uapores,sunt in primis totum corpus, ut in febribus capnt, stomachus, iecur,pulmo,& vt vno uerbo dicam,omnia penè uiscera corporis.Sed video multos efflagitare,quæ sit caussa, cur in pueris potissimum & vapores,& humores in labijs ita firmentur, vt eas scissuras,& ulcera faciant.Sunt profectò huiusmodi caussæ plures.in primis motus cutis, quæ frequenter mouetur; vnde fit, ut à corpore ad os & humores,& uapores trahat.altera caussa est,quia labia sunt uentriculo, & partibus spiritalibus superposita,& ipsi capiti supposita; quò fit vt sine labore multo & uapores, & humores in hanc partem ruant. postrema est, mollities huius partis,siquidem mollities partes omnes præparat ad recipiendũ facilè; vnde fit,vt ob teneritudinem labiorum puerorum facilè recipiantur & uapores, & humores irruentes; propter has caussas fit, ut elephantiasi laborantibus labia semper crassissima fiant, vt est apud Gal. 1. de sympt. caussis 7.Scribit Arist.2.problem.6. & 7. metuentibus omnibus & iratis, præsertim pueris, pendere, & tremere labium inferius, propterea quòd huiusmodi pars mobilis est, minimè sanguinea, & ob hoc refrigerata; quò fit, ut cum destituta sit à calore sustentante pondera facile tremat. Externæ caussæ mediatæ sunt potissimùm frigiditas, & siccitas aeris. dico potissimum esse frigiditatem, & siccitatem; quia tametsi à calore quoque aeris exsiccantur labia, ita vt possint exulcerari, non tamen adeò facilè, & frequenter, vt à frigiditate, & siccitate; ratio est, quia calor scindit consumendo humidum, frigus vero comprimendo, & repellendo; iam multò facilius est humidum repellere & exprimere, quàm ipsum annihilare,& consumere;& hoc multò difficilius est in partibus mollibus,ad quas continuo manant humores, ut sunt labia. iure ergo dictum est potissimum fieri hoc malum in pueris à frigido,sicco aere. His

caus-

causfis adnumeratur vsus rerum calidarum, út cæparum, alliorum, sinapis; prætertim usus lactis ficuum. Sic quoque recenseri possunt quædam venena, à quibus labia scinduntur, vt dicit Nicander in alexipharmacis de cantharidibus, de toxico, & ephemero colchico. Signa manifesta sunt; nam adsunt vlcuscula; & aperturæ in labiis, adest dolor, & pruritus, & ploratus puerorum; atque sic cognoscere facile est caussas externas. Si fiat à uaporibus, vel inflammationes adsunt, vel febres magnæ; si ab humoribus, adsunt destillationes, vlcera manant succo aliquo, vt etiam intemperies cognoscatur suis propriis signis. Cæterum hoc malum non fit exitiale, nisi incuria aut medici, aut aliorum fiant inde vlcera serpentia, & praua. ea autem, quæ fiunt in febribus, aut post, non modò praua sunt, immò salutis signa esse solent, ut habetur in canon. Auicennæ. Curatio vero in duobus posita est, in instauratione humidi, continuatiui, & in agglutinatione, seu vnione partium diuisarum. Sed quia neque humidum continuatiuum restaurari potest, neque partes uniri, nisi prouideatur ne materia noua ad eas partes fluat, uidetur esse maximè necessarium, ut corpus purum reddatur; & pro hoc scopo adimplendo, si puer lactens sit, optimum est, nisi cutis capitis aperta sit, aliqua ratione blandè aperire cum uirice, uel sinapi, deinde super ponendo maluam; nam ut docet Hipp. lib. de sacro morbo, quoties in pueris capita manant aliquo humore ex ulcere, semper retrahitur fluxus ab aliis partibus, quæ consequenter incolumes remanent. Si pueri sint adultiores, erunt blandissimè purgandi, nam purgatiò confluxum humorum cohibere potest. modus autem purgandi eos sæpius traditus est, vt non sit repetendum sic si sanguis exuberet, vtile erit per cucurbitulas spatulis, & dorso affixas humores ad labia flueutes reuocare. Pro humido continuatiuo restituendo, & vniendis partibus fere interna remedia parum prosunt, sola victus ratio est, quæ humorem illum reficit, propterea nutrici, uel ipsis pueris præscribatur uictus talis, ex quo boni succi, & nulla excrementa gignantur. Externa remedia erunt primò, quæ sint prædita aliquo lentore, merito cuius possint parti adhærere. Secundò modica adstrictione, & exsiccatione sine ulla asperitate, teste Auicenna, quare in caussa calida conueniet oleum rosatum omphacinum, tragaganthum, succus gallæ, granatorum, adeps gallinæ antiquus, butyrum, medulla vitulina, vt exempli gratia, Recipe adipis gallinæ antiqui vnc. 1. olei rosati omphacini vnc. s. succi granatorum vnc. ʒ. carnis pomi acidi vnc. v. misce, fiat linimentum, quo inungantur dormituri, seu cubitum euntes. In caussa frigida conueniunt mel rosatum, tragaganthum gummi arab. mastix, thus, mirrha; quæ omnia possunt misceri, vel cum succo granatorum, aut rosarum, vel Recipe dragaga. vnc. ʒ. Masticis vnc. 2. Mirrhæ vnc. 1. cum succo gran. quantum sufficit, fiat molle linimentum. Accidit vero sæpe in pueris, & alijs corporibus tenerioribus, vt hæc blandiora nihil prosint, accedendum ergò ad ea, quæ magis siccant, sed tamen in illis cauendum est à ualdè siccantibus. Laudat Aegineta therebintinam cum melle, & adipe anserino æquali portione mistam; quę compositio est probata à Galeno lib. de remedijs facile parabilibus. propositis non conferentibus, addantur paullo magis siccantia, vt cerussæ lotæ vnc. s.

vel

vel lytargirij plus minusve, prout res postulare videbitur. Si dolor, vt fit, maxime infestet, poterit vnum, atque alterum granum opij modico lactis mulieris misceri, & illiniri, nec hic timeatur vsus opij, quia extrinsecus tantum adhibetur. Celsus libr. septimo, cap. nono, & decimo, scribit, si cætera non proficiant, & malum serpere videatur, deueniendum esse ad ignem, quod laudo propter Hippocratem, qui dicit, quæ medicamentis sanari non possunt, ferro, & igne &c. nam videmus in actu practico pueros vix natos sæpe igne curari. Rases libr. decoct. proponit quoddam remedium ad scissuras labiorum, tamquam mirabile, sed potius deridendum. Scribit enim, si bombix acceptus mergatur in oleo. & puero dormienti super vmbilicum ponatur, mirabiliter curare scissuras, cæterum caussam non intelligo.

De Tumore Vmbilici. Cap. VII.

INTER morbos pueriles, qui sensibus apparent, est tumor, qui solet vmbilicum obsidere, qui duplex est, alter cum inflammatione, alter sine inflammatione. Qui cum inflammatione est, nihil aliud est nisi magnitudo aucta, seu tumor durus calidus cum dolore & pulsu. Et vt intelligatur natura & generatio huius mali, sciendum est omnia animalia dum in vtero sunt, nutriri non ore, vt quidam malè putarunt, quos redarguit Galen. libr. de fœtus formatione, sed per vmbilicum; & ob hoc naturam alligasse fœtum vteri venis, vt per illas tamquam per canales duceretur alimentum ad ipsum; hæc quidem vasa omnia animalia habent, sed iure differunt ab homine. primò, quod bruta secundum Aristotel. decimo, problem. quadsagesimo octauo, in hanc lucem oriuntur perfecta, quod cognoscitur, quia statim ambulant, & sua sponte sese gubernant. Secundò quia dum adhuc in vtero sunt, vasa, quibus alligantur vtero, sponte rumpantur, & exilia euadant; ita vt postmodum orta vmbilicum paruum, & minime morbosum habeant: secus autem est in homine, qui cum ab vtero imperfectus exeat, quippe qui neque ambulet, neque seipsum gubernare possit, necessario fit, vt in exitu vasa illa penè adhuc integra rumpantur; per quam fractionem fit, vt magna cura, & diligentia opus sit in abscindendo, & concinnando vmbilico. ob quam rem cum adhuc sangninolentus penè ille sit, fit vt facilè inflammationem, & tumorem incurrat; vt non immeritò tumor hic inflammatorius morbus infantilis dici debeat. Alter autē tumor, qui occupare solet vmbilicum, est sine inflāmatione, absque duritie, & pulsu. Et vt in priore triplex est genus morbi, intemperies scilicet aucta, magnitudo, & solutio continui, sic in hoc nullus penè morbus reperitur, sed magna ex parte symptoma est in genere præter naturam affectuum. Differt vterque hic in tribus, in nomine, in materia, & in generatione. In nomine, quia prior à Græcis dicitur φλεγμονά φλεγμονώδης ὄγκος à Latinis modo inflammatio, modo tumor inflammatorius. Postremus verò dicitur à Gal. lib. de humoribus, præter naturam

16. ἐξόμφαλον, quam uocẽ & Dioſcorides, & Aetius,& Paulus vſurparunt. Celſus appellat vmbilicum prominentẽ. Plinius vmbilicum prociduum. Barbari ferè omnes dicere conſueuerunt eminentem vmbilici; Chirurgi etiam aliqui vocant herniam vmbilicalem. Differunt porrò in materia, quia in tumore inflammatorio tota materia penè ſanguinea eſt, nec modo ſanguinea,ſed etiam feruens, in ἐξομφάλῳ, ſeu in hernia vmbilicali ea multiplex eſt, interdum aqua, interdum flatus, interdum inteſtina, interdum omentum, aliquando caro,aliquando ſanguis. Hernia, quæ fit ab aqua, à Barbaris medicis dicitur hernia aquoſa; quæ fit à flatu, flatuoſa; quæ ab omento, zirbalis; quæ ab inteſtinis,inteſtinalis;quæ à carne, carnoſa.quam dicit Celſus lib.ſeptimo,cap.14.ex ſententia Soſtrati. Chirurgi eſſe modo carnem integram, modo carcinomati ſimilem. Quæ verò fit à ſanguine, quum ſit inſtar aneuriſmatis,dicitur indecoro quodam nomine, à Chirurgis hernia emboriſmalis. Habent autem omnes hi tumores illud commune, vt dicit Celſus, quod indecorè faciunt vmbilicum prominere. Tertiò differunt generatione, quia tumor inflammatorius ea ratione generatur, qua pleriſque in locis dicit Galenus generari inflammationem, ſcilicet vt dum pars umbilici dolore afficitur, eò trahantur, & ducatur ſanguis, qui in anguſto loco coarctatus, dum feruet, inflammationem facit; propter quam Ariſt.7. de hiſt. animal.10. monebat, ut diligentia adhibeatur, dum ab obſtetrice proſcinditur umbilicus, ne aliquid peccati committatur. ἐξομφάλου autem generatio diuerſa eſt,quia fit uel ob relaxationem,uel propter fractionem peritonei circa umbilicum. Vtro uerò modo afficiatur ea pars ſemper aliqua materia de prædictis eò propulſa impellit pellem ad partes externas,& ita tumorem facit. Multis uerò de cauſſis rumpi,& relaxari peritoneum conſueuit; ſed illæ potiſſimum ſunt in pueris, fletus,uociferationes, riſus, cantus, curſus,ſaltus, equitatio,eleuatio ponderis,& uſus ciborum flatuoſorum; ab his.n. omnibus ſolet aut rumpi, aut relaxari peritoneum, ut facilè deinde ſuboriatur tumor; quemadmodum his cauſsis, & etiam caſu,& percuſsione,nõ modo in tumores gignuntur; ſed & aneuriſmata; quando arteriæ aut relaxatæ, aut ruptæ in parte umbilici, tumore,& hoc morbo laborare ſolent. Qui autem fit à carne hanc generationem habet, quod ubi malè præſcinduntur,& concinantur umbilici,uel caro ſupercreſcit, uel malè curata inflammatione oritur caro, quæ modo integra eſt,modo cancroſa, prout bonis, uel malis ſuccis repletur. Cognoſcuntur hi tumores proprijs ſuis indicijs; nam qui fit cum inflammatione, rubet, calet,cum dolore eſt, cum pulſu; reliqui ſine dolore ſunt, ſine pulſu. Sed quia, ut dixi, pleræque ſunt ſpecies tumoris non inflammatorij, oportet etiam ut uniuſcuiuſque ſpeciei propria habeantur ſigna. In qua re, quia Græci ſcriptores, & Celſus inter ſe uarii uidentur, primò docebo ſigna ſecundum Celſum. quare ſi tumor fiat ab inteſtinis,tumor ille ueque durus, neque mollis eſt, ſed quodammodo medius;frigore minuitur,calore & ſpiritus retentione augetur, interdum ſonat; & ubi ægrotantes reſupini iacent, tumor ferè totus conſidet, ut nihil appareat,quia inteſtina in propriã ſedem labuntur. Sic ſi omentum faciat zirbalem, omnia ſigna in ipſa appa-

 rent,

rent, quæ etiam conſpiciuntur in inteſtinali. Sed habet & hic tumor non nulla particularia indicia. primum mollior eſt ab vna parte, & latus, in vertice autem magis anguſtus; & ſi quis manibus tumorem apprehendere nitatur, facilè elabitur. Quod ſi tumor fiat & ab inteſtinis, & ab omento, indicia miſta erunt. Qui fit à carne cognoſcitur, quoniam tumor multò durior eſt, & ſiue æger ſupinus iaceat, ſiue reſupinus, ſiue ambulet, ſemper tumor apparet, & prementi digito nullo modo cedit, cum & inteſtinalis, & zirbalis aliquo modo cedat. & hæc ſunt ſigna carnis integræ facientis tumorem. Si vitioſa ſit caro, cognoſcitur illis indiciis, quibus cancer, colore ſcilicet nigro, brachiis nigricantibus, & ſeparatis, & aliis ſignis quæ manifeſtant cancros. Porrò flatuoſa hernia cognoſcitur, quia tumor prorſus cedit, ſed ſtatim etiam recurrit, corpore reſupinato tumor in eadem figura manet, vbi verò ab humore fit, dum premitur, humor ſub digitis circumfluit. Et hæc ſunt ſigna horum tumorum tradita à Celſo. Paullus, & Arabes diligentiores diuerſa quodammodo ſigna attulerunt. dicunt enim ſiue fiat ab omento tumor, ſiue ab inteſtinis, ſiue à flatu, colorem cutis nihilò diuerſum eſſe in ea parte à colore reliqui corporis. Differunt verò huiuſmodi omnes tumores à tumore facto ab humore, quoniam in tumore humorali maior quædam albedo, & tranſparentia apparet, quæ tunc magis conſpicitur, & manifeſtatur, quando candela, aut lumen apponitur. In facto à ſanguine, ideſt in aneuriſmate, dicit doctè Paullus colorem paullò vergere aut ad rubedinem, aut ad nigredinem. Præterea reliqui omnes tumores ſi tangantur, leues quodammodo videntur, etſi alij magis, alij minus. Facta autem à flatu hernia, dura eſt, remittens, & ſi digito pulſetur, inſtar tympani reſonare videtur. adhæc tumores facti ab omentis, & inteſtinis, vbi tanguntur, diuerſitatem quandam elationis, & demiſſionis, necnon leuitatis habere videntur in toto tumore, in reliquis tumor penè eſt æqualis. Amplius qui fit ex omento, prorſus eſt ſine dolore, & ſine multa rotunditate, alij dolorem aliquem obſcurum facere videntur, & figuram rotundiorem præ ſe ferunt. Iterum tumores facti ab inteſtinis & omento dum ægri balneo ſe lauant, vel fricantur, vel rebus emollientibus tractantur, vel corpora motu vehementi mouent, incrementum inſigne ſuſcipiũt, reliqui non ita augentur. Accedit poſtremo, quòd qui fit tumor ab omento, prorſus digito abſconditur, & cedit facilè ſine rugitu. Factus verò ab inteſtinis, & flatu, cedit quidem, ſed redit cum rugitu, & inteſtinalis præſertim rugitum facit, cum inteſtina vel plena ſunt flatu, vel fecibus; reliquæ herniæ ſi præmantur, nullo pacto abſconduntur. Tumorum vmbilici aliis ſunt faciles curatu, alij difficiliores. Inflãmatio, ſeu tumor inflammatorius in pueris nõ modo eſt morboſus, ſed & periculoſus; tum quia febres graues ſemper iunctas habet, tum maximè quia hæc tenera ætas dolores, & cruciatus difficillimè poteſt ſuſtinere; Flatuoſam herniam dicit Celſus medicinã non admittere. in qua re non mihi ſatisfacit eius ſententia, quoniam ſi ſpectemus huius rei materiam cum ſit flatus, medicamentis diſſoluitur, & diſſipatur. Si ſpectemus etiam locum affectum, ſiue fiat relaxatione, ſiue fractura, non eſt ita impoſſibile ipſum perſanare, quare, vt dixi, ſuſpe-

ctum

ctum mihi est Celsi iudicium. at ipsum laudo, cum scribit cancrosas hernias non sine magno periculo tractari. Parua hernia recens in corpore tenero puerili facilè curatur. Sic & leues tumores, maiores verò periculosi sunt, & etiam difficulter curantur; magna aliqua hernia in corpore duro difficile curatur. Vbi facta est per fracturam, in pueris quidem ob corporis teneritudinem, potest per medicamenta curari. Sed vbi est in corporibus adultioribus, nequaquam potest curari, nisi manuum opera. nam, vt dicit Hippocrates, peritonęum discissum non coalescit; quod intelligendum est in corporibus non mollibus, sed potius durioribus. Cæterum tumoris vmbilicalis, si sit inflammatorius, curatio tota penè posita est in dolore auferendo, eo præsertim quòd, vt dictum est, malum hoc peculiare sit pueris nuperrimè natis. quia verò dolor ab intemperie, & à materia originem ducit, ratio postulat, vt intemperies corrigatur, & materia à loco affecto auferatur. Sed quia corpora patientia tenerrima sunt, omnia blandè sunt tractanda. Quare quod ad victum spectat, studendum erit, vt nutrix tanto tempore victu vtatur refrigerante, & humectante; puero autem patienti intrinsecus adhibenda sunt, quæ & dolorem lenire, & materiam depellere possunt, cuiusmodi est oleum rosaceum lumbricatum, quo vtendum erit supra vmbilicum, vsque quo initium inflammationis prætereat. Vbi desinit inflammatio, addendum est oleum chamomelinum, rosſ. & quanto magis recedit initium inflammationis, eò magis vtendum discutientibus; ita tamen, vt ad eam arcendam non transeatur oleum anethinum, aut chamomelinum lumbricatum. Pro suppuratione sat erit vel vti pane cum lacte, vel maluis lacti incoctis. nam quæ vehementius suppurant, magis etiam pueros excruciant. Si tumor ab alia fiat materia, quæcunq; sit, semper duo scopi sunt ante oculos habendi. Vnus, vt materia à loco affecto tollatur; alter vt peritonęum circa vmbilicum, si sit relaxatum, constringatur, & confirmetur; si fractum vniatur, & consolidetur. ac primò recta vitæ ratio instituenda est ita, vt fugiantur omnes aeris intemperies, præsertim venti, & omnia tempora humidiora. Fugiendus est motus omnis, cursus, saltus, eleuatio ponderum, præsertim fletus, & etiam cantus, & vociferationes. nam cum pueri sint, qui plerunq; hoc morbo laborant, debent matres omnia facere, vt ploratus omnis inhibeatur; quandoquidem sicut à ploratu malum efficitur, ita quoque factum conseruatur, & augetur. Balnea etiam fugienda, quæ peritonęum maximè relaxant; præ cæteris vigilandum est, vt aluus pueri sit liquida; quoniã vbi laborant in egerendis fœcibus, mirificè morbum hunc augere solent. Erunt ex vsu, si aluus non fluat, huiusmodi inter clysteres. Recipe foliorum consolidæ, maluæ, plantaginis, an. m. s. fiat decoctio secundum artem, deinde Rec. dictę decoctionis vnc. 10. olei chamomelini vnc. 3. butyri, sacchari rubei an. vnc. 1. misce. Pro potu vtendum est vino subadstringente, vel aqua, cui incoctum sit aliquid aromatũ, præsertim si à statu fiat, incoquatur aqua vel anisum, vel fęniculum, à cibis abstinendum humidis, frigidis, flatuosis, & ventosis: quare legumina, pisces, fructus, & herbæ omnino debent vitari. A lacte abstinendum, à caseo, &, vt vno verbo dicam, sicco potius, &

aliquo modo attenuante victu utendum, quàm humidiore,& crassiore. Instituta victus ratione, ad remedia transeundum est, quæ & intrinseca,& extrinseca sunt; sed quia non expedit vllum adhibere remedium, nisi corpus expurgatum sit ab excrementis, ideò erit leuiter purgandum; sed primò ita præparabuntur humores. Recipe chamedreos, serpilli montani, chelidoniæ, menthæ an. p. s. fiat decoctio secundum artem; huius decoctionis Recipe vnc 3. syrupi de artemisia, de betonica an. unc. s. misce. Pro expurgatione in his casibus præfertur omnibus alijs medicamentis electuarium Iudum, & quod diacatholicon dicitur optimum est: poterimus ita instituere. Rec. diachatoliconis drach. v. electuarij indi drach. 2. misce. quòd si puer potum nolit admittere, ita poterit ordinari. Recipe foliorum consolidæ, melissæ an. m. s. sebesten num. 6. myrobolanorum Indorum drach. 1. fiat decoctio secundum artem, huius Rec. vnc. 3. electuarij Indi drach. 3. misce, fiat potus. Expurgato corpore, quoniam totum studium cõuertendum est ad ipsum peritonæum confirmandum, vel vniendum, ad quos scopos implendos semper vtilissimum erit materiam ipsam, quæcumque sit, diuertere ligaturis, frictionibus, cucurbitulis siccis; Immo verò ætas ferat; conducent etiam cucurbitulæ scarificatæ. Quæ autem conueniunt in hoc morbo remedia interna, complura apud scriptores reperiuntur, quæ modò in puluere, modò in decocto, modò in vino vsurpantur. Ego semper magis laudo, vt potius in puluere cum uino sumantor, quàm cũ aqua, cuiusmodi est serpillum montanum, rubus caninus, coralli rubei, sumach, bursa pastoris, buccina; præ cæteris probatur mumia,& mastix. Soleo ego his in casib. vti his pillulis, Rec. limaturæ ferri vnc. 1. nucũ cupressi drach. 3. mumiæ, sanguinis draconis, thuris, corallorum rubeorum an. drach. 1. conficiantur cum melle;& harum pillularum & mane,& vesperi pro captu puero tradantur vel scrup. 2. uel drach. s. Post quas poterit etiam exhiberi statim modicum vini subadstringentis; ad similitudinem hanc sunt etiam electuaria, & quæ pueris suauiora videntur quàm pulueres. poterit ergo hoc electuarium parari, Recipe radicum consolidæ maioris, caudæ equinæ, bursæ pastoris, rubi canini an. m. 1. decoquantur optimè in uino adstringente.& diligenter deinde pistentur, post adde masticis, corallorum rubeo. boli armeni, nucum cupressi an. drach. 1. s. cinamomi scrup. 1. cum melle optimè depurato fiat electuarium; cuius potest qualibet vice dimidium parui cochlearis sumi, atque hæc intrinsecus sunt administranda. Extrinsecus verò multa quoque in usu esse possunt, sed duo sunt in vsu horum remediorum obseruanda. Primum est, ut priusquam exhibeatur vllum remedium externum semper prouideatur, vt vel intestina, vel omentum, si ab his malum fiat, ad sua loca manibus impellatur. Alterum est, vt curetur ægros resupinos iacere, quousque hæc remedia administrantur. quæ verò extra adhibentur, sunt mumia, mastix, galla immatura, nux cupressi, schenãthum, rubus, bolus armenus, lapis hæmatites, sanguis draconis, folia cicutæ torrefacta; gummi arab. acacia, spodium. hæc enim sola, vel miscẽtur, vel applicantur instar emplastri, sed magis adhærent & prosunt cerata, quàm emplastra; propterea ceratum de pelle arietina vtilissimum est. Si particu-

lare

late ceratum optetur haberi, hoc fieri poterit. Recipe gummi arabici, tragaganti, masticis, boli armeni, sanguinis draconis, collæ piscium, collæ de corio bouis an.drac.2.thuris; mannæ an.drach.3.picis græcę drach.1. picis naualis drach.2.liquefiant primò ad ignem pices, deinde liquefactis, addantur collæ; tum ubi fuerint omnia incorporata, auferantur ab igne, & inspergantur pulueres, & fiat magadaleon; hæc enim est ars componendi cerata. Vsus autem erit, ut corium rotundum capiatur,& super extendatur ceratum, & supra vmbilicum apponatur: ita vt non modò complectatur partem affectam, sed uicinas etiam. hæc remedia si contuleriut; optimum est; si non conferant, deueniendum est uel ad incisionem, uel adustionem. Circa incisionem modus ferè vniformis traditur à Celso, à Paullo, ab Albucasi,& omnibus medicis; quò fit vt non sit tempus terendum in hac explicanda. Illud memoria tenendum, quod docuit Celsus, nequaquam incidendos esse infantes lactentes, sed pueros adultiores. aliud etiam obseruandum est. non omnia corpora puerorum idonea esse incisioni, sed ea, quæ sunt boni habitus, quæ sine papulis, & omni impetigine sunt; nam corpora mala habitus,& malorum succorum si incidantnr, difficulter coalescunt, immo periclitantur, ne ad gangreuam perueniant. Prætetea obseruandum est non quodlibet tempus idoneum esse incisioni, sed tantum vernus; non autumnale, non hiemale, nec etiam æstiuum. Vstio autem, quæ in his casibus conuenit, potest dupliciter administrari, uel igne viuo, uel caustico. Modus utendi igne uiuo traditur ab Albucasi; & summa hęc est: ut peractis purgationibus,& omnibus alijs necessariis æger resupinus ponatur, deinde impulsis uel intestinis, uel omento ad loca interna, inueniatur ruptus, qui vbi inuentus est, atramento signetur, & signatus utatur vno, uel duobus, uel etiam tribus locis. Vbi vsta est pars, inungatur butyro usque quò crusta cadat; & deinde curetur quemadmodum alia ulcera; facit enim huiusmodi vitio cicatricem in loco affecto ita duram,& solidam, vt à se in posterum repellat & intestina,& omnem aliam materiam. Modus verò vtendi caustico idem planè est, nam inuenitur locus fractus, vel relaxatus, & signatur, atque signato superponitur causticum; deinde succurritur cum butyro usque quò crusta cadat, ac curatus vt ad vnionem veniat. Quod si caro sit caussa, hic modus curandi est, ut uel putrefactorio, uel caustico ea materia auferatur; & si sit aneurisma, curatur ut cætera aneurismata.

De tumore Scroti, idest Ramice.
Cap. VIII.

PATIVNTVR pueri similem affectum circa scrotnm, in quo debellando sæpe laborant medici; namque pueri, qui nulla ratione vitæ vtuntur, & motu, & aliis rebus sese fatigant, sæpe hos scroti tumores incurrunt, qui à Latinis dicuntur ramices, vel, vt dicit Celsus, indecoro nomine herniæ

niæ Græci uariis nominibus usi sunt, secundum uarietatem materiæ, uel loci affecti. nam si fiat malum in inguinibus βουβωνοκήλη Græcis dicti. si autem in scroto, atque hoc fiat ab omento, ut est apud Galen. in libr. de tumo. præ. natu. cap. 16. dicitur ἐπιπλοκήλη, si ab intestinis ἐντεροκήλη. si ab aqua ὑδροκήλη, si à carne σαρκοκήλη, si à flatu ἐμφύσημα, uel inflãmatio. Locus affectus, ut inquit Gal. est penitonæum, uel musculi. Fiunt autem omnia hæc mala ab iisdem caussis, à quibus hernia umbilicalis; præterea à uociferatione, à motu, ab eleuatione ponderis; à quibus modo peritonæum frangitur, modò relaxatur. Cognoscuntur differentiæ singulæ facillimè, & curantur eodem modo, ut hernia umbilicalis. Sed aduertendum, licet facilis sit curatio, præsertim in pueris, tamen non est inueterandum malum, nec etiam facilè permittendum erit, quod facere amant isti Chirurgi, ut testes auferantur; quia præterquam quòd ablati testes generationi incommodant, dicit Auenzoar, perdere etiam intellectum; ut castrati homines sapientissimi pene dimidium intellectus habeant.

De imperforatione, idest, de clausura meatuum vrinæ, & fęcum. Cap. IX.

QVANDOQVE pueri uel meatus vrinæ, uel fœcum ita habent clausos, vt nequaquam excrementa reddere possint, aut si reddunt, vel debiliter, vel per alienas vias id fit: sicut hoc tempore in hac urbe reperitur puella Hebrni, Theutonici dicti, quæ fęces per vulnam emittit. Laborantes hac ægritudine appellat Aristot. 4. de generatione animal. 4. ἐπιτομενες, idest orbatos, atque inter monstra recenset. medici appellant attritos, idest, imperforatos. Michael Ehpesius, ut narrat Suessanus, in prædicto loco Arist. tradidit hanc affectionem dici à medicis marmoream. Sed hic notandum est, hanc clausuram, seu imperforationem meatuum differre ab ea, quæ φίμος & φίμωσις dicitur, & cuius meminit Galenus 2. secundum loca sexto, & secundo, de officina medica vltimo; quoniam hæc imperforatio naturalis est. φίμος autem & φίμωσις est potius accidentia, vel ob cicatrices, uel ob tumores, vel ob carnem ab vlcere derelictam; sicuti potest intelligi ex Paullo libr. septimo cap. septuagesimotertio, quamquam Celsus libr. septimo, cap. vigesimoquinto, nullam differentiam videatur fecisse inter imperforationem, & phimosin. Sed sciendum in loco Gal. de officina medica textu vltim. corruptam esse lecturam, quia scribitur χεραυσις, cum scribi deberet φίμωσις, quem litteræ Galeni errorem, neque etiam Vidius doctissimus cognouit. Dubitatur hic quomodo fieri posit, ut qui hos meatus habent clausos superuiuere possint; nam certum est naturam salutis nostræ sollicitam necessariò has vias fabricasse, ut posint excrementa quotidie excerni; quare si hæc

non

non excernuntur, qui fieri potest, vt reperiantur aliqui vixisse imperforati? Respondeo hoc verissimum esse, quod & exemplum hoc hodiernum puellæ Hebrçæ demonstrat; præterquam quòd Albertus Magnus, & Suessanus narrant se huiusmodi viuos homines uidisse. Immo Aristoteles quarto de generatione animalium quarto, refert uaccam fuisse Perinthi, quæ non solum uixit cum hac imperforatione, uerum etiam quoties ope medici aperiebatur, toties iterum claudebatur. Caussa uero propter quam potest in hoc infortunio uita protrahi, potest eadem esse, quam assignat Aristoteles loco citato, quia scilicet natura excrementa sicca extenuans euacuat ea per uessicam; addo ergo etiam euacuari per sudorem, ac insensibilem transpirationem. Sic ubi clausa est uia excrementi humidi, potest natura ea conuertere ad intestina, sicut conuertit sicca, ad loca uesicæ. est autem hic affectus morbus instrumentarius, & in uia; quia quæ deberent esse apertæ uiæ, clausæ sunt. actio uerò quæ offenditur in hoc morbo, est facultatis expultricis, quæ frustratur à suo fine, quia impeditur, non autem essentialiter læditur. Caussa nulla alia est, nisi error facultatis formatricis, qui contingit ab aliqua materiæ turpitudine, uel propter motum, uel propter alium casum. Neque adeò arduum est hoc malum cognoscere, ut ualde difficile est illud curare. primum quidem, quia nulla alia curationis detur uia, nisi per nouam perforationem, & incisionem; incisio uerò periculosa est, quoniam periculum imminet, nedum perforatur anus, lædatur musculus sphinter, atque ita nouum malum oritur. præterea etsi absque læsione musculi fiat perforatio, adhuc tamen periculum imminet, ne iterum coalescat, atque uanus sit omnis labor; & hoc est, quod dicit Aristoteles loco citato. periculum maximum imminere, vbi virgines non perforatæ curantur. Curandi ratio in hoc solùm posita est, vt quia impedita est facultas expultrix à suo munere, ex toto huiusmodi impedimentum auferatur, quod quidem non medicamentis fieri potest, sed solùm operatione chirurgica, quæ nequaquam timenda est; propterea quòd fit citra periculum, cum magna pars orbis circumcidat puellos teneros. Sed dicet aliquis: cur ergo Galenus nono secundum loca sexto, proponit remedia ad eos, qui non sunt perforati? Si enim solo opere chirurgico hoc fieri potest, cur hæc proponit? Dico perforationem, ad quam proponit medicamenta Galenus non esse hanc naturalem, de qua agimus, sed esse adscititiam, & phimosin, quæ sicuti facta est casu, & morbo, ita medicamentis tolli potest. Vt autem modicum huius curationis tradamus, primùm de meatu primario clauso loquemur, qui in viris dupliciter contingere potest; vel quia præputium coaluerit, vel quia glandis foramen sit occlusum. Vbi morbus fit propter præputium, ante cætera purgandum est corpus blandissimè; & præ cæteris dicit Celsus, abstinendum ab ambulatione. & hoc sit perpetuum, ne videamur medici circumforanei, vt semper ante quamcumque operationem chirurgicam corpus purgetur, &, si opus est, sanguis mittatur. nam ad euitandam inflammationem nihil

magis.

magis necessarium est, quàm purgatio, vel sanguinis missio. Vbi autem purgatum est corpus, primo tentanda est facilior curatio, vt scilicet præputium ferro perforetur. Circa quam perforationem debent duo notari. Primum, vt ferrum sit rotundum; secundum, vt sit ignitum; quia ferrum rotundum facit vulnus rotundum, atqui vulnera rotunda, vt dicit Cassius medicus, & Alexander. 1. problem. difficillimè coalescunt, quod optatur in hoc casu. Præterea vbi ferro ignito fit vulnus, duo bona fiunt. primò fluxio sanguinis inhibetur, secundò vulnus dum sanatur, duriorem callum contrahit, vt non facilè iterum coalescat, & hæc albo lapillo sunt notanda, quia non sunt vulgaria. Vbi sic facta fuerit perforatio, habenda est cannula plumbea, quæ in foramine tamdiù est detinenda, donec sanatum sit vulnus, & callum contraxerit. Sed si hæc ats non iuuat, vt mihi Romæ non profuit in nobili iuuene, quid agendum est? nihil aliud, nisi vt incidatur præputium ferro ignito, vt fit in verpis, & in circumcisis. Vbi autem error est in ipsa glande, similiter glans ipsa perforanda ferro rotundo ignito, atque detinenda est ibi cannula vel argentea, vel plumbea, quæ extrahantur vbi mingendum est, & iterum reponatur vbi nulla fit mictio; atque hæc est ratio, quæ ab Albucasi Chirurgo data fuit. Cæterum Celsus libr. septimo, cap. 25. præter hanc rationem demonstrauit & aliam, sed potius conuenientem phimosi, quàm imperforationi. solent autem etiam puellæ hoc foramen clausum habere, ita vt & si mingant, non possint tamen concumbere, quas, vt dixi, vocant velatas. Sed ratio curandi has cùm transcendat tractum morborum puerilium, ad nos non pertinet, nisi forsan etiam à principio natiuitatis hic morbus sese ostendat; quo in casu non aliter agendum est, quàm quo modo dixi etiam in masculis. nam fuit sententia Albucasis debere obstetrices statim natos pueros accuratissimè perspicere, & si foramen clausum habeant, digito blandissimè, vel ferro aperire; & deinde lanam vino, & oleo perfusam superponere, tum vnguentis curare, ac prædictam cannulam plumbeam immittere, & retinere; Quod dico de meatu vrinario clauso, idem dicendum est de ano. & primò diligenter notandum, numquid possit anus perforari citra periculum sphincteris; quia si fortè fortuna coaluerit totus musculus, atque facta sit via à natura ad ipsam vuluam, vt in puella prædicta vidimus, non est tentanda perforatio, quoniam certissimè musculus læderetur, & ex vno malo aliud deterius sequeretur. Sed si appareat aliqua ratione tantum pellem supra musculum esse obductam, tunc signato loco diligentissimè, est ferrum rotundum immittendum: &, ut in alijs dixi, sic etiam hic agendum est medicamentis, & cannulis.

De

De ani procidentia. *Cap.* X.

IN pueris etiam accidit malum à Galen. nono, secundum loca σροπτίσισ vocatum, à Latinis ani procidentia; quæ est exitus foras recti intestini vna cum musculo sphinctere; estque morbus instrumentalis, scilicet in situ, quia intestinum rectum, quod deberet intus perpetuo latere, foras progreditur; in qua egressione non modo læditur expulsio, sed etiam ambulatio, & interdum sensus tactus propter dolorem, qui excitatur. Caussa huius est intemperies humida cum materia pituitosa, & biliosa, vt dicit Hippocrates in libro de fistulis. Locus affectus est potissimum musculus ille, qui à natura fabricatus est ad retinendum intestinum rectum intus. hic enim vbi intemperie humida relaxatur, si quando fæces cum impetu egerantur, nequaquam retinet intestinum, sed permittit vt exeat, neque amplius reuertatur, quamquam etiam interdum sponte redeat, vbi relaxatio musculi non est insignis; hæc ergo est caussa coniuncta huius mali, quò fit, vt inter caussas antecedentes iure ponatur ætas puerilis, & infantilis, quia huiusmodi corpora vbique humida, & laxa sunt, vt faciliter etiam musculos prædictos languidiores, & laxiores habeant. Senes verò abundant & ipsi humiditate excrementitia circa omnes partes, sed ita habent intestina, & musculos illos exsiccatos, vt ab hac humiditate excrementitia circa omnes partes irrigentur, sed non relaxantur. Humiditas porrò, quæ relaxationem facit ipsius musculi, multas caussas habere potest & internas & externas. Inter internas primò sunt abscessus, & inflammationes, propter quas cum materiæ humidæ, & copiosæ à toto corpore fluunt ad partes internas inflammatas, iure accidit vt musculi imbibant hanc humiditatem, & ita relaxentur. Externæ sunt humiditas, & frigiditas ani, quò fit, vt pueri sedentes supra saxa, seu super locum humidum, huiusmodi ægritudine tententur. Sic etiam violenti nixus in egerendo fæces solent hunc morbum efficere, propter quod fit, vt post fluxus alui graues, & longos, soleant huiusmodi nixus consequi, & consequenter egresiones ani, quæ satis ex sese manifestæ fiunt, quia oculis conspiciuntur; apparet intestinum rubrum, est anus modo paruæ, modo magnæ longitudinis, & vidi ego exisse longitudine palmæ vnius. Caussa verò externa ex relatione adstantium, vel ægri habetur. Quòd si fiat ab inflammatione, & aliquo abscessu, cognoscitur dolore, rubore, calore, & tumore; vt si neque caussa vlla externa accesserit, neque adsit vlla inflammatio, signum certisimum sit fieri malum à sola intemperie, & ab humoribus humectantibus, est vero malum hoc difficillimum curatu tum ratione propria, tum cómmuni; propria, quia est ab humiditate, quæ solet difficile à pueris tolli; ratione communi, quia vt dicit Galenus nono secundum loca, omnia vitia ani difficulter curantur. Atque id multis de causis. Primò, quia pars illa excellenti sensu prædita est, quò fit vt austera, & exasperantia medicamenta non sustineat.

Secundò ac cedit, quòd est via per quam continuò transeunt stercora, vel fœces aridiores, quæ suo transitu locum affectum magis irritant, & exasperant. Præterea medicamenta huic loco ægrè adhiberi possunt, & si adhibeantur, difficilimè detinentur, neque tempore debito retineri possunt, cum sæpè propter fœces egerendas auferri medicamenta necessarium sit. Vltimò locus ille calidus, & humidus est, & ratione huius postulat remedia refrigerantia, & exsiccantia, quæ cum exasperent, & irritent, difficilimè ab ægris sustineri possunt. Dicit tamen Aetius lib. 14. cap. decimo sexto, partem illam extremam intestinorum, quæ prolabitur, admodum ignobilem esse, ac dum secatur, aut vritur, vel nullum, vel exiguum periculum inferre. Est autem omnibus facilior curatu ea ani egressio, quç est sine vlla inflammatione, quæ non inueterata, sed recens est; vt dicit Auic. 17. tertij tract. primo, cap. 17. Curatio tota posita est in retractione ani ad propriam sedem, & in retentione. quia uerò hoc fieri nequit, nisi & intenperies, & materia tollatur, ea propter in primis necessarium est & inflammationé, & omnes humores, à quibus fit malum, delere: quapropter si sit puer lactens, curetur nutrix in primis; si adultior est instituenda ante omnia victus ratio, atque eligendus aer siccus, & calidus, potius quàm frigidus, & siccus. Si hic non habeatur, paretur suffumigijs ex rosa, cypero, lentisco, cupresso; quæ omnia possunt eum, & siccum, & calidiorem parare. Dormiendum est, & curandum vt pueri semper tecti maneant: &, si fieri potest, vel supini dormiant, vel saltem cruribus, & coxis eleuatis, ac reliquo corpore humidiore. Abstinendum omnino est ab vsu balneorum, quia relaxando malum augent. Hippo. in lib. de fistulis laudat vinum dulce, Aetius aquosum; sed vtrum adhibeatur, conuenit, siue aquosum, siue dulce. Optimum est etiam abstinere à vino, & eius loco vti aqua, cui ferrum candens sit immersum. Cibus sit siccus, extenuans; & omnino abstinendum est à fructibus, ab herbis, carnibus humidioribus, & ab his, quæ solent aluum humectare, & laxare. Instituto victu diligenter videndum an pars prolapsa sit inflammata, an muco aliquo obducta. Si sit inflammata, inquit Hippocrates, & iure nutriendum esse ægrum cibis tenuibus, & leuibus, quia puer est, nec opus habet sectione venæ; loco cuius vtendum cucurbitulis, præsertim dorso adhibitis, & etiam frictionibus. Quòd si fuerit grandior natu, possunt scarificari cucurbitulæ. præter hæc erit blandissimè puer purgandus, exempli gratia, præparabuntur hoc modo humores. Rec. foliorum sonchi, endiuiæ, polygoni an. m. 1. fiat decoctio secundum artem, deinde Rec. huius decoctionis vnc. 3. syrupi ex rosis siccis vnc. 1. misce. hæc potio vtilis erit ad præparandum humores, & refrigerandum. De purgatione quid agendum? Si purgans exhibeamus, proculdubio inflammatio magis incitabitur in exitu fœcum. In hoc ergo casu, vt aluus fluat, blandissimè est prouidendum, & per vrinam potius est purgandum corpus, quàm per aluum. itaque pro purgatione laudo vt capiatur lib. 1. s. seri caprini optimè depurati, vel bubuli, & misceatur vnc. 1. s. succi seminum melonum; hoc enim medicamentum purgabit maximè per vrinam, & si etiam aluum mouerit, id aget blandissimè, & sine vlla mordicatione.

Interim danda est opera, vt quàm citissimè, & blandissimè dolor leniatur, quod fieri potest & insessibus, & inunctionibus accommodatis. Insessio fiat ex aqua fluuiali, in qua bullierit rosa, flos camomeli, meliloti, capita papaueris, althæa; nympheam præ cæteris laudat Auicennas, & aduertendum huiusmodi insessum non admodum calidum esse debere, sed medium omnino, sic vt neq; calore, neque frigore noceat. Vnctio fit ex oleo rosato omphacino lumbricato, ex oleo anethino lumbricato. Capitur etiam uesica, & impletur aqua, & deinde anno prolapso apponitur: vel accipitur etiam ouum, & in uino aliquo odorato coctum apponitur loco dolenti. Sic fieri potest emplastrum ex oleo rosato lumbricato, modico uino, & semine lini. Vbi sedata est inflammatio, conandum est digitis blandè pellere anum in suam sedem, & hoc fit, si supinus collocetur puer, & paullulum coxis eleuetur. & quia nolunt hanc operationem perpeti, detineantur à nutrice. Sed si intestinum minimè sit inflammatum, uerùm muco obductum fuerit, curandum est, ut ille mucus omnino eluatur; pro quo agendo laudat muriam Celsus, quam & ego laudo, si sustineri possit, ac maiores cruciatus non inducat; potest fieri aqua huiusmodi. Rec. aquæ communis lib. 10. salis vnc. 1. s. uerbenæ, malicorij an. p. s. bulliant omnia, deinde spongia immaceretur, & intestino apponatur. Vbi certum est iam omnem mucum esse ablatum, intropellendus est anus digitis, & remedijs accommodatis, efficiendumq; ut detineatur sub musculis; ad retinendũ anum parantur & lauacra, & inunctiones, & pulueres; lauacrum fit huiusmodi. Rec. aquæ commmunis lib. 10. rosarum foliorum rubi, lentisci an. m. 1. corticum granatorum, acaciæ, lentium an. unc. 1. nucum cupressi, myrtillorum an. unc. 1. bulliant simul ad quartas, deinde spongia maceretur, & in loco affecto detineatur. Possunt etiam fieri suffumigia, ueluti est suffumigium ex cortice pineę, ex cortice granatorum, foliis rubi. Vel Rec. seminum hyosciami unc. s. balaust. nucum cupressi an. drach. 1. corticum pineæ unc. 3. terantur omnia crasso modo, deinde prunis superponantur ardentibus, & fiat suffumigium. Fiunt pulueres, & olea, ut Rec. olei myrthini, & olei rosati omphacini, & hoc anus illinatur, deinde aspergatur modicum huius pulueris. Rec. cerusæ, antimonij, gallarum, aluminis an. drach. 3. puluerizentur, & adhibeantur. Laudatur hic puluis à Rase, & ego expertus sum esse efficacissimum. Sed aduertendum est, quod admonuit Aetius, in infantibus, & in pueris tractandis tenerioribus minimè utendum esse istis pulueribus, maximè adstringentibus, & efficacioribus; propterea quòd magnopere exasperant, & dolores pariunt. quare nisi puer sit adultus, prædicto puluere vti erit inutile. Habentur nono secundum loca multa medicamenta uehementiora, quàm conueniant pueris tenerioribus, ideò magis laudo consilium Gal. 3. de facilè parabilibus, scilicet, ut utamur aqua fabrorum, & puluere cochlearum ustarum. Scribit idem Gal. 2. de simpl. medic. à multis scriptum esse torpedinem appositam ano prolapso utilissimam esse, sed subdit sese hoc remedium incassum esse expertum. puluis quoque ex spolio serpentum maximè prodesse solet. Quòd si remedia hæc ex toto malum non auferant, Arabum

scriptores commendant, vt fiant duo cauteria in fine spinæ, idest prope caudam; vnum ex vna, alterum ex altera parte. quod tamen remedium in pueris tantum adultioribus vsurpandum consulo, & ubi cætera non conferunt.

De Intertrigine. *Cap. XII.*

SVPERSVNT inter morbos externos puerorum duo, qui eos frequentissimè exercent; intertrigo, & pernio, seu bugantia. Intertrigines à Galeno, Paulo, & alijs dici consueuerunt paratrimata, & fortè sunt eadem cum iis, quæ à Theophrasto lib. de sudoribus dicuntur enodia. Plinius modò appellat attrita, modò confricata membra. Vocat communi nomine Auic. excoriationes. Sunt autem hi affectus vlcera quædam cutanea, seu excoriationes quædam, quæ infantibus inter fęmora contingunt; adultioribus verò pueris, & etiam viris non modò in coxis inter fœmora, sed etiam in pedibus quandoque oboriuntur. Patet ergo hunc affectum esse morbum, & solutionem unitatis, atque etiam morbum in intemperie; quandoquidem plerunque huiusmodi exulcerationes iunguntur intemperiei calidiori. Lædit verò hic morbus non modò actiones naturales, scilicet coctricem, & alteratricem facultetem, sed etiam impedit animales præsertim motricem, & sensitricem; cum etiam dolor, & cruciatus ab eo insignis fiat. Caussa exulcerationis & intemperiei duplex est, alia interna, alia externa. externa est lotium, fœces acres, & biliosæ, sordities inuolucrorum; ab his enim omnibus tenerorum puerorum coxæ exulcerantur, & ad intemperiem ducuntur. Intrinseca verò caussa est humor acris, & mordax, qui vel in ea parte generatur, uel à toto in eas partes fluit. Caussę antecedentes sunt vitiosum lac nutricis in lactentibus, in adultioribus victus prauus præsertim ex cibis calidis, & dulcioribus, acribus, & mordacibus. Sic etiam inter caussas externas huius mali est obambulatio, calceamenta stricta, panni asperi, sed præsertim est motus importunus. Nam, vt scriptum est à Theophrasto lib. de sudoribus, vbi corpus est impurum, à motu facilè vlcera inducuntur; eò quia vel humores acres & mordaces à toto corpore ad cutem trahuntur; vel quia excrementa, quæ in ipsa cute sunt, motus, & caloris uehementia acriora redduntur, & mordacia; ita vt cùm nec perspirare, nec difflari possint, necessariò cutem exulcerent; & non modò has excoriationes, sed etiam impetigines, scabies, & lepram inducant. Et hæc mala est facilè cognoscere, quia oculis apparent. adhæc si partes manu, vel panno tractentur, statim dolent pueri, ac gemunt. Si malum vitio lactis contingat, cognoscitur his signis, quibus cognosci lac nutricis docui. pariter si fiat ab vrina, vel à fœcibus, cognoscitur, quia fœces ipsæ biliosæ & ardentes videntur, atque panni, quibus inuoluuntur pueri vrina colorantur. adhæc si & diligentia adhibeatur in emundandis pannis, in auferendis fœcibus, aut malum aufertur, aut saltem

tem leniti. Sic cognoscuntur ceteræ caussæ relati vel ægri, uel assidentium; quam scilicet. vrinam; vel ob pannos malum euenit. Estque hoc malum facilè curatu, propterea quòd si diligentia statim adhibeatur, omnino sanescere solet citrà periculum. dicit Gal. 2. de artic. 26. & Paullus lib. 4. cap. 14. quod si huiusmodi vitia oriantur ex immodica strictione, ita vt vlcera profundiora, & rebelliora sint reddita, difficilius curantur, quàm cæteræ aliæ intertrigines. nam præterquàm quòd huiusmodi mala faciunt inflammationem, accedit quòd vlcera praua redduntur. Quare studendum est, vt partes solutæ ad pristinam vnionem reducantur: quod quia fieri nequit, nisi humiditates, & aliæ caussæ auferantur, danda opera est, ut in primis omnes caussæ externæ remoueātur. Et si puer lactens sit, prouidendum est, ut mulier optimo victu vtatur, & abstineat à motu, à uigilijs, ab ira, à vino, & cibis omnibus salsis, acribus, & mordacibus: & si nutrix cachochymica, & impura sit, purganda est. Sic etiam danda erit opera, vt sæpe pueri abluantur, ac mundentur à fœcibus, & excrementis; & panni omnes mundi sint, & minimè asperi. Quod si adultior sit, neque lacte amplius vescatur, sic & ipse nutriendus est, vt de nutrice dixi, & purgandus, atque possunt præparari humores hoc modo. Rec. foliorum scabiosæ, epaticæ, cichorij, lapatij an. m. 1. s. fiat decoctio secundū artem, Rec. dictæ decoctionis vnc. 3. syrupi de fumaria, de cichorio an. vnc. s. Præparati humores hoc modo purgabuntur. Rec. rhabarbari infusi, & expressi secundum artem scrup. 2. s. syrupi rosati solutiui vnc. 2. seri caprini vnc. 4. misce. Purgato corpore nihil aliud agendum, nisi vt medicamentis externis pars excoriata curetur. Balneum optimum erit ex aqua fluuiali, in qua decocta sit scabiosa, lapatium, iridis radix, & hordeum. Proponuntur multæ inunctiones à Paullo, & alijs, sed ex omnibus magis laudo eas, quæ fiunt cum lythargirio, quod dicit Gal. 4. de simpl. medic. valere ad intertrigines, vt Rec. medullæ ceruinæ drach. 3. cerussæ lotæ drach. 2. s. butyri recentis, aqua rosacea abluti drach. 2. lythargirii abluti drach. 4. myrrhæ drach. 1 cum modico therebintinæ lotæ fiat linimentum.

Item Rec. unguenti de lythargirio vnc. 1. olei rosati omphacini drach. 1. misce, fiat linimentum. Est etiam puluis, qui ad intertriginem maximè valet, & fit ex rosis, myrrha, malicorio, cypero, scabiosa, & lupini farina. Gal. 8. simpl. laudat etiam piceæ corticis puluerem: & 2. simpl. scribit coriorum vetustorum cineres excellenter intertrigines sanare.

De

De Pernione. Cap. XIII.

HIS similem, & alium pueri' pati solent affectum, non modò circa pedes, sed etiam circa manus. Qui circa pedes oriuntur affectus, Gal. lib. de facilè parabilibus appellat intertrigines pedum, Barbari medici uocant bugantias, Latini perniones, maior pars Græcorum, ut etiam Arist. appellat maligna chymetla; quamquam si vsum huius vocis apud Græcos spectemus, videatur his tantum accommodata, quæ fiunt à frigore externo; quæ etiam Celsus lib. 1. cap. 28. appellat vlcera à frigore; Latini proprio nomine vocant ambusta, quod frigus instar ignis adurat. Est verò hic affectus ulcus siccum in pedibus, & manibus puerorum potissimùm nascens. Appello ulcus siccum, quia tametsi præcedere soleat quidam tumor, cum tamen materia, à qua fit malum, sit sicca, acris, & mordax, rodit, aperit, & ulcus facit, quod plerumq; nulla humiditate solet manare: quamquam etiam Celsus dicat interdum exire materiam, quæ videtur aut pus, aut saniem referre. Dixi potissimum in pueris, hi enim cum lęsionem frigoris externi minimè sentiant, fit vt has partes nullo modo defendant; iccirco passim, & frequentissimè aere frigido externo læduntur. Est hic morbu solutio continui, & intemperies frigida, & sicca, quæ coniuncta est cum materia frigida; & sicca, aut saltem sicca; nam etsi tumor quam sæpissimè huic malo iungatur, est tamen is symptoma potius quàm morbus; quia à tumore, ut tumor est, uix læditur ulla actio in hoc morbo. Læditur autem facultas naturalis ab intemperie, quia & alteratrix, & attractrix læsæ sunt. impeditur uerò facultas animalis; & cum ambulatio læsa sit, & sensus tactus, propter dolorem, & pruritum, quem inducit hic morbns. intemperies uerò hæc, & etiam solutiuo continui fit potissimùm à frigore aeris externi, propter quod populi omnes Septentrionales magnoperè solent huius generis affectu infestari. Sed cupiet quis intelligere qui fieri possit, vt potius manus, & pedes hoc genere mali infestentur, & non aliæ partes? Dico complures huius rei esse caussas. In primis est, quoniam huiusmodi partes longinquæ sunt à caloris fonte, quamquā caput etiam recedat à simili fonte: illud tamen hoc habet, quòd cùm positum sit in parte superiori, calor suæ naturæ impetu facilè in caput attollitur, quod non contingit neq; manibus, neq; pedibus. præterea manus & pedes sunt excarnes, propterea nullo munimine defenduntur ab externis iniurijs; adhæc multis neruis, & ossibus scatent, ob quod non modò, vt dicit Hipp. lib. de affectibus podagricis. dolor maximus euenit uerumetiam sua natura redduntur torpidi, & frigidi; propter quam etiam rationem Arist. 6. problem. 6. dicit nos maximè torpere secundum manus, & pedes, propterea quod hæ partes ex carnes sunt, ossibus, & neruis multis prędite. Neque uero solum magis torpemus secundum pedes, quàm secundum alias partes, sed etiam sepè fit ut pedes à frigore prorsus corrumpantur, & putrefiant, quemadmodum refert Xenophon 4. lib.

expedi-

expeditionis Cyri euenisse militibus ambulantibus per niuem: quare potissima caussa huius mali est frigus externum aeris. Sed præter hanc caussam sunt etiam calceamenta, quando vel adstrictiora, vel asperiora sunt, quàm conueniat. Sed oritur dubitatio hoc loco, quomodo dictum sit à me oriri huiusmodi morbum ab intemperie sicca; nam omnino dubium est, quomodo dixerit Arist. pri. problem. 55. & 56. quærens cur perniones æquè curentur à frigida, vt à calida aqua, & cur æquè sanentur, & fiant à frigido. Respondeo ex eo esse, quia hoc malum oritur ex immodica humiditate, quæ & à frigore exprimitur, & à calore dissipatur. Si ergo Arist. scribit fieri à nimia humiditate; quomodo uerum est, oriri à sicca intemperie, & sicco humore? Dicendum est humorem uel concretum esse posse, vel fusum; perniones autem non fiunt ab humore fuso, sed concreto. quem intelligens Arist. dixit fieri à nimia humiditate, nec inconuenit huiusmodi humorem concretum appellare siccum, quia re ipsa patet hiberno tempore terram grauidam humore ita à frigore cogi, & concrescere, vt siccissima appareat; cùm tamen sit plena humiditate; & non modò appareat siccissima, sed etiam findatur, & quodammodo exulceretur; ut hac ratione etiam contingat partibus his externis, quibus humores à summo frigore concreto ad similitudinem terræ siccitatem faciunt, & vlcera sicca. Cæterum non difficulter hoc malum cognoscitur, quia, vt dicit Celsus, rubor adest cum inflammatione modò mediocri, modò paullò maiore, interdum pustulæ oriuntur, deinde exulceratio, modicus est dolor, sed pruritus multò maior; exit ichor, vel tabus quidam, qui vel saniem, vel pus referre videtur. Malum hoc minimè periculosum est, nisi penitus negligatur; quia si negligatur, aut fortè ob necessitatem curari nequeat, potest & mortificationem pedum in summo frigore, & mortem inducere. Curatio non admodum diuersa ab ea est, quam proposui in intertrigine, id solùm videtur habere quasi peculiare, vt maiore præseruatione opus habeat, quàm intertrigo; quia sunt aliqui & pueri, & adulti, qui vsque adeo sunt obnoxij huic malo, ut nisi magna diligentia sese tueantur, singulis annis tententur. Quamobrem, quemadmodum dixi cum potissima caussa sit mali aeris externi frigus, aut calceamentorum asperitas; vel structura, ante cætera curandum est, vt quibus malis facilè tentantur, latioribus calceamentis semper vtantur, &, quantum potest fieri, sese ab externo aere defendant. Laudat Aetius pro præseruatione ab hoc malo salem cum melle mistum, & affricatum pedibus, quod etiam vtile est in principio, ubi tumor tantum apparet. quem maximè quoque iuuat abluere aqua vel marina, uel salsa; uel decocto radicis betæ, uel cyclaminis. Laudat Dioscorides ad hunc usum decoctum serpentariæ. Celsus inter alia remedia, quæ proponit pro hoc malo uincendo, illud etiam habet, vt æs quàm calidissimum sustineri potest, ipsi parti affectæ apponatur. quod consilium puto captum esse ab Hipp. lib. 5. & 7. epid. ubi consulit vt perniones magna calefactione, & igne tractentur, & iuuentur. cuius rei rationem adferens Arist. problem. citato, & etiam problem. 50. scribit à calore summo curari perniones, quia humor concretus dissoluitur, & dissolutus dissipatur, & eua-

& euacuatur. In qua re maximè videtur discrepare ab Hipp. & medicis, quia scribit etiam curari perniones à frigore, quod vt fieri possit, neque rationem, neque experientiam adhuc vidi. Sicuti puto etiam erralle Petrum Aponensem, qui ea loca exponens, pro pernionibus intellexit tumores quosdam valdè ab his diuersos, vt morbillos, ignem persicum, & alios affectus. Decoctum raparum etiam maximè valet ad perniones, nec non rapæ coctæ, & in emplastri formam applicatæ. Aetius lib. 14. laudat oleum rosatum in rapa magna excauata positum, & ad feruentem cinerem adhibitum. Sic furfur in uino decoctum maximè valet. Inuenio Gal. 3. de facilè parabilibus laudare salem, cyminum; & oleum; quod remedium potius vbi tumor adest, valet. item rubrica synapis, terra cymolia, succus caprifici confert. iuuat etiam abluere pedes decocto ex althea, chamomelo, fœnu græco; ita tamen, ut postquam exsiccati sunt pedes, inungantur, vel oleo amygdalarum dulcium, vel oleo vitelli oui; & deinde optimè tecti pannis, aut lana sordida teneantur. hoc etiam vnguentum optimum est ad præseruandum. Rec. ammoniaci drach 1. resinæ drach. 1. dissoluantur ad ignem, adde olei communis drach. 6. ceræ communis drach. s. cera dissoluta fiat colatura, deinde adde farinæ fenu græci, thuris, masticis an. drach. 2. misce. & hæc videtur esse præseruatio, & curatio tumoris. Vbi factum est vlcus perpendendum est an id sit sordidum, vel purum. Si sit valde sordidum, omnino est emundandum, ad quod maximè valet vnguentum apostolorum; vbi mundatum est, ita vt in ipso nulla sordities relinquatur, studendum est ad cicatricem perducere. Celsus laudat alumen æqua portione cum thure, vino adiecto. laudat etiam vinum, in quo malicorium sit decoctum; hæc enim exsiccant, & adstringunt, ita vt cicatricem inducere queant. Est apud Gal. 3. per genera. 4. medicamentum illud præstantissimum, quod dicitur diacaltheos; hoc quoq;, vbi cætera non prosunt, poterit quis feliciter vti. puluis etiam hic maximè valet, ubi mundatum sit vlcus. Rec. myrrhæ, masticis, thuris an. drach. 4. misce, omnia trita inspergantur vlceri, & deinde superponatur stuppa in vino adstringente macerati. Cancri fluuiatiles in cinerem redacti, & cum melle appositi valent. Refert Galenus 2. simpl. puluerem ex vnguibus asinorum maximè etiam conferre ad hæc vlcera sananda. Sed non est prætereundum illud experimentum, quod narrat Clarus Olaus in secundo libro rerum Septentrionalium, vbi scribit populos eos, qui frequentissimè ob frigus aeris hoc malum experiuntur, sese non alio remedio sanare, quam puluere pellis leporinæ; nam & hoc experimentum rationem habet, quia vt notum est, pili leporini maximè valent ad unienda vulnera. Hic est finis morborum puerilium externorum.

HIERONYMI MERCVRIALIS
DE INTERNIS PVERORVM MORBIS.
LIBER SECVNDVS.

De febre Puerorum in genere. *Cap. I.*

VENIO ad internos Puerorum morbos, sed quia hi multi, atque multorum generum sunt, vt possim præclarissimum hunc tractatum perficere, deliberaui insigniores, & frequentiores edocere; & erit hæc tractatio vtilissima, si quæ vmquam fuit, quoniam difficilior est internorum, quàm externorum cognitio. Sunt autem morbi puerorum interni, alij vniuersales, alij verò particulares; particularium rursus, alii pertinent ad superiorem ventrem, alii ad medium, alii verò ad inferiorē; sic.n. veteres medicos partes nostras distinxisse clarum esse pōt. Vniuersalis morbus internus, q̄m vnicus est primo loco à me tractabitur, atq; hic est febris ipsa; quæ, quia in pueris accidēs solēt esse dentitionis, vt habetur apud Hip. 3. aphor. 25. alia uerò est febris nō accidens; de febre accidentali non est, vt hoc tp̄e loquar, quia cū sequatur dentitionem, tunc loqui poterimus, q̄n copiosè de hoc affectu verba faciemus. Loquamur itaq; de ea, febre, q̄ sponte in pueris oritur. Solet aūt febris puerorum esse oīum generum, & quartana, & tertiana, & quotidiana, sed quæ maximè ꝓpria huic ætati videtur, est febris synochos, siue sit cum putredine, siue sine putredine. Sed illud memoria reuocandum, cum de pueris loquor, me loqui de ea ætate, quæ vsque ad decimumquartum annum pertingit. Ratio, propter quam pueri hoc genere febris tentantur, ea est, quia eiusmodi febris fit potissimum in corporibus calidis, humidis, & sanguineis. Iam uero nemo est inter Medicos, & Philosophos, qui nesciat, pueros maximè calidos, & humidos esse, vnde Galen. 3. prognost. 30. dicebat eorum temperamentum esse uerè, & ex natura sanguineum; & possu-

mus etiam huic rationi aliam adijcere, scilicet puerorum corpora admodum densa esse; quo fit, ut præ densitate cum non possit calor liberè expirare, cohibitus augeatur, & febrem inducat. Esse uerò illa huiusmodi, testimonium est Arist. 10. sect. problematum, problem. 4. ubi scribit pueros vitiligini minimè subiici, propterea quòd præ densitate carnium uapores ad cutem penetrare non possint. Sed uideo dubitari posse, quomodo dictum sit à me, omnibus febribus hanc ætatem esse obnoxiam; quandoquidem si quartanæ generationem, & mores spectemus, ab ea omnino uidetur aliena; nam fit ut notum est ab humore melancholico, quem in temperamento sanguineo, vel corporibus humidis, & calidis reperiri admodum difficile est. Accedit Hippo. in fine libri de natura humana dixisse, quartanam fieri ab ætate viginti quinque annorum, vsque ad quadraginta quinque; ut his rationibus comprobatum esse videatur pueros à quartana febre non debere tentari. Respondeo, quantum est ex temperamento ipsorum proculdubio hanc ætatem immunem esse ab hoc genere mali; sed si res externas, atque etiam internas consideremus, potest fieri, quemadmodum experientia docet, vt etiam quartana tententur. Primum enim pueri materno sanguine creantur, & aluntur, qui cum possit esse melancholicus, rationi consentaneum est in eorum corporibus hunc humorem ità posse congregari, vt quartanæ occasio præbeatur. His accedunt externæ caussæ, importuni motus, usus ciborum crassorum, & melancholichorum; ex quibus omnibus cùm in pueris colligatur copia insignis crudorum humorum, consequenter etiam fiunt humores melancholici, dum scilicet humores crudi in iecinore non conficiuntur, sed ex ipsis fex copiosissima resultat. Illud tamen verissimum est, quod scribit Hippo. in loco citato, scilicet febres quartanas illis ætatibus extra vigesimum quintum, & quadragesimum quintum annum admodum breues esse, nisi errorum copia, & frequentia diuturnæ reddantur. quamobrem clarissimum est pueros omnes febres experiri, quarum caussæ aliæ sunt internæ, aliæ externæ. Internæ ipsissimi humores sunt, & pituita, & bilis, & sanguis, & melancholia: Externæ uerò complures sunt, inter quas primum locum habet aer; de quo loquens Hippo. in lib. de aere, locis, & aquis, dicebat. Si hiemis borealis, & sicca fuerit, ver autem austrinum & humidum, pueris in æstate fieri febres: cuius sententiæ reddens caussam Arist. 1. problematum sect. 19. dicebat, iccirco pueris fieri febres sub his constitutionibus, quoniam humor collectus in corporibus eorum calidis, cum æstate refrigerari non possit, flagrat, incenditur, & consequenter febres inducit; cui etiam adijcitur aeris æstus, qui tamquam ignis igni additus, ut dicebat 4. sect. probl. 29. efficit, ut in æstate corpora puerorum semper gracilia, & tenuia reddantur. Præter aerem, caussa febrium puerorum est importuna, & immodica corporis exercitatio; pueri enim omni tempore, & saturi, & ieiuni exercentur, vt non sit mirum humores ipsorum incendi posse, & febrem induci. Sed præ cæteris in ipsis faciunt febrem cibi, & immodici, & praui sumpti, ex quibus non solum crudi humores colliguntur, uerum ij collecti obstructiones, & putredines insignes producunt. Ceterum sunt penè omnes febres

bres

bres in pueris salutares,& iure;quia cum febris,vt dictum est, maximè frangat, & lædat actiones naturales, in pueris huiusmodi facultas vsque adeo vegeta, & robusta est, vt maximè omnium resistere possit caussis lædentibus, & febriculosis. Id vnum ex febribus solet periculum impendere pueris,ne magnitudine earum, neve difficultate eos gubernandi conuertantur febres in hecticas; vt propter hoc potissimum, & propter alia debeat à medico cura haberi febrium ipsorum puerorum; qui quo tempore lacte nutriuntur, duo curationum genera requirunt; alterum in ipsis nutricibus, alterum in ipsismet pueris; Nutrices enim quo tempore pueri febricitant, maxima diligentia custodiendæ & curandæ; & quo ad diligentiam spectat, pro ratione febrium, in victu tractandæ sunt; vt si infans laboret quotidiana, victus nutricis sit quotidianæ accommodatus; pari pacto si biliosa, aut alio genere. In omnibus autem semper debent nutrices à vino abstinere, quia pueris lactentibus nihil est, quod magis obesse possit ipso vino. quod Gal. 8. & 9. Methodi dicebat febres in quibusuis augere. Sed ne tempus inutiliter conteram, debebunt curari nutrices, & alterantibus, & purgantibus medicamentis, prout febris puerorum requirere videbitur. Cæterum de pueris ipsis lactentibus dubium esse potest,vtrum,cum febricitant,aliqua ratione sanguis mitti possit. Rases in lib.de peste cap. 4. post quintum ætatis mensem posse pueris cucurbitulas apponi, & sanguinem extrahi manifestè testatus est. Ex aduerso Auicennas 4. 1. doctr. 5. cap. 21. cauet ne pueris ante annum cucurbitulæ apponantur. Verùm in virorum horum dissensione tutior pars mihi esse videtur, vt consilium Auicennæ sequamur, scilicet ne cucurbitulæ apponantur pueris, priusquam annum sint transgressi, eo quia hæc ætas maxime vinci solet à doloribus,& molestiis; vt iure dixerit Diuus Plato, duos esse maximos Tyrannos, quibus trahuntur pueri, voluptate, & dolore; Iam manifestissimum est cucurbitulas insignes dolores etiam grandioribus inducere, vt propter hoc maximè abstinendum sit ab hoc remedio. Post annum me vsum fuisse fateor, & feliciter, modò obseruentur duæ,vel tres conditiones. Vna, vt iis potissimum pueris adhibeantur, qui maximè sanguinei, & robusti videntur. Altera, vt non partibus superioribus, sed dumtaxat cruribus applicentur; ratio est, quia ab ea parte sanguis missus non ita viribus incommodat, neque ita spiritus exhaurit, quemadmodum in partibus superioribus. Tertia est, vt numquam vncia, vel altera transeatur. Præter hoc genus remedii sunt quædam alia, quæ huic ætati à Medicis proponuntur, quæ & intus, & extra administrari possunt. Intus pro febricitantibus ab Auicen.laudatur succus granatorum cum oxymelle,succus citrinorum; poterit autem hoc pacto fieri. Rec. succi granatorum vnc. 1. oxymellis simplicis vnc.s.misce, cum cochleari indatur in os pueri vna, vel altera drachma, vsque ad vnc.s. & aduertendum me minorem præscripsisse oxymellis dosim, quia hæc ætas omne genus neruorum maxime infirmum habet;acetum autem,& proinde oxymel neruis obesse vtique & Hippocr. & Galen. docuit. Sin autem pueri aluum adstrictam habeant, quid agendum? medicamentis purgantibus vti valde periculosum est, quia cum sint suapte

natura calida corpora,& à febre magis calefacta, addere etiam calorem medicamentorum periculosum est; quare multò satius est vti vel clysteribus, vel glandibus. Clyster pro puero febriente hic erit. Rec. seri qualiscunque lib.s. mellis vnc.1. salis drac.s. misce. Glandes autem multæ sunt, quæ pueris accommodantur, præsertim verò ex sapone, ex carne, & lardo porcino, glans etiam, quæ communis vocatur; nam aliis grauioribus vti in febre puerorum inutile est. Extrinsecus autem alia sunt, quæ conueniunt, vt sudorem prouocent; alia verò vt incendium remittant. Prouocare sudorem in pueris laudarunt Auicen. & Aetius, & iurè; quia corpora hæc, cum, vt dixi, satis densa, & adstricta sint, si per sudorem aperiri possint, non est dubitandum facilè præberi aditum, & egressum ipsis vaporibus, & putridis exhalationibus. Ad prouocandum sudorem laudatur succus radicum arundinum plantis pedum, & vertici inspersus; nam vehementioribus vti valdè inutile est. Ad attemperandum autem feruorem cõuenit applicare pectori subtilissimos pannos lineos madefactos vel aqua endiuiæ, vel rosarum, vel citrulli; quæ propter hoc ab Auic. iurè commendantur. Renibus vero & dorso vtile est aliqua applicare, quæ possint eius partis incendium remittere, vt esset istud. Rec. olei rosati vnc.s. succi endiuiæ drach.3. aquæ rosarum drac.2. aceti modicum, & ceræ. fiat linimentum. Præ cæteris verò in febrientibus pueris maxima cura habenda est, vt ventriculus, & iecur possint sua munera obire, hoc est vt possint concoquere. Quod enim Gal.11. Methodi 15. dicebat, scilicet perspiciendum esse in omni febre, vt ventriculus, & iecur concoquat, eo magis studendum est in febrientibus pueris, quo hæc corpora, quæ continuo augentur, & calida snnt, alimentum commodum, & sufficiens habeant, quo nutriri possint, ea propter cum corroborantia iecur, & ventriculum adstrictionem habere debeant, iurè merito Galenus in his casibus vtendum esse adstringentibus docuit; vt malè videantur agere illi, qui in febribus extrinseca remedia adstringentia pro ventriculo, & iocinore abhorrent. Itaque hoc vsurpari poterit. Rec. olei masticini vnc.s. pulueris corallorum rubeorum, sandalorum, rubi ana scrup.s. ceræ parum, misce fiat linimentum.

Si puer, qui febre laborat, ætatis fuerit inter septimum, & decimumquartum annum, alia ratione tractandus erit, quàm de qua sum ante loquutus; & quia omni febrium genere tentari potest, ne nostra vagetur oratio, proponam exemplum alicuius febris, vt in ea exercitati posint deinceps eadem methodo cęteras curare.

De fe-

De febre Synocho. *Cap. II.*

SI itaque puer in hac ætate constitutus laboret febre synocho cum putredine: (huiusmodi enim febre sæpè pueros laborare certum est.) Cum ortum ducat ex obstructionibus factis à crassis humoribus, atquè in corporibus calidis, & humidis, & sanguineis, sitq; putredo vel in vasis omnibus, vel in maioribus, videtur rationi consentaneum fieri: propterea quòd tota sanguinis massa putrescat saltem secundum ichores. Ratio itaque curationis posita in eo est, vt totum studium conuertamus ad tollendas obstructiones, & simul ad tollendum feruorem febrilem; quamobrem inuenienda sunt remedia particularia. & vt primum à viuendi ratione incipiamus, erit puer detinendus in aere frigido, omnes motus animi, & corporis vitandi; Si aluus non fluat, excitanda clystere, vel glande. Potus sit aqua simplex, & aqua hordei. Victu in simili febre Gal. 9. Methodi cap. 4. satis tenui vtebatur; nam præter mulsam, & cremorem ptissanæ nihil ferè dabat vsque ad perfectam morbi inclinationem. Similiter ergo etiam vbi dabitur hæc febris, prouidebitur sustinere ægrum ptissana facta saltem in brodio pulli; & quia durum est temporibus nostris apud populum sustinere ægros hoc solo victu, poterunt indulgeri & alia, vt panis cum brodio, interdum vitellum oui, modo hoc obseruetur, ne nimium nutriatur; quia vt dicebat Hippocr. & Gal. sæpè simul nutriuntur & vires, & morbus. Hora cibandi erit, quæ est consueta tempore sanitatis ipsi ægro. Instituto victu, inter remedia videnda sunt primum chirurgica, numquid conueniant, & de sanguinis missione habetur à Gal. lib. de curatione per sanguinis missionem cap. 13. & 10. Methodi cap. 14. vbi scribit in pueris ante decimumquartum annum numquam esse secandam venam, eo quòd, id quod deberet facere sanguinis missio, sponte natura ipsa facit, quæ scilicet quotidie multam puerilium corporum substantiam consumit; quare periculosum illud est consilium, quod videtur reliquisse Auenzoar, qui vt dicit Auer. 7. collect. 3. scripsit se filiolo suo trium annorum venam incidisse; loco autem sectionis venæ, quia in his febribus præstantissimum remedium est sanguinis euacuatio licebit vel cucurbitulis, vel hirudinibus vti; nam hirudines cum osculo subtilissimo venam rumpant, non ita caussam præbent, vt spiritus vitales exhalent; potest autem hirudo applicari cruribus, & melius erit & tutius; vel etiam ipsis brachiis. Sunt præter hirudines cucurbitulæ, quibus in hac ætate in febre numquam erit utendum in partibus superioribus, sed in inferioribus, quia possent attrahere materiam à toto corpore & ad cor, & ad locos, vbi est posita putredo; quare multò satius erit & lumbis, & natibus, aut etiam ipsis cruribus eas applicare: atque si Galenus post decimum quartum annum non concedit, vt sanguinis plusquam libra extrahatur, multo minus semper extrahendum erit infra decimumquartum annum, vt numquam plus extrahatur, vel semilibra, vel vnc. iiij. aut v. Vnum memoria dignum adnotari debet, quod scriptum est & ab Hipp. in lib. de Medicina,

cina, & ab Oribaſio, ſcilicet cucurbitularum formam debere eſſe oblongam, nec admodum ventricoſam, atque poſſe habere vel os ſtrictũ, vel amplum. Cucurbitulæ, quæ habent os ſtrictum, vt ego obſeruaui apud Erronem in lib. de ſpiritalibus, vocabantur apud Medicos oua medica, eò quia referebant veluti ouorum formam; atque his monet Hippoc. vtendum eſſe quotieſcunque medicus optat attrahere à partibus profundis. Quæ verò habent os latius, vſurpandæ ſunt, vt monet ipſe, quotieſcunque attrahendum à partibus vicinis, atque remotis, ſecundum latitudinem; & hoc poſſit eſſe documentum, vt quotieſcunque applicantur cucurbitulæ cruribus, debeant habere os latum, & amplum, vt poſſint à remotioribus attrahere; quemadmodum vbi applicantur & lumbis, & natibus debent eſſe ore ſtrictiore. Vbi itaque conſtitutum erit vel cucurbitulas, vel hirudines applicandas eſſe, primo videndum eſt an aluus ſit adſtricta, an verò ſoluta. Si ſoluta ſit, ſtatim deueniendum ad ſanguinis euacuationem. Si autem ſit adſtricta, lib. 1. tract. 8. cap. 18. Auenzoar iubet prius ſoluendam eam eſſe, hoc eſt fœces ab inteſtinis eſſe ducendas. Miſſo ſanguine deinceps incumbendum eſt deobſtructioni, quæ fit medicamentis & internis, & externis, incidentibus, & detergentibus, citra tamen inſignem caliditatem. Intus poterunt humores attenuari, & incidi hoc pacto. Rec. hordei p. s. foliorum hyſſopi m. s. fiat decoctio ſecundum artem, deinde Recipe decoctionis vnc. ij. s. oxymellis ſimplicis drach. v. miſce, & fiat potus. Vbi erunt præparati humores, expurgabuntur; & cauendum eſt in ea ætate à vehementibus medicamentis omnibus; ea propter non erit pertranſeundum hoc. Rec. ſebeſten num. x. paſſularum drac. ij. foliorum hyſſopi, florum boraginis ana. p. j. fiat decoctio ſecundum artem, deinde Rec. dictæ decoctionis vnc. iij. mannæ electæ, mellis roſati ſolutiui ana vnc. i. s. miſce. Poterunt vero augeri, vel minui medicamenta lenientia, prout corpus ægri perſuadebit. Extrinſecus autem conueniunt, quæ poſſunt deobſtruere, ſed mitia, vt eſt farina hordei affricata cuti, atque mulſa tepida; Pectori autem applicari ea poterunt, quæ poſſunt humectare, & refrigerare, vt aqua hordei, cui miſtum ſit modicum olei amygdalarum dulcium; nam huiuſmodi oleum & aqua ſimul miſta prouident ne partes pectoris alioquin excalefactæ accendantur magis. Poterimus etiam, vbi malum inclinare videtur, vti balneo aquarum dulcium; quia ſi quod eſt corpus, cui balnea huiuſmodi conueniant, planè eſt corpus pueri; atque modus hic, quem demonſtraui, poterit etiam obſeruari habita ratione humoris peccantis, & in febre tertiana, & quartana.

De

De Epilepsia. Cap. III.

SVPEREST, vt dimisso uniuersali interno puerorum morbo aggrediamur particulares, qui scilicet & contemplatione, & ipsa magnopere praxi iuuabunt. & quia dixi morbos internos particulares vel pertinere ad superiorem ventrem, vel medium, vel infimum, ordo postulat ut ordiamur à morbis ventris superioris; sed quoniam versamur circa actiones capitis, cuius actiones vel sunt animales, uel naturales; primum de morbis animalium loquar, cuius tria sunt genera; aliæ enim actiones sunt sensuum, aliæ motricis facultatis, aliæ rationatricis. Vitia facultatis rationatricis in pueris, & præcipuè antè 7. ætatis annum, neque medici tractarunt, neque forsan nouerunt; nam neq; de insania puerorum, neq; de phrenitide, & præsertim de lactentibus quidquam tractarunt. Ratio clarissima est, quoniam, vt dicebat Arist. 8. de historia animal. cap. 1. anima pueri nihil differt ab anima belluæ; dum enim infantes sumus, brutalem vitam omnes degimus; propterea quod ratio ueluti obruta, & ebria multo humore non potest operari. Quare nulla quoque fiunt circa ipsam uitia; fiunt autem quo tempore facultas ratiocinatrix emergens ex humore incipit operari. Itaque dimissis his vitijs tractabo illa, quæ pertinent ad motricem facultatem; quæ trium generum sunt, prout tribus modis hæc actio uitiatur; nam uel motus ex toto deperditus est, ut in apoplexia; uel deprauatus, vt in epilepsia, & in spasmo; uel diminutus, ut in corpore, in balbutie quemadmodum sigillatim docebo. Incipiamus à motu deprauato, qui in pueris frequentissimè contingit, atque appellatur & conuulsio, & epilepsia. Epilepsia in pueris multa nomina apud medicos habet; uocata est enim primò morbus puerilis: Arist. 30. sect. problematum problem. 1. appellat ecstasim puerilem. Magnus Hippocra. 6. epid. commen. primo. tex. 5. videtur appellasse fulgorem. Arabes medici non solùm appellarunt morbum puerilem, verum etiam barbaro nomine nuncuparunt matrem puerorum. Ratio propter quam uocatur morbus puerilis, nulla alia est, quam ea, quam proposuit Hipp. lib. de sacro morbo, & multi alij, scilicet, quia pueri frequentissimè hoc morbo capiuntur, & interimuntur. Sed quæ est ratio, propter quam hæc ætas hoc morbo corripitur? Gal. 6. epid. com. 1. tex. 5. & Auic. lib. 3. capite de epilepsia, scribunt pueros maximè tentari hæc ægritudine tum propter frigidam intemperiem cerebri, tum potissimum propter largam humiditatem. Vocatus est hic morbus etiam in pueris à nonnullis morbus sacer, quemadmodum Hipp. testatur libro de aere, aquis, & locis cap. 2. Inuenio etiam uocatum esse lunaticum; nam, si licet sacra prophanis miscere, habetur apud Matthæum Euangelistam cap. 26. parentem quendam præsentasse Christo puerum lunaticum, qui ut suo loco demonstrabo suis signis, erat epilepticus. Cur autem epileptici uocati sint lunatici, ratio habetur apud Serenum medicum in lib. de Medicina; ubi scribit, quòd qui oriuntur, seu concipiuntur in interlunijs, quando luna in

coitu

coitu est cum Sole sine lumine, fiunt epileptici. Est verò hic morbus nihil aliud, quàm contractio, & retractio omnium musculorum, & neruorum interpolata præter naturam, & præter uoluntatem. Dico contractionem, & retractionem, quoniam, ut scriptum est à Galen. 3. de locis affectis cap. 6. quemadmodum in motu voluntario musculi contrahuntur, & retrahuntur versus propriam originem; ita quoque in conuulsionibus ipsis accidit. Dixi musculorum, quandoquidem si rem ipsam omni auctoritate postposita expendamus, nerui non mouent partes, sed sunt musculi; nerui autem sunt ueluti canales, per quos facultas mouet ipsos musculos, siue enim per spiritus, siue instar luminis hoc fiat, non est locus disputandi. Non esse autem neruos, qui moueant, hac una demonstratione conuinci potest, quòd si capiantur nerui statim atque mortua sunt animalia, nerui inquam musculis implantati, facillimè discinduntur, ut non sit rationi consentaneum in motibus vehementibus animalium posse eos tanta ui conuelli, & commoueri. Sunt itaque musculi, qui uerè contrahuntur, & retrahuntur. Dixi omnium, propterea quòd in hoc morbo omnes musculi mouentur, & conuelluntur, eo quia, ut dicit Gal. 5. de locis affectis cap. 7. principium neruorum totum se ipsum quatit, ut sit necessarium se se quatiente cerebro, hoc est principio neruorum, omnes musculos moueri, & conuelli. Dixi præter naturam, & uoluntatem, qui à natura comparatum est, ut musculi obediant uoluntati; qui ubi præter uoluntatis imperium mouentur, non solum hoc fit præter voluntatem, sed etiam contra naturam. Addidi interpolata, quemadmodum addit Galenus, & Auicennas, quandoquidem hoc conuulsionis genus interpolatum est; cæteræ conuulsiones continuæ sunt, & magis permanent. Patet igitur morbum hunc puerilem pueri esse symptoma in genere motus deprauati, & quia actio deprauata animalis est iuxta regulam Gal. 1. de locis affectis in fine, læditur huiusmodi actio, vel læsa parte, uel læso principio; cum autem actiones naturales semper lædantur, læsa prius parte, in hoc morbo non læduntur partes motæ; Itaq; læditur principium. est autem illud ipsum cerebrum, quod cum lædatur, lædi potest uel per essentiam, uel per consensum; utro modo lædatur, læditur à morbo instrumentali, hoc est ab obstructione, ut dicunt omnes; addo ego, & à solutione continui, quia molestia illa quæ impedit facultatem ad motum, nihil aliud est, nisi vel morsus quidam, vel diuulsio partis; quemadmodum etiam est in singultu, cui comparat epilepsiam Galenus. Sed cum constet apud omnes ad hunc motum efficiendum concurrere facultatem expultricem, quæ irritata à morbo noxã depellere quærit, hoc tamen incertum est inter ueteres, numquid etiam præter expulsiuam ad hunc motum edendum concurrat facultas motrix. Ex una parte sunt Galeni auctoritates, in quibus uidetur demonstrare ad hunc motum edendem nihil conferre motricem. Primum enim Gal. 3. aphor. 39. demonstrans differentiam inter apoplexiam, & epilepsiam; inquit in apoplexia penitus desinere motum ipsum, in epilepsia motum esse, sed præter uolũtatem. Immò uerò ponens differentiã inter motũ uoluntarium, & cõuulsionem, inquit motum uoluntarium fieri quidem eo pacto, quo fit motus

con-

conuulsionis, sed uoluntarium fieri à facultate ciente: conuulsionem autem fieri sine facultate ciente. Hanc eandem sententiam uidetur habere 3.de locis affectus cap. 6.sed clarius 2.de symptomatum caussis cap. 1.dum scribit conuulsionem esse solius morbi opus; quam eandem sententiam uidetur sequutus Auic. in capite de epilepsia, & Auer. 3. collectaneorum cap. 41.quasi uelint omnes hi, huiusmodi motus conuulsionis à nulla alia vi effici, præter quàm ab expultrice naturali. Ex altera parte sunt testimonia, & rationes; ea in primus ratio est, quòd vt præclarissimè docuit Galenus in lib.de motu musculorum, musculi non mouentur nisi à facultate uoluntaria; hæc enim instrumenta, vt fuse docet ipse,ad id sunt à natura parata, vt secundum voluntatis imperium corpora nostra moueant. Iam verò in epilepsia mouentur musculi omnes,& eo pacto, ut dixi, quo mouentur à uoluntate. igitur si mouentur eo pacto, quo scilicet naturaliter corpora mouentur, rationi consentaneum videtur à nulla alia facultate fieri, quàm à motrice. Præter hanc est Galeni auctoritas,qui 2. aphor. 45. ponens differentiam inter apoplexiam,& epilepsiam, inquit, eundem locum esse affectum in vtrisque, & eandem materiam; differre autem,quoniam in apoplexia perfecta est actionum facultas deperdita; in epilepsia motus deprauatus, scilicet facultatis; id enim necessariò vult phrasis Galeni, & ita ab Interprete translatum est; quasi uelit dicere differre apoplexiam ab epilepsia,quia in hac facultas nihil operatur, in illa deprauatè, mouet. Quid igitur dicendum est? Dicam breuiter quid statuendum censeam. Duplex est conuulsio; alia cum motu euidenti & manifesto; alia sine motu manifesto. Cum motu manifesto & euidenti est epilepsia, quando scilicet principium motus est affectum; Sine motu euidenti est quando pars aliqua contrahitur insensibiliter ob tumorem aliquem, aut inflammationem in musculis obortam. Hanc postremam conuulsionem, seu contractionem fateor quidem fieri absq; vlla facultate motrice, quia cum propter partis morbum secundum latitudinem augeantur musculi, & simul nerui insensibiliter contrahuntur,quia insensibiliter diminuitur longitudo; & de hoc genere conuulsionis loquebatur Gal. 2. de symptom. caussis, cum diceret, conuulsionem esse solius morbi. Quæ verò cum motu manifesto fit, epilepsia est, in qua tria tempora consideranda sunt. Vnum quando ægri in terram cadunt; aliud,quando iam in terram prostrati huc atque illuc membra iactant, & spumam ex ore emittunt. Tertium, quando iam sedatis omnibus motibus,remanent quieti, & ueluti immoti. Primo tempore, & postremo feriatur prorsus facultas motrix; nam si operaretur in principio.in terram non caderent;quia ad hanc pertinet non modò mouere corpora,verum etiam erecta sustinere. Dum uerò membra iactantur, sum huius opinionis,omnino cum uirtute expultrice etiam operari facultatem motricem;atq; ita intelligendum esse Galenum,quando inquit, epilepsiam fieri propter deprauatum motum facultatis mouentis. Sed cum dicantur motus præter voluntatem,cur est quòd ægri non sentiunt hunc motum? Dicitur præter uoluntatem, quia licet fiat à facultate mouente voluntaria, fit ab ea coacta non naturaliter operante.do exemplum. Nonne

sæpè aliquem contingit risu detineri etiam præter uoluntatem, iste motus fit à uoluntate, sed coacta ab obiecto risibili, ut fiat præter uoluntatem. Pari pacto non est mirum huiusmodi motum non animaduerti, quia in somno pleriq; mouentur motu uoluntario sine vlla animaduersione, & sine vllo sensu. dicebat .n. Gal.lib.de motu musculorum, se interdum dormientem, & nihil animaduertentem ambulasse per duo stadia, usque quo tandem excitatus à somno seipsum animaduertisset. Quare, vt hanc rem breuiter definiam, morbus puerilis fit non solum à facultate expultrice, verum etiam à motrice; quæ irritata à re lædente, simul cum facultate expultrice mouet principium neruorum, & consequenter totum corpus. Caussa uerò huius mali alia est interna, alia externa. Inter internas, aliæ sunt mediatæ, aliæ immediatæ. De caussis mediatis constat apud omnes eam epilepsiam, quæ fit per consensum, fieri uel propter vapores à parte aliqua inferna in caput elatos; uel, vt dicebat Pelops præceptor Galeni, propter malam aliquam qualitatem ab infernis partibus vsq; ad cerebrum propagatam. Sed de caussa immediata epilepsiæ, quæ fit per essentiam in cerebro, quandam inter veteres inuenio dissensionem. Auctor .n. libri de flatibus sub nomine Hipp. eius fuit sententiæ, caussam materialem epilepsiæ esse unum flatum. Maximus etiam Arist. in lib. de somno, & uigilia hanc penè sententiam sequutus putauit eo pacto fieri epilepsiam, quo fit somnus; & sicuti fit somnus à vaporibus sursum ad caput elatis pari pacto fieri epilepsiam: propterea dicebat pueros maximè tentari hac ægritudine, quia cum habeant partes supernas respectu aliarum vastissimas, ad eas necessario natura continuò insignem copiam vaporum halibilium transmittit, vt propter hoc etiam pueri sint valdè somnolenti, & consequenter epilepsiæ obnoxij. Auer. 3. lib. collect. cap. 40. placita perceptoris sui sequutus, non contentus fuit docere fieri hunc morbum à solo flatu, sed ex proposito contra Galenum disputans, probat non posse fieri ulla alia ratione, neque ab alia caussa, nisi ab ipso vapore; hac potissimum ratione vsus, quòd cum citò fiat hic morbus, & citò soluatur, necessarium est fieri à materia, quæ citò abeat, & citò dissoluatur, & redeat, cuiusmodi est vapor; nam non posse humorem citò dissolui probat Auerroes, quia dissolutio fit per quandam coctionem: coctio autem fit tempore, non autem subitò. Galen. ex aduerso 3. de locis affectis capit. 7. & 2. aphorism. 45. & aliis in locis, quem etiam sequuti videntur ferè omnes scriptores Græci, dicit, non posse fieri epilepsiam ab vlla alia caussa, quàm ab humore frigido, & crasso; & quemadmodum Auerroes probat fieri non posse nisi à vapore, quia citò fit, & citò dissoluitur, sic ille inquit necessariò fieri ab humore frigido, & crasso, quia citò fit, & citò soluitur. Et ne videatur rationem attulisse incongruam, fundata est in hoc, quòd oriatur hic morbus ob repletionem ventriculorum cerebri; qui vt omnia loca caua citius replentur à corporibus grauibus, quàm à leuibus, eo quia sicuti humores suo pondere illico præcipitantur in loca caua, ita quoque ex locis spatiosis ab impulsore citò educuntur. Fauere videtur auctoritati Galeni in primis auctor ille de sacro morbo, qui cum scribat oues tentari hoc genere ægritudinis, ac multas perire, inquit,
ex

ex dissectione apparere ventriculos cerebri repletos muco, & pituita; vt ex hac vna demonstratione videatur necessarium fieri hunc morbum ab humore. Fauet etiam eidem Auicennas, qui in capite de epilepsia ferè eadem verba eius transferens, inquit fieri hunc morbum ab humoribus frigidis, & crassis, interdum quiescentibus, & obstruentibus, interdum verò motis. & addit non solum humores frigidos, & crassos, verum etiam & sanguinem, & bilem, & omnem humorem obstruentem facere epilepsiam. In hoc dissidio breuiter dicendum epilepsiam, quæ fit per essentiã in cerebro, fieri obstructis non integre vel aliquibus, vel omnibus cerebri ventriculis; obstrui autem hos ventriculos plerunque ab humore frigido, & crasso, cui permistus est flatus, qui & generari potest in toto cerebro, & quemadmodum dicit Auicennas, ex ebullitione, & motu humorum in ventriculis; qui flatus, & humores cùm, quemadmodum dixi, non integrè obstruantur, mouentur in spatiis illis huc, atque illuc; in quo motu cum percutiantur parietes ventriculorum, fit veluti quædam diuulsio, & quidam morsus; quos percipiens facultas expultrix, & motrix, excitantur, & excitatæ quatiunt totum cerebrum, præsertim autem principium neruorum, vnde sequitur motus. Et hoc licet temporibus posterioribus & Auicen. & alij cognouerint, cognouit tamen Diuinus Plato in Thimæo, vbi scribit pituitam albam flatu plenam, si per superficiem diffundatur, vitiliginem parere. Si humori melancholico permista ingrediatur cauernas cerebri, facere morbum sacrum, hoc est epilepsiam. Inter caussas morbi puerilis internas immediatas primum locum habet corporis puerorum habitus, de quo loquens Arist. 7. de hist. animal. 12. dicebat pueros εὐτρόφους, idest bene nutritos, & obæsos maxime conuulsionibus tentari. Secundum locum habet temperatura corporis frigida, & humida dicebat enim Gal. 6. epid. com. 1. tex. 5. intemperiem cerebri maxime omnium hunc morbum generare, & ratio est, quia ab hac pituitosus, & viscidus humor generatur, à quo fit hoc malum. Tertio loco sunt partes corporis affecti; scriptum enim est ab eodem Galen. 3. de locis affectis 3. fieri hunc morbum interdum per consensum ab aliqua parte interna affecta; Sed, vt ait ipse, huiusmodi epilepsia rarissimè fit. Quare notandum est, si vera est hæc Galeni sententia, plerumq; decipi medicos qui epilepticos ferè omnes existimant ægrotare propter alicuius partis consensum. vlt. loco est paterna, & hæreditaria dispositio; Hipp. enim 2. prorhetic. multos esse dicit morbos, qui paterna hæreditate ingenerantur, inter quos epilepsiam enumerat. Sed dicet quis, quæ est ratio, propter quam epilepsia quasi per hæreditatem acquiritur? Explicat rationem Hippo. in lib. de sacro morbo, vbi scribit Phthisicos fieri à phthisicis, spleniticos à spleniticis, epilepticos, ab epilepticis; propterea quòd semen ab vniuerso corpore secedit, sanum à partibus sanis, & morbidũ à morbidis; & in toto. Vt intelligatur, sciendum totam vim dispositionis hæreditariæ non modo in hoc positã esse, verùm etiam in eo, quòd magna pars seminis à cerebro deriuat, non solum vt dixit Hipp verùm etiam, vt apparet ipsa experientia: quia qui immodica venere vtuntur, dicebat Arist. 4. sectione problematũ, & citò caluescunt, & oculis laborant. Hoc, nisi fallor, cognouit etiam verum esse Ti-

mæus Locrenſis, qui in lib. de anima mundi ſcribit, medullam ſpinalem ſuppoſitam fuiſſe cerebro, vt per ipſam tãquam per pronum alueum deriuaret materia ſufficiens & ad ſemen, & ad generationem. quod cum ita ſit, facile eſt videre cur ij maxime capite laborent, qui à parentibus capite laborantibus oriuntur. Signa morbi puerilis alia Diagnoſtica, alia Prognoſtica ſunt. Diagnoſticorum alia demonſtrant morbum futurum, alia præſentem. Inter ea, quæ demonſtrant futuram acceſſionem, primum locum habet, ortũ eſſe à parentibus epilepticis. Notandũ verò quod ſcribit Plutarchus de ſera numinis vindicta, ſcilicet eos, qui oriuntur ex parẽtibus epilepticis, ſtatim debere curari; quaſi certum ſit indicium filios etiam futuros epilepticos; præterea in adultioribus futurę acceſſionis prȩludia ſunt dolor colli, ſpondiliũ, cordis; pauores in ſomno, motus inordinati in ſomno, exſpuitiones frequẽtes; his omnibus ſignis poteſt iurè colligi futuram eſſe acceſſionem. Signa, quæ demonſtrant præſentem paroxyſmum, illa ipſa ſunt, quæ infelix ille pater apud Matthæum c. 17. propoſuit Chriſto pro puero ſuo epileptico, neq; medici alia ſigna proponunt. Nam, inquit ille bonus pater, Filius meus ſtridet, clamat, cadit in ignem, ſpumam emittit ex ore, ſine ſenſu eſt. hæc ſunt propriiſſima ſigna huius mali, & vt obiter dicam, dubitauit ſtudioſiſſimus auditor meus hac in re, nunquid ſcilicet ille puer fuerit epilepticus, an dæmoniacus; quia habetur ipſum fuiſſe à Chriſto curatum, eiecto dæmonio. Breuiter dico, duplici modo poſſe reſponderi. primò quemadmodum reſpondet Caietanus, ſcilicet puerum illum fuiſſe epilepticum, lunaticum, atque etiam dæmoniacum; vel vt Origines, fuiſſe epilepticum, ſed morbum factum in ipſo à malo dæmonio. Ad rem redeo, vt dixi, fit ſpuma in epilepſia, quoniam, vt ſcribit Galen. 2. aphor. 43. ſpiritus, & halitus, qui eleuantur ex pulmonibus, permiſcentur ſaliuæ, & pituitæ defluenti à capite; qui halitus, & pituita ſimul permiſti, deinde motu agitati, & confracti, euadunt in ſpumam, haud aliter atque contingit aquam maris ſpumeſcere, quando à multis ventis agitata frangitur. Stridor qui fit in epilepticis, non eſt dubitandum quin ſit ſpecies quædam vocis. Vox autem à nulla alia fit facultate, quàm à motrice, & voluntaria. igitur adiiciatur hoc argumentum aliis, quod cum epileptici aliqui in ipſo paroxyſmo ſtrideant, ſignum eſſe hunc motum deprauatum fieri etiam à facultate ipſa motrice læſa. Morbus hic puerilis acutiſsimus eſt, quemadmodum ex Auicennæ ſententia docui; & cum ſit acutiſsimus, etiam exitialis eſt. Cauſſa vero propter quam hæc ægritudo in pueris exitialis eſt, explicatur ab Hippocr. lib. de ſacro morbo, vbi ſcribit, pueros facile perire propter epilepſiam, eò quia venas anguſtas, ſeu, vt dicit Auicen. ſtrictas habent; propter quam anguſtiam, cum pituita alioquin craſſa ab ipſis non recipiatur, permanens in cerebro, huic vitio originem præbet. Sed multo melior, & verior huius rei ratio eſt, quòd cum pueri valde abundent humiditate ſecundum cerebrum, ſimulq; facultatem motricem, & neruos ipſos imbecillos habeant, non poteſt humor ſemel in ventriculo motus, atque copioſius à facultate expultrice, & motrice aut diſſolui, aut longè propelli. Cæterum, dicit Hippocr. eodem in loco, eos pueros, qui ſemel ab epilepſia ſunt curati, non amplius eo morbo tentari, ſi

aliquam partem eo morbo deprauatam habeant. Cuius rei ea eſt ratio, quia vbi ab epilepſia deprauatur aliqua pars, ex eo fit, quia materia morbifica à natura,& à facultate in eam partem ſemel detruſa eſt,vbi ſemel facultas viam inuenit, qua res noxias deponat, & à ſe ſe expellat, in poſterum eandem viam ſeruat, ita vt non ſinat amplius humores offendentes vel colligi, vel collectos in cerebri ventriculos præcipitari. Occurrit hoc in loco dubitatio,à nemine etiam propoſita,quia Hipp. 2. lib. proreth. enumerans quatuor morbos, qui videntur fieri hæreditate paterna, inquit eos, ſi ſint congenei, hoc eſt ſi à principio ſint congeniti, eſſe difficiliter mobiles, & iurè; quia quæcumque fiunt cum ipſo animali, omnia ferè ſempiterna eſſe ſolent. inter hos autem morbos enumerat ipſam epilepſiam;quaſi hæc hæreditaria ſit difficilis curatù. Ex altera parte idem Hippoc. 6.epid. com. 1. tex. 5.inquit,fulgores in pueris ætatis mutatione tolli;quod oraculum cum Galen.interpretaretur,multa pulcherrima docuit,inter quæ alia illud vnum reſpondendum eſſe, epilepſiam duplicem generationem habere; alteram ab ortu; alteram verò propter vitæ errata. Eam, quæ fit propter vitæ errata, inquit, opus habere medicis auxiliis. Eam verò,quæ fit ab ortu, ſponte ætatis mutatione curari,& non faceſſere negotium medicis.Ex quibus duobus locis videtur apparens quædam contradictio, quòd in vno dicatur epilepſiam congenitam difficilem eſſe curatu; in alio vero ſponte curari, & medicis non faceſſere negotium. Cuius ſolutio poſita tota eſt in intellectu verborum Galeni,quæ male ſunt expreſſa ab Interprete, vt videre ſit quanti referat auctores noſtros legere propria lingua loquentes. hoc verum eſt, morbos omnes congenitos,ne dum epilepticos,eſſe difficiles curatu. Neq; huic ſententiæ contradicit Galenus, ſi eum rectè intelligamus; nam mens ipſius eſt,epilepſiam,quæ fit propter errores in victu, ſponte nunquam curari, ſed beneficio medicinæ, & iurè; quia ſicuti error fuit, qui fecit morbum,pariter neceſſarium eſt,vt diligentia,& ſtudiū medici curet eum. Cæterum ea,quæ fit ab ortu,inquit Galenus, etiam ſponte curatur ſine medici auxilio Ex quibus verbis non negat difficultatem curationis,ſed ſolummodo hoc aſſerit, quòd ſicuti alia opus habet medici auxilio ſemper,ita hæc curari poteſt ſine auxilio medici,ſed ſola mutatione ætatis. Verum dicet quis, quæ eſt ratio,propter quam mutatione ætatis potiſsimum curatur hic morbus: & cur poſt mutationem ætatis,ſcilicet vigeſimum quintum annū contingat,vt difficillimus,& impoſsibilis ſit curatu? Reſpondeo,curari morbū puerilem cū mutatione ætatis duplici de cauſſa.Vna eſt,quia larga illa humiditas,quæ cauſſa eſt huius morbi congeniti, ætatis mutatione mirum in modum diminuitur. Alia eſt,quia facultas motrix, & omnis facultas animalis mutatione ætatis robuſtior multò euadit, quo fit, vt diminuta materia, & creſcente robore facilè morbus ſuperetur. Ad ſecundum autem breuiter dicam, difficilem eſſe curationem, & impoſsibilem epilepſiæ poſt mutationem ætatis, propterea quòd cum eo tempore facultates animales ſint robuſtæ,cum etiam ſit diminuta humiditas congenita, ſignum eſt, ſi morbus hic ſit, fieri eum à potentiſsima cauſſa; quæ ſicut apta fuit præter naturam quodammodo morbum inducere, ita quoq; potens eſt morbum ipſum fouere,

uere,& conseruate; quòd quidem propterea est, quia humores illi, qui faciunt epilepsiam hanc, sunt melancholici, & sicci, vt non solum per se sint difficiles sublatu, sed etiam quia in dies magis,ac magis propter ipsam ætatem augentur. Cæterum pueri, qui hoc morbo exercentur, vel lactentes sunt, vel adultiores; quamobrem alia est curationis ratio, quæ debetur lactentibus; alia, quæ adultioribus. Et quia lactentes,vt aliàs dixi,gubernantur medicatione nutricum, ea propter vna propè est ratio victus in hoc morbo curando, quæ debetur & lactentibus, & adultioribus: ac posita est in moderandis, & superandis caussis externis; Inter quas primò occurrit aer,qui debet eligi, & parari calidus,atque siccus.nam Hipp. in lib.de aere, aquis, & locis cap. 2. scribit eos,qui habitant plagas frigidas, pueros habere, qui frequenter epilepsia tentantur. Somnus etiam moderandus est, quoniam si,vt scribit Arist.lib. de somno & vigilia, epilepsia est veluti quidam somnus, proculdubio vigiliæ moderatæ magnum vtilitatem præbebunt. Exercitationes quoque importunæ sunt ablegandæ,sed præcipuè timores, & periclitamenta omnia; quò fit, vt etiam hac in parte sit laudandus Plato, qui monet in 2.de Republica,ne matres figmentis, & fabellis filios terreant; & his diebus scriptum est ad me è Germania de puella quadam, quæ tantùm ex terroribus facta est epileptica. Damnat balnea in epilepticis Gal. libro de sectione venæ capit. 9. sic quoque damnanda est omnis repletio, nimia inanitio; & Galen. loco citato, inter alia, quæ consentit Erasistrato non conuenire epilepticis,est inædia,quam ait mirificè caput replere. De potu video nonnihil difficultatis, quia ex vna parte Aetius ex sententia Possidonij laudat proposuisse epilepticis potum, & cibum calidum. Inter calidos potus non est dubitandum numerari vinum, vt hac ratione videatur ex præcepto Aetij illud conuenire. Ex altera verò parte & omnes medici, & Aristot. non solum pueris, verum etiam ipsis nutricibus vinum etiam, atque etiam interdixere. Nec volo latere,quod facit ad propositùm, id, quod scribit Plutarchus in problem. Sapientes Romanos cauisse, ne in sacrificijs nutricum adhiberetur vinum, sed lac; ne scilicet ex vino ipsarum accederet pueris detrimentum. Hoc itaque statuo, pueris, & nutricibus omnino interdicendum esse vinum, & præsertim cum laborant epilepsia;quia tametsi calefacit,verumtamen habet aliud malum,quod scilicet neruos vehementer percellit: pueri verò neruos omnes valdè infirmos habent. Pro potu itaque conueniet & nutrici,& pueris mulsa,vel decoctio facta eiusmodi. Recipe aquæ communis lib. ij. foliorum bethonicæ p.s. coriandri præparati drach.ij. fiat decoctio secundum artem: deinde facta expressione adde ad idem mellis optime despumati, vel sacchari vnc. ij.s. & seruetur pro potu. Quare cum Aetius laudat potum calidum,intelligere debemus non de vino, sed de huiusmodi potu, qui vim habeat calefaciendi, nec detrimentum inferat capiti. Cibi debent esse calidi,& attenuantes;& ita hi iuuant, vt dixerit Galenus se quandoque solo attenuante victu pueros epilepticos perfectè curasse. Sylua habetur huiusmodi ciborum in consilio pro puero epileptico,modo tamen prudenter eo vtamur: dico prudenter, quia illud consilium multis,& mihi etiam fuit suspectum, & forsan

non

non fuit Galeni; quia sunt ibi multa, quæ si examinentur, non admodum conueniunt. Quare vitare debebunt epileptici, & nutrices legumina omnia, carnes animalium maiorum, & syluestrium, pisces omnes lacustres & graues, & summatim debent omnia vitari, quæ succos crassos gignunt, quæ flatuosa sunt, & caput proprietate quadam offerdunt, atq; hæc communis est uictus ratio, seu moderatio caussarum externarum. Iam verò in perficienda hac ratione illud spectandum, si puer sit lactens, utrum fiat ex consensu alicuius partis: an uerò per essentiam in capite; quia si fiat per consensum alicuius partis in lactētibus, vix fieri potest ulla alia ratione, quàm propter vētriculum. Offenditur autem is in huiusmodi ætate, vel qualitate, vel copia lactis. Si copia lactis offendatur, studendum est, ut nutrix raro mammas præbeat. Si qualitate, quia scilicet lac sit acre, totum studium connertendum ad emenndandum nutricis lac; interim tamen non negligendus vētriculus puelli, quod fieri potest aliquo cerato, uel linimento, & ceratum, quo ego soleo uti, istud est. Rec. pulueris aloes, mirrhæ ana scrup. s. pulueris masticis scrup. 1. ceræ cum modica resina, misce, fiat ceratū, & apponatur ori uentriculi. Si uerò sit per essentiam, quod frequentissimè contingit, dicit Aetius difficilem esse curatiouem; ea propter agendum est, quod potest fieri in hac ætate, & intrinsecis, & extrinsecis. Intrinsecus laudat Aetius vsū mellis soleo ego uti pulueribus, cuiusmodi est iste. Rec. seminis pæoniæ scrup. s. foliorum stęchados, betonicæ ana. p. s. ciperi scr. 1. terantur omnia subtilissimè. modus uero præbēdi medicamenta in hac ætate erit, vt accipiatur cochlear paruum, & accepto puluere immittatur in os, deinde statim porrigatur mamma; puer enim dum ea porrigitur, facilè deglutit medicamenta. Extrinsecus alia conueniunt capiti, alia toti corpori; capiti quidem puluisculi, qui supersperguntur ceruici, cuiusmodi est iste, Rec. adianti, cyperi, iridis ana drac. ij. gariophil. scrup. 1. terrantur omnia subtilissimè, & misceantur. In usu est in plerisque Italiæ regionibus pueros non solùm epilepticos, verum etiam quosuis, statim incendere, ut uocant, nam ferro ignito, aut ticione, quemadmodum sæpè feci posteriora capitis in duobus uel pluribus locis uruntur: hæc enim ustio mirificè ualet ad desiccandam puerorum humiditatem. & uolo hic aliud docere. Refert Herodotus libro 4. Lybiæ populos quosdam, consueuisse omnibus pueris quadrimis ceruicem inurere, atq; hoc remedio eos liberare ab omni morbo pituitoso. vt semper in posterum sanissimi viuant; quod si inter vrendum forte fortuna capti fuerint spasmo, vel conuulsione, dicit consueuisse eos curare aspersione vrinæ hirci. Totum corpus inungi potest vel oleo sesamino, chamomelino, uel urino. Laudatur etiam linteolum aspersum decocto ungulæ caballinæ, & visci quercini. Vel Rec. foliorum ungulæ Caballinæ m. 1. visci quercini vnc. s. fiat decoctio secundum artem, in qua madefiat linteolum, & circumponatur toti corpori loco aliorum linteolorum. laudatur pæonia appensa collo, ita vt contingat ventriculum. Albertus Magnus in libro de mineralibus laudauit smaragdum appensum. Sed si puer sit grandiusculus, atq; epilepsia fiat propter consensum ab alia parte primò expurgandum corpus prout patitur ætas, deinde parti illi, siue sit

brachium,

brachium,siue crus,siue quodcumque aliud, adhibenda sunt medicamēta ea,quæ possint & intemperiem partis alterare,& materiam, quæ eleuatur, dissipare. Fit autem hoc primò frictionibus, mox si eæ non proderint; deueniendum ad ceratum, quòd possit discutere, vt est sacrum ceratum, demum ad sinapismos deueniendum, ad vsum cantharidum; & si hæc non prosint, deueniendum ad ignem. nam memini me iuuenem curasse igne,à cuius coxa,eleuabatur uapor, qui faciebat epilepsiam. Si sit per essentiam, purgandus est puer, & primo immittendus est clyster huiusnodi. Recipe foliorum centaureæ minoris m. s. foliorum maluæ m. 1. forfiurum in petia ligatarum p. s. fiat decoctio secundum artem: deinde Rec. dictæ decoctionis vnc. viii. mellis communis vnc.j. s. olei chamomelini unc.ij.s.salis drac.s.cum misce,& fiat clyster. Post erunt præparandi humores hoc pacto. Rec. foliorum stœchados, betonicæ ana.m. s.seminis peoniæ drac.1.fiat decoctio secundum artem, deinde Rec. dictæ decoctionis vnc.iij.plus minusve, prout fert ætas, oximellis simpl. syrupi de stechade an. vnc. s. misce. vbi erunt præparati humores, purgabuntur;& quamquam in hac ægritudine conueniant vehementia medicamenta, attamen ratione ætatis abstinendum à grauioribus,aut vtendum in exigua quantitate; aut si placebit vti pillulis,non transcendendi scrup.2.pillularum de hiera Pachii, vel pillularum cochiarum. Si autem in potu accipiendum sit medicamentum, hoc modo præscribendum. Rec.agarici præparati scrup.2. infundatur secundum artem in vnc. 2. aquæ betonicæ, & facta expressione,adde mellis rosati solutiui vnc. 2. electuarii de psilio drac.1.s.misce, & fiat potus. Expurgato corpore,quia morbus contumacissimus esse solet,non est fidendum,etiam si per duos, vel tres menses inducias trahat; quoniam hic morbus consueuit diu latere,& tandem denuo reuerti, ea propter incumbendum grauiter ipsi curationi. Inter medicamenta,quæ solent euincere huiusmodi morbum, est usus decocti guaiaci ritè facti,& ut habeatur ratio ætatis,sic faciendum. Rec.ligni guaiaci vnc. 2.aquæ betonicæ lib. 2 infundantur secundum artem, deinde bulliant ad consumptionem tertiæ partis, & in fine adde ad bulliēdum in panno lineo subtili seminis peoniæ drac.2.uisci quercini drac.1.s.coriandri drac.1.deinde seruetur collatum pro syrupo. Rec. deinde idem lignum, aquæ communis lib.4. bulliant ad consumptionem quartæ partis, & in fine adde ad bulliendum seminis anisorum unc. s. coletur,& seruetur pro potu quotidiano. dabitur syrupi quantitas vnc.iii. uel iiij.qualibet mane. Victus erit tenuis,& attenuans. Perseuerandum autem in hac medicatione per quadraginta, aut quinquaginta, uel plures dies. Interim extrinseca medicamenta adhibenda, qnæ possint caput calefacere, & exsiccare. Sinapismis utendum erit in capite, sed etiam conueniunt cauteria in brachijs,& in cruribus; præsertim uerò conferre nuchæ facta. Sunt etiam aliqui pulueres, quibus ego uti soleo,vt Rec.seminis peoniæ; uisci quercini ana drac.2.cardamomi drac.1.cantharidum præparatarum scrup.2.puluerizentur omnia & cum melle conficiatur bolus, cuius poterit sumi singula vice vel drac.1. vel drac. s. sumetur autem tribus horis ante cibum. Habetur apud Mesuem

stuem confectionis genus, quod ab ipso, & aliis mirifice laudatur. Sunt etiam infinita alia, ita ut pauci sint morbi, qui plura hdbeant medicamenta à medicis laudata.

De Conuulsione. Cap. IIII.

SIMILEM alium epilepsiæ morbum incurrũt facillimè pueri, quemadmodum dicit Hipp. 3. prognost. 34. atq; Arist. 3. de hist. animal. 12. qui à Græcis nuncupatur, σπασμὸς, nostri uocant conuulsionem, quam dicebat Gal. 3. aphor. 28. & 3. progn. loco citato. & Auic. 2. tertii. cap. 8. propter imbecillitatem partium neruosarum fieri; propter quod fit, ut musculi præsertim, & nerui facilè exponantur iniuriis morbificis. Similem autem dixi epilepsiæ, quoniam in utraq; hac ægritudine musculi contrahuntur uersus propriam originem, sed quamquam hi morbi similes sint, nihilominus in multis differunt, quia epilepsia cito soluitur, spasmus uero non ita cito. ad hæc in epilepsia amittitur sensus, in hoc autem cum cerebrum non fit ita affectum, minimè sensus amittitur. postremo epilepsia est conuulsio totius corporis, spasmus est conuulsio uel partis, uel partium corporis, vt Auicen. dixit spasmum esse epilepsiam partis, epilepsiam uerò esse spasmum totius. Sed uideo dubitari, nunquid in hoc spasmo contrahantur dumtaxat musculi, an uerò etiam nerui afficiantur. Ex una parte Galen. 3. de symptom. caussis, capit. 2. uidetur sentire conuulsionem duntaxat esse muscnlorum, & propterea uentriculum non conuelli, quia caret musculo. Ex altera parte idem Galen. lib. 2. cap. 2. de conuulsio. & palpit. 8. manifestissimè scribit in conuulsione affici & neruos, & musculos. Dicendum est in conuulsione duo spectari posse, & motum ipsum, & caussam motus. Si spectemus tantummodo motum, cum musculi soli, ut aliàs dixi, moueantur secundum imperum voluntatis, eos solos potest dici affici in conuulsione: Sed si spectemus caussam mali, quandoquidem nerui in conuulsione vel replentur, vel exsiccantur, & malum consequenter musculis communicatur, hac ratione dici potest & musculos & neruos in conuulsione affici. Cum itaq; hæc conuulsio sit contractio musculorum præter naturam uel unius, uel plurium corporis partium, uidendum est quot genera, nel differentiæ huius mali fiant. nam partes nostri corporis vniuersaliter diuiduntur in anteriores, & posteriores; quo circa conuelluntur vel anteriores, vel posteriores, vel vtræque. Si conuellantur partes anteriores, vt contractio fiat colli uersus pectus, appellatur hic spasmus ἐμπροσθότονος, seu contractio ad anteriora. Si conuellantur partes posteriores dicitur ὀπισθότονος, seu contractio posteriora. Sed si utræque partes contrahantur, fit species conuulsionis, quæ τετανὸς appellatur. Cornelius Celsus, Marcellus medicus, & Pliniùs appellarunt rigorem, eo quod in ipso rigida euadant & permaneant corpora. nam si effectum consideremus, hæc species conuulsionis non potest appellari con-

O tra-

tractio sed si causam consideramus, cum utrinq; musculi, & nerui æqualiter contrahantur, fit ueluti contractio alternata, & continua: vt veluti in medio quodam situ corpora permaneant tensa, & rigida. Est hic affectus symptoma in genere motus deprauati: Sequitur autem hoc symptoma morbum instrumentalem multiplicem, solutionem continui, auctam magnitudinem, situm mutatum; figuram nō mutatam. De caussis conuulsionis scriptum est ab Hippoc. 6. aphor. sect. aphor. 39. fieri eam vel à repletione, vel ab inanitione. Et ut caussæ breuiter, & ordinatè habeantur sciendum est conuulsionem fieri vel essentialiter, vel per consensum. Per consensum, quotiescunque commorsum ventriculi os, vel alia pars communicant læsionem uel principio neruorum, vel nuchæ; atq; fit conuulsio, quam appellant pleriq; medici spasmum non proportionatum ad materiam. Per essentiam fit uel à caussis internis, vel externis. Internæ caussę duę numeratæ ab Hipp. scilicet repletio, & exsiccatio; nam quemadmodum dicebat Gal. 3. de locis affectis cap. 6. sicuti chordæ contrahuntur, & rumpuntur, vel quando nimium humore replentur, vel quando nimium exsiccantur, haud secus nerui ipsi contrahuntur, uel quando largo humore nimis replentur, uel quando nimis exsiccantur; ut repletionis caussa nulla alia sit, nisi humor imbibitus in ipsis neruis, qui cum faciat eos secundum latitudinem augeri, necessariò facit ut secundum lōgitudinem imminuantur. Exsiccatione caussa interna una penè sola præter naturalis ab Hipp. 3. prognost. & ab Auic. loco citato proponitur, scilicet febris praua, & magna. A febre hectica, in qua corpora mirificè exsiccantur, non fit hoc genus mali. propterea quod in ipsa exsiccatio fit pedetentim, & æqualiter per uniuersum corpus, ut non impetu magno neruis in ipsis exsiccentur. In febre autem praua, & magna cum non fiat exsiccatio vniuersalis, cumq; fiat subitò, atq; magis depopuletur neruos, quàm carnes, propterea fit, vt in hac febre fiant conuulsiones, in alia nequaquam. Inter externas huius mali caussas. primum ponunt medici aerem humidum; propter quod Arist. 12. cap. 7. de hist. animal. dicit pueros maximè omnium conuelli in plenilunijs, eò quod tunc temporis aer humiditate grauidus facilè neruos puerorum alioquin infirmos malè afficiat. Vigiliæ inter has caussas ab Hippoc. numerantur, & timor. Ratio, propter quam præ timore conuelluntur pueri, luculenter explicata est ab Auicenna, quod cum in timore magno impetu ab externis partibus ad intimas recurrant spiritus, eos quodammodo nerui sequuntur, & inde fit contractio. Balnea etiam numerantur inter has caussas, vnde Michael Epesius super locum Auic. adnotauit institutum fuisse apud veteres, ut nomina non imponerentur pueris ante octauam diem, quia dum inponebant nomina, lauabant pueros, quemadmodum faciunt Christiani; & quia ex lotione periculum impendet, ne spasmus fiat, iccirco noluerunt ut pueri propter hunc morbum ante octauam diem lauarentur. Alui adstrictio in pueris mirabiliter hunc morbum excitare solet, id quod non solum Hipp. 3. prognost. verum etiam Arist. adnotauit. Potus vini nigri, & generosi, inquit Arist. hunc morbum maximè facere, siue potum ab ipsa nutrice, siue à pueris. Sic lac uel copiose

sum-

ſumptum, uel craſſum huic morbo occaſionem præſtat, quemadmodum etiam ploratus, uigiliæ, uſus etiam ciborum prauorum in ipſa nutrice mirificè generationem huius mali inducit. Cognoſcitur conuulſio facilimè, quia ipſis oculis apparet corpus pueri contractum, vel in anteriorem, uel in poſteriorem partem, uel rigidum, & tenſum. Vtrum fiat per conſenſum, uel per eſſentiam, cognoſcitur ex eo, quod quæ fit per eſſentiam, perpetua eſt; ſed quæ per conſenſum, momentanea. quæ fit à repletione, cognoſcitur eo quod fit ſubitò, vel breui tempore; quæ verò fit ex inanitione, paulatim fit & longiore tempore. Duo ſcribit Ariſt. quæ ſunt hic conſideranda. Vnum eſt conuulſionem, quæ incipit à dorſo, eſſe exitialem in pueris; cuius rei cauſſa nec ab ipſo, nec à quoquam eſt propoſita. Sed puto ego eam eſſe, quia quæ incipit à dorſo, originem ducit à ſpinali medulla, quæ eſt maximi momenti in ſuſtentanda vita noſtra, & hæc pars in ipſis pueris infirmiſſima ſemper eſt; vndè & propter infirmitatem, & partis dignitatem, morbus, qui fit in hac parte, exitialis eſt. Memini me legiſſe apud Platonem in Timæo morbum exitialem eſſe eum, qui fit in medulla. Alterum, quod ſcribit Ariſt. pueros ſub conuulſione vt plurimum perire antè ſeptimum diem, ſeptimus hic dies intelligendus eſt à die natiuitatis, non autem morbi; quemadmodum pueriliter interpretatus eſt Albertus Magnus; nam ita eſſe interpretandum Ariſt. illud fidem facere poteſt, quod ab illo ſubiungitur; quia pereunt pueri ob conuulſionem ante ſeptimam diem, conſtituiſſe veteres, ut imponerentur ipſis nomina tranſacta ſeptima die, quia tunc certior eſſet puerorum ſalus. id quod non ſolum Græci factitant, verum etiam Romani, cum ſcribat Plutarchus in problematibus, Romanorum conſuetudinem fuiſſe, vt fœminis 8. die, maribus verò nono imponerentur nomina. Hæc Ariſt. ſententia occaſionem præbet dubitationi, quia ſcribit ipſe pueros vt plurimum perire propter conuulſionem; aduerſam huic ſententiam habet Galenus, Hippocrates, & Auicennas. Hippoc. & Gal. 3. prognoſt. 34. & Auic. 2. tertij cap. 5. ſcribunt pueros faciliter curari à conuulſione, & triplicem huius rei rationem afferunt. Vna eſt, quia pueri facultatem iecoris naturalem robuſtam habent, meritò cuius ſuperantur cauſſæ morbificæ. Altera cauſſa eſt, quia habent robuſtam facultatem vitalem, propter quam etiam facilè diſſipantur humores facientes conuulſionem. Tertia eſt, quia humiditas qua abundant pueri, eſt aerea, tenuis; eiuſmodi vero humiditates facilè diſſipantur, ita vt inde videatur manifeſta contradictio inter Ariſt. & hos ſcriptores. immo vero pro Ariſt. videtur experientia teſtari, quantum enim ego obſeruaui, multo plures pueri iugulantur ab hac ægritudine, quàm ſeruantur. Ex hac vero dubitatione ſuboritur & alia, quod Gal. 5. aphor. 1. exponens oraculum Hipp. conuulſionem ex elleboro lætalem eſſe; dicit, ſpaſmum, qui fit ex ſiccitate eſſe incurabilem. quam ſententiam omnes medici ſequuti ſunt. Sed ex altera parte eſt auctoritas Auic. 2. tertii. cap. 5. quam etiam ſententiam videtur habere Gal. 3. prognoſt. dicit enim Auic. ſpaſmum ex ſiccitate in pueris facilè curabilem eſſe; contra quam ſententiam videtur facere ratio, quia ſi in morbis minus periclitantur illi, quorũ temperaturæ ſimiles ſunt mor-

bis, magis verò periclitantur, quorum morbi sunt dissimiles, procul dubio spasmus ex siccitate dissimillimus est puerorum temperaturæ, vt apertissima videatur contradictio inter medicos. Ad primam dubitationem respondendum puto veram esse medicorum sententiam, scilicet conuulsiones in pueris faciles esse solutu respectu earum, quæ fiunt in viris, ea scilicet ratione, quia vt scribit Auic. puerorum humiditas aerea, & facile superabilis est. Sed quid dicemus ad Arist.? scilicet, quod pueri, qui pereunt ex conuulsione, vt plurimum pereunt ante octauam diem ætatis, atque hoc etiam non negabunt medici, quamquam alioquin vniuersaliter pueri facilius liberentur, quàm viri. Pro secunda dubitatione dicendum est id, quod colligitur ex Gal. 5. aphor. 1. nimirum duplicem esse siccitatem, à qua fieri possunt conuulsiones; vel consummatam, & perfectam; vel non consummatam. A conuulsione, quæ fit propter consummatam siccitatem, neq; pueri, neque viri possunt curari, neque aliæ ætates. Cæterum quæ fit à siccitate non consummata, adhuc duplex est, vel maior, vel minor; quæ est à maiori siccitate, difficilis est curatu: quæ fit à minori facilior. Iam verò conuulsio facta ex siccitate in pueris, fit dumtaxat à minori, in iuuenibus verò fit à maiori, & propterea iure dictum est ab Auic. conuulsionem puerorum à siccitate esse facilem curatu, scilicet respectu iuuenum, in quibus fiunt conuulsiones à maiori siccitate. Cur autem in pueris fiant à minori siccitate, & in iuuenibus à maiori, caussa hæc est, quod iuuenes robustam neruorum vim habent, cuius merito non possunt nerui offendi à parua intemperie sicca, sed dumtaxat à vehementi; puerorum autem facultas neruorum imbecilla cum sit, facilè à quauis intemperie sicca nerui læduntur; & quemadmodum leui de caussa offenduntur, pari pacto leui de caussa liberantur. Sed quid dicemus ad rationem ex Hippoc. quod in morbis magnis periclitantur quorum complexiones sunt dissimiles morbis? Respondeo dissimilitudinem inter morbos, & complexiones duplicem esse, vel secundum actum, vel secundum aptitudinem. inter spasmum siccum, & complexionem puerorum est quidem dissimilitudo secundum actum, sed non est secundum aptitudinem; propterea quod pueri propter tenuitatem humoris, quo abundant, maximè apti sunt, vt facile corpora ipsorum exsiccentur. Curatio huius morbi alia est; quæ debetur conuulsionibus ex repletione; alia, quæ ex siccitate. Quæ fit ex repletione, siue sit in pueris lactentibus, siue sit in adultioribus, hoc præcipuum habet, vt diligenter studendum sit calefaciendis, & exsiccandis corporibus. Quamobrem vna est victus ratio, quæ vtrisque conuenit, & non solùm ipsis, sed etiam nutricibus; & ne idem inutiliter repetam, eadem erit seruanda victus ratio, quam præscripsi in epilepsia, quia eadem materia est & idem morbus. Cæterum quædam sunt, quæ circa corpora puerorum sunt agenda. si enim sint adultiores, erunt expurgandi, & præparandi humores eo pacto, quo docui in morbo superiori. Si verò sint lactentes, cum ipsis non debeatur purgatio, ipsorum nutrices erunt purgandæ. Cura autem, quæ pueris debetur, est membra contorta, & spasmata diligenter, & blandè rectitudini manibus restituantur, & restitutis, iis inungantur & nucha, & vniuersa membra con-

nulsione

uulsione detenta. olea quæ conueniunt plurima sunt; oleum vulpinum; oleum syeinium, idest ex cucurbita syluestri, oleum irinum, costinum; nam solent fieri capitibus puerorum, & præsertim secundum partes posteriores perfusiones ex eiusmodi oleis. Laudatur à proprietate etiam eliotropion, & coquitur in aqua, cum qua lauantur corpora puerorum spasmatorum; & postquam lota fuerint, & exsiccata, deinde inunguntur prædictis vnctionibus. Nicolaus parat quoddam olei genus, quod appellat moschelinum, atque hoc mirifice conducit ad conuulsiones puerorum ex humiditate ortas. In rigore seu tetano solent parari vesicæ, & impleri eiusmodi oleis, atque ita plenæ applicari modo anterioribus, modo posterioribus partibus. Sed si spasmus fiat à siccitate conuertendum est studium ad contrarium; fugiendus aer calidus, & siccus; fugiendæ vigiliæ; tota victus ratio posita esse debet, vt corpora humectentur. Pro potu conuenit aqua, pro cibis ptissana cum lacte amigdalarum dulcium; maluæ coctæ, lapatium coctum; iura pinguia & pullorum, & aliorum animalium. Omne genus medicamentorum frigidorum, quod exsiccare possit, cauendum; corpora spasmata sunt in balneo calido humectante ponenda, cuiusmodi esset istud. Rec. foliorum maluæ, violarum, lapatij, nenupharis ana. m. 2. radicum altheæ lib. 1. capita castrati num. 2. bulliant in sufficienti quantitate aquæ, in ea aqua mergantur corpora spasmatorum; quæ demersa, sunt ad propriam rectitudinem trahenda, vt scilicet paulatim manibus corpora, quæ sunt antrorsum reflexa, conuertantur retrorsum; quæ verò rigida sunt, in alterutra parte blande flectantur. tum inungenda sunt inunctionibus, quæ possunt molle facere, vt oleo amigdalino dulci, butyro, pinguedine anserina. Poterit linimentum tale parari. Rec. pinguedinis anseris, vrsi ana unc. 1. medullæ crurum vituli unc. s. œsypi drac. 3. masticis drac. 2. olei amigdalarum dulcium quantum sufficit, misce, & fiat linimentum.

De Paralysi, & Torpore. *Cap. V.*

HACTENVS vitia puerorum sunt tractata, quæ posita sunt in motibus deprauatis. Sequitur nunc, vt tractemus de motibus imminutis, & ablatis; nam sicuti pueris hæc actio motiua deprauari solet, ita consueuit & ex toto aboleri, & magnopere imminui. Si ex toto aboleatur, vel in vna parte tantum id fit, vel in pluribus. In toto corpore aboleri hunc motum fieri non potest in pueris, quia sicuti paralysis particularis fit in ipsis, quoniam scilicet vel aliqua pars, uel aliquæ partes priuantur & motu, & sensu: sic nequaquam contingit ut unquam ex toto aboleatur motus & sensus, ita ut fiat uniuersalis paralysis, quæ apoplexia uocatur. nam licet Rases inter morbos pueriles connumeret etiam uniuersalem resolutionem puerorum, existimandum est tamen ipsum loqui de ea resolutione, quæ contingit in plurimis corporis partibus, non autem in toto; eo quia à nemine traditum est pueros apoplexia tentari, neq; etiam experien-

tia comprobatum est hoc mali genus in ea ætate fieri. Si diminuatur motus vbicunque diminuatur in corpore puerorum, appellari potest torpor; sed vbi hic torpor generatur in lingua, fiunt alia vitiorum genera, quæ ad balbutiem pertinent, de qua polliceor me tractaturum suo loco. Nunc itaque duntaxat tractabimus de motu abolito, & diminuto in aliis corporis partibus; quorum motuum vitiosorum alter paralysis, alter torpor appellatur; & quia huiusmodi morbi differunt tantummodo secundum magis, & minus, sat erit vno capite de his tractare. Sed antequam id inchoemus, prius examinandum est problema à paucis discussum; cur scilicet fiat, vt pueri, qui adeò frequenter epilepsia tentantur, nunquam tamen apoplexia corripiantur. nam quod facit hanc difficultatem, est quia Galenus 2.aphor. 49. & 3.de locis affectis 7.& alibi inquit, epilepsiam, & apoplexiam habere eandem materiam, eundemq; locum affectum; differre verò quia in apoplexia motus est sublatus, in epilepsia deprauatus. Si igitur tanta est similitudo inter hos morbos, qui fieri potest, vt pueri altero tententur, altero verò non. Accedit his, quod Hipp.6.aphor.57.scribit apoplexiam fieri maxime à quadragesimo anno vsque ad sexagesimum; vt & auctoritas, & experientia perspectum reddat pueros non tentari apoplexia. Ex altera tamen parte videtur ratio exigere, vt etiam pueri tententur apoplexia. Hieronymus Cardanus, qui gustauit hanc difficultatem in com.ad aphor.Hipp. lib. 5.debacchans, vt sui moris est, aduersus Galenum, inquit non alia ratione pueros expertes esse huius mali, nisi quod apoplexia fiat ab humore melancholico, quo cum careant, iurè merito immunes sunt ab apoplexia; atque hanc rem, & rationem, inquit vir ille, ignoratam esse ab omnibus medicis, præterquã ab Hipp.& Arist.ab Hipp.quidem, quia cum scribat fieri apoplexiam ab anno quadragesimo ad sexagesimum, nihil aliud vult dicere, nisi fieri ab humore melancholico. Ab Arist. verò, quia is 30. problem.1. scribit morbos attonitos fieri à melancholia; sed possumus addere ad has aliam auctoritatem Hippocratis, quia in libro de glandulis scribit apoplexiam fieri ab humore cerebrum rodente, cuiusmodi est ipse humor melancholicus. verum pace huius viri, falsissimum est apoplexiam fieri à solo humore melancholico; & ut primum auctoritate Hipp.agamus, is lib.3. aph. 23. scribit hieme potissimum fieri apoplexias, si hieme fiunt potissimum, Hipp. quẽ humorẽ dixit exuberare hieme, quos morbos fieri? sane in lib.de Natura humana tũc temporis pituitã abundare dicit, quemadmodũ autumno melancholiam. Si hieme abũdat pituita, & tũc fiunt frequentes apoplexię, sequetur apoplexiã fieri, si non semper, frequenter tamen, à pituita; quæ cũ sit in pueris, alia est quærenda ratio. Sed demus Cardano fieri hunc morbum ab humore melancholico, pueri non ne tentantur quartana? atque hæc fit à melancholia: poterit igitur in ipsis simili ratione etiam fieri apoplexia ab humore melancholico. Accedit his, in pueris ex materno alimento colligi sæpè humorem melancholicum, qui nihil prohibet, quin potens sit apoplexiam excitare? Quare alia, vt ego puto, ratio est, cur pueri non tententur apoplexia. & ut mea ratio intelligatur, duo constitui debent. Vnum est, secundum genus similem esse materiam, ex qua fit epilepsia, & apoplexia; sed differre posse

secundum

ſecundum magis, & minus. alterùm eſt facultates naturales in pueris ubique validas eſſe,& in cerebro,& in omnibus partibus; ſicuti facultates animales ſunt imbecilles.Cum igitur dicat Gal.apoplexiam, & epilepſiam eſſe ſimiles tum materia,tum loco;differunt autem, quia in apoplexia ex toto aboletur motus ipſius facultatis,in epilepſia fit uitioſus,oportet cauſſam quærere,cur in pueris ex toto facultatis motus non amittatur, ſed dũtaxat vitioſus reddatur.hoc autẽ vel eſſe poteſt reſpectu ipſius facultatis, vel materiæ.Dico ergo ego & reſpectu materiæ, & facultatis hoc eſſe.reſpectu materiæ, quia tametſi apoplexia, & epilepſia materia ſit craſſa, tamen multo craſſior eſt ea, ex qua fit apoplexia, quàm ea, ex qua fit epilepſia; quia vbi fit epilepſia,copulatur pituitæ flatus; vbi eſt apoplexia ſola eſt pituita. propterea cum,vt dicit Auic.pituita puerorum ſit aerea,& flatulenta, clarũ eſſe poteſt ratione materiæ non poſſe eſſã apoplexiam, ſed epilepſiam: ratione etiam facultatis hoc fit,quia facultas naturalis cerebri expultrix valida eſt, & cum ſit ualida,efficacirer poteſt aduerſus humorẽ, ita vt ex toto humor non obſtruat ventriculos cerebri, quod quidem nequaquam contingit in illis ætatibus,in quibus humor craſſios eſt, & minus flatuoſus; & facultas expultrix cerebri imbecillior. atque hæc fuit mea ſententia hac in re. Dixi torporem, & paralyſim affectus eſſe eiuſdem generis, ac differre tantum ſecundum magis, & minus; quia quemadmodum ſcriptum eſt 2. de cauſſis ſymptomatum 2.propter eſt veluti imperfecta paralyſis,paralyſis verò eſt veluti magnus quidam torpor;utrique autem iſti affectus ſymptomata ſunt in genere functionum facultatis uoluntariæ læſarum.læditur autem facultas voluntaria in his morbis,non quidem eſſentialiter, ſed per accidens,ſcilicet à morbo inſtrumentali, qui impedit facultatem, quo minus functiones proprias obire poſſit. Impedit autem hic morbus in paralyſi, & in torpore.In paralyſi impedit ex toto vel partem, vel partes, ne moueantur. In torpere autem non ex toto, & ratio eſt, quia in paralyſi ex toto obſtructæ ſunt uiæ facultatum, in torpore non ſx toto & hoc eſt, quod dicebat Galenus 5.cap.1.de ſymptomatum cauſſis, ſcilicet paralyſis, & torporis cauſſam continentem eſſe affectum illum, qui impedit facultatem, qui affectus nihil aliud eſt,quàm obſtructio viarum ipſius facultatis. Differentiæ autem eiuſcemodi impedimenti capiuntur ex parte. quia propriè poſitus eſt affectus; in qua ſi morbus ſit in principio ſpinalis medullæ, omnes partes inferiores læduntur; ita tamen, vt ſi pars dextera ſolum afficiatus,partes dexteræ afficiantur,ſi ſiniſtra, ſiniſtræ. Si uerò morbus poſitus ſit in oſſe ſacro, partes omnes ſuperiores incolumes remanent, inferiores verò lęduntur; in omnibus autem,ut dicit Gal cap. 2. ſecundi de ſymptomatum cauſſis actio vitiatur & diminutè,& ablatè; atque opus eſt non ſolum facultaais, uerumetiam morbi in torpore,in paralyſi autem ſolummodo morbi.nam dum membra torpent,hoc eſt debiliter mouentur, iccircò fit,quia facultas operatur quidem; ſed ægrè; ægrè autem operatur propter morbnm.cuius aliæ ſunt cauſſæ internæ,aliæ externæ. Internæ ſunt humores,qui in pueris vix alij poſſunt eſſe,quàm pituitoſi; & quamquam Hippocrates in libro de uirginibus, & in 1.de morbis videatur tribuere cauſſam

tor-

torporis ipsi sanguini, id tamen aliud est. & sciendum qua ratione in paralysi,& in torpore lædatur facultas, Gal. 5. capite primi libri de symptomatum caussis dicit facultatem animalem oculis distribui per spiritus, qui per foratos neruos pertranseunt; in alijs autem partibus distribuitur facultas eo pacto, quo distribuitur per aquã, & aerem ipsa lux. Si aer purus, & serenus sit, necnon aqua lympida, & clara, radij solares per corpora diffussi egregiè illuminant. sed si aer, & aqua sint crasse facta, quantò magis crassefiũt, tantò minus per ipsos distribuuntur radij, & consequenter tanto minor fit illuminatio. Idem contingit, ubi animalis facultas distribuitur per corpus, quia si nerui sunt liberi, & puri, integra fit facultatis distributio; sin autem crassefacti sint prout crassefactio maior, vel minor est; ita etiam facultatis transitus modò magis, modò minus impeditur. Iam uerò in paralysi nerui sunt integrè crassefacti, & præsertim secundum principium, hinc fit, ut ex toto impediatur animalis facultatis transitus; quemadmodum si non ex toto sint crassefacti nerui, sed aliqua ex parte, ita vt facultati pateat aliquis aditus, licet non integer, fit torpor. Inter alias caussas, propter quas etiam crassefiũt, & condensantur nerui, est ipsa frigiditas siue sit interna, siuè externa; uerumtamen hac in re non videtur rectè Arist. sensisse 6. problemat. sectionis 6. ubi scribit torporem nihil aliud esse, nisi refrigerationem, quasi perpetuò fieri debeat à frigefactione. nam sicuti fiunt aliquando ab ea torpores, ita fiunt etiam ab ipso humore crassefaciente ipsos neruos. Caussæ externæ sunt compressiones, quæ fiunt ex casu, uel aliqua percussione, vel ex ligaturis, uti à tumoribus comprimentibus, uel ab aliqua alia caussa, quæ ita possit dẽsare, & cõstringere neruos, ut liber facultatis ingressus impediatur. Facile autem est cognoscere, hos morbos in pueris, & in alijs; cum qui paralysi laborant, nullo pacto membrum paralyticum mouere possint; sed si torpore fuerit occupatum, ambulant quidem, ac mouentur, sed ægrè omninò secundum partes affectas. Vtrum verò morbus sit in initio medullæ spinalis, uel in osse sacro, eo argumento cognoscitur, quia ubi est in initio spinalis medullæ, & brachia, & omnes partes inferiores morbo occupantur. Si autem sit in osse sacro, solùm partes infra illud os laborant. Cæterum omnis paralysis, præsertim uetusta, aut incurabilis est, aut difficilis curatu etiam in pueris. Atque soleo ego dicere morbos omnes, qui Christo curandi fuerunt propositi, difficillimos sua natura curatu esse, inter alios autem habetur puer paraliticus Centurionis, possumus ergo hoc argumento colligere paralysim in pueris esse difficilem curatu, facilior uerò est torpor, de quo loquens Auic. 2. tertij capite de paralysi dicit, si paralysi, atque torpori superaueniat febris, aut tremor, optimum esse, eò quia à febre materia morbifica dissoluitur, à tremore eadem materia depellitur à neruis; hoc autem non solum uerum est in paralysi, uerum multò magis in torpore, sed est hoc loco pulcherrimũ problema nõ prætereundem, cur scilicet pueri penè omnes magnopere infirmi sint omnibus neruis, bruta autem statim ac ex utero exeunt mouentur, & forsan magis quàm cum sunt paulò grandiores; nam videtur natura hac in re nouerca fuisse, quandoquidem homini, qui nobilissimus est omnium animalium, debuit

con-

concedere, vt & ipse statim posset & brachia, & crura mouere, si non magis, æquè saltem ac cætera quadrupedia. Cur homo ita corpore, & præsertim cruribus, & brachiis imbecillis nascatur, atque perduret, caussa est situs, quem habet in vtero; nam cum deberet ipse perfectionem aliquam nancisci in vtero, & propterea in ipso diu permanere, necessarium fuit, vt non rectis membris, sed contortis, & conglobatis in eo loco iaceret; quemadmodum Hippocrates in lib. de natura pueri, & Arist. 7. de histor. animal. cap. 8. scribunt; vt autem posset homo conglobatus, & totus flexus in utero diu manere, necessarium fuit naturam totum corpus veluti cereum facere, atq; mollibus carnibus circundare; propter quod cum ex vtero corpus hominis veluti cereum exeat, & molle, atq; flexibile sit vt diu duret, priusquam hanc mollitiem deponat, atque duritiem induat; id quod etiam tardius succedit propter summam curam, & propter teporem, quo infantes custodiuntur. nam certum est barbarorum infantes celerius exercere sua membra, quàm nobilium, propterea quod tenera, & mollia ipsorum membra frigore aeris citius indurantur. Bruta verò, & præsertim quadrupedia, cum, vt Arist. loco citato testatur, in vtero paruo tempore maneant respectu hominis, atq; vteros amplissimos habeant, fit vt in ipsis situm erectum secundum membra possideant, ita vt brachia, & crura duriora ab ipsa natura in eo loco fiant, quod eo maxime contingit, quod statim atque exeunt, opus est ipsis, vt se se sustentare possint, cum parentum cura non possint ita gubernari, quemadmodum homines. Curatio huius mali, scilicet torporis, & paralysis tota posita est in remotione caussarum externarum, si illæ faciant malum; sed potissimum in exsiccatione, & consumptione humiditatis totius corporis, & præsertim neruorum. In qua peragenda vniuersa viuendi ratio ea esse debet, vt exsiccare possit, potissimum cuiusmodi proposita fuit in morbis superioribus. Quo ad chyrurgiam, remedia quædam sunt, quæ accommodantur, vt sunt cauteria; quæ, si ætas patitur, fieri possunt in partibus superioribus & inferioribus, præsertim tamen vstiones factæ super initium medullæ, siue super os sacrum prosunt vbicunque sanè morbus fuerit positus. in reliqua autem medicatione id primum cogitãdum est, quod cum paralysis sit morbus maior quàm torpor, maióribus etiam auxiliis indigeat; vt debeant quidem in his ambobus affectibus eiusdem generis esse remedia, sed efficaciora in paralysi, mitiora in torpore. quamobrem purgãdum corpus, vt supra dixi. vbi vero purgatum est, remedijs & internis, & externis agendum est; vt exsiccari nerui possint transmittere facultatem animalem. Intus, decoctum guaiaci, ut dixi de epilepsia, est præsentaneum remedium. sunt etiam aliqua electuaria, quæ cum exsiccent, conferunt pueris, vt est istud. Recipe mei, asari, doronici, zeduariæ ana scrup. 1. cinamomi, gariophilorum, calami aromatici ana drac. s. foliorum stœchados, iuæ ana scrup. 2. terantùr omnia, & cum melle despumato fiat electuarium; cuius puer pro ætate capere poterit modo scrup. 1. modo plus, minusve. Extrinsecus sunt multa, quæ cõueniunt. balneũm artificiale, quod parari solet pro pueris ex lixiuio, cui incoctæ sint baccæ lauri, folia stœchados, iua; nam in huiusmodi decocto demerguntur corpora puerorũ, atque in ipso detinen-

tur dimidium horæ. ubi uerò exsiccata sunt corpora eorum ab hoc malo, inungantur oleis, ueluti oleo vulpino, de euphorbio, irino. Præter hoc artificiale balneum, est etiam naturale accommodatum, veluti sunt aquæ omnes sulphureæ, quales nostræ Aponenses, in quibus demerguntur corpora torpida puerorum, prout necessitas exigit: vsus etiam luti utilissimus est, si pro more superponatur ipsi dorso, hoc est ossi sacro; nam & anno elapso, & præsenti puellam, & puerum curauimus, qui habebant partes inferiores resolutas, & torpidas. Hipp. in fine lib. de virginibus laudat ut ad torporem finiendum detineantur pedes in aqua gelida, vsque ad maleolum, eò quod, inquit, statim reuertitur sanguis; quæ Hipp. auctoritas mihi ad mentem reduxit quiddam, quod audiui à quibusdam Nobilissimis Polonis, qui inquiunt, & est res notatu digna, in regione sua, quæ gelidissima est, sæpè fieri ut aures, nares, manus, pedes præ summo frigore ita rigeant, & torpeant, vt si uel tangantur manibus calidis, uel approximentur igni, statim decidant; atque vnum esse in eo casu summum auxilium, si priusquam se se calori exponant, partes torpe factæ in aquam gelidissimam mittantur, cuius euentus breuiter ratio est proponenda. Nam definitum est ab Arist. 4. Meteor. corpora, quæ congelantur frigido, & sicco, vel summè congelari, vel minus; si summè congelata sint à nulla re, nisi à vehementissimo igne, & rarò etiam possunt dissolui; cuiusmodi est crystallus montanus, & adamas; quæ cum sint summè congelata à frigido, nullo pacto dissolui possunt. Sed si non fuerint summè congelata, dissoluuntur tum à calido humido actu, tum etiam ab humido, & frigido. Exemplum est de glacie, quæ & à calida aqua, & à frigida dissoluitur. Sed differentia est, quia calida aqua citò dissoluit, atque etiam consumit; frigida dissoluit tantummodo, non autem consumit. Quamobrem cum partes externæ à gelu torpescant, & congelantur, si à calore statim dissoluantur, simul etiam ab eo calore consumuntur, vt consumptæ statim decidant, veluti emortuæ; sed si tractentur aqua frigida, fit quidem pedetentim illa dissolutio, absque tamen ulla consumptione.

De vitijs locutionis in genere. *Cap. VI.*

SERMONEM, quo dicebat Arist. hominem ciuile animal esse, motum quendam, seu operationem facultatis imaginatricis esse, non est dubitandum; cum & voluntatis imperio, & musculorum ministerio efficiatur. Quare, vt de sermone vitiato hoc tempore tractemus, ordo, & ratio nostræ tractationis postulat. siue autem sermonem ipsum à natura esse constituamus, ut disputatum est apud Platonem in Cratilo, siue totum ex disciplina, & hominum consuetudine constare censeamus, aut nihil, aut parum ad negotium nostrum pertinet, cum de uitiata locutione tractaturi simus, quippe quæ inter morbos pueriles frequentissima esse solet.

let. Est locutio nihil aliud, quàm vox articulata, qua homines inter se se loquuntur. quoniam Gal. 3. in 3. epid. tex. 74. dicebat veteres appellasse sermonem, illum, quo homines inter se se loquuntur, quasi bruta etiam quadam voce articulata vtantur, qua conceptus proprios exprimant; sed quia homines eo inter se se minimè vtuntur, ea propter sermo appellari non potest; vt iure dixerit Arist. 11. sect. problematum, problem. 1. vnum hominem sermonis capacē esse, qui litteras omnes profert, cum bruta vix vnam, aut alteram proferre possint. Hæc itaque locutio multis modis in homine vitiari potest, vel enim ex toto aufertur, vel difficulter fit, vel deprauatè efficitur. Si ex toto sermo auferatur, fit vitium, quod à Græcis communiter κώφωσις dicitur Hippoc. vt docet Gal. 3. in 3. epid. ἀναφθίαν vocauit, nos, qu hac ægritudine laborant, mutos appellare solemus. quo in loco adnotandū differentiam esse inter aphoniam, atque inter anaphtiam, quoniam aphonia est ubi uox ex toto amittitur ἀναφθία verò siue mutitas, vt sic loquar, est quando salua uoce, sermo tamen amittitur, quod latissimè explicatum habetur à Gal. 4. de locis affectis 6. Sed dubitari possit, num quando infantes loqui nondum possunt, debeant propriè muti vocari, ita vt etiam in ipsis priuatio locutionis morbus sit. nam Aristot. 1. problemate sectionis 11. solet appellare infantes mutos. accedit etiam, quod si caussas impotentiæ loquendi in ipsis expendamus, vt videbitur suo loco, omnes morbosæ sunt; vt hac ratione videatur statuendum esse etiam pueros mutos appellari debere. Sed ex altera parte non videtur hæc affectio morbosa in infantibus ante debitum tempus, quia pari pacto morbus esset, quando secundum rationem nondum operatur, quod tamen à nemine proditum habetur. Ita sentio statuendum esse, infantiam, hoc est loquendi impotentiam in pueris per similitudinem tantummodo debere vocari mutitatem, neque morbum esse, quia omnes morbosi nasceremur, & consequenter natura, quod non fecit brutis, hominibus fecisset, vt vitam à morbo auspicaretur. Si locutio difficiliter fiat, aliud genus vitij oboritur, quod apud Aetium lib 8. cap. 36. vocatur μογιλαλία dicere nos possumus loquendi impedimentum. Si sermo deprauetur, fit tertium genus uitij, quod communi nomine ab Hipp. 6. lib. aphor. aphor. 32. nuncupatur τραυλότης, seu τραυλώσις. nos quoq; communi nomine balbutiem vocamus. Huius autem postremi uitij tres apud scriptores inuenio species esse. Prima est, quando non potest proferri oratio statim, sed cogitur homo, uel puer repetere aut primam, uel aliquam aliam syllabam cum labore. appellatur huiusmodi vitium ab Hipp. & Arist. ἰσχνοφωνία, nonnulli latini vocant titubantiam linguæ, sed melius omnibus Theodorus Gaza doctissimus, linguæ hæsitantiam dixit. inuenio etiam appellatum hoc uitium batarismum à Bataro Cyrenarum rege, qui semper primam syllabam repetere cogebatur. Alterum uitium est, seu species, cum puer aliquam syllabam omittit, hoc est cum totum uerbum, aut nomen minimè exprimere potest. Appellat Gal. & cum Gal. omnes alij τελλότητα vocat Arist. huiusmodi ægrotantes blæsos; quamquam non desint, qui inducti auctoritate Arist. 2. de partibus animal. cap. 17. existimarunt blæsos propriè uocari illos, qui ob torturam oris etiam uerba malè torquere, & flecte-

re videntur, ad similitudinem eorum, qui contortos pedes habent, quos scilicet Arist. 14. particula problematum ait, vocari blæsos, quod habeant pedes contortos, instar capillorum crisporum. quam affectionem tentare Æthiopes, & Ægyptios propter regionis feruorem, idem Arist. prodidit. Tertia species balbutiei est illa, quæ communi nomine aliorum uitiorum appellatur τραυλότης, & est, ut scribit Gal. 6. aphor. cum homo, seu puer non potest proferre r, sed mutat in l. vt fit quando quis vult dicere triticum, & dicat tliticum; quo etiam eodem genere comprehenditur quando c. mutatur in t, ut cum uolunt dicere precium, dicunt pretium; & hæc est tertia species balbutiei, qua memoriæ proditum est laborasse Demosthenem & Alcibiadem. ex quo loco potest uideri magnam esse differentiam inter blæsitatem, seu ψελλότητα & inter τραυλότητα, vt non possim excusare uirum doctissimum Leonicenum, qui contra commentarium Galeni aphorif. 22. lib. 6. & dixit, & ita transtulit, ut dixerit inter hos duos affectus nullam esse differentiam; quod non solum est præter omnem rationem, & vsum scriptorum, verumetiam multum abest à littera græca ipsius viri. Sunt hæc omnia uitia symptomata in genere actionum animalium læsarum; læduntur autem hæ actiones, uel quia læditur facultas imaginatrix, uel quia læduntur instrumenta à natura fabricata propter locutionem. læditur facultas quotiescunque propter aliquam intemperiem cerebri non potest facultas imaginatrix operari, & musculos mouere, quemadmodum deberet. sic in phrenitide vitiatur locutio & in letargo, & ut uno uerbo dicam, in omnibus grauissimis intemperiebus cerebri. læduntur autem instrumenta, quando læditur uel lingua, uel musculi mouentes linguam, uel labia, uel dentes, uel nares; potissimum autem quando læditur lingua. siquidem Arist. 2. de partibus animalium 17. & Gal. 4. de locis affectis 6. docuerunt has omnes partes instrumenta esse locutionis, sed potissimum linguam, ut offensa lingua maximè omnium offendatur ipsa locutio. Possunt autem hæc instrumenta affici, prout sunt partes similares, uel prout instrumenta; ut partes similares offenduntur quotiescunque musculi, nerui, immò ipsa lingua aliqua intemperie corripiuntur, siuè sit sicca, siue humida, siue frigida; quamquam multò sæpius intemperies frigida, & humida lædat instrumenta, quàm sicca. Afficiuntur autem ueluti instrumenta, quando lingua uel nimis tumida fit, uel nimis longa, uel nimis angusta, uel nimis lata; nam ita fabricata est lingua à natura, ut dicebat Arist. ut & mollitie, & sui magnitudine ad dentes, palatum impellens possit uocem ipsam dearticulare. Pari pacto laborant hæ partes ut instrumenta, quando musculi uel resoluuntur, uel tumore aliquo afficiuntur; sic si dentes aut non debito ordine positi sint, aut aliqui deficiant. si labia ipsa mutilentur, si nares uel polypo, uel aliquo alio morbo detineantur, ut scribit Galenus, ipsa locutio impeditur; potissimum autem quando cerebrum ut instrumentum, & ut similare simul patitur; quo in casu cum mens magnopere offendatur, consequenter necessarium est ut locutio magnum detrimentum incurrat. siquidem, ut optimè docuit Hipp. in lib. de carnibus, seu principijs, spiritus per corpus excurrit, caput uerò resonat, & lingua à mente, & intellectu gubernata appellens modò ad pala-

tum, modo ad dentes, uocem ipsam dearticulat, & consequenter sermonem parit. Hæc sunt in uniuersum genera omnium uitiorum, quibus locutio, & sermo hominis offenditur.

De Mutitate. Cap. VII.

VT huius affectus natura magis percipiatur, utile puto uniuscuiusque speciei particulariter caussas indagare, & iccirco incipiemus à mutis, quo affectu dicebat Aristot. solum hominem tentari, quia solus sermonis capax est. Cum autem mutitas sit loquelæ priuatio, & consequenter actio læsa, ut sæpè docui, necessarium omnino est, vt ab aliquo morbo proficiscatur, qui modò in principio ipsius facultatis est, modò verò in aliquo instrumento; in principio est in apoplexia, in percussione ipsius cerebri, nec non etiam in ebrietate. In percussione cerebri, quoniam vt dicit Gal. 7. aphor. 58. vbi percutitur cerebrum, eo concusso ventriculi omnino in se se conniuent, quo fit vt facultas minimè mitti possit ad mouendam linguam; in ebrietate etiam idem fit, quoniam vt habetur 5. aphor. 5. in summa ebrietate ita repletur cerebrum, atque etiam nerui mouentes linguam, vt non solum destruatur locutio, verumetiam destruatur ipsa vox. vbi autem morbus lædens actionem hanc, est in instrumentis, vel est morbus similaris, vel dissimilaris. si sit similaris, est summa intemperies frigida, quemadmodum contingit vbi nerui ob errores chirurgorum ita denudantur, ut maximè frigeant, & consequenter vox tollatur. Fit autem morbus instrumentalis in paralysi linguæ, nec non etiam in paralysi musculorum mouentium linguam; siquidem resolutis his partibus, minime fieri potest locutio, quãquam interdum fiat vox. Dico quamquam interdum fiat vox, quia potest quidem amitti locutio, salua voce, sed è conuerso non potest locutio salua esse, si ex toto auferatur vox. Fit etiam morbus instrumentalis lædens loquelam in surditate, quæ plerunque solet esse caussa mutitatis. Immo verò Aristot. quarto de histor. animal. capitul. 9. scribit ferè pueris hunc affectum non ob aliud contingere, nisi quia surdi sunt; fiunt autem surdi, eò quod, vt dicebat quidam Arabs, cum lingua crassior facta sit, quàm debuisset, auditorij meatus ex toto sunt obcæcati; nec dubitandum est potissimam caussam mutitatis esse natiuam surditatem; quoniam cum locutio sit opus facultatis voluntariæ motricis, non potest ipsa excitari ad mouendam linguam, & dearticulandam uocem, nisi à phantasmatibus similibus locutioni excitetur. phantasmata autem hæc non possunt recipi à facultate imaginatiua, nisi medio sensus auditus, propterea sublato hoc sensu, necessariò locutio amittitur, & fit mutitas. Sed hoc in loco dubia duo occurrunt. vnum est, an verum sit semper amitti loquelam, vbi amittitur vox; nam ex vna parte hoc videtur omnino absurdum, quia locutio, seu sermo nihil aliud est, nisi vox articulata, quare destructa voce, perit sermo. Ex altera

tera parte Auicennas, qui 10. tertij tract. 2. ca. 1. scribit seruari interdum loquelam destructa voce. Dicendum est breuiter aut litteram Auicennæ corruptam esse, aut ab ipso pro voce intelligi vociferationem; alioquin nisi ita intelligendus sit Auicen. meras nugas dixisset. nam illud verum est, vsq; adeo interdum hebetari vocem, vt exigua admodum fiat, & tamen sermo, & loquela integra seruantur. Aliud dubium est circa dictum Galeni, qui 4. de locis affectis 6. scribit quinque esse actiones, quæ se se consequuntur. Prima est exspiratio; Secunda exsufflatio sine strepitu; Tertia exsufflatio cum strepitu; Quarta est vox; Quinta est loquela. inter quas actiones scribit hunc esse ordinem, vt læsa prima, scilicet exspiratione, consequenter læduntur aliæ quattuor; læsa vero vltima scilicet loquela, non læduntur aliæ quattuor. item læsa secunda læduntur cæteræ tres; læsa tertia, reliquæ duæ; læsa quarta læditur etiam postrema necessariò. ita vt velit Galenus semper læsa voce, necessariò lædi loquelam. Sed hoc falsissimum est, in raucedine enim læsa est vox, vbi autem vox exilis fit, læditur vox, non loquela; quia rauci etiam disertissimè loquuntur. Quid itaque dicendum? Locus hic apud me semper difficilis, & salebrosus fuit, & nisi intelligamus apud Galenum pro læsione destructionem ipsius vocis, nescio quomodo ipsum tueri possimus. Sed si intelligamus destructionem vocis, non simplicem læsionem, proculdubio verum dicit.

De Balbutie. *Cap. VIII.*

SEQVITVR impedimentum loquelæ, seu μογιλαλία, vel ἀγγιλόγλωσσις, cuius affectus duplex est caussa, alia natiua, alia accidentalis, & morbosa. Natiua caussa, vt docet Gal. 11. de vsu partium 10. est colligatio innaturalis linguæ cum subiectis partibus, quæ colligatio sæpissimè in ipsis pueris contingit; caussa verò morbosa est vel tumor subtus linguam, vt in ranula, vel cicatrix derelicta ex vulnere illius partis; ita vt huius mali nullæ aliæ sint caussæ, quàm propositæ, relatæ etiam ab Aetio lib. 8. capit. 36. Sequitur tertium vitium, quod est balbuties, seu deprauata locutio, quæ cum habeat tres species, vniuscuiusque speciei caussa vel ad facultatis, vel ad instrumentorum læsionem pertinet. Læditur facultas quando vel cerebrum ipsum aliqua intemperie turbatur, vel quando ipsamet facultas detinetur quo minus transcurrere possit ad mouendum aptè linguam; fit intemperies in cerebro in ebrietate, nam Galenus 6. aphor. 32. dicebat balbutire ebrios, propterea quod cerebrum magis humectatur, quàm conueniret, & consequenter cum eo etiam instrumenta mouentia linguam, & ipsa lingua. Fit etiam intemperies in cerebro in phrenitide, in qua cum calefactum, & exsiccatum sit cerebrum, facultas imaginatrix non potest operari, & linguam mouere, vt deceret. Impeditur autem facultas à suo munere in extasi, & in melancholia; in illa quidem, quia à phantasmatibus alio auocata mi-

nimè

nimè regit linguam,quemadmodum deberet.In melancholia verò impeditur propter tres caussas:vna est timor,qui perpetuus est comes melancholiæ.vnde dicebat Arist.11.sect.problematum,problem.30.metuentes balbutire,& hoc est etiam, quod dicebat Hipp. 2.epid. quando scipsit balbos fieri melancholicos.Impeditur alia ratione imaginatio, seu facultas in melancholia, quia vehemētissimè mouetur; quod proditum habetur ab Aetio lib. 6.cap. 9.ex sententia Ruffi, & Possidonij.à magno etenim motu imaginationis fit vt ipsa erret, & propter errorem etiam linguam non ea ratione ac deberet,moueat.& hoc est,quod dicebat Hipp.in lib. præceptionum sæpè linguam balbutire propter mentis errorem. Tertia caussa est multitudo phantasmatum,& imaginationum; nam Arist. 11.sectione problematum, tradens caussam hæsitantiæ linguę, inter alias videtur statuere varietatem,& multitudinem imaginationum,quia dum facultas hoc,uel illud phantasma persequitur,lingua minimè potest actionem facultatis diligenter persequi, vnde errat,& fit hæsitantia. atque hæc sunt genera caussarum,quæ pertinent ad ipsam facultatem circa balbutiem. Quę uero pertinent ad instrumenta, vel sunt uitia naturalia, vel præter naturam; seu, ut dicebat Gal.4 de locis affectis 6. vel fiunt in ipsa formatione instrumentorum,vel post formationem. Quæcumq; autem sint hæc uitia, aut sunt morbi similares,aut instrumentales. Morbi similares sunt intemperies præsertim frigidæ,& humidæ,tum ipsius linguæ, tum maximè musculorum linguam, & laryngem mouētium: id quod voluit significare Gal.2.in 1.epid. tex.68.cum scripsit ἰσχνοφωνίαν fieri ob imbecillitatem musculorum laryngis,factam à caloris diminutione; id quod ante Galenum docuit nos Arist. 11.sect.problematū,probl.10.30.35.quibus in locis scribit balbutiē,& hæsitantiam linguæ fieri à frigiditate,& humiditate. Sed circa hanc sententiā occurrit dubitatio,numquid scilicet à sola intemperie frigida, & humida fiat balbuties.nam Gal.6.aphor.31.omnem balbutiem videtur omnino acceptam referre humiditati;immo uerò scribit fieri non posse, ut numquam balbuties in pueris à siccitate oriatur;id quod etiam videtur uoluisse significare Arist.11.sectione problem.30. quando dicebat,pueros magis balbutire,quàm uiros,scilicet ob humiditatem.Sed contra est Hipp.7.epid. circa initium,vbi narrans quandam historiam ęgrotantium,inquit, ipsis propter siccitatem linguam fuisse subalbam;ex quo loco clarè colligitur balbutiem etiam à siccitate fieri.quod idem Auic.6.tertij,trac.3.c.16. manifestè scribit.Pro concilianda hac scriptorum dissensione,dicendum est duplicem esse balbutiem,aliam naturalem,aliam accidentalem;naturalis non alia ratione fit,nisi qua dicebat Galenus,scilicet humiditate. innaturalis autem, hoc est accidentalis,potest etiam fieri à siccitate, & de hac loquutus est Hipp.& Auic. Modus autem, quod humiditas naturalis facit balbutiem, & cur sit, quod alioqui non possit proferre r, nec c, est, quia ad proferendas has litteras necesse est ut lingua ualidè impellatur in dentes, atque in palatū, lingua autem mollis, seu nimis humida, aut imbecilla propter humiditatem musculorum non potest ita uehementer, quemadmodum par est, impelli ad dentes, propterea loco huius litteræ proferuntur illę, quæ cum sint sim i les,

les, non opus habent tanta impulsione. vel dicere possumus balbutiem fieri plerumque ab ipsa humiditate, rarò autem à siccitate; id quod non solum ipsemet Auic. expressis verbis dicere videtur, verumetiam Arist. idem dixit 4. de hist. animal. 9. vbi dicebat fieri balbutiem in pueris potissimum ob linguæ humiditatem, & laxitatem. Fit autem balbuties quando lingua vel longior est, quàm deberet, quemadmodum dicebat Gal. 6. aphor. (licet hoc raro contingat) vel quando crassior, & tumidior euadit; vel quando dentes aut deficiunt, aut ordine malo sunt distincti; vel quando labia sunt mutilata; vel quando nares, aut gurgulio sunt tumore, aut inflammatione obsessæ. Ex caussis externis vitiatæ locutionis in primis est frigidus aer. dicebat enim Aristot. 11. problematum sectione, frigus locutionem impedire propter tres caussas. Primò quia frigidum condensat. Secūdò quia calorem natiuum, & consequenter motricem facultatem hebetat. Tertiò quia linguam veluti ligat. nam ad peragendam locutionem dicebat idem auctor 2. de partibus animal. 17. magnopere necessarium esse vt lingua libera, & expedita sit. sic regio frigida potest populos impedire quo minus rectè loquātur; qua etiam ratione fit, vt in quibusdam locis veluti hæreditaria, quadam affectione in hominibus locutio vitietur. Animi affectus præ cæteris balbutiem inducere solent. De timore, & experientia perspectum est, & Arist & Galenus confirmauit. De ira similiter, nam multos videre licet, qui dum præ ira nimis excandescunt, interdum non solum balbutiunt, verumetiam mutire coguntur. idem possunt profundæ cogitationes, nimiæ vigiliæ, immoderata venus, quæ cum cerebrum, & neruos omnes vehementer lædant, consequenter locutioni detrimentum inferunt. potissimum autem locutionem impedit assidua ebrietas, vt Arist. 3. sect. problematum, & Gal. 6. aphor. 32. apertissimè docuerunt. Sunt etiam cibi, qui quadam proprietate locutioni puerorum videntur officere. nam Raby Moyses 20. aphor. parte scribit arcendos esse pueros ab esu nucum, propterea quod loquelam ipsorum vitiant. Cæterum non est opus signis, ut cognoscantur uitia sermonis, sed ad cognoscendas caussas necessarium est adhibere & signa, & industriam magnam; nam qui fiunt muti à natiuitate propter surditatem, cognoscuntur, tum quia nullo strepitu, nullo sono mouentur, tum quia nullum defectum neque in lingua, neque in ore habent. quamquam Arist. 2. problemate sect. 11. scribit mutos naribus loqui, seu strepitum edere; propterea quod sunt compresso ore; esse uerò compresso ore, quoniam lingua nullo vsui sibi est. Qui autem fiunt muti vel propter vulnus inflictum, vel propter musculorum linguæ resolutionem, cognoscuntur morbis ipsis anteactis, nimirum apoplexia, aut eiusmodi aliqua ægritudine, quæ antecessit. Illi autem, qui vix loqui possunt, & μογίλαλοι vocantur à Græcis, cognoscuntur, quoniam si lingua inspiciatur, frenum illud, quod philetum vocant vulgares, admodum incōcinnum, & ineptum est. nam vt habetur apud Meletiū de natura hominis, cum lingua deberet suo expedito motu modò in hanc, modò in illam partem efformare litteras, constituit natura vt libere hoc posset facere, ne nimis soluta, & vacillans esset, alligauitq; eam ori per quoddam frenum, quod ipsam continet, ne labatur; quod si huiusmodi fre-

frenum maius sit, quàm oportet, ita vt nimis linguã deuinciat, impeditur ne possit debitos motus in palatum agens, vocem, ut deceret, dearticulare. vbi uero exiguum est hoc frenum, cognoscitur, quia lingua eleuata uidetur veluti nulli rei alligata. quemadmodum è conuerso si frenum hoc nimium sit, cognoscitur, quia multum linguæ complectitur, atque ipsam arctè detinet ne moueatur. Hæsitantia linguæ, seu ἰσχνοφωνία quotiescunq; fit à calore partis diminuto, cognoscitur euidentissimè hinc, quia ubicunq; loquuntur pacatè, & tardè, semper maius impedimentum apparet. vbi verò alta uoce, & uehementer loquuntur, tunc expeditiorem sermonem habent; quia ex motu, & voce magna incalescunt musculi linguam mouentes, & propterea facilius mouentur. Si balbuties fiat ex larga partium humiditate, cognoscitur, quoniam ij somnolenti sunt, hebeti ingenio, nulla penè memoria, & dum loquuntur, multum semper saliuæ amittunt. Si uitiata sit locutio vel ob defectũ dentium, vel ob labia mutilata, uel ob naris aliquem morbum, cognoscitur hoc faciliter suis signis. Muti, qui & surdi sunt, nunquam curãtur; & propterea ex miraculis, quæ fecit Saluator noster, vnum fuit quando curauit illum mutum surdum apud Matthæum 15. Sed si mutitas, seu loquelæ priuatio oriatur ob nimiam resolutionem musculorum factam à larga humiditate, curatur huiusmodi vitium non solum opera medici, uerum etiam interdum spõte naturæ. nam relatum est Maximillianũ Friderici Tertii Imperatoris filium usque ad nonum ætatis suæ annum prorsus elinguẽ, & mutum fuisse, sed tamen beneficio naturæ non solum sermonem acquisiuisse, uerumetiam fuisse eloquentissimum. nam in ipso existimandum est uitium originem duxisse ex larga humiditate, quæ ætatis progressu consumpta fuit. Sic quando legimus varios vel ob timorem, vel ob iram, dum muti essent, sermonem subito acquisiuisse, putandum est non casu ullo, aut miraculo id fuisse factum, sed hac ratione, quia impedimentũ factum ab humiditate subtractũ est. Sic balbuties oris naturalis, quæcunq; sit illa, difficilis est curatu; quẽadmodũ illa, quę fit morbo aliquo aduentitio, nõ est ita difficilis curationis. Sed vt dixi de priuatione locutionis, quæ spõtè naturæ curari potest, & curatur, ita de balbutie existimandũ est. Circa hoc, priusquã curationẽ aggrediar, tria problemata occurrũt. Quorũ primũ est, cur dictũ sit ab Hipp. 2. apho. 32. Balbos alui profluuio tentari. Secundũ, cur idẽ Hipp. 2 1. epid. in principio sect. 5. & 6. dixerit balbos esse; nã Arist. quoq; in physiogn. scribit signũ moderati animi sermonem grauem, & tardum. Tertium cur in iisdem locis dixerit balbos morbis melancholicis esse obnoxios; id quod etiam confirmatum est ab Auic. 1. tertii trac. 4 c. 18. Nam hoc uidetur ferè præter rationem, vt qui habent cerebrum humidissimum, cuiusmodi sunt balbi, tentari possint à melancholia, quæ est siccus humor. Ad primum respondendum est, non alia ratione, quàm ut interpretatur Gal. in cõ. illius Aphorismi, nimirũ balbos necessario habere aut humidum cerebrũ, aut humidum linguam. Si humido sint cerebro, excrementa pituitosa pręcipitata à capite in uentriculum, & consequenter in intestina, faciũt alui fluorem; id quod etiam traditum habetur ab Hipp. in lib. de effectibus internis. Immò uerò dicebat Auic. 41. doct. 5. c. 5. etiã balbos propter hanc ra-

tionem sæpè tentari cholerica passione. Si autem balbi tales sint propter linguæ nimiam humiditatem, cum lingua tunicam communem habeat cum uentriculo, necessariò habent & humidum ventriculum, humidi uerò ventriculi familiaris affectus est alui fluor, ut dicit Gal. Ad secundum dicendum est balbos propterea bonos esse, quoniam illi, qui sunt prauis moribus, propterea sunt, quia calidos, & siccos spiritus habent; propter quæ cum animi eorum celeriter moueantur, sic ut rebus minimè, vt deceret, animum aduertant, vnde & prudentia carent, & consequenter malis moribus sunt; quo fit, ut in regionibus calidis, & siccis versutissimi, & praui sint, in quibus etiam bruta immania, & fera nascuntur. contra autem fit, ubi spiritus humidi sunt, quia cum celeriter moueri non possint, cumque animum magis aduertant, nec celeres motus habeant, iure fit, vt & moderatis animis sint, atque etiam probis moribus. Difficilius autem omnibus est tertium, & postremum problema, scilicet cur dictum sit ab Hipp. balbos melancholicos esse, & melancholicis morbis tentari; facit autem hanc rem difficiliorem Galeni auctoritas, qui 7. sect. aphor. 40. exponens sententiam illam Hippocratis, qua scribit, si quis repentè linguæ incontinentis fiat, melancholicum esse, inquit, se nescire qua ratione lingua incontinens melancholicum indicet; & tandem quasi & ipse confugiens ad rerum proprietates, subiungit, forsan hoc esse, quia sicuti ab humore melancholico fit paroxysmus quartanarius; ita quoque à melancholia fit linguæ incontinentia. Hanc sententiam cum difficilem quoque uideret esse Hieronymus Cardanus, vanitate quadam ingenij sui dixit, Apud Hipp. pro linguæ incontinentia interpretandam esse procacitatem, & maledicentiam; quasi illi, qui sunt procaci lingua, & qui obscœna loquuntur, sint melancholici. Sed tantum abest Hipp. pro linguæ incontinentia huiusmodi rem intelligere, ut si hoc dixisset, non minus uanus esset, quàm Cardanus. Nam Arist. qui penè iisdē uocibus vtitur, quibus Hippocrates, dicit in pueris linguam fieri incontinentem propter humiditatem, & infirmitatem. Auic. 1. tertij tract. 4. c. 18. totam hanc caussam uidetur attribuisse cordis calori, quasi balbi omnes, qui sunt cerebro humidissimo, sint etiam corde calidissimo; & propterea vbi cor calidissimum est, ex humiditate, in quam continuo agit calor, fieri humores melancholicos, & consequenter ubi humores eiusmodi abundāt, facilè simul oriri melancholicas ægritudines. Sed neque hæc sententia Auicennæ probantis difficultatem tollere potest. primum, quia neque auctoritate vlla ueterum compertum est eo, qui sunt humido cerebro, simul esse corde calido; immò uerò uideretur contrarium esse debere, ut humidum immensum cerebri quemcunque corporis calorem retunderet. Sed dato etiam quòd balbi essent calidi corde, non est necessarium vt fiat humor melancholicus, quia potest fieri bilis flaua, quemadmodum sæpè compertum est corde calido esse biliosos. quamobrem mihi uidetur omnibus aliis melius hoc explicuisse Arist. 3. problemate sectionis 30. quo in loco quærens cur hæsitantes lingua sint melancholici, scribit melancholicos omnes habere celeres motus imaginationis, & propterea balbos quoque, cum huiusmodi motus celeres habeant, melancholicos esse. habere autem celeres

motus balbos & hæsitantes ait idem quoniam cum infirma sint instrumenta ipsius linguæ, neque possint animi conceptus exactè sequi, fit vt motus animi semper anteuertant motus linguæ, atque hinc fiat linguæ impeditio. Sed neque ex his Arist. verbis clarè colligi potest cur balbi verè melancholicis morbis tenentur, nisi etiam & illud addamus, quod balbi cum nō possint, vt optarent, & vt animus dictat, loqui, quasi sibi ipsis irascentes, & coram alijs loqui formidantes mœrent, qui mœror, & timor non est dubium, quin in ipsis melancholiæ prouentum magnum faciat, & consequenter melancholicis ægritudinibus illos subijciat. Curatio locutionis vitiatæ adhibetur in pueris solummodo, quando iam sunt ablactati; eò quia ante illud tempus sciri non potest, nunquid sit vitiata loquela, necne; & eò magis, quod sæpè etiam contingit pueros vsque ad sextum, & septimū annum balbutire, & tamen sponte curari. quapropter vbi certum est morbum non esse spontè finiendum, aggredienda est alacriter hæc curatio. Muti, qui simul sunt surdi, omnino dimittendi. Sed si remissa fuerit loquela propter linguæ resolutionem factam à nimia humiditate, eadem curatio adhibenda est, quæ in balbutie adhibetur; & propterea quando de balbutiei curatione tractabo, simul etiam habebitur curatio mutitatis. Si puer impediatur in sermone propter nimiam freni colligantiam, omnis cura posita est in sola manuali operatione. Galenus quidem scribit consueuisse obstetrices vnguibus abscindere illam membranam, quæ frenum dicta est; sed siuè sit propter imperitiam nostrarum obstetricum, siue sit quod interdum hæc sola operatio non sufficit, opus est aliam operationem adhibere. Cornelius Celsus rei chirurgicæ peritissimus lib. 7. cap. 12. curationem proponit, quam etiam proposuit Aetius lib. 8. cap. 32. est autem operatio huiusmodi, vt lingua eleuetur versus palatum, ita vt tangat eum, deinde vncino leuissimo distendatur illa membrana, postea cultello acutissimo tota discindatur, ita tamen, vt venæ nullo pacto violentur. vbi hoc factum est, abluēdum est os posca, deinde inspergendus est puluis manna, thuris: deinde curandum est vulnus, si opus sit, vt cætera vulnera. addit vnum Cornelius Celsus, scilicet plerumque statim abscissa hac membrana loquelam restitui, interdum tamen non restitui; quia cum perpetuum sit, quod fieri debet, non est tamen perpetuum, quod sequi conuenit; Cæterum sæpè vsu venit, vt ex vena violata inter incidendum, timeatur sanguinis profusio; quod dum timetur, monet, & prudentissimè, Auic. vt membrana ipsa non abscindatur, sed circa radicem acu perforetur, & ipso acu deducatur filum, atq; ita ligetur. nam hoc filum, si quotidie stringatur, breui, & blande membranam illam amputat; atque hic modus iucundissimus est. vbi verò incisa est membrana, ne iterum coalescat, vel vnguento ægyptiaco, vel pulueribus exsiccātibus reliquum membranæ consumitur. In curanda autem omni balbutie diligenter spectandum est quænam caussa præcipua sit, quia si polypus nasi eam efficiat, ad illum curandum dirigi debet omnis cura. Si fiat ob labium mutilatum, nulla spes superest. Si fiat propter dentem excissum, hæc vnica ratio est, vt dens eburneus paretur, atque in loco deficientis ponatur, & reliquis dentibus alligetur; qui dens cum deinceps editur aufertur, nam ma-

ximè inseruit hoc remedium & pueris,atq; etiã viris. Si factũ sit vitium hoc propter uitium cerebri, vel linguæ, uel musculorum, aut uitium oritur ex siccitate, aut ex nimia humiditate, & frigiditate. Si ex siccitate, vt contingit in febribus, & post phrenitides, danda est opera; vt omni ingenio humectetur & lingua, & initium spinalis medullæ. Ad humectandam linguam lactis mulieris gargarizati usus utilis est, utile est etiam sæpè linguam madefacere aqua maluæ, cui admistum sit oleum amygdalarum dulcium; & si unà in aqua coquantur folia nimpheæ, maximum iuuamentum afferetur. spinæ, seu principio spinalis medullæ conueniunt linimenta, quæ possunt emollire partes illas. Rec. axungiæ porcinæ, aqua maluæ lotæ, pinguedinis gallinæ ana unc. I. olei amygdalarum dulcium, nenupharini ana unc. s. croci scrup. s. misce, & in mortario fiat linimentum. Multò maius studium adhibendũ est, ubi sit balbuties ex humiditate, & frigiditate linguæ, tum quia frequentius hoc uitiũ accidit, tum quia ut expugnetur, opus est plurimis auxiliis, & quod dicam de huius curatione, idem putandum de mutis, qui fiunt ob resolutionem à nimia humiditate. Scopus præcipuus in hac curatione est, ut lingua cerebrum, ac musculi mouentes linguam exsiccentur & calefiant; quia uerò exsiccari possũt lingua, & musculi, præsertim uel si dissipetur humiditas, qua sunt oppleti, uel si eadem humiditas in alias corporis partes deflectatur, ea propter omnibus his incumbendum erit, ut humiditates omnino exsiccentur. Ad hoc uerò peragendũ auxilia petenda sunt & à materia diætetica, & à pharmaceutica, & à chirurgica. Primum igitur ubi curatio suscepta erit, erit prouidendum ut æger curandus maneat in aere calido, & sicco; & forsan ob hoc apud Herodotum quando balbus ille consuluit oraculum, qua ratione balbutiem suam curaret, responsum est ipsi, ut in Liuiã iret regionem calidissimam, & siccissimam. plus uigilandum, quàm dormiẽdum. De passionibus animi clarum est iram esse uitandam, quoniam, ut dicebam, relatum est multos sola ira in balbutiem incidisse. Cæterum de timore pulcherrima est quæstio, nunquid medicus in curanda balbutie debeat amare, aut fugere timorem; nam ex una parte est ratio, omnino fugiendum esse, quia non est dubium timorem frigefacere. quare dictum est à me aliàs timentes interdum balbutire. Sed ex altera parte habẽtur apud Historicos exempla, quibus solo timore pueros, atque etiam uiros cum prius muti essent, sermonem acquisiuisse fertur. nam narrat Pausanias Batum quendam mutum conspecto in deserto leone, maximo timore esse perculsum, & statim loquelam comparasse. refertur etiam de Athi filio Cræsi, qui timens ne pater occideretur à Cyro, statim conspecto periculo sermonem acquisiuit. Quare cum hæc, quæ referuntur, uideantur naturali cursu nullo miraculo euenisse, uidetur etiam posse interdum contingere, vt à medico excitata formidine curetur mutitas, siue balbuties. Problema hoc à nemine propositum ita soluendum mihi uidetur; duplicem esse timorem, alterum à Græcis appellatum ἀγωνίαν, à nostris trepidationem. alterum uerò esse, qui à nostris propriè timor, à Græcis φόβος dicitur. Trepidatio est, cum homines aggressuri aliquam magnam rem, timent; quod genus timoris est maius timore appellato; in trepidatione quemadmodum habetur apud

Arist. 11. sect. problemate 32. & 53. est veluti species quædam pudoris; vnde sicuti in pudore partes circa pectus, & faciem valdè incalescunt, vt iudicatur ex rubore, sic, inquit ipse, trepidantibus meritò fit calor circa pectus & circa faciem; propter quem calorem vox grauis fit. In timentibus autem secus, quia in ijs partes pectoris, & partes superiores refrigerantur; calor autem partes inferiores petit. Vnde dicebat Arist. 8. sect. problem. 4. illis, qui timent sponte fluere semen, vrinam, & fœces, eò quia calor detrusus ad partes infernas illas huiusmodi excretiones excitat. Hac itaque resolutione constituta, facile est hunc nodum soluere, scilicet timorem simplicem non solum non iuuare balbutiem, verum potius augere; eò quod ab illo refrigeratur & lingua, & pectus, & partes superiores, vt cognoscitur ex pallore. Cæterum trepidatio maximè iuuare potest & balbutiem, & mutitatem, quia calefacto pectore, & partibus superioribus non est dubitandum posse tolli & humiditatem illam nimiam, & simul imbecillitatem, quę oritur ex paupertate caloris natiui, vnde trepidationem hanc inducere pueris, omnino vtile esse potest. Exercendum est corpus, quantum fieri potest, præsertim verò exercenda est vox; & si quid est, quod possit prodesse balbis, & hæsitantibus, est continua locutio alta, & clara. habetur huius rei exemplum, Magni Demosthenis, qui, vt narrat Plutarchus in eius vita, & in libello de decem Oratoribus, superauit balbutiem sola vocis exercitatione, & contentione. nam dedit decem millia drachmarum Neoptolemo Histrioni, qui illum docuit versus plures vno spiritu proferre; scilicet vt iniectis in os calculis ascendens, & currens versus continuò proferret. Abstinendum est, si viri sunt, à venere: pueris autem abstinendum ab vsu balneorum; vnde matres, quæ balbutientibus pueris solent caput sæpè abluere, malè agunt, cum augeant humiditatem, & caussam huius vitij. Curandum vt aluus fluat quotidie, si non natura, saltem arte. abstinendum est à vino, vel vtendum est eo paucifero, & in pauca copia. Vtendum in cibis aromatibus, salitis, acribus edulijs; abstinendum verò ab vsu pastitiorum, à nucibus, à piscibus; & vt vno verbo dicam, debet tota ratio victus exsiccare & calefacere. Qua ratione victus instituta puer erit purgandus. Primum enim si aluus sponte non fluxerit, erit liquanda hac potiuncula, Rec. foliorum saluiæ, betonicæ ana m. s. coriandri drac. 1. foliorum senæ scrup. 2. fiat decoctio secundum artem, deinde Recip. dictæ decoctionis vnc. i. s. mellis rosati solutiui vnc. 2. vel vnc. 1. s. misce, fiat potus. Erit deinde corpus præparandum ad expurgationem. Recipe foliorum saluiæ, origani, stœchados ana m. s. fiat decoctio secundum artem, deinde. Recipe dictæ decoctionis vnc. 3. oximellis simplicis drac. 2. syrupi de betonica, de stœchade ana vnc. s. misce, fiat potus. Postquam præparatum fuerit corpus, expurgandum erit & in hac expurgatione si licitum fuerit vti pillulis, erunt alijs medicamentis præferendæ. Recip. pillularum de hiera cum agarico scrup. 1. s. pillularum cochiarum scrup. 1. misce, fiant pillulæ num. quinque, quæ vt facilius à pueris deuorentur, poterunt occultari vel in panatella, vel in aliquo iusculo; sed si pillulas recusauerint, dabitur potiuncula hæc. Recipe agarici trocis̃cati scrup. 2. gariophilorum gr. 4. infunduntur in aqua

stœchados,

stœchados, vel betonicæ, deinde facta expressione adde diacatholiconis drac. 3. mellis rosati solutiui vnc. 1. cum decocto cordial. fiat potus. Purgato corpore deinde prouidendum erit, vt adhuc magis illæ partes, vnà cum cerebro exsiccentur; & ad hoc agendum conueniunt medicamenta, quæ naribus attrahuntur, & sternutationes. Recip. succi radicum betæ vnc. s. succi betonicæ vnc. 1. aquæ coriandrorum lib. s. misceantur, & naribus attrahantur. Vbi paulisper purgatum fuerit pueri corpus, prouidendum est, vt & caput, & lingua continuò exsiccentur. Exsiccat continuò caput cauterium nuchæ factum, quo remedio in hoc genere nullum ferè inuenitur præstantius; pari pacto ad exsiccandum caput magnoperè valent vesicatoria post aures adhibita, & diu conseruata. Exsiccandæ linguæ confert, si illa fricetur modò melle, modò sale, sæpissimè verò saluia; quam vsu probatum est magnopere vtilem esse ad tollendam balbutiem. atque hic sit finis eorum affectuum, qui spectant ad motricem facultatem.

De vitijs sensus communis Caput.

RELIQVVM est vt ad ea transeamus, quæ pertinent ad sensus, & quia communis sensus alios antecedit & necessitate, & sede, ab hoc primò incipiemus. Solent autem duo vitia pueris circa hunc sensum contingere, quæ omnia ad somnum, & vigiliam reducuntur. nam somnus in pueris vel nullo modo fiat, aut paucus; & vigilia immoderata puerorum nuncupatur. aut fit alio modo quàm fieri deberet. In pueris quidem somnus nunquam fit moderatus, quandoquidem, vt dicebat Aristot. 5. de generatione animal. 1. fœtus quamdiu in vtero manet, perpetuo quodam somno opprimitur, vbi vtero egressus est, maxima ex parte dormit, tum quia infans memor est perpetui somni, quem habuit in vtero, tum quia corpus habet humidissimum. est inquam humidissimum infantis corpus, nō solùm quia abundat multis humiditatibus, verumetiam quia, vt dicebat Alexander 1. lib. Medic. problem. 2. partes eius solidæ humidissimæ, & mollissimæ sunt. quærens enim is eo in loco, cur senes, qui abundant humiditatibus, vigilantissimi sint, pueri verò somniculosi, inquit id iccirco esse, quia etsi senes pluribus humiditatibus scateant, habent tamen solida capitis sicca, infantes autem humida ea habent. Quare ex hoc discursu colligi potest à natura cōparatum esse, vt infantes maximè dormiant, & propterea somnos immensos in ipsis minimè morbosos esse. Morbosi autem contingunt pueris somni, quando fiunt diuerso, ac prauo modo, atque aliter quam fieri deberent, cum enim somnus à natura animalibus sit donatus, vt eo spiritus, & calor, qui in vigilijs consumuntur, reficiantur, & recreentur; id vt fieri possit, necesse est ipsum tranquillum esse. igitur vbi turbatur somnus, proculdubio naturalis esse non potest, sed morbosus est, atque hunc somnum turbatum in infantibus, & pueris appellat Hipp. 3. aphor. 24. somnos terrificos.

Rases

Rases lib.experimentorum cap.6.appellauit proprio ingenio matrem pue rorum. Est autem somnus hic perturbatus symptoma in genere actionum læsarum ipsius sensus communis.læsarum inquam deprauatè,eò quod ubi infantes pacatè dormire deberent insomnijs quibusdam terrificis uehementissimè turbanrut.Sed priusquam vlterius progrediamur, hoc in loco eximendus est scrupulus, qui forsan ingenia multorum turbare posset,eò,quia Arist.4. de hist. animal. 10. scribit infantes ante quartum ętatis annum non somniare,& post quartum annum paucis etiam insomnia contingere, quæ sententia non solum aduersa est communi medicorum sententiæ, verumetiam quotidianæ experientiæ refragatur; quoniam compertum est infantes multo ante quartum annum somniare.Respondendum est, & nodus Arist.ex ipsomet Arist.soluendus,qui 7.de hist.animal. quasi corrigens priorem sententiam,inquit somniare quidem infantes,sed tardè insomniorum memorias conseruare; ut non sit dubitandum, quemadmodum tradunt medici,turbari posse ab insomniis infantes tametsi ipsorum somniorum nullam apud se memoriam conseruent.Symptoma hoc sequitur suum morbum,qui morbus in ventriculo positus est, eò quia, vt copiosè docuit Gal.in com.aphor. 24. lib. 3. fiunt isti pauores in infantibus non ob aliud, nisi propter debilitatem uentriculi,atque oris ipsius insignem sensum;propter quæ omnia corrumpuntur cibi,& ex ijs corruptis fiunt isti pauores. Modum autem,quo fiunt, pręclarè proposuit nobis Auic. li. tract.3. doct. 1.c.3.vbi scribit ex corruptis cibis in ventriculo tristitiam oriri,cuius phantasma deferuntur ad imaginationem,quam necessariò deterrent, & consequenter faciunt insomnia terrifica; quæ nihil aliud sunt, quàm operationes imaginationis circa phantasmata à sensibus ablata . Nec refert quidquam quod Gal. scripserit semper ita fieri, Auic. verò vt plurimum; quoniam hic spectauit totam ætatem puerilem,in qua forsan,& ob alias caussas possunt hæc insomnia contingere. ille autem solummodo infantilem ætatem. Caussa interna itaque est corruptus cibus in uentriculo; externa uerò,ut Galenus asserit, lac, aut cibus, qui scilicet copiosior sumatur, quàm par est, siue sit eius naturæ, ut difficiliter conficiatur In uentriculis infantium, & puerorum, seu facilè corrumpatur;& corruptus acrimoniam quandam acquirat,merito cuius uellicetur, & ueluti mordeatur os uētriculi; ita vt duo affectuum genera exinde uideantur oriri in uentriculo, nimium solutio continui,& intemperies;quæ facit imbecillitatem, à quibus postmodum quemadmodum dicebam, oriuntur tristia illa phantasmata; vt etiam sit hæc uera ratio qua ductus Gal. libro de placitis Hipp. & Platonis, & 2. de acutis tex. 45. dixerit homines fieri tristes, & turbatos, quotiescunque ventriculus grauatus est. Cognoscitur autem hic affectus eo potissimum signo, quoniam infantes inter dormiendum gemunt, concutiuntur; excitati uerò uociferantur, clamant, nec ulla ratione sedari possunt. adhæc color ipsorum præternaturalis est,pariter etiam & calor; ab ore fœtidus manat halitus,quo sæpè decipiuntur mulierculæ, existimantes illud esse indicium vermium,cum tamen non sit.Gal.loco citato 3. aphor. scribit se se obseruasse huiusmodi affectionem etiam in prouectioribus fieri, quod quidem veris-

verissimum est, & soleo ego dicere huic affectui infantium proportione respondere affectum illum, qui fit in prouectioribus, & qui incubus nuncupatur; ita ut sicuti incubus in adultioribus passio grauis est, quippe quæ sit ueluti antesignanus apoplexiæ, sic somnia ista terrifica solent esse argumenta epilepsiæ, & aliorum prauorum morborum. Ex quo sicuti incubi habenda est ratio, pari pacto studendum est; ut quamprimum huic affectui occurratur. Ratio verò occurrendi posita est in hoc potissimum, ut diligenter respiciatur, ne cibi, aut succi in uentriculo corrumpantur; & quia contingit corruptio tum propter ventriculi imbecillitatem, tum maximè propter errorem alimēti, primum incumbendum est, vt omnis error alimenti euitetur; & ideo si puer lactens sit, diligenter respiciendum erit numquid nutrix sit proba, uel improba. quæ si fuerit improba mutanda est. si proba nutricis habeat notas, existimandum est lac uitiatum esse aliqua ratione; aut ab ipsa plus offerri, quam par est. Si plus offeratur lactis, studendum est vt parcius mammas porrigat. Sed si vitium sit in lacte, cum non habeat illud vitium ex nutricis intemperamento necessarium est conijcere lac uitiari propter errores vitæ. eapropter prouidendum erit, ut nutrix optima ratione viuat, atque ea, quam sæpius docui; quæ scilicet succum, & lac inculpatum producere possit. Pari pacto si puer ablactatus sit, uidendum est an plus comedat quàm par sit, an uerò prauis edulijs nutriatur. Vtrum fecerit, prouidendum est, ne amplius vel in copia, uel in qualitate erretur. Id autem fiet, si fructus, cibos duros, & graues; nimis calidos, potum vini præsertim meracioris fugiat. Sed quia nō solet sufficere victus ratio ad affectū iam productum tollendum, opus est vt cibi corrupti è uentriculo, & intestinis tollantur. Ad quod agendum laudat Rases loco citato, atque Auicennas, vt mel deglutiendum detur infanti, quod sua facultate deteriora aluum eius mouet, & quidquid corrupti inuenit in uentriculo, & intestinis secum defert. Si mel non possit administrari, glandes erunt subijciendæ vel ex sapone, vel ex axungia porcina, vel ex melle. Vtilis est & clyster huiusmodi, Recipe seri vnc. 6. uel 8. mellis communis vnc. 1. s. salis scrup. 1. misce, fiat clyster, qui maximè potest abluere intestina, & humores corruptos ducere. Si uero sit grandiusculus, poterimus non solum vti vel melle, vel clysteribus, uel glandibus, verumetiam hiera; quàm laudauit mirificè Galenus ad educendos è uentriculo cibos corruptos. Vbi euacuati sunt cibi, & succi corrupti, relinquitur vt prospiciatur imbecillitati ventriculi & extrinsecus, & intrinsecus. Extrinsecus quidem inunctiones, fomentationes, quæ fiunt ex absinthio, rosis, & uino. Sunt etiam cerata, cuiusmodi est istud: Rec. foliorum absinthij drag. 1. s. polij montani drag. 1. schænanti, laudani ana scrup 1. s. mirrhæ, aloes ana scrup. 1. terantur diligenter, & cū cera, ac modico therebentinæ fiat ceratum, quod & uentriculo, & umbilico apponatur. Extrinsecus vtile est gestare collo appensum corallum rubrum quem experientia comprobatum est secreta qualitate corroborare ventriculum si illum extrinsecus tangat. Vnde non malè faciunt matres, quæ puerorum colla, & pectora corallis ornare solent. Intrinsecus laudat Rases confectionem Diapliris arcont. laudat etiam si diamusci scrup. s. infans deuoret,

ret,

ret, vel si tantundum Theriacę magnæ sumat. Potest etiam parari aliqua rotula, quæ uentriculum pueri confirmare possit, exempli gratia. Reci. specierum diamusci scrup. I. diacalamenti scrup. I. s. sacchari, & aquæ rosaceę quantum sufficit, misce, & fiant rotulæ paruæ, quarum singulo mane poterit vna præberi, & paullo post exhiberi lac; aut si sit ablactatus, modicum brodij, uel vini. nam aduertendum huiusmodi rotulas esse in puluerem redigendas, & infantibus, ut monebat Rases, unà cum lacte exhibendas.

De immodica puerorum vigilia. Caput. VII.

SICVT in somno, quamuis immenso, pueri numquam morbosi fiunt; sic ubi somnus exiguus est, vel nullus, necessarium est ipsos ægrotare, idque cum in uiris perniciosum iudicetur, non est dubitandum multò magis in pueris nocere; quos, vt fieri dicebam, natura comparatum est somniculosos esse. Cum igitur pueri neque motu, neque cantu, neque pannorum mutatione, neque ulla alia diligentia possunt ad dormiendum cogi, fit in illis ea præter naturam affectio, quæ appellatur immodica vigilatio. Diuersus tamen est hic morbus à uigilijs adultiorum, quoniam absurdum est existimare posse hunc infantibus oriri ab ea caussa, nimirum propter siccitatem, à qua fiunt vigiliæ in adultioribus. Eapropter iure hoc constitutum fuit ab omnibus medicis, ubi infantes nimium uigilant, id non aliunde proficisci; quàm à corruptis cibis in uentriculo, à quibus cùm uapores acres iugiter in cerebrum ferantur, ij membranas pertundentes somnum impediunt. Sed dicet aliquis, cum & somnia terrifica, & immoderatę vigiliæ, fiant ob corruptos in uentriculo cibos, quæ caussa est, quod non semper uel vigiliæ, uel insomnia producantur? Facile est huiusmodi discrimen intelligere, quoniam ubi à corrupto cibo non feruntur uapores, sed tristitiæ phantasmata, quæ solam imaginationem percellunt, efficiuntur in somnia terrifica, ubi vero uapores efferuntur, atque illi acres, cum somnus impediatur non insomnia, sed vigiliæ suboriuntur. Non autem est opus signis, ut hæc affectio in infantibus cognoscatur; quia fere semper aut plorant, aut clamant, nunquam dormiunt. Malum vero est hoc ægritudinis genus, non tantum quia Hipp. 2. aphor. 3. dicebat somnum, & uigiliam, si modum excesserint mala esse; uerum etiam, quia est affectio valdè dissentanea naturæ infantium, & iccirco danda opera est, ut omnino hæ uigiliæ tollantur. Posita autem est tota curatio in eo potissimum, ut uentriculus corrigatur, quo cibo non corrumpat, tum ut omni arte somnus procuretur. Pro vtrisque autem consequendis magni interest lacti in primis prospicere, ut scilicet, quemadmodum dicebam, & debita mensura præbeatur, & illud sit debitis conditionibus præditum. Vnde nutrienda est nutrix cibis optimi succi, præsertim uerò lactucis, seminibus papaueris, amygdalis dulcibus, & id genus, quæ somnum conciliare apta sunt, à uino præsertim ge-

nerofo abftinendum erit,tum fępè curandum,,ut puerorum corpora mundentur, ac abluantur, vt dum clamant, uel motu, vel cantu demulceantur. nam, ut hoc obiter doceam, refert Seneca in libro de prouidentia, Mœcenatem tribus annis integris fine fomno permanfiffe, & tandem ab hac ægritudine liberatum effe fola placida, & leui harmonia. Ventriculo, & linimenta & unctiones, & fomentationes, ut monebant, erunt adminiftrandæ. Puero verò extrinfecus diapopuleon temporibus inungitur, fuccus etiam alterci cum oleo violato, fuccus papaueris. Solent quoque mulieres aduerfus hanc calamitatem vti confectione quadam, quæ uocatur requies Nicolai, qua utendum faltem erit quando fumma cogit neceffitas. nam ore fumitur, ubi autem hoc modo nimis frequenter exhibentur hæc opiata, folent & corporibus officere, & ingenium puerorum mirificè retardare.

Caput de Siriafi.

POSTVLARET hic locus, vt vitia fenfus auditus, & uifus profequerer; fed quia nihil ferè peculiare habent infantes in his morbis, fatius effe duco tranfire ad uitia capitis, quæ pertinent ad facultatem naturalem, quæve fæpius pueros infeftare folent, & quodammodo illorum propria uidentur effe. funt autem huiufmodi uitia ut plurimum intemperies, & inter has vna eft, quæ infantes, ut dicebat Alexander 1. problem. medic. 98. etiam num perfectos exercere folet, & vocatur à Græcis Σιρίασις. Alexander loco citato appellat χαῦμα. Plinius imitatus Græcos appellat modò ardorem capitis, modò deuftionem. Auicennas de hac tractat fub nomine erifypelatis cerebri. Rafes pri. continentis nuncupat Σικάχιλον, fed nolo præterire vnū circa hoc nomen Σιρίασις: nam Aetius lib. 4. cap. 13. vult hanc ægritudinē propterea vocatam effe σιρίασιν, quia, vt videbitur fuo loco, fit in hac ægritudine quædam fouea in fyncipite infantis. à Græcis autem fouea uocatur σιρός, atque inde firiafis, alii voluerunt σιρίασιν vocatam effe à firio aftro, hoc eft à canicula, quod fcilicet vt fcribit Alexander, tunc temporis hæc ægritudo potiffimum gignatur. Non defunt, etiam qui exiftimant hunc morbum effe illum: quem Plautus appellat morbum folftitialem, quo fcribit, tempore fuo confueuiffe perire Syros omnes, ideft feruos, qui è Syria ueniebant. Sed vtcumque fit, Aetius loco citato, & Paullus Aegineta lib. 1. cap. 13. definiunt hunc morbum effe inflammationem partium, quæ funt circa cerebrum, & membranas. ex quorum fententia patet hunc affectum effe morbum in magnitudine. uel, fi loqui placet fecundum Galeni confuetudinem lib. de differentiis morborum c. 5. effe intemperiem cum affluxu materiæ. locum uerò affectum effe cerebrum ex eo demonftrat Alexander, quoniam medicamenta refrigerantia cerebro adhibita hunc morbum tollunt. Et quia dixi effe intemperiem cum affluxu materiæ, non nihil diffenfionis inuenio inter medicinæ fcriptores in docendo quodnam fit genus

huius materiæ. Alexander loco citato ſcribit propterea ſiriaſim oriri tempore æſtatis, quoniam capita infantium pituitoſiſsima ſunt, propter quod pituita ipſorum facilè ſub immenſo aeris calore putreſit; quia putrefacta fiũt ardores, febres ardentes, & alui fluxus. Ex quo loco colligitur ſecundum Alexandrum hanc materiam eſſe pituitam, vel humorem pituitoſum. Contra Arabes ferè omnes ſtatuunt hanc materiam eſſe bilem, non quidem bilem illam deuſtam, ſed mitiorem. atque hanc ſententiam confirmare nituntur ex calore, ex dolore, & ex vultus pallore, quo infantes ſub hac ægritudine afficiuntur. Dicendum eſt pro hoc diſsidio tollendo, materiam, quæ verè facit hunc morbum, neque eſſe veram pituitam, neque puram bilem. Non eſt vera pituita, quia illa frigida, & humida eſt; humiditates autem puerorum ſunt calidæ. quod cum intelligeret Alexander 1. problem. 2. dicebat ſenes caneſcere, quia abundant pituita; non caneſcere pueros, quia in ijs pituita, quæ eſt frigida, & humida, non abundat. Non eſt etiam vera bilis, quia in capite humido, & penè aqueo excogitari non poteſt, quomodo calor ante morbum, vel etiam in ipſo morbo poſſit humorem feruidiſſimum producere. Quæ ergo eſt materia? Eſt humor, qui dum putreſit, quodammodo adumbrare videtur naturam bilis, nõ quod ſit vera bilis, aut vera pituita. Cauſſæ externæ ſunt aer æſtuoſus, percuſſiones, caſus, lac. nam ſicuti dicebat Lucretius in lib. 1. de natura fœtus teneros caprarum dementari à lacte mero, ſic non eſt dubitandum tenera cerebella infantium à lacte nutricis magnopere percuti, & offendi. Cognoſcitur hic morbus quoniam in ſyncipite apparet fouea facta, propterea quod ardor inflammationis exſiccat cerebrum, quo exſiccato craneum deprimitur ſuo pondere, & cauitatem facit. adhæc oculi caui ſunt eadem ratione, ardor totius corporis, adeſt febris continua, pallor vultus. addit etiam Alexander imbecillitatem quandam, vigilias, & alui fluorem. Cæterum malum hoc grauiſsimum eſt, & ſi eſt illud idem, quod Hipp. 7. aph. aphoriſ. 50. appellat cerebri ſphacellum, proculdubio exitialiſſimus morbus eſt, quippè qui ſoleat infantes triduo iugulare; & Hippoc. inquit, ſi triduum tranſierit, ſpem eſſe ſalutis, quamquam in Coacis prænotionibus dicat etiam ſeptima die hunc morbũ infantes perimere. Curationis ratio in duobus potiſſimum conſiſtit, in refrigeratione, & in materiæ fluxæ diſſolutione. Ad refrigerandum hanc cerebri intemperiem operæpretium eſt diligentia vti, quo nutrix ſolam aquam bibat, & ijs cibis vtatur, qui maxime refrigerare poſſint, vt eſt ptiſſana cum emulſione ſeminum papaueris, brodia ex lactuca, & endiuia; præſertim verò in aere frigido nutrix, & infans tenendi, atque ſimul in ſumma quiete & animi, & corporis. Vſus pharmacorum omnino inutilis, & pernicioſus eſt, quod ſi tamen aluus pueri non reſpondeat, ſubducenda eſt vel glande communi, vel clyſtere facto hunc in modum. Recip. ſucci priſſanæ vnc. 3. ſeri caprini, vel qualiſcunque vnc. v. ſacchari rubei vnc. s. miſce. Extrinſecus laudant ferè omnes vitellum oui cum oleo roſaceo, exempli gratia; Recip. vitellum oui crudum num. 1. olei roſati vnc 2. ſuccus quoque Heliotropij mirificè commendatur & à Dioſcoride, & ab alijs; conuenit etiam ſuccus ſolatri, lactucæ; ſed præſertim ſuccus citrullorum, qui melones ab Arabibus

bibus uocantur, & succus cucurbitarum; nam poterunt capi cortex citrullorum, & caro cucurbitæ, atque simul conteri, deinde succus exprimi, necnon folia lactucę in hoc succo imacerari, ac deinde capiti superponi. etsi desint folia, loco ipsorum panni subtilissimi linei capi poterunt. Sed duo debent obseruari. Vnum est, ut non transeantur hæc remedia refrigerantia, quia periculũ est, ne vitantes ardorẽ incidamus in glaciem, hoc est, ne ex graui morbo fiat alter grauior. Aliud obseruandum est, vt hæc medicamenta, quemadmodum omnes monent, assiduò mutentur, atque semper vel tepida tempore hiemis, vel frigida actu tempore æstatis vsurpentur; eò quod si diutius detineantur, solent exsiccare, & incalescere, unde postmodum tam obsunt, quàm iuuant. Ad dissoluendam materiam fluxam, ubi sedata erit inflammatio, erunt omnino auferenda medicamenta refrigerantia, & loco ipsorum utendum erit primùm, quæ modicè discutiant, deinde quæ paullò efficacius. exemplum primi hoc est. Recip. uitellum oui num. 1. olei chamomelini unc. 2. misce. exemplum secundi. Recip. florum chamomeli p. 1. foliorum pulegii, anethi ana m. s. surfurum in petia ligatorum p. s. fiat decoctio secundum artem, deinde Recip. dictæ decoctionis lib. s. olei chamomelini, anethini ana vnc. 1. conquassentur omnia diligenter, deinde adhibeantur tepida capiti.

De Coryza, tussi, & anhelitus difficultate. *Cap.* *VV.*

CAPITIS intemperiem sequuntur nonnulla alia symptomata, quæ ab Hipp. 3. aphor. 34. inter affectus puerorum numerantur; atque ea sunt coryza, tussis, & anhelitus difficultas. nec solum Hipp. verumetiam Arist. 1. problem. 16. scribit pueros tentari frequenter coryza, profluuio sanguinis è naribus, & pediculis. Sunt autem omnes hi affectus soboles, & affectus distillationis. Sed forsan curiosum aliquod ingenium intelligere optabit, an quemadmodum dicebat Socrates 3. de Republica, destillationẽ tempore suo fuisse nouum morbum, & non nisi tempore Homeri innotuisse; similiter destilatio puerorum eo tempore fuerit noua ægritudo. Breuiter puto ego huiusmodi ægritudinem ipsis pueris si non naturalem, saltem perfamiliarem semper fuisse, quandoquidem consequitur penè naturale omnium puerorum temperamentum. Illud quidem uerum est magnopere referre parentum morbidum semen, quia sicuti tempore nostro infantes, qui oriuntur ex parentibus destillationi obnoxijs, mirificè hac ægritudine sollicitantur, pari pacto veterum tempestate cum homines minus destillationibus tentarentur, erat rationi consentaneum pueros etiam multo minus tentari. Itaque destillatio cum sit defluxus materiæ pituitosæ in subiectas partes, si ad nares materia fluat, fit ille affectus, qui uocatur coryza; si ad partes pectoris descendat, & à spiritu exeunte repellatur,

fit ille motus, qui tussis vocatur. Sed si eadem materia magna ex parte in pulmones præcipitetur, & vias spiritus obstruendo, & corpus pulmonis grauando, anhelitus difficultatem inducit. rarò autem hæc materia facit in pueris raucedines, propterea quod lactentes, vsu lactis assiduo detergunt fauces, neque sinunt in illis partibus pituitam firmari. in adultioribus autem fit etiam rarò raucedo, quoniam secundum partes illas pueri valdè calidi sunt, cuius caloris ratione facilè exsiccatur pituita in illis partibus. Sunt vero hæc omnia, vt dicebam, symptomata partim in genere excrementorum mutatorum, partim verò in genere actionum læsarum. Morbus autem quem consequuntur, nullus alius est, nisi intemperies semper humidissima cerebri, interdum frigida, interdum calida. Frigida est, quoniam, vt dicebat Rases in practica sua, infantes cum trahant aerem consueto frigidiorem, necessariò ipsis cerebrum refrigeratur. Calida autem fit intemperies in pueris propter varias caussas. Primum ob proprium temperamentum, quod calidissimum est; deinde ob externas caussas, quæ æquè possunt intemperiem calidam, atque frigidam producere. Inter externas est aer frigidus, atque etiam calidus; ignis, fumus, integumenta nimia, præsertim capitis. & in hac re frequentissimè errant nutrices, quæ plus nimio calefacientes capita infantium, & integumentis, & igne, occasionem præbent destillationibus validissimis. sic etiam nutricum importuna ingluuies, præsertim verò crapulæ frequentes puerorum destillationes faciunt. Iacobus de partibus in com. ad caput Auicennæ 3. doctr. 1. Fen 3. primi libri scribit, Gal. in com. aphor. 24. lib. tertij tribuisse caussam tussis infantium lactis nimiæ sumptioni, quasi lac haustum vehementi impetu prorumpat etiam in asperam arteriam. Sed hæc sententia non habetur eo in loco à Galeno, neque etiam mihi videtur digna, vt adferatur; quia illa tussis, quæ fit ex lactis haustu, non est morbosa, neque opus habet medici industria, quandoquidem sponte curatur, vt vna, vel altera vice solo lactantis studio extinguatur. Cæterum facile est cognoscere pueros hisce symptomatibus oppressos; ad cognoscendum autem materiam peccantem, vtrum frigida, an calida sit, opus est aliquibus signis. nam si calida sit, frequenter sternunt infantes, color vultus floridus est, fauces rubent, & dum mammas sugunt, eas magnopere calefaciunt, vt referant ipsæ nutrices se calorem sentire. Contra, si materia frigida sit, rarissimè sternutationes fiunt, nulla coloris vultus mutatio, nullus calor in ore percipitur. Malum hoc salutare est, sed si negligatur, quod quidem fit & à nutricibus, & à pueris, solet interdum non solum asthmata, verumetiam ramices, seu hernias, atque alia mala producere, præsertim verò solet mortem interdum adferre, quapropter diligenter infantes sunt ab hoc morbo vindicandi; & tota curationis ratio in his posita esse videtur, vt prouideatur ne materia fluat ad partes infernas, & vt, quæ fluxa est, omnino educatur; deinde vt cerebri intemperamentum corrigatur. quæ omnia vt præstari possint, quod sæpissimè dictum est, magna diligentia adhiberi debet, vt si infans sit lactens, nutrix omnino & seipsam & puerum custodiat ab omni aeris excessu, ab igne, à fumo; præsertim autem dimittat vsum vini, vel eo parcissimè vtatur. Sic etiam cibos

omnes

omnes vitet, qui flatulenti ſunt, qui craſſos ſuccos gignunt, & qui caput percutere ſolent, vt ſunt aromata omnia, & ea ciborum genera, quæ cum aromatibus condiuntur. & aduertendum eſt, licet vbi materia calida eſt, poſſint concedi aliquantiſper & aromata, & calidiores cibi; verumtamen hoc parciſſimè agendum eſſe, eò quia omnia, quæ petunt caput, tum materias calidas, tum frigidas eliquare, & fundere apta ſunt; materiæ vero fuſæ, & liquatæ omnes has ægritudines, atque etiam alias plures inducere poſſunt. Cum, vt memoriæ mandauit Auicennas, deſtillatio ſit mater omnium ægritudinum, atque quod dixi, faciendum eſſe in nutricibus, eadem ratione faciendum eſt in pueris ablactatis; qui ſæpè importuna viuendi ratione & grauedines, & tuſſes, & anhelitus difficultates, ſi non inſanabiles, ſaltem valdè diuturnas reddunt. Præter victus rationem ſunt alia remedia, quæ partim ad retinendam fluentem materiam, partim verò ad conſumendam iam fluxàm conducunt. Paullus Ægineta lib. 1. cap 7. cuius auctoritatem produxit Auic. loco citato, ſcribit ad conſumendam humiditatem capitis prodeſſe, ſi capita pùerorum perfundantur aqua calida; quaſi hoc ſit efficaciſſimum remedium ad deſtillationes, & tuſſes puerorum finiendas. Sed pace Paulli, & Auicennæ, huiuſmodi conſilium mihi probari non poteſt, quia calida aqua affuſa ſi nimium calida ſit, offendit, quoniam & materias magis liquat, & ſenſus infantis imbecillos vehementer percutit. Si autem tepida ſit, clariſsimum eſt eam magis relaxare, magis humectare, & conſequenter ægritudinem augere. Puto autem Paullum hac in re deceptum eſſe forſan ex malo intellectu ſententiæ Hippocratis, atque Galeni; qui 5. aphor. 22. dixerunt calidam capiti affuſam κεφαλαλγίαν, ideſt capitis grauitatẽ tollere. & Galenus interpretans ſententiam Hippoc. dicebat, calidam affuſam capiti diſſipare, & conſumere graues humiditates, à quibus capitis grauitas inducitur. Sed multum differt & capitis grauitatem curare, præſertim in viris, & curare vel tuſſes, vel grauedines, vel difficultates anhelitus in pueris. quo circa ſi eſſet aliquid capiti adhibendum in hac curatione, potius adhibenda eſſent ea, quæ cutim blandè exulcerant. quoniam ſicuti videmus vlcera in capite ſponte nata pueros à ſimilibus ægritudinibus vindicare, ſimiliter rationi conſentaneum eſt ulcera arte facta poſſe eaſdem curare. Ad euacuandam materiam, & diuertendam confert, vt aluus infantis ſit ſoluta, quod fieri poterit vel glãde, vel clyſtere. Vomitus etiam maximè conducit ad euacuandam pituitam, quæ & fluit, & fluxa eſt. ac propterea Paullus, Auic. & omnes iure ad excitandum vomitum, & euacuandam materiam laudant, vt digito melle intincto lingua pueri deprimatur, atque ita vomere quodam pacto doceatur. Sic multa alia ſunt propoſita à medicis, ad euacuandam huiuſmodi materiam, cuiuſmodi eſt mel violaceum cum puluere Ocymi, exẽpli gratia, Recip. mellis violati unc. 1. pulueris Ocymi drac. 1. miſceatur, & ponatur in ore infantis, deinde mamma porrigatur. hoc enim debet eſſe perpetuum, ut quotieſcumque puer debet ore aliquid ſumere, ſtatim eo accepto porrigatur mamma. Mel ſimplex cum ſeſamo etiam laudatur. Raſes in materia frigida laudat myrrham cum melle; in materia autem calida poterit hoc uſurpari, Recip. ſeminum papaueris albi drag. 1. dragaganti drac. s.

ſeminum

ſeminum cucurbitæ drag. 3. contundantur omnia, & cum decocto ſebeſten fiat liquor. Sic diadragagantum, quod nos parari inbemus cum ſucco farfarę frequenter uſurpatum ad tuſſes finiendas mirificè valet. Vſus autem eſt, ùt in puluerem redigatur, & pulueris ſcrup. s. miſceatur cum modico mellis uiolati, atque ita infanti lambendum porrigatur. Valet enim ad tuſſim ſedandam, & ſi difficultas anhelitus aderit, poterit adminiſtrari loco mellis ſyrupus de hyſopo. Extrinſecus etiam cura gerenda eſt, ut totus thorax infantis mollis conſeruetur, quo poſſit dilatari, & inſeruire eductioni materiæ; quare optimum erit uel butyro aqua maluæ loto, uel oleo amyigdalarum dulcium, aut amararum & pectus, & dorſum inungere; immò uerò poterit etiam offerri ad deglutiendum ipſi puero oleum amygdalarum amararum, ſi ſuſtineat, aut amigdalarum dulcium.

De dolore, & humiditatibus aurium. Cap. II.

INTER morbos pueriles numeratur ab omnibus medicis aurium dolor, qui à Græcis vocatur ὠταλγία Hippoc. 3. aphor. 24. numerat etiam aurium humiditates. Eſt autem dolor iſte triſtis quædam ſenſatio, quæ partes circa meatum auditorium uehementer afficiat; afficit autem uehementer eo quia aures totæ ferè ſunt neruеæ; & quemadmodum dicebat Hipp. in lib. de affectibus internis, cruciatus podagræ fieri acerbiſſimos propter multitudinem neruorum illius partis. pari pacto dicendum eſt dolores aurium eſſe atrociſſimos, quoniam hæ partes maximè neruеæ ſunt. Sed uideo dubitari, ſi neruеæ ſunt aures, qua ratione Ariſt. 32. problem. ſcribat ipſas eſſe partes calidiſſimas, atque iccirco maximè omnium corporis partium eſſe coloratas, & rubore ſuffundi? Dicendum eſt aures poſſe cõſiderari & ſecundum partes internas, & ſecundum exrernas. Secundum partes internas frigidæ ſunt; ſecundum externas calidæ, quoniam hæ partes & cartilaginoſæ, & carneæ ſunt. & de his loquèbatur Ariſt. quando dixit, aures eſſe calidiſſimas. Cæterum humiditates aurium ſunt ſymptomata in genere excrementorum mutatorum, quæ oriuntur propter uitiatam coctionem cerebri. Vitiatur autem coctio ob intemperiem valdè humidam cerebri puerorum. Dolor uerò ſymptoma eſt in genere actionum tactus deprauatarum. Læduntur autem iſtæ actiones propter morbum communem, nimirum ſolutionem vnionis, & propter intemperamentum, quod plerumque cum materia eſt, quæ non ſolum fouet intemperiem, verum etiam continui ſolutionem efficit. Cauſſæ internæ, & contentiuæ harum affectionum ſunt ipſi humores, aut alia corpora, ut humores, ſeu humiditates uariæ pituitoſæ præſertim, & biliosæ: pus, ſeu ſanies: flatus: & uermes. nam hæc omnia corpora intra aures detenta magnopere ipſis nocent, vt dicebat Hip. in lib. de glandulis. Sed priuſquam vlterius progrediamur, duo occurrunt dubia circa has cauſſas, cognitione digna. Vnum eſt, quoniam Galenus exponens

ponens uerba Hippocr. 3. aphorism. 24. quærit quam ob caussam Hippocrates inter morbos pueriles recenseat solas humiditates aurium, non autem humiditates palati,& narium;& respõdens,inquit,hoc ideò factum esse à sapientissimo sene, quoniam excretiones humiditatum per nares, & per palatum naturales sunt,excretiones autem per aures morbosæ. Fauere potest auctoritati Galeni etiam auctoritas Hippocratis in libello de structura hominis, in quo recensens uias, per quas natura excernit excrementa, nominat & oculos,& nares; aurium autem nullam mentionem facit, vt eo loco videatur prætermissa excretio per aures,quod non sit excretio naturalis, vt dicebat Galenus. Sed aduersus sententiam Galeni est alia Hippocratis auctoritas, qui in aureo illo libello de glandulis enumerans vias excretionum naturalium,dum loquitur de auribus, explicitè dicit, excretionem per aures esse secundum naturam.Facit etiam aduersus Galenum ratio,quoniam etiam excretiones narium,& palati interdum sunt morbosæ.nam coryza est excretio humiditatum per nares,attamen,vt dixi,morbosa est; quo fit,ut quemadmodum hæc excretio interdum morbosa, & interdum secundum naturam est,pari pacto asserendum sit de excretione humiditatum per aures.Alia dubitatio est, an verum sit vermes posse aurium dolores in pueris facere.nam si locum auris consideremus, cum sit totus nerueus, & angustissimus, minimè capax uidetur generationis alicuius animalis. Si pariter consideremus materiam, dicebat Arist. 32.sect.problem.excrementa aurium esse amara, quamquam in reddenda caussa amaritiei multò inferior videatur esse eius sententia, sententia Galeni,de qua alias dixi:Ex materia autem amara non potest gigni vllum animal;nam solebat dicere Galenus in mari mortuo nullum animal adolescere, neque generari, quoniam ea aqua amara est. Pro resolutione primi dubij, quod quidem grauissimum est,duobus modis responderi potest.uno modo,quod Hipp. & Gal. 3. apho. loquuntur tantummodo de naribus & auribus infantum, in quibus excretio per nares numquam fit morbosa,sed solummodo excretio per aures.Verum hęc responsio non mihi satisfacit,& iccirco accommodatius potest responderi naturam excernere humiditates vel spontè, uel coactè. Excernit humiditates per nares, & per palatum sponte,propterea iure naturalis nominatur à Galeno hæc excretio,uerum per aures facit quidem natura excretionem,sed coacta;coacta inquam uel à copia humiditatum, vel à loci conditione. Vnde quando Hippocrates in lib. de glandulis ait,excretiones per aures esse secundum naturam, vult dicere fieri à natura, sed non spontè; nam eo in loco enumerat uias,per quas natura excernit,tam spontè, quàm coactè. Ad secundam dubitationem dicendum est,uermes in auribus generari ex pituita dulciori,non autem ex parte amara;immò verò humiditates aurium puerorum non sunt amarę,quemadmodum sunt adultiorum, eò quod in ipsis non ea superabundat bilis, quæ humidiati aurium permista, inducere amarorem queat. Neque obstat loci angustia, quoniam anfractus illi aurium etsi satis arcti sint, capaces tamen sunt pusillorum animalium, quales sunt vermes, qui in auribus gignuntur. Caussæ externæ sunt frigus, & calor immoderatus aeris, uenti, temperatura humida,

da.nam Arist. 5. de generatione animal. 2. dicebat aures uehementer affligi sub constitutionibus temporum hmidioribus, à quibus replentur spiritibus, seu flatibus. Casus, percussiones, fricationes nimiæ aurium inter has caussas numerantur. atque est dolor aurium uitium satis graue, & molestum, immò etiam periculosum; quoniam, si ut dicebat Hipp. in prognosticis, & in coacis prænotionibus pertinax aurium dolor cum febre adultos septima die interimit, multò magis potest interimere infantes, qui propter totius corporis teneritudinem, & propter sensuum imbecillitatem magnopere à quouis dolore affliguntur; & iccircò non est huius mali negligenda curatio. ac primo, quoniam isti dolores sustineri non possunt ab ipsis infantibus, neque etiam à pueris grandiusculis danda est opera, ut quamprimum leniatur, alioquin perseuerante dolore suboriuntur uigiliæ continuæ; à quibus deinde exitiosa mala oriuntur. Modus sedandi hos dolores, & uarius est, & in primis utendum est mitioribus; huiusmodi est aqua, & oleum rosaceum mixta simul, in quibus tepentibus immaceratur spongiola, & deinde supra aurem dolentem ponitur. Sic etiam iuuat lac tepidum pannis lineis acceptum, & super aures positum; quibus si dolor non leniatur, ad alia transeundum est, ut est decoctum papaueris; nam accipiuntur capita papaueris, & decoquuntur in aqua, atque eo decocto tepido spongia tepida immacerata super partem affectam detinetur, atque hi sunt modi, quibus statim necessarium est lenire dolorem. Sed quia uera curandi ratio posita est in caussarum doloris ablatione, diligenter in primis erit considerandum quæ sint caussæ doloris. Caussæ autem cognoscuntur aliquibus coniecturis; nam cum infantes res suas narrare non possint, coniecturis quibusdam cum ipsis agendum est. itaque si à flatu fiat dolor; cognoscemus, quoniam dolor modò abit modò redit; nam scire an dolor sit tensiuus, an pungitiuus impossibile est in pueris; immò uerò dolor in uniuersum aurium hoc solo ferè indicio cognoscitur in hac ætate, quod dum contrectantur hæ partes, pueri uehentius clamant, & tactum auersari uidentur. Si fiat dolor à caussis calidis cognoscitur rubore, & calore ipsarum partium. Si à frigidis, nulla erit mutatio coloris, deinde etiam calida, uel tepida demulcent, quemadmodum in calidis humoribus frigida. Si fiat dolor à pure, uel à vermibus, cognoscitur, quoniam hęc exeunt, & sponte se se manifestant. Itaque ubi dolor fit à flatu, uictus ratio & pueri, & nutricis ea debet esse, quæ flatus discutere possit. inter cætera usus coriandrorum nutrici accommodatus est, debet autem uitari aer frigidus, & uentosus, & puer ita iacere, ut super aurem dolentem dormiat, quandoquidem hoc situ partis calor auctus dissipat flatus. Extrinsecus uerò poterit infundi in aurem uel oleum de piperibus, uel si hoc nimis calefacit, oleum chamomelinum, anethinum. Confert etiam hæc decoctio cum spongia auri adhibita. Recipe florum chamomeli p. I. foliorum anethi, maioranæ ana m. I. anisorum unc. s. bulliant simul secundum artem. Si fiat dolor à uermibus, uel à pure, studendum est, ut diligenter aures detergantur continuò, quod quidem fit uel mulsa, uel solo melle, & ad euacuandos uermes

ea sunt auri infundenda, quæ suo amarore solent hæc animalia enecare; ut est oleum amygdalarum amararum, puluis nitri, puluis absinthij. poterit oleum hoc pacto parari. Recip. olei communis unc. 2. seminum absinthii vnc. s. nitri drag. s. bulliant in duplici vase, deinde fiat expressio, & usurpetur. Si sint humiditates, atque puer grandiusculus sit, ita ut expurgari possit, per tres dies sumat hanc potiunculam. Recipe foliorum myrthi, bethonicæ, stœchados, uiolarum ana m. s. fiat decoctio secundum artem, deinde Recipe dictæ decoctionis unc. 2. s. syrupi de absinthio, de stæchade ana drag. 2. misce, Post acceptam hanc potiunculam purgabitur caput hoc pacto. Recip. pillularum de agarico scrup. 2. castorei gr. 1. gariophil. gr. 2: misce, & cum melle rosato solutiuo fiant pillulæ num. quinque. Expurgato capite, deinde utendum est medicamentis, quæ infunduntur, ut desiccenter illæ humiditates. & si materia frigida fuerit, oleum irinum optimum erit, & oleum rutaceum, uel decoctum illud, quod præscipsi in materia flatulenta. Sin aũt materia sit calida, oleũ rosatum cum oleo chamomelino conuenit, uel huiusmodi decoctum. Recip. florum rosarum p. s. hordei, lupinorum ana unc. s, contundantur omnia, & in sufficienti quantitate aquæ fiat decoctio, in quo decocto immacerata spongia apponenda erit, Solent verò isti cruciatus usque adeò contumaces esse, & graues, ut opus sit descendere ad aliquas operationes chirurgicar. Ideo, si ætas ferat, ad diuertendam materiam, quæ dolorem attrahit, conueniet vti cucurbitulis, primò natibus, deinde etiam ipsis spatulis affixis: & ego quandoque in extremo dolore expertus sum mirifice contulisse ulcera in capite pueri excitata, tum quia retardatur fluxus materiæ ad aures, tum quia ipsæ humiditates cerebri, quæ alioquin ruerent ad aures, ferè, per ipsa ulcera consumuntur. Sed circa usum horum omnium medicamentorum debet animaduerti nunquam esse humiditates fluentes ex auribus retinendas, eò quia, ut dicebat Hipp. huiusmodi retentio valdè incommodet. Præterea debet obseruari auribus numquam infundendam esse aquam, quantumcumque doleant, eò quia aqua maximè noxia est auribus. propter quod dicebat Arist. loco citato vrinatores, dum subtus aqua permanere debent, opplere aures oleo, ne lædantur. adhæc debent omnia medicamenta aurium tepida administrari non frigida, non calida; non in magna mensura, sed guttatim; & dum infusa sunt, prospiciendum est, ut infantes aurem dolentem supinam habeant.

De tonsillis, seu paristhmijs. Cap. XII.

QVICVMQVE de morbis puerorum tractarũt, copiosissimè de his qui fiunt in ore, sermonem habuere. & inter alios Omnibonius Ferrarius medicus id fecit in eo libello, in quo breuiter quidem, sed eleganter, doctè, addo & prudenter, tractauit. Quare & nos aliorum exempla sequuti, vitia oris puerorum diligenter tractare conabimur. Initium

tium autem sumam ab eo morbo, quem appellant tonsillas, seu paristhmia; cuius morbi natura vt perspiciatur, sciédum est naturam ex utraque parte radicis linguæ glandulas quasdam fecisse, vt illæ generantes saliuam, irrorarent fauces, ne continua locutione exsiccarentur. Hippoc. libro de glandulis existimauit factas esse, vt susciperent cerebri humiditates; sed puto ego ob vtrumque eas esse à natura fabricatas. Inter os autem, & gulam est quædam via, quæ appellatur à Græcis ἰσθμός, & cur ita uocata sit, luculenter nos docuit Gal. 3. aphor. 26. in his partibus ob defluxum materiæ à capite fiunt in pueris tumores quidam inflammatorij, qui ubi oriuntur in glandulis, uocantur ἀντιάδες. Corneliue Celsus lib. 6. medicinæ suæ, & Plinius, atque alij Latini appellarunt tonsillas. Vnus Serenus medicus, nescio quo spiritu appellauit tolles. Neque possum satis hac in re mirari oscitantiam Altimari in legendo Celso, qui dubitauit nunquid apud Celsum tonsillæ sint illæ, quæ apud Græcos uocantur, ἀντιάδες quando quidē ipsemet Cornelius 7. c. 12. expressissimè dixit hæc verba. tonsillæ, quæ à Græcis ἀντιάδες vocantur. Si tumores fiant in isthmo, siuè fiant in musculis, siue in tunica, vocantur ab Hipp. παρίσθμια. Sed animaduertendum confundi sæpè apud medicos has uoces παρίσθμια, & tonsillas, ita vt alter alterius nomine affectus uocetur. Adnotandum etiam ἀντιάδες seu tonsillas interdum significare, ut apud Paullum Aegineram, non solum tumorem inflammatorium, sed tumores duros, & scirrhosos, quos alias vocauit scrophulas. Et ut obiter hoc dicam, quando Legislatores præceperunt, ut seruus laborans antiadibus possit restitui, intellexerūt nō de antiadibus inflāmatorijs, sed de vetustis. & induratis, hoc est de scrophulis. Est hic morbus ītēperies cū materia, vt appellat Gal. oēs inflāmationes; possumus ēt dicere esse morbum in magnitudine auctā. atq; hoc intelligēdū est tū de tonsillis, tum de ipsis paristhmiis eo modo acceptis, quo accipit Ga. 3. de symp. caussis 4. & loco citato 3 aphor. Locus affectus est & glandula vtraq;, & tunica isthmi, seu musculus subtus tunicam. Caussæ internæ horum morborum sunt humores omnes, & sanguis, & melancholia, sed potissimum pituita, (loquor autem de pueris, quorum capita maximè omnium pituitosa sunt.) Inter caussas internas possumus adnumerare ætatem; nam Hipp. 3. aphor. 26. videtur existimasse tertiam ætatem, hoc est eam, quæ est inter tempus dentitionis, & 14. aonum, esse huius morbi fetacem. Sed hoc in loco oritur dubitatio, quæ mota fuit à Galeno in com. cur scilicet infantes vsque ad tempus dentitionis non tententur hac ægritudine; nam cum sint capite humidissimo & maxime repleto, rationi consentaneum videtur, ut hic morbus, qui fit à fluxione capitis, in iis frequentissimè gignatur. Galenus, ut redderet huius rei rationem, dixit ab Hipp. prætermissam fuisse hanc ægritudinem in primis duabus ętatibus; quoniam vsque adeò ægritudines graues sunt in ipsis ut prius iugulentur, quàm inchoet hæc ægritudo. Simili enim pacto dicebat Aristo. & Galenus non tentari cor graui ullo morbo, quoniam statim atque inchoant similes morbi, animalia, & homines intereunt. Sed pace Galeni, non mihi ex toto uidetur hæc responsio dubium tollere, propterea quòd conuulsiones letalissimæ sunt in pueris, quæ ipsos statim iugulant,

verum tamen Hippocrates eas memorauit. Præterea non uidetur mihi à ratione alienum, si fierent hæ ægritudines in pueris, aut, ut melius dicam, si inciperent, posse etiam vsque ad augumentum peruenire; quia si iugularentur pueri, iugularentur propter prohibitam transpirationem, quæ non statim apparet, nisi tumores sint insignes. Non defuerunt qui alias rationes adferre conati sunt, & inter alios Hieronymus Cardanus multis uerbis quædam proposuit. Ego autem existimo fidem habendam esse rationi allatæ à Gal. quod scilicet ad generationem horum tumorum necessarium est vt materia impetu quodam & copiosè fluat, & ut retineatur. Iam uero si cōsideremus naturam infantium, & puerorum, hoc est discrimē, quod in pueris attrahitur copiosa materia ad eas partes, & cum attracta sit, non potest dissolui vt par esset, unde necessariò tumores suboriuntur. In infantibus autem uel non fit attractio ad eas partes, uel non fit copiosa; uel si fit copiosa, non retinetur. Attrahitur materia in pueris, & non in infantibus, quoniam clamant, currunt; partes inclinatas ad terram inter ludendum gerunt, soli sese exponunt, quæ omnia mirificè calefacere possunt partes internas, & ratione calefactionis attrahere copiosè, & attractam materiam tenaciter retinere. Contra vero infantes non loquuntur, non uociferantur eo pacto, quo pueri; partes capitis non gerunt humiles, sed semper elatiores; quo fit, ut uel non fiat in illis vehemens ad facile fauces attractio, vel si materia attrahatur lubrica, defluat à partibus illis faucium; vt iure cum hoc spectauerit Hippocrates, accedente quotidiano rerum usu prætermiserit in prima, & secunda ætate hanc ægritudinem. Caussæ externæ sunt aer & calidus, & extremè frigidus; mansio sub sole, exercitationes immensæ, & præsertim capite in terram inclinato, uociferationis, potus meratiores; cibi calidi & actu, & potentia. Cognoscuntur vero hæc mala, quia si os pueri aperiatur, apparent propè radicem linguæ tumores, immò uerò si subtus aures extrinsecus tangantur, facilè se se offerunt tumores, his accedit color rubeus faucium, calor uigens, dolor etiam ad externum contactum, difficultas anhelandi, & deuorandi. Si à materia fiat calida, siuè sit sanguis, siuè bilis, cognoscitur potissimum colore; quem dicebat Hippocrates in libro de humoribus, & Galenus esse uerum indicem dominantis humoris. Nam si sanguis fuerit, color erit rubeus, calor magnus. si fuerit bilis, color flauus, seu pallidus. si pituita subalbidus. Vitium hoc grauissimum est, quoniam terminari solet in alias graues ægritudines, in anginas, in peripneumoniam, vt dicebat Hippocrates in libro de dentitione. Si in tonsillis superueniat alui fluor, tussim soluit, & cum tussi intelligebat præcipuum malum, hoc tonsillas ipsas. Curatio eadem debetur, quæ omnibus inflammationibus; & quia tumores sunt, qui fiunt à materia, totum studium conuertendum est ad materiam, non neglecta tamen ea intemperie, quæ inflammationibus perpetuò iuncta est. Iam verò materia partim in fluxu est, partim fluxa, & firmata, ea, quæ fluit, reuocanda est, quod fit duplici uia, repulsione, seu repercussione, & reuulsione. Ea uerò, quæ fluxa, & firmata est, euacuanda, euacuari autem potest vel per dissipationem, vel per suppurationem. Modi uero, quibus his scopis satisfacere licet, capiuntur ex usu ipsius

mate-

materiæ medicæ, in qua quoniam primum locum obtinet victus ratio, hæc ante omnia instituenda est, ut scilicet puer caueat ab omni aeris excessu, caueat à fumo, à sole, ab omnibus corporis exercitationibus, à uehementibus animi motibus, præsertim ab ira, à balneo; & si aluus adstricta est, prouidendum est ut fluat uel clysteribus, vel glandibus, quemadmodum aliàs demonstratum est. nam soluere aluum vllo medicamento per os sumpto in hac ægritudine res periculosa est. Abstinendum à uino, & loco eius aqua sit cocta uel hordei, uel cum succo mororum, citroniorum, granatorum; qui potus sunt accommodatissimi. Cibi sorbiles in usu ueniunt, ptissana, panis tritus cum brodio, cum succo seminum melonum; uitellus ouorum in brodio cum succo omphacino, uel cum succo granatorum; nam acetum, quod forsan in uiris maximè prodest, in hac ætate maiorem quam par est cruciatum infert. Instituto victu, properandum ad scopum primum comparandum ad discutiendam, & reuellendam materiam; reuellere licebit frictionibus assiduis, ligaturis, præsertim uerò cucurbitulis & scarificatis, & siccis. Sed hoc animaduertendum, Galeni consilium, quod attulit lib. 12. Methodi c. 19. hac in re sequendum esse, ne scilicet supernis partibus cucurbitulæ affigantur; quoniam cum in partibus supernis sit morbus, & cum cucurbitulæ attrahant à capite facillimè attrahunt ad affectum locum. unde multò præstantius auxilium est eas applicare & lumbis, & cruribus. Pro repellenda materia in vsu solent esse & gargarismata, & pulueres. gargarismata fiunt ex medicamentis refrigerantibus, & adstringentibus, cuiusmodi istud esset. Recipe hordei p. s. florum rosarum rubearum p. 1. mirtillorum, nucum cupressi, garioph. ana vnc. s. aquarum plantaginis, endiuiæ ana lib. 1. bulliant ad consumptionem quartæ partis; deinde adde diamoro. unc. 4. misce, fiat gargarisma. hac eadem intentione parantur pulueres, qui fistula insufflantur in partes affectas; & aduertendum vt puluis semper sit leuigatus, ne partem affectam, & dolentem vllo pacto exasperet. fieri autem poterit hoc pacto Rec. foliorũ rubi maior. m s. florũ rosarũ rubearum p. s. gallarũ, nucũ compressi ana vnc. s. puluerizentur omnia, & leuigentur. Pro euacuanda materia fluxa vt dissipetur, eligẽda sunt ea medicamẽta, quę possunt moderato calore attenuare, & materiã in flatũ conuertere; unde dissipandum huiusmodi gargarisma vtilissimum erit. Rec. foliorum anethi, florum chamomeli ana m. s. furfurum p. s. foliorum origani drag. vi. aquæ cõmunis lib. 1. s. fiat decoctio secundũ artem, deinde adde ad colaturam mellis depurati vnc. 3. misce, & fiat gargarisma aduertendũ ẽt huiusmodi gargarismata debere semper esse potius tepida, quã frigida, præsertim verò quæ discutere debent. Sed si materia discuti non possit, & natura suppurationẽ tentet, ipsi auxiliandum est & internis, & externis medicamentis. Inter externa est diachilon, & alia emplastra, cuiusmodi est illud. Rec. foliorum maluæ, uiolarum ana m. j. coquantur, & pistentur; deinde Rec. dictarum herbarũ lib. s. butyri vnc. 3. farinæ tritici vnc. 1. s. croci scrup. s. misce, & fiat emplastrum. Intrinsecus adiuuare potest suppurationem decoctũ caricarum, vel radicum maluæ, aut potest fieri hic gargarismus. Reci. farinæ tritici in petia ligatæ unc. 1. caricarum unc. 3. radicũ maluæ unc. 1. s. aquæ cõis lib. 2.

bulliant ad consumptionem quintæ partes, deinde coletur, & fiat gargarismus. Vbi ad pus tumores peruenerint, solent sponte naturæ rumpi, & pus exire; id si non fiat, à dexterrimo chirurgo incidendi & aperiendi sunt, atque vbi aperti erunt, detergendi primum mulsa, deinde vino mulso, & postea curandi vt alia vlcera curari solent.

De Aphtis. *Cap.* XIII.

NVMERAT Hipp. 3. aphor. 24. inter morbos pueriles quædam vitia oris, quæ à Græcis medicis appellantur apthæ. Cornelius Celsus lib. 2. capit. 1. vlcera oris serpentia; Arabes etiam, & præsertim Auicennas vocant alchota, & bothor, quemadmodum vocauit etiam Auenzoar. Areteus medicus lib. 2. de acutis capit. 9. testatus est huiusmodi vlcera vocara esse antiquitus syriaca, & ægyptiaca. Serenus, & cum eo Isidorus lib. 4. vocarunt hunc affectum oscedinem; sed de oscedine plura habentur in libro 5. variarum lectionum nostrarum. Sciendum autem, quod tametsi vlcera oris communiter uocata sint aphtæ, verumtamen hoc nomen ἄφται apud Græcos scriptores significat vlcus etiam aliarum partium. nam Gal. lib. 9. de medicamentis localibus, & Paullus Aegineta lib. 3. cap. 54. scripserunt etiam ulcera quædam testium uocata esse aphtas, immò uerò Hippo. 2. libro de morbis monstrat aphtas etiam in pulmonibus generari. Cæterum aphtæ de quibus nobis in præsenti est sermo, ut definiuit Gal. lib. 6. de medicamentis localibus cap. 4. sunt ulcera superficiei oris cum ignea caliditate, & cum dico superficiei oris, intelligenda est tota interna pars oris, quandoquidem in omni parte fit huiusmodi morbus. Ex hac descriptione unicuique manifestum esse potest esse morbum in mala intemperie, nimirum calida, & humida; atque in solutione continui, quandoquidem ulcus est. Quæ sit pars affecta, non est ut disputetur. quia uerò in omni ulcere non solum continuum soluitur, uerumetiam substantia aliqua partis deperditur; sic existimandum est in hac affectione aliquam partem amissam esse. Cæterum caussæ, quæ substantias, & particulas corporis consumunt, ut habetur Apud Galenum lib. 5. de simplic. medic. sunt omnia ea, quæ acria, mordacia, & exedentia sunt. quapropter caussæ huiusmodi vlcerum næcessarium est ut res sint acres, mordaces, atque exedentes; quæ sunt uel humores, uel cibi, uel pharmaca. humores quidem, qui efficiunt aphtas, aut sunt benigni, aut praui, & corrupti, quemadmodum colligere licet ex Gal. 3. in 3. epid. com. 12. Benigni humores, hoc est, qui nulla insigni prauitate corrupti sunt, uel sunt pituitosi, salsi, uel sanguinei, uel biliosi, uel melãcholici Cibi, à quibus efficiũtur aphtæ aut sunt ex genere lactis, aut ex genere aliorum ciborũ calidorũ, qui uel actu sunt tales, vel potentia. Lac facit aphtas, uel quia acre, & mordax est, uel quia in uentriculo infantis propter immensam sui copiam corrumpitur; & corruptum cum sit, ueluti

ardens

ardens humores acres,& mordaces in os mittit; qui partes ipsius exedunt. Cibi calidi potentia auctores aphtarum sunt,ueluti allia,cępę,& quidquid eius generis est. Cibi autem actu calidi sunt quicunque:reperiuntur enim, qui non possunt ferre , vt cibi calidi refrigerentur ; quare solent non rarò pati aphtas , eò quod oris partes à cibis calentibus incendantur. Pharmaca pariter faciunt huiusmodi vitia,tum ea,quæ purgant ; tum ea , quæ uenenata sunt,atque corrodentia,vt est arsenicum,scamoneum . Possumus connumerare inter pharmaca etiam aromata;nam non est dubium piper diu ore detentum aphtas inducere, quemadmodũ & grana cataputiæ,& alia cópluru medicamenta,quæ sua ui calida , & exedente vlcera oris faciunt . atque tot sunt caussæ immediatę affectrices ipsarum aphtarum.mediatarum vero aliæ internæ sunt,aliæ externæ.Internarum aliæ sunt naturales;aliæ præternaturales . Naturalis caussa est temperatura corporis calida,ætas puerilis, præsertim uerò infantilis . Nam ut testatum habemus à Galeno 6. de medicamentis localibus 4.& 3.in 3.epid,cómen. 12.atque etiam 3.aphor. 24. Tres sunt caussæ,propter quas infantes potissimum aphtis sollicitantur.Prima est teneritudo , & mollities palati infantium . Secunda caussa est inassuetudo sumendi cibum ; nam cum in utero,ut aliàs dicebam, infantes ore non nutriantur , sed per umbillicum;ubi in hanc lucem uenerunt , utentes ore & ad sugendum lac , & etiam ad deuorandos cibos lęduntur , & ulcera hæc incurrunt. Tertia caussa est ingluuies ipsorum ptopter quam fit , ut sæpè plus lactis sugant,quàm par esset,quod deinceps in uentriculo corruptũ huiusmodi uitium facit.Et hinc adnotandus est error nostrarum nutricum quæ ut demulceant,plorantes infantes , frequentissimè mammas præbent, cum pręceptum sit veterum medicorum,ut lac non prębeatur nisi ter, aut quater in die. Caussæ præternaturales. sed mediatæ aphtarum sunt febres ardentes,& pestiferæ,quemadmodum colligitur à Galeno 3. epid.Caussæ externæ sunt omnes illæ,quæ capita infantium incendere aptæ sunt ; mansio sub sole,tempus calidum, vt æstas ; regio calida . propter quod dicebat Aretæus in Aegipto , & in Syria abundare hæc uitia tum propter aeris incendium,tum propter usum ciborum calidorum, quibus ea gens continuò vescitur.Exercitationes,& labores immodici hæc faciunt ;crapulæ , & potus uinorum generosorum,atque tot sunt caussæ. Differentiæ autem aphtarũ hæ sunt,quod aliæ malignæ,aliæ uerò benignæ sunt . Cognoscere aphtas nõ est difficile, quandoquidẽ ipsis oculis cõspiciũtur;& quæ oculis nõ uidẽtur,ueluti illæ,quæ oriũtur in partibus intimioribus,sese produt dolore, & uorãdi difficultate. Cęterũ ut dignoscãtur malignæ à benignis , opus est signis; nã malignæ,præterquã quod solẽt cõsequi plerũq; febres malas, & pestiferas;habẽt & hoc,quod fętidæ sunt nigrę, uel liuidę ; dolorem inferunt, profundę sunt . Ex aduerso benignę sunt sine tumore ; sine profunditate ; & si à sanguine fiant,cognoscuntur calore , & rubore. Si fiant à pituita, minus calidæ sunt , minus dolent , colore albo sunt . quæ uerò à melancholia fuscę sunt. Aphtę, quæ fiunt à caussis externis salutares sunt ferè omnes ; sicuti illæ,quæ sunt albę,uel flauę,superficiales.è contra,quæ sunt nigrę,fœtidæ,profundæ,quæ magnum dolorẽ inferunt,omnes ualdè periculosæ sunt.

Scri-

Scribebat enim Aretæus lib. 2. de acutis 9. miserrimam, & horendam mortem esse eorum; qui ab hoc morbo consumuntur; eò quod ulcera hæc depascuntur partes oris internas; atque sic & ingenti turpitudine; & insigni cruciatu infantes, & pueros perimunt. Cæterum est hac in re contradictio inter Cornelium Celsum, & Galenum. Cornelius lib. 6. c. 11. scribit aphtas in pueris ualdè periculosas esse, eò quod corpora horum sæpè consumunt; in uiris autem, atque etiam in mulieribus minus esse periculosas. Contra Gal. lib. 6. de medicamentis localibus cap. 4. & 3. in 3. epid. tex. 12. asserit aphtas in pueris faciles esse curatu quippè quæ leuiter adstringentibus curentur. Dicendum est pro conciliatione horum aphtas posse esse uel benignas uel malignas. Benignæ facilius in pueris curantur, quàm in uiris, eò quia corpora ipsorum, hoc est partes palati cũ sint tenerę, & molles, sicuti faciliter læduntur, ita quoque faciliter sanescunt. Cæterum aphtę malignę in infantibus periculosiores sunt quàm in viris, eò quia, ut Celsus scribit, hæc ætas non admittit ea remedia generosa, quæ necessaria sunt pro expurgandis his ulceribus. uiri autem cum admittant remedia, iure fit, ut possint facilius liberari ab aphtis malignis, quàm infantes. Scopus curationis uarius, & diuersus est, prout uariæ sunt aphtæ. nam si sint benignæ, studendum est statim & intemperiem illam mitigare, atque cicatricem inducere, quæ inducitur medicamentis siccis & adstringentibus. Vnde si factæ sint vitio lactis, videndum est an lac peccet qualitate uel copia. si propter copiã fiant, prouidendum est, ne infantes plus assumant lactis, quam par sit. Sed si lac uitiatis qualitatibus præditum sit, vel statim mutanda est nutrix, vel corrigendum lac. Corrigitur autem, vt docui, & ratione victus, quam tenacissimè seruare debet nutrix, & purgatione corporis facta pro ratione peccantis humoris, quemadmodum monstrui. ut autem vlcera sanescant, duo sunt medicamenta à Galeno proposita. alterum, quod fit ex suco mororũ, & uocatur Diamoron; alterum quod fit ex succo malorum granatorum. vtroque licet vti, quia infantes dulcedine medicamenti attracti, facile illud admittunt. Vsus autem huius est, ut nutrix, vel quiuis alius intingat digitos in hocliquore, & aperto ore aphtas ipsas tangat. quod si contumax sit ulcus, licebit commiscere vel diamoroni, vel medicamento ex succo punicorum modicum pulueris aluminis combusti; nam hic puluis coercet serpiginem vlceris, nec insignem vllum dolorem facit. atque hæc est ratio curationis aptarum benignarum in infantibus, quam etiam facilem dicebat Galenus. Si autem sint grandiores pueri, & fiant aphtæ cibis, uel medicamẽtis, omnes caussæ efficientes externæ in primis tollendæ sunt, deinceps præscribenda victus ratio, vt scilicet obstineant ab omnibus rebus, quæ caput calefacere possunt ab aere, ab exercitatione corporis; à uino, ab aromatibus à salsis, à dulcibus, & quoniam solidi cibi solent exacerbare vlcus, vtendum est cibis sorbilibus, cuiusmodi est ptissana, panis tritus, oua cum brodio, & omphacio. Post uidendum est an ulcera sint magna, necne. & quia magnas sępè solent inflammationes coniunctas habere, atque consequenter humores à corpore attrahere, & malum augere; eapropter vtile erit cucurbitulas apponere, sed natibus, aut in fine dorsi, per quas cucurbitulas licebit

euacuare tantum sanguinis, quantum ętas, & corporis habitudo permittet. Post agendum erit medicamentis purgantibus, sed blandioribus, vt est cassia, syrupus rosa. solu. & quo ad medicamenta localia spectat, in hac ætate licet vti & gargarismo, & linimentis. Linimenta fiunt, vt præscripsi in infantibus: gargarismata autem fieri possunt hoc pacto. Rec. hordei torrefacti p. j. foliorum plantaginis m. j. foliorum rubi, corticum granatorum, balaust. an. vnc. j. fiat decoctio secundum artem, deinde Rec. dictæ decoctionis lib. vnam, diamoron. vnc. ʒ. misce. Si aphtæ malignæ fuerint, atq; puer adhuc infans sit, est quidem prauitati occurrendũ, verũmtamen & ætatis, & teneri rudinis corporis infantuli rō est habenda. Itaq; non licebit in hac ætate iis remediis vti, quæ sustinentur à grandioribus. poterit aũt medicamentũ institui aduersus prauas aphtas, hoc modo, Rec. scordij subtiliter puluerizati drac. 1. corticum granatorũ subtiliter puluerizatorũ scrup. 2. aluminis cõbusti scrup. 1. mell. q. suff. misce, & administretur vt docui. Cæterum aduertendum est, siue pulueres, siue quid aliud sit administrandũ, necessariũ esse, vt cum aliquo misceatur, quod sit ori gratũ: nam in palato posita est facultas gustatoria, vt maxima rō sit habenda gustus: propter quod, vt videri põt apud Gal. 6. de medic. localib. veteres medici oẽs cõponebant medicamenta ad aphtas, vel cũ sapa, vel cũ melle. Et, vt hoc obiter dicã, in vita Hipp. relatũ est in eius sepultura fuisse examen apum, cuius examinis mel singulari quadã ope curabat aphtas puerorũ. Sed si sit grandiusculus, qm̃ maximè refert, vt statim mali prauitas cõpescatur, ne vlcera euadãt serpẽtia, statim inquã studendũ est medicamentis grauioribus prauitatẽ omnẽ auferre, ad qđ mirificè põt succus granatorũ, & præsertim acidorum: quẽ dicebat Theophrastus, mirum in modum à putredine conseruare. & aduertendum, ne apud Dioscoridem quis decipiatur, quod Ruellius interpres in capite de malis punicis transtulit hanc vocem ἄστομον, perinde atque Dioscorides dicere voluerit punica esse ori inimica, quod quidem falsissimum est. vnde ea vox interpretanda est ori ingratum, non inimicum; & hoc experientia constat esse quid insuaue, & ingratum, veruntamen maxime potest ad compescendas putridas aphtas. Sed sæpè vsu venit, vt hoc medicamentum nõ sufficiat, vnde ad valentiora deueniendum. In quo casu in grandioribus licebit vti vel aqua aluminis magistral. vel vnguento Ægyptiaco, vel flore æris castigato cum diamorone: quæ omnia non sunt vsurpanda nisi in maxima necessitate. Et ratio est, quia, vt docet Galenus lib. 6. de medicamen. localib. in palato duæ sunt latissimæ viæ, quarum vna ad pulmones, altera ad ventriculum incedit, propter quod periculosissimum est, si medicamentũ aliquod venenatum ad eas partes præcipitetur. Id quod cognoscens Gal. dicebat, in medicamentis stomachicis haud vtendum esse calchanto ob periculum, quod imminet, si huius medicamenti aliqua pars vel ad ventriculum, vel ad pulmones labatur. pręterea etiã quotiescunq; vtendum erit his medicamẽtis, præstabit vti in ea forma, in qua nihil possit vltra palatum ire; quẽadmodum fit, qñ aphtæ malignæ tanguntur vel oleo chalchanti, vel sulphuris vel aqua sublimata; quæ efficacissimũ remedium est nõ solum aduersus aphtas serpẽtes & prauas, verumetiam aduersus praua, & inueterata vlcera,

atque fit hoc modo, Recipe argenti sublimati gr. 12. aquæ rosarum, plantaginis ana vnc. 3. ponantur ad lentum ignem in duplici vase ad consumptionem medietatis. vsus est, vt guttula vna tangatur apta, quæ si dolorem insignem faciat, deinceps lacte chalibeato dolor mulceatur.

De Batrachio, siue Ranula. *Cap. XIIII.*

FIT in ore puerorum aliud genus vitii, quod a Græcis nuncupatur βάτραχος, interdum etiam βατραχίον. Latini appellant Ranam, & ranunculam; atque hic affectus non solum fit in pueris, verumetiam in pecoribus, & præsertim in bobus; ut habetur apud medicos veterinarios, & præsertim apud Columellam. Aetius libro 8. capitu. 37. & Paullus Aegineta lib. 3. capitu. 26. definiunt hunc morbum esse tumorem quendam inflammatorium partiũ sub lingua, & præsertim venarum in pueris, quæ res, vt exactè intelligatur, sciendum qua parte lingua alligatur palato, seu subtus summam partem ipsius linguæ adesse quasdam venas admodum latas, quæ repleri solent interdum sanguine pituitoso, interdum melancholico. & qui profitentur cognoscere lepram futuram in corpore, solent à tumore, & nigredine harum venarum prædicere futuram lepram, aut elephantiasim. vbi igitur hæ venæ magnoperè replentur, ex ipsis humiditas pituitosa, & sanguinolenta vel resudat, vel aperto ore exit; ac deinceps collecta intra carnis meatus ibi existentes in tumorem eleuatur, atque hic tumor est ille, qui appellatur rana. vnde captum sit hoc nomen, ignoro, nisi forsan propter similitudinem aliquam, quam habet cum rana; sic dictus est aut potius quod qui laborant hac ægritudine solent habere vocem parem voci ipsius ranæ. sed vtcumque sit, est morbus instrumentalis, & similaris. similaris quidem, quia est affectus inflammatorius; instrumentalis vero, quia & figura illius partis, & magnitudo aucta est, vt sit etiam morbus in magnitudine, à quo læduntur operationes naturales, & operationes animæ, nimirum motus ipsius partis. Sed dubitabit aliquis, quomodo sit morbus in magnitudine, quandoquidem Galen. lib. de caussis morborum cap. 9. videtur statuisse morbos in magnitudine fieri à materia utili, & naturali. Iam verò hæc materia, quæ facit ranunculum, est materia excrementitia, & inutilis, ut non videatur posse facere morbum in magnitudine. Res hæc difficilis est, & altiorem disputationem exigit. Sufficiat breuiter nunc dicere morbos in magnitudine aut esse simplices, aut alteri coniunctos morbo. Simplex morbus in magnitudine fit à materia utili, & sic mammarum magnitudo est morbus in sola magnitudine, item corporis nimia obœsitas. atque hi morbi fiunt à sola materia utili, & de his loquebatur Galenus. Cæterum morbi in magnitudine coniuncti morbo alteri, sunt omnes tumores præter naturam; quidam non sunt simplices morbi, sed vt dicebat Galenus lib. de differentiis morborum 5. sunt intemperies cum affluxu materiæ, hoc

est

est morbi in magnitudine ex intemperie. Caussa immediata ranunculi est sanguis pituitosus, vel vt dicebat Auicennas est humiditas pituitosa. Caussæ externæ sunt & vociferationes, & incisiones membranæ linguæ. nec non compressiones linguæ à dentibus, quando scilicet inter dentes lingua compressa veluti sauciata est. Cognoscitur autem hic affectus primum vsu, quoniam tumor apparet, & coloris tumor, vt dicit Auicennas, est veluti commistus ex colore linguæ, & venarum; adest feruor. addit etiam Cornelius Celsus lib. 7. cap. 12. adesse dolorem insignem. Sed est etiam & aliud signum, quia qui laborant hac ægritudine, non possunt loqui, sed instar ranarum coant. Cæterum hic affectus si prudēter, & tempestiuè à medico tractetur, est quidem molestus, sed non difficilis curatu. Curatur autem primum recta victus ratione instituta, scilicet abstinentia vini, vsu ciborum qui refrigerent, & quodammodo adstringant; vt est vsus omphacij, aceti, succi granatorum, citoniorum; quibus possunt fieri edulia. Si aluus non respondet, clysteribus agendum est; dico clysteribus, quia medicamenta purgantia ore excepta minimè conueniunt, sed magis conueniunt clysteres. Si puer grandiusculus sit inter cætera remedia maximè conuenit vsus cucurbitularum, scilicet ad auocandum fluxum humorum à parte affecta, & cauendum est ne cucurbitulæ apponantur dorso; quoniam cum trahant à capite, vt à toto corpore, atque capita in pueris sint valdè plena, facilè contingere potest vt materia à capite tracta facilè in parte affecta sisteretur; erunt itaque apponendæ vel natibus, vel cruribus, & pro ratione ætatis sanguis mittendus. immò iuuabit interdum apponere cucurbitulas non scarificatas, fricare extrema, & vti ligaturis. His peractis, deueniendum ad localia, & in primis leuioribus vtendum sal armoniacus affricatus illi parti, apud omnes commendatur. origanum similiter affricatum valet ad detergendā eam materiam. Si hæc non prosint, deueniendum ad valentiora, vt est flos æris, tragaganthum combustum, alumen; hæc enim redacta in puluerem, & parti affectæ applicata solent valere ad consumendum eum humorem. Sed si hæc nullum emolumentum adferant, superest, vt deueniamus ad ignem, vel ferrum. Modus vtendi ferro, qui proponitur ab omnibus ferè chirurgis, est vt vncino capiatur summitas tumoris, & cultello abscindatur radicitus vniuersus tumor; dico radicitus, quia vt optimè adnotauit Cornelius Celsus loco citato, interdum hæc materia in folliculo sita est, nisi autem huius folliculi radices prorsus euellantur, facilè posset morbus repullulascere. Vbi verò abscissus est tumor, tum vel sale, vel puluere gallæ, & myrrhi sistendus est sanguis; & si non potest sic firmari, deueniendum est ad calchantum combustum. & vbi sanguis firmatus est, vulnus deinceps curandum est myrrha, aloe, thure, atque huiusmodi aliis pulueribus, qui exsiccantes vulnera eadem curant. Sed aduertendum est aloem amarum puluerem solere reddi, propter quod in multis non est facile vti hoc medicamento.

De dentitione. Cap. XV.

INTER morbos pueriles recenſetur dentitio, de qua opus eſt vt nunc tractemus. Sed ſtatim occurrit nobis ſcrupulus non ſine animaduerſione prætereundus: eſt autem, quomodo dentitio poſſit eſſe morbus, compertum enim eſt naturam non intendere morbos, neque facere, ſed dentitio eſt purum naturæ opus, quare non uidetur morbus eſſe appellanda. Dicendum eſt perfectionem, & generationem dentium eſſe quidem naturæ opus, atque hanc vnam ab ipſa intendi. Cæterum quia materia non patitur, vt hoc opus à natura fiat ſine moleſtia, & ſine dolore, hinc fit ut ad generationem dentium conſequatur morbus, non propter hoc tamen dicendum eſt hunc morbum à natura intendi. Cæterum quia hoc naturæ opus pulcherrima, & ſecretiſſima problemata habet, priuſquam de morbo, qui ſequitur dentitionem, loquar, deliberaui nonnulla, ſed breuiter, & dilucidè proponere. Primum erit, quid ſit dentitio, & quid ſit dens. Secundum cur à natura fiant dentes. Tertium, cur animantia bruta naſcantur omnia cum dentibus, vnus autem homo in hanc lucem veniat ſine dentibus. Quartum erit, cur dentes decidant hominibus, & renaſcantur, atque toto vitæ tempore augeantur, conditio ſane quæ nullis aliis oſſibus communicata fuit. Quintum erit quo tempore oriantur dentes, & vſque quo ipſorum ortus perduret. Sextum, quot ſint dentes, & quot ipſorum ordines. Septimum, & poſtremum, cur fiat ut unus homo tot moleſtias, & tot perturbationes ſuſtineat, quo tempore dentes erumpunt, poſt quæ omnia modum curandi huiuſmodi moleſtias docebo.

Dentitio à Græcis medicis duplici nomine uocata eſt ὀδοντίασις & ὀδοντοφυία, noſtri medici vno nomine dicunt dentitionem, quæ nihil aliud eſt, niſi dentium prius in alueolis propriis cōceptorum extra gingiuas eruptio; nam cum dentes deberent eſſe ſeparati, coacta fuit natura ſingulis ſingulas & proprias caueas præparare, in quibus primum conciperentur, qui conceptus appellatur à Græcis medicis ὀδαξισμὸς, vbi uerò extra gingiuas iam concepti erumpunt, fit dentitio, quæ appellatur ὀδοντίασις, vtrumque autem fit magna cum moleſtia. Sed ὀδαξισμος, ſiuè pruritus gingiuarum fit cum minori moleſtia eruptio autem dentium fit cum maximo cruciatu, ita ut dixerit Galenus perinde fieri, atque ſi gingiuæ paxillo pertunderentur. & quia diximus eſſe dentitionem dentis eruptionem, nunc uideamus quid ſit dens, ſunt enim dentes oſſa ſentientia, quæ à Græcis appellantur ὀδοντες & nos dentes dicimus eo quod inſeruiant edendo, atque vtraque hæc ſententia, & Græco, & Latino uocabulo accommodatur. Nicander appellauit communi nomine dentes omnes κραντῆρας, quamquam ſic etiam appellati ſint duo poſteriores dentes. Et quia dixi dentes oſſa eſſe ſentientia, ſciendum eſt inter ueteres ſcriptores uarias fuiſſe ſententias, utrū debeāt

dentes numerari inter ossa,nec ne.Hippoc. 5. aphor.in eo aphor. ubi scribit frigidum esse inimicum ossibus, & dentibus, manifestè videtur seiunxisse dentes,& ossa. Arist.quoque pluribus in locis,& præsertim 3.de hist. anim. c.9.separauit omnino dentes ab ossibus. Cæterum Gal.6. de vsu partium, & aliis in locis appellauit, sophistas illos, qui distingunt dentes ab ossibus. In hac sententiarum uarietate ita puto statuendum esse,quemadmodum docuit ipsemet Arist 2.de generatione animal. c. 4. ubi scribit dentes, & ossa secundum genus,& materiam idem esse; differre autem secundum speciē, & nomen. Differentia naturæ, & speciei,quæ est inter ossa & dentes,in multis posita conspicitur; primùm enim ossa omnia in primo hominis ortu fiunt, dentes uero multis diebus post ortum. præterea ossa usq; ad certum quendam uitæ terminum augentur,siue sit uigesimus secundus annus, siuè paullò posterior;dentes aūt toto uitæ tempore augentur;ossa secundū maiorem scriptorum partem sensu priuata sunt, dentes non modò sentiunt, uerum ēt exquisitè interdum uidentur sentire.ossa ubi semel è corpore extracta sunt,nunquam renascuntur (nam fit quidem in fracturis substātia quędam ossibus simillima, sed nunquam fit uerum os) dentes uero renascūtur post quam exempti sunt è maxillis.Notat etiam Plinius lib.7. c. 16. dentes solos inter ossa igne cremari non posse, & tamen putris pituitæ tabe corrūpi.Possumus & illud addere,dētes inter ossa corporis nostri medulla,& pinguedine carere; propter quod à canibus roduntur quidem alia ossa, dentes uero nunquam,eò quod nihil pinguedinis in eis inuenitur. ex quo patet ēt,ut dicebat Cornelius Celsus,eos esse corpora durissima. Cæterū cum sint dentes huiusmodi,ut dictum est, non leuis est quæstio propter quam rationem non uideantur sustinere posse frigidum. Quam rem prius quā explicē, videndum est, an uerū sit dentes offendi ab omni frigido. etenim Serenus medicus inter alia præcępta, quæ reliquit nobis ad conseruandos dentes,fuit ut creberrimè abluantur frigida lympha;experientia ēt cōprobatam facit nobis hanc Sereni sententiam, qñquidem manifestissimum est aquam calidam, si frequenter ipsa abluantur dentes, eos magnoperè corrumpere; sicuti certum est experientia à frigido siue uino, siue aqua ablutos dentes mirificè conseruari. Quid igitur dicendū est? debemus ne existimare Hippocratem nos fefellisse,quando scribit frigidum esse dentibus inimicum? Optarem sanè,ut hanc rem satis arduam Galen. non pertransiisset silentio in eo cōmento,verumtamen quia id non fecit, sum huius sententiæ uerum dixisse Hippocratem, modò tamen accuratè & prudenter intelligatur. Nam frigidum duplex est,aliud,quod est potentia tale,aliud quod est actu. De frigido actu non est existimandum Hippocratem loquutum esse, quia quis unquam audiuit etiam sub extremo gelu dentes unquā aut friguisse, aut molestiam peperisse. quocirca non est existimandum Hippocratē de externo frigore,& actuali sermonē fecisse,sed tantummodo de frigido, quod est potentia tale,atq; non de omni tali frigido, sed de eo tantummodò, quod summè frigidum est,& quæ sit rō, cur huiusmodi frigidū magnoperè noceat dentibus,præclarissimè exposuit nobis Arist. 34.sec. problematum,probl.2.& 3. quibus in locis quærens Philosophus cur sit quod à frigido magis lædantur dentes,

dentes, quàm caro, inquit eam esse rationem, quoniam dentes cum sint corpora durissima, maximè exiles poros habent, quo fit, vt ex ipsis omnis penè calor exspirauerit; vnde cum priuati sint calore, non possunt valido frigori resistere. Contra autem carnes, cum in seipsis retineant multò plus caloris, consequenter frigori multò magis resistunt. Finis, propter quem geniti fuere dentes, hic communiter ab omnibus assignatur, vt posset præparari cibus; cum enim homo, & omnia etiam animalia deberent nutriri cibo valdè dissimili, necesse erat multas tractationes, & præparationes subire; & quia esse plerumque debebat cibus solidus, fuit quoque necesse, vt aliqua instrumenta pararet natura, quibus solidiores cibos frangeret; & propterea fabricauit dentes, quibus etiam deinceps in multos alios vtilissimos vsus vti voluit: nam vt docuit Gal. 6. de vsu partium, & Arist. in lib. de animalibus vsa est natura dentibus in hominibus ad sermonem formandum; quandoquidem vbi lingua variis modis ad dentes ipsos appellit, varietatem sermonis facit. vsa est etiam dentibus in alium non contēnendum finem, vt dicit Galen. 6. de vsu partium cap. 4. & 6. in 6. epid. tex. 23. nimirum ad discernendos sapores, propter quem vsum, inquit Galenus, eos donatos fuisse à natura neruis mollibus. Nascuntur autem dentes post ortum hominis, & in brutis in vtero, non ob aliud quidem, nisi quia in vtero, brutorum suppetit excrementum ad generationem dentium, in homine nequaquam. Quæ res, vt exactè intelligatur, illud sciendum est, quod scriptū reliquit Hippocrates in libro de carnibus, scilicet ossa capitis nutriri humido pingui, glutinoso, & terrestri; quo nutrimento cum ossa prædicta satis superque satiata sunt, excrementum pingue, & adustum, quod superest, natura ad generationem, & continuum augumentum ipsorum dentium vsurpat; qui dentes, vt dixi, in omnibus ferè animalibus separati gignuntur; verum sunt reperti aliqui viri, in quibus ita continui erant geniti, vt videretur vnus dens; quemadmodum de Pirrho rege Epirotarum prolatum est, & Herodotus de quodam alio narrat. Cum itaque ex huiusmodi materia generationem suam habeant dentes; in brutis, dum sunt in vtero, suppetit huiusmodi materia; quoniam sanguis brutorū multò terrestrior est, quàm sanguis hominis. qui cum non habeat eiusmodi sanguinem, quo alatur, fit consequenter vt illi non supperat excrementum, ex quo possint generari dentes. quod si aliqui sint reperti, qui cum dentibus in hanc lucem venerunt, vt relatum est de Marco Curio dentato, & de quodam alio Romano, id fuit per accidens, quia scilicet contingit in eo particulari indiuiduo reperiri materiam in vtero, ex qua potuerint dentes fieri. Sed etiā alia fuit caussa, propter quam natura animalium salutis amantissima voluit bruta cum dentibus nasci, & non hominem; siquidem cum deberent animalia statim ac in lucem veniunt, deseri à propriis parentibus, opus erat, vt possent se se statim sustentare; id quod vt agere commodè possent, voluit eos dentibus armare; homo autem, quia debebat à parentibus suis & amari, & sustentari, multò satius duxit ipsum armare dentibus multo tempore post ortum, quàm in ipso vtero; eò maximè quod nulli vsui neque eo tempore, neque etiam aliquot mensibus post ortum esse possent. Democritus, à

quo

quo Hippocrates noſter multa bona didicit, eam ſententiam habuit, dentes animalibus, & præſertim homini decidere, quoniam præter tempus oriuntur, hoc eſt præter naturæ inſtitutum. Voluit enim hic Philoſophus ortus dentium naturale tempus eſſe ætatem vigentem. Sed quoniam hæc ſententia ſatis refutata fuit ab Ariſto. 5. de generatione animal. 8. id tantum dicendum eſt, quod & ipſemet Ariſt. & Hippocrates in lib. de princip. dixere, decidere dentes, quoniam oriuntur ex materia admodum fluxili, minimè tenaci, minimè dura; renaſci autem dentes dicebat Ariſtot. eò quia fiunt ex oſſe adhuc naſcente, vt nulla etiam ſit cauſſa aſſignanda augumenti dentium, niſi ea, quod cum gignantur ex materia, quæ ſupereſt alimento oſſiũ capitis, cumque ſemper huiuſmodi materia ſuppetat, conſequenter fit, ut etiam dentes decidentes renaſcantur. Cæterum finis, propter quem natura comparatum fuit, vt dentes ſoli inter oſſa vſque ad finem vitæ augeantur, hic vnus fuit, vt repararentur, ne prius corrumperentur, quàm homo moreretur; nam quoniam continuo opus eſt dentium vſu in terendis cibis, neceſſarium fuit, vt ſubſtantia ipſorum imminueretur, & ob id niſi continuo augumento repararentur, fierent homines, & animalia ſine dentibus, priuſquam morerẽtur, atque ita male conſultum eſſet à natura. Tempus, quo dentes oriri incipiunt, ab omnibus definitum eſt ſeptimus ætatis menſis, ante quod tempus veteres in vſu habuerunt cadauera non cremare; verum quidem eſt nonnullis etiam infantibus ante ſeptimum menſem oriri dentes, cuius rationem ſcripſit Ariſt. loco citato, & 7. de hiſto. animal. c. 10. ſcilicet lactis ipſius caliditatem, vt quicumque infantes calidiore lacte veſcuntur, iis properet ortus dentium. Tempus durationis ortus dentium definitum fuit ab Hippocrate primus ſeptenarius annorum, & ſecundus, poſt ſecundum ſeptenarium; paucis enim amplius naſcuntur dentes, præterquam poſteriores gemini, à Plinio vocati, qui interdum oriuntur etiam octuageſimo ætatis anno. quæ forſan fuit ratio, propter quam & Hippoc. & Ruffus medicus appellarũt hos dentes σωφρονιστῆρας, quaſi tunc orian tur, quando homines iam ſapiunt. Cæterum de numero dentium inuenio inter ſcriptores nonnihil varietatis. Hippocrates, & Galenus 2. de uſu partium 6. atque omnes ferè, immo uerò ipſa experientia docet homini trigintaduos dentes innaſci. Referunt autem nonnulli de populis Turdulis uocatis, qui ſunt in Hiſpania, eos habere plures dentes, quàm trigintaduos, ſed forſan hoc etiam fabuloſum eſt. Ariſtot. 2. de hiſtor. animal. capit. 3. turpi quodam errore dixit, uiros plures dentes habere, quàm fœminas; qui error Ariſtot. fecit errare & Plinium & Albertum Magnum, & omnes qui ipſum ſequuti ſunt, immò uerò auctor illius libri ſub nomine Galeni de ordine partium corporis auſus eſt affirmare uiros trigintaduos dentes habere, fœminas autem ſolos triginta ſane, quomodo Diuinus Philoſophus in hunc errorem puerilem lapſus fuerit, ego intelligere non poſſum, niſi forſan, ut exiſtimauit Albertus Magnus, hac ratione deceptus ſit, quod uiri ſint calidiores, fœminæ autem frigidiores, ſed hac ratione deberet mulier plures dentes habere quàm uir, quia cũ debeant dentes inſeruire præparationi ciborum, mulieres, quæ ſunt frigidiores, & conſequenter minus cibos di-

gerunt,

gerunt, iure egent maiori præparatione, & consequenter pluribus dentibus. Scio & Hippocratem, & Arist. prodidisse, quæ habent plures dentes animalia esse viuaciora, sed hoc etiam non ita vsu compertum est, cum elephas sit viuacissimus, & paucos habeat dentes; nisi velimus dicere hanc sententiam veram esse in genere humano tantùm; & iccirco inductum fuisse Arist. ad existimandum fœminas habere pauciores dentes, quia sunt minus viuaces. Sed vtcumque sit, experientia ostendit tot esse dentes mulieribus, quot sint & viris. Ordo dentium hic est, anteriores supra, & infra quatuor sunt, qui τόμεοι à Græcis vocantur, nostri incisores appellant; atque qui priores oriuntur, fiunt ex materia tenuiori, quæ citius suppetit quam materia terrestris; & quia fiunt ex hac materia etiam infirmiores sunt, vt & prius cadant cæteris, & facilius frangantur. Proximi his vtrinque sunt qui appellantur κυνόδοντες, nostri caninos dentes vocant, quorum munus est frangere; & vt dicebat Aristot. sicuti prius est incidere, quàm frangere, ita quoque prius sunt incisorii, deinde fractorii. Proximi his oriuntur dentes molares, vocati à Græcis γομφίοι, sicuti ortus ipsorum vocatur γομφιασμὸς, isti enim quemadmodum nascuntur ex duriori materia, & terrestriori, fit vt tardius erumpant. Postremi omnium sunt gemini, seu σωφρονιστῆρες, qui nunquam renascuntur. Cur autem tot mala sustineant infantes, cum dentes oriuntur, iam ex discursu colligere facile est. nam si orirentur dentes, dum infans est in vtero, expers esset huius molestiæ, quia igitur oriuntur post exitum ab vtero, & quo tempore adhuc gingiuæ tenerrimæ sunt, ac certum est vbi partes corporis nostri teneræ à re dura pertunduntur, suboriri magnos cruciatus, rationi consentaneum est, vt etiam in pueris hoc tempore magni dolores fiant. Vnde si affectum ipsum spectemus, dentitio est symptoma in genere actionis tactoriæ deprauatæ. Sed si caussam continentem spectemus, est morbus factus à solutione continuitatis, & ab ipsa intemperie calida; vt intemperies calida posterius, solutio autem prius fiat. Solutionis autem continui caussa est motus, & impulsio rei duræ per teneras gingiuarum partes. aer etiam tanquam caussa quædam externa magnoperè confert ad generationem ipsorum dentium; propter quod Hippocrates lib. de dentitione dicebat, dentitionem, quæ fit hieme, salubriorem esse illa, quæ fit quouis alio tempore. Rases autem lib. 10. continentis diuersam paullò sententiam videtur habuisse, cum scribat dentitionem, quæ fit uerè, esse minus molestam; quæ fit autem æstate, fieri cum pauco dolore. Sed multò potior mihi uidetur sententia ipsius Hippocratis, quamquam dicere possimus diuersa ratione posse dentitionem meliorem esse verno tempore, & meliorem hieme; ita ut hieme quidem fiant minores dolores, sed qui fiunt periculosiores simul sunt, quàm tempore æstatis, & ueris. Cæterum non est difficile cognoscere quando pueri hoc affectu laborant, quoniam clamant, alui fluxu tentantur; dum mammas sugunt, gingiuis arctè papillas stringunt; ora illorum ueluti incenduntur, & cum gingiuæ fricantur, ueluti demulcentur. Dicebat Hippoc. lib. de dentitione minus molestari conuulsione pueros, quibus in dentitione aluus fluit, etiam si febre teneantur; eos autem, qui sunt pin-
guiores,

guiores, magis turbari, quàm macilentiores. Illud tamen uerum est; quod scribit Hipp. 3. aphor. 22. à dentitione fieri in infantibus conuulsiones, febres, & alia mala; propter quod non est opus negligere huius affectus curationem, quæ tota posita est in hoc, ut dolor sedetur, & reddatur facilis eruptio ipsius dentis, quod comparatur facillimè, si incendium, seu illa intemperies mitigetur; & si gingiuæ ita laxæ reddantur, ut possit citra insignem perforationem dens extuberare. & ideò studendum est, ut nutrix hoc tempore abstineat ab usu ciborum calefacientium, ab usu uini, & utatur cibis refrigerantibus; vt est lactuca, endiuia, pultes ex hordeo, & quicquid refrigerare potest. Quo in casu debet nutrix curare, ut papillæ semper frigidæ sint; id enim solet maximum esse refrigerium infanti sugenti. Vt autem prouideatur ipsis gingiuis, debent nutrices cauere, ne hoc tempore cibum vllum durum mandant; post prouidendum est ipsis gingiuis, ut refrigerentur, & ut laxæ reddantur. Inter refrigerantia est succus maluæ, succus lactucæ; & soleo ego huiusmodi linimentum componere. Recipe succi maluæ unc. s. butyri aqua maluæ loti vnc. 1. dimidium uitelli oui, misce, & fiat linimentum, quo gingiuæ perungantur. Sed quia sæpè fit, ut neque hoc remedio incendium extingui possit, ad magis refrigerantia accedendum usque ad succum solatri, exempli gratia. Recipe succi solatri unc. s. olei rosati drach. 6. butyri quæ lactucæ loti drach. 3. misce, & cum hoc frigido actu inungantur gingiuæ. & aduertendum quo tempore inunguntur, esse etiam procurandum, ut gingiuæ digito pariter fricentur, hoc enim solet demulcere dolorem dentitionis. Ad laxandas autem gingiuas omnia sunt in usu, quæ nonnihil pinguedinis habent, nou eius tamen, quæ sit combustibilis quemadmodum sunt adipes; eapropter laudatur à proprietate lac caninum. Aetius laudat mel coctum. Galenus uerò quem penè sequuti sunt omnes 11. de simplici medicina mirificè extollit cerebrum leporinum elixum, & ego hoc soleo vti; sed ubi hoc non suppetit, cerebrum hædi, uel gallinarum confert. Præter hæc remedia, quæ intus administrantur, sunt alia, quæ extrinsecus collo appensa, & intus adhibita arcana proprietate prosunt; nam canis dentis canis rabidi gingiuis affricatus, ut dicunt, facilem reddit dentitionem. Sic dens apri collo alligatus existimatur prodesse; dens etiam lupi. propter quod non ineptè faciunt nostrates mulieres, quæ vnà cum corallis infantium collis appendunt huiusmodi dentes. Sic existimatur prodesse iaspis uiridis collo appensus, ita ut stomachum tangat. dens uiperæ maris similiter appensus iuuat. dicunt quoque radicem coloquintidis syluestris anulo, seu canali aureo, uel argenteo inclusam facilem efficere dentitionem Atq; hucusque sunt morbi ventris superioris, qui gignuntur in pueris.

De Singultu. *Cap. XVII.*

EQVITVR vt ventris inferni morbos, pertractemus. Est autem infernus venter vniuersus ille locus, in quo viscera naturalia collocata sunt; quæ tametsi complura sint, tria tamen potiora sunt, in quibus pueri solent morbos experiri. Primò stomachus, quem dicebat Hippoc. lib. 1. de dieta, instar maris dare, & accipere ab vniuerso corpore. Secundò vesica. Tertiò intestina. De stomachi autem morbis primò loquar, qui duo præcipui sunt, singultus, & vomitus. Singultus, ab hoc enim exordiar, à Græcis scriptoribus vocatus est modò λυγξ modò λυγμός, atque inter eos morbos recensetur, qui frequentissimè pueros inuadunt. Sed priusquam vlterius progrediamur, sciendum, hoc nomen singultus apud Græcos, & Latinos scriptores duos affect s designare. Vnum, qui fit in ventriculo, & de quo solum locus hic postulat, vt loquamur. Alterum in pectore, & in thorace; de quo loquitur Aristot. 38. probl. sect. 1. quique contingere solet plorantibus, præsertim verò pueris, & mulieribus; qui singultus nihil aliud est, nisi interceptio quædam spiritus, & vehemens eiusdem eruptio. Caussæ verò, propter quam pueri omnium facillimè vtrumque hunc singultum experiuntur, variæ, & diuersæ sunt. Primum enim singultus stomachi fit frequenter in pueris, vt dicebat Galen. 6. aphor. 13. quod pueri instar brutorum & lacte, & cibis magnopere repleantur; ita vt vis ventriculi plenitudine coacta hunc morbum edere cogatur. Cur autem pueri potissimum inter plorandum singultiant, ea vna ratio est, quod vehementes passiones habent, præsertim uerò iram, & voluptatem; vt dicebat Plato. vbi autem vehemens fit passio, vehemens quoque fit in corde agitatio; ad quod confert maximè ipsius immensa caliditas, atque vbi magna facta est agitatio, spiritus magno impetu emittitur; qui cum confertim exire nequeat, intercipitur, atque interceptus quasi subsultans, dum iterum egredi vult, singultus edit; quos etiam sustinere mulieres faciliter ex eo puto, quod & ipsæ vehementer passionibus, & præsertim ira sollicitantur. Sed de hoc singultu, qui est affectus thoracis, ut ait Aristo. locus non postulat, vt dicamus. Sed de hoc loquemur, qui est affectus ventriculi, quique, vt docet Gal. lib. 3. de symptom. caussis cap. 2. & 6. aphor. 39. est motus conu lsioni similis, quo ventriculus noxas ori eius infixas expellere conatur. Est enim singultus motus, & propterea res præter naturam; quandoquidem à natura comparatum est, vt ventriculus pro perficienda coctione in summa quiete, & tranquillitate degat, nec alio pacto vnquam moueatur nisi à circumferentia ad centrum, atque id blandissimè scilicet, vt alimentum coquendum arctè complectatur. In singultu autem primum mouetur ventriculus, & motus eius est à centro ad circumferentiam, secus scilicet quàm à natura sit comparatum. & quamquam dixerim esse motum

præter naturam, attamen ſciendum eſt motum hunc non ab anima fieri, ſed à natura; à natura inquàm non legitimè operante, ſed coactè. Eſt motus ſimilis conuulſioni, quia ut dicebat Gal. loco citato, ſingultus nequaquam uera conuulſio eſt, quia vera conuulſio eſt opus muſculorum, iam vero uentriculus muſculis undequaque deſtitutus eſt; ſimilis tamen eſt conuulſioni, eò quia fit hic motus eo pacto, quo fiunt ſpaſmi, & conuulſiones. Dictum quoque eſt fieri hunc motum ad expellendas noxas ori uentriculi affixas, dicit enim Gal. 6. aphor. 39. quæ moleſtant uentriculum, aut poſita eſſe in ſpatio, aut in ſubſtentia ventriculi ipſius. Quæ poſita ſunt in ſpatio, ſolo uomitu eijciuntur; quæ autem infixa ſunt ſubſtantiæ ventriculi, ſi ſuperficie tenus infigantur, præſertim in ore nauſeas cient; ſed ſi penitus infigantur, non nauſeas, ſed ſingultus inducunt. Ex his omnibus perſpicuum vnicuique eſſe poteſt hunc puerilem affectum ſymptoma eſſe in genere actionum læſarum nimirum in genere motiuum deprauatorum. Læditur autem hæc actio proculdubio, quia vt fuit Gal. ſententia 3. de ſymptom. cauſſis cap. 2. læditur facultas, tum expulſiua, tum retentiua; quia facultates lædi ſolent à morbis atqui morbi ſunt in hoc affectu, & in mala temperie, præſertim frigida, & in continui ſolutione. Locus autem affectus eſt uentriculus, præſertim uerò eius os. Sed video aliquem dubitare poſſe, qui fieri poſſit, ut facultas retentrix in ſingultu lædatur, quia eſt motus conuulſioni ſimilis, & in conuulſione perſpectum eſt ſolam expultricem lædi; atque ſcimus lædi retentricem, quando non retinet id, quod retineri deberet in ſingultu cum res ſit aduerſus materiam pernicioſam, ea propter non eſt ullo pacto res retinenda. ergo non videtur læſa eſſe retentrix. Explicat hunc locum Gal. loco citato, ubi docet in ſingultu primario, per ſe, & ſemper lædi expultricem: per accidens autem, & non ſemper lædi retentricem. nam ubi in uentriculo altè ſit quidpiam infixum, quod ſtimulet materiam, ius expultrix inſurgit ad eam expellendam. Sed ſi interdum contingat, ut uentriculus, uel lacte, uel quopiam alio alimento plenus inueniatur, fit ut ex eo motu retentrix offenſa minimè alimentum retinere poſſit, & propterea illud reijciat. Vnde patet quomodo retentrix facultas in ſingultu non ſemper oblædatur. Cauſſæ ſingultus duobus generibus complexæ ſunt ab Hippoc. nimirum inanitione, & repletione. Cæterum in pueris fiunt ſingultus, ut teſtatur Gale. 6. aphor. 13. & vt colligitur ex 8. lib. de medicamen. local. cap. 3. à copia, vel qualitate lactis aut nutrimenti. interdum autem, ſed raro ob inanitionem. copiam lactis & nutrimenti offendere expulſiuam non eſt opus vt longo ſermone probemus, pariter etiam clarum eſſe unicuique poteſt lac, aut aliud nutrimentum ſi frigidius reddatur, ſiue acre, & mordax, expulſiuam facultatem uehementer ſtimulare, & conſequenter hunc affectum efficere. Internæ autem cauſſæ præter naturales huius mali ſunt longæ febres ardentes, fluxus ſanguinis, vomitus creberrimi, inedia. Externæ uerò cauſſæ ſunt aer frigidus, cibus acris, ut piper, pharmaca calida, & acria, Singultum cognoſcere non eſt arduum, quia ſtatim ipſo adſpectu proditur; nam eſt vulgare prouerbium, nec ſingultum, nec amorem celari poſſe. Sed ſi ſingultus fiat à plenitudine,

cognoſcitur, quia pueri voraces ſunt, uomitus ſuccedunt ſingultui, fluxus ſanguinis, & euacuatio ſanat ipſos. Si fiat à frigiditate cognoſcitur, quia nutrix frigidis edulijs veſcitur. adhæc cognoſcitur ex externis cauſſis prægreſſis; & ſi uentriculi puerorum, uel fomentis, uel pannis calidis foueantur, ſtatim ſingulti re deſinunt. Si fiat ab euacuatione cognoſcitur, quia, vel inædiæ, vel fluxus, vel vomitus præceſſerunt. Sed ſi fiat propter acrimoniam, cognoſcitur quoniam uel cibi in ipſis corrumpuntur, uel cum ſit lac acre, & mordax, frequenter & dolere, & plorare conſueuerunt infantes. Cęterum eſt ſingultus in pueris maximè ſalutaris. Sed ſi fiat ex inanitione eſt exitialis, quia cum pueri ſint ſua natura humidiſſimi, & pleni, ſi quandoque uehementer exſiccentur, cum id fiat tantummodo ab excellenti cauſſa, difficiliter reſtituuntur. Pari pacto ſi fiat ſingultus, uel cum epilepſia, uel cum alio conuulſionis genere, nemo vmquam euadit. Si fiat à frigida intemperiē, vnus debet eſſe præcipuus ſcopus, vt uentriculus calefiat tum internis remedijs, tum maximè externis. & quia vtraque remedia in hac ætate & iucunda, & facilia eſſe debent, interius propinandum eſt emodicum, uel ſyrupi de mentha uel de betonica; exterius. verò agendum eſt & pannis calidioribus, & emplaſtris, & inunctionibus. emplaſtrum hoc accommodatum erit Recipe florum chamomeli, roſarum. an. p. 1. foliorum ſiſimbrii, origani, calamenti an. m. 1. bulliant omnia in vino, & fiat emplaſma, quod uentriculi ori apponatur. Conuenit etiam huiuſmodi linimentum Recipe olei anethini, de mentha an. drach. ʒ. croci ſcrup. s. uitelli oui dimidium, miſceantur omnia, & ori uentriculi illinentur. Si fiat uitio lactis, ſpectandum eſt, an copia malum faciat, an potius qualitas. Si enim fiat ſingultus ob nimiam lactis copiam, ſtudendum eſt ut infans modicum lactis ſugat. idem quoque agendum erit ſi propter nimium cibum pueri ſingultiant, ſcilicet vt parcius alantur. Si fiat ob lactis acrimoniam, purganda eſt nutrix, vt ſæpenumero docui. præterea ore adminiſtrari debet puero aliquid, quod conferat. Auicennas laudat nucis Indicæ medullam vnà cum ſaccharo. Ego ſoleo vti ſaccharo roſaceo cum bolo armeno, vt Recipe ſacchari roſacei vnc. s. boli armeni ſcrup. s. fiat mixtura cuius modica quantitas in os infantis mittitur. Si ex euacuatione fiat ſingultus, balnea conueniunt ex aqua dulci, & ex brodio. cibus ſit in adultioribus ex uitellis ouorum, & teſticulis gallorum, & ex omni ciborum genere, qui & nutriant accommodatè, & faciliter coquantur. Sunt etiam quædam medicamenta peculiaria, quæ ſecreta qualitate putantur finire ſingultus. Dioſcorides enim, & Plutarchus 3. Sympoſiacorum 1. ſcribunt eam herbam, quæ uocatur alyſſum, ſiue manu teneatur, ſiue adſpiciatur, ſiue odoretur, mirabiliter ſingultus finire; &, ut dixi, hoc facit proprietate ſubſtantiæ, ob quam dicebat Gal. 6. medic. ſimpl. huiuſmodi herbā ēt mederi rabiei canū. Raby Moyſes ſcribit eſſe quoſdā motus, qui ſi ab hominibus retineātur, ſolent finire ſingultus; nā quanto magis poſſunt ſe ſe abſtinere ab aliquo horum motuum, eò magis vtilitatē capiunt. Sic & à Plat. & ab Hip. & ab Ariſt. ſcriptum eſt ſternutamentum, potum aquæ, ſpiritus retentionem ſingultus omnes curare; ſed hæc in pueris, & infantibus difficillima præſidia ſunt.

De

De Nausea, & Vomitu. Cap. XVIII.

PRÆTER singultum scribit Hipp. 3. aphor. 24. frequentissimè fieri in pueris duo alia uitia, nimirum Nauseam; & Vomitum; qui affectus motus sunt facultatis expultricis ad depellendas à uentriculo noxas. etenim materia, quæ infestat ventriculum, aut altè infixa est ori ventriculi, & singultum facit; aut est infixa quidem, sed non adeò profundè, & uel in ore ventriculi, uel in tunicis eius, & nausea fit, quæ est uanus vomendi appetitus; aut materia continetur in spacio, atque ita vomitum efficit. Tam uerò nausea, quàm vomitus symptomata sunt in genere motiuum deprauatorum; sic enim magis libet appellare cum Galen. 3. de symptom. caussis 2. quàm recensere inter excrementa mutata. Actio hæc læsa fit à facultate, vel essentialiter læsa vel per accidens. Læditur enim essentialiter facultas, ut dicebat Gal. 1. cap. 3. de symptom. caussis, à morbo. Læditur autem per accidens, vel ab humoribus, uel ab alia re externa. Locus affectus est ventriculus totus, præsertim uerò secundùm os. Sed priusquam caussas huius mali aggrediar, duo pulcherrima problemata dissoluenda sunt. Vnum est, quod maximè facit ad hanc tractationem; scilicet cur pueri, quemadmodum dicit Hippocrates, & Galenus, ita frequenter, & uomitu, & nausea tententur. Aliud, quod quidem pulchrum est, sed veluti obiter dictum, cur sit, quod animalia bruta hos motus præter naturales ferè numquam sustineant circa uentriculum; nam etsi sine ullo delectu, sine ulla ratione impleant sępè ventriculum, attamen nulla bruta singultiunt; nulla penè rursus emittunt, paucissima uomunt. Et si enim Arist. in fine libri de hist. animal. scribat animalia, quæ latum pectus habent, esse ad uomitum propensiora, inter belluas tamen paucæ sunt, quæ uomunt. immo uerò Plinius lib. 11. cap. 37. scribit solos canes uomere, eò quod intestina ipsorum in extremis angustiora sunt, ita ut retenta ob angustiam excrementa ueluti restagnent in uentriculum. Sed hæc opinio Plinij falsa est, quando quidem etiam feles, & cati uomunt; & sues, vt à Collumella lib. 7. cap. 10. scriptum est. Arist. etiam 5. de hist. animal. cap. 5. hyenam dicit vomere; sed vtcumque sit, paucissima sunt bruta in hac animalium sylua, quæ uomitu tententur. Pro primi problematis solutione dicendum ueram caussam, & à Galeno propositam, cur pueri frequenter vomitu tententur, eam esse, quod uentriculum maximè laxum, & humidum habent. sicut enim siccitas mirificè confert ad retinendum, haud secus mollities & humiditas ualent ad non retinendum. Accedit etiam pueros nihil exspuere, non emungere nares, & tamen caput excrementis, & humiditatibus refertissimum habere, quo fit ut huiusmodi copiosa excrementa in uentriculum delabantur, eoq; delata huiusmodi detrimenta inferant. Ad secundum autem problemata nomine forsan propositum, dicendum animalia bruta uentriculum

lum, & duriorem, & robustiorem esse nacta. quod enim duriorem ventriculum habeant præclarissimè indicauit Diuus Hip. 4. de morbis non longè à fine; ubi scribit Aphricanos populos consueuisse pellibus animalium vti pro indumentis; ventriculis autem pro crumenis, scilicet ob eorum duritiem insignem. Sed & illud etiam efficacissimum argumentum est eorum duritiei, quod cibis spinosis, siccis, & duris vescantur, quæ proculdubio ciborum genera, nisi ventriculos duros reperirent, eos necessariò sauciarent. Habere etias belluas robustos ventriculos possumus & alijs argumentis conijcere; nam uacant curis uacant animi passionibus, vtuntur plerumque simplici cibo, quæ omnia solent in homine maximè ventriculum uiolare; & præsertim curæ animi, & studia. ob quæ solebat dicere Cornelius Celsus maiorem partem Vrbanorum, & eorum, qui literis operam nauant, uentriculo imbecillo esse. His itaque de caussis animalia ratione carentia motus præternaturales in uentriculo non sentiunt, quos sentit homo, & præsertim infans. Peculiariter verò cur animalia non eructent, explicatum fuit ab Arist. 10. particula problem. 43. ubi scribit, quòd cum eructatio sit motus quidam flatus ad partes supernas, bruta cum sicca sint, & collum longum habeant, ac propterea ventriculum remotiorem ab ore, fit ut minus flatuum gignant, & etiam flatus genitos potius ad intestina, quàm ad os ob itineris longitudinem mittant. Quo in loco non possum tacere oscitantiam Arist. qui 33. particula problem. 15. dixit, homines magis dormientes, quàm vigilantes eructare; quæ res licet forsan non sit ita rationi dissentanea, est tamen aduersus quotidianam experientiam; cum vigilantes innumeri, paucissimi dormientes flatus per os mittant. Cæterum cur canes, & feles vomant, longè alia ratio est, quàm quæ proposita fuit à Plinio; si quidem huiusmodi animalia cum siccum, & planè excarnem ventriculum habeant, necesse est, vt is sit ipsis ualdè imbecillis. Accedit etiam, quod hæc animalia utuntur ossibus, spinis pinguibus, quæ omnia in uentriculo imbecillo facere vomitum uon est mirum. Sues autem vomere apud paucos, excepto Columella, reperio; id tamen si uerum est, totum tribui debet & pectoris amplitudini, de qua loquebatur Aristo. & quia semper os ad terram tendunt, & magna parte iacent ventre in terra posito. De hyena verò scribit Aristo. non hoc animal vomere, sed vt uenetur canes vomitum humanum imitari, quo maximè delectari solent canes; verum vt dixi, hæc obiter. Caussæ vomitus; & nauseæ in pueris illæ ipsæ sunt, quæ potissimum à Galeno proponuntur, scilicet laxitas, & humiditas ventriculi, copia frigidorum humorum delabentium à capite, copia lactis, vel cibi; acrimonia, & frigiditas ipsius lactis. Caussæ verò externæ sunt aer grauis, fœtor, & sapor ingratus; usus rerum oleaginosarum, & pinguium. Arist. 3. sect. probl. dicebat vinum dilutum nimis excitare uomitum, magis quàm vinum, & aquam separatim. Cognoscitur autem uomitus suis signis, quoniam est motus manifestus suaptè natura; sed si fiat à frigiditate, cognoscitur ex uita antecedente nutricis, quæ usa sit uictu refrigerante, aut potu aquæ nimio; cognoscitur etiam, quoniam vsu calidorum malum leuatur. Sin autem fiat ob acrimoniam lactis, ex eo cognoscitur,

quia

quia & ante vomitum, & post vomitum miseri pueri languent, & affliguntur. Sin autem ob copiam vomitus efficiatur, cognoscitur, quia facto vomitu malum leuatur, nam dicebat Aristot. 5. sect. problem. etiam laxitudinem uomitum finiri, quotiescunque illo euacuantur illa excrementa, quæ laxitudinem inducebant. Pariter si fiat uomitus propter caussas externas, cognoscitur, quia ipsæ nutrices, & alii referunt errata commissa, in quibus perquirendis laudo, ut diligentia adhibeatur. Cæterum uomitus facilis curatu est. solet in pueris, sed si diu perseueret, in atrophiam, & tandem in mortem desinere consueuit; quo fit, ut debeant medici uigilantes esse in comprimendo hoc affectu. itaque vomitus, & nausea puerorum, quæ fit à copia lactis, & alimenti, potissimum curatur lactis, & alimenti diminutione, vt dicebam de singultu. Quocirca in huius affectus curatione instituenda, illud primum erit curandum, ut infans moderatam lactis copiam sumat. Sed si fiat uomitus ob acrem lactis qualitatem, primum nutricis lac corrigendum erit uictu, qui possit retundere lactis acrimoniam, deinde corporis purgatione, de qua sæpè, ac sæpius loquutus sum. Sed si purgatio non sufficiat lactis prauitatem corrigere, secundum erit, ut nutrix quam primum mutetur: nam sunt quædam lactis genera, quæ usque adeo infantium uentriculis sunt aduersa, ut nulla industria, nulloque studio corrigi possint. Verum si ob stomachi imbecillitatem huiusmodi uitium oriatur, paulò maiori cura opus est, ut confirmetur uentriculus infantis. Laudabat magnopere Auicennas usum gariophilorum, coriandrorum; quocirca poterit nutrix mandere uel gariophilos,, vel coriandrum, atque ita commansum instillare in os infantis modò solum, modò permixtum, aut syrupo citoniorum, aut de granatis aut myrthino. Extrinsecus multa administrari solent ad coercendos puerorum uomitus, in primis emplastrum de crusta panis accommodatissimum est, fit autem hoc pacto. accipitur magna panis crusta; & super carbonem assatur, ubi assata est, immaceratur uel uino austero, uel aceto; deinde ita immaceratæ crustæ inspergitur hic puluis. Recipe thuris, masticis an. drach. s. coriandrorum, gariophilorum an. scrup. 1. puluerizentur simul, & inspergantur. Hoc si non iuuat, fit pari pacto emplasma ex albumine ouorum, thure, mastice, & bolo armeno; exempli gratia. Recipe albumen oui, boli armeni, thuris, masticis an. drach. 1. misceantur diligenteer, & panno lineo excepta calida ori uentriculi apponantur. Soleo ego parare ceratum, quod continuò gestet infans supra ventriculum. Recipe olei myrthini drach. 2. succi omphacini drach. 1. s. vini austeri rubri drach. 1. bulliant in duplici vase, ad consumptionem vini; deinde adde masticis, myrrhæ, acatiæ, thuris an. scup. s. ceræ quantum sufficit, & resinæ, fiat molle ceratum. Commendatum etiam est corallium appensum collo, ita ut tangat uentriculum, cuius usum ego quoque non damno.

De

De urinæ incontinentia. *Cap.* XVIIII.

SEQVVNTVR uitia vesicæ, quæ omnia penè posita sunt in vitiata mictione. Vitiatur autem in pueris mictio dupliciter; uel quia sponte omni tempore vrina fluit, ita ut contineri nequaquam possit; uel alio modo vitiatur, quoniam minimè reddi potest. Vrinæ incontinentia, de qua nunc sum loquuturus, appellatur à Græcis scriptoribus ἐνούρησις, Latini dicunt modò immictionem, modò immingere, modò immeiere, & est affectus præter naturam, quo pueri inuiti vrinam reddunt omni tempore. Dixi non sine ratione omni tempore, quia pueri, & præsertim adultiores quemadmodum etiam & ebrij, noctu sępè immingunt, hoc est sponte urinam in lectum profundunt, quæ profusio nequaquam morbosa est. nam Arist. 3. probl. vlt. sect. quærens rationem cur adolescentes, præsertim verò quando inebriantur, magis mingant, quàm senes, dicit duas ob caussas id contingere. Vnà, quia cum corpora adolescentium suapte natura humida sint, copiam potus nequaquam consumunt, sed totam in uesicam profundunt quod quidem senibus minimè contingit, quorum corpora cum sicca, & , vt ita dicam, bibula sint, facilè quamlibet potus copiam consumunt, & ob id minimum ad uesicam profundunt. Alteram caussam habet Arist. quoniam adolescentes natura somnolentiores sunt quàm senes; unde cum somno facillimè demergantur, fit ut copiosa collecta urina in vesica sponte profluat. Ex quo discursu colligi potest mictionem factam noctu in stratis solummodò, & ex ebrietate nequaquam morbosam esse in pueris. Et in confirmationem huius notandum obiter apud Iuris peritos legem esse, ut si puer seruus venalis, qui immingat, uendatur, si hoc patiatur in somno tantummodo, aut ob ebrietatem non esse redimendum. Adferunt caussam prudentissimi Iuris periti, quia hoc non fit uitio uesicæ. Habet itaque immictio, de qua loquor hic, ut fiat omni tempore; atque huiusmodi affectus, ut scribit Paullus Aegineta, lib. 3. cap. 25. pueris est familiarissimus. Modus autem, quo morbosus hic affectus oritur, hic est. Natura musculum circa collum uesicæ fabrefecit, non ob aliud, nisi vt retineretur vrina, ne scilicet vesica naturali expellendi facultate irritata urinam continuò profunderet, atque ita & mores, & animum, & ciuilitatem hominis contaminaret. id quod intelligens Gal. lib. 6. de locis affectis cap. 3. dicebat mictionem esse actionem partim naturæ, partim animæ; eò quod à natura fit expulsio, ab anima fit retentio, & retentionis etiam omissio. Quando itaque musculus hic aliqua ratione ita oblæsus est, ut uoluntatis imperio minime obsequatur, fit ut semper natura operetur, & consequenter hoc vitium mictionis fiat. Videri itaque potest hunc affectum esse symptoma in genere actionum læsarum, nimirum retentricis abolitæ. alij recensent inter symptomata excrementorum immodicè, sed siue hoc,

siue

siue illo modo censeatur non admodum curo. Sat illud sit locum peculiariter affectum esse musculum circundantem collum vesicæ, qui musculus affici solet dupliciter, & præsertim in pueris. Vno modo per essentiam, quando scilicet aliqua insigni intemperie, & præsertim frigida affectus est, siue illa intemperies nuda sit, siue coniuncta humoribus pituitosis, & frigidis. Solet etiam affici per consensum, quando scilicet ad eum non mittitur id, quod mitti deberet, nempè facultas motrix. nam præclare à Galeno indicatum est 3. de locis affectis, affici etiam dici partes per consensum, quando facultas debita non mittitur ad eas. Caussa autem propter quam non mittatur facultas ad musculum huiusmodi, est obstructio neruorum, & præsertim circa spinalem medullam; vt morbus, seu morbi, à quibus hæc actio læditur, sint modò malæ intemperies, modò obstructio neruorum circa os sacrum. Cæterum horum morborum internæ caussæ nullæ aliæ sunt, quàm humores pituitosi, & crassi, quibus solet mirum in modum abundare puerilis, & infantilis ætas. Externæ caussæ huius mali sunt aer frigidus, cibus frigidus, potus aquæ gelidæ, percussiones circa spinam, casus, luxationes vertebrarum. Cognoscitur autem hic affectus, quoniam pueri adultiores, & strata, & caligas, & indusia semper lotio madida gerunt; nam hunc affectum in lactentibus pueri cognoscere perarduum est, quandoquidem illa ætas voluntariæ excretionis nulla testimonia edere potest. Si fiat ab intemperie musculi, cognoscitur ex complexione corporis pituitosa, ex vsu calidorum, quia calida collo vesicæ adhibita iuuant. vel si hæc non iuuent, & perseueret affectus, signum est caussam esse in neruis finis spinæ. Si fiat à caussis externis, cognoscitur relatione adstantium, & ipsorum puerorum, qui uel errores victus, & percussiones, aut casus commemorant. Accedit etiam, quod, ut dicebat Hip. 2. proretic. affectus, qui fiunt à caussis externis & procatarcticis & facilius, & citius curantur. Est verò hic affectus, si fiat ab intemperie, facilior curatu, quàm si fiat ab obstructione, vt Gal. 6. de loc. affe. 4. testatur. Sed si fiat ab vlla caussa procatarctica, idest externa, letalis est, quando præsertim uel casui, vel luxationi aliqua signa copulantur letalia. Et quoniam plerunque hic affectus in pueris oriri solet ob humores frigidos, & crassos, qui vel intemperiem, vel obstructionem inducunt, ratio curandi in hoc potissimum posita est, vt consumantur huiusmodi humores, & omnis frigida intemperies adimatur, propterea ante cætera pueri continendi sunt in aere calido, & sicco; potius vigilare debent, quàm dormire. Confert eos ad iram prouocare, confert quoque exercere, & præsertim post corporis purgationem. Aluus lubrica semper conseruanda, vel clysteribus, vel suppositorijs. repletio omnis fugienda. tam cibi, quàm potus. debet enim parcissimè vti vino, & potius subadstringente, & crassiori, ne scilicet facilè in vesicam deferatur. Cibi omnes debent esse calidi, & sicci; panis parandus cum furfure, & coriandris. carnes auicularum conferunt, salitæ; aromata etiam moderatè sumpta. Abstinendum est à piscibus, à fructi-

bus, ab herbis omnibus, & ab omnibus edulijs; quæ utinam prouocare possunt. Instituto victu quoniam chirurgicis auxilij nihil opus est, transeundum est ad expurganda corpora puerorum. Primò itaque lenita aluo vel glande, vel clystere, exhibebitur syrupus huiusmodi. Recipe foliorum calamenti, plantaginus, menthæ an. m. s. seminum ruthæ drach. 2. fiat decoctio secundum artem, deinde Recipe dictæ decoctionis vnc. 2. s. syrupi de portula, syrupi rosati recentis, syrupi de absinthio an. drach. s. misce. Postquam præparati fuerint humores, purgabuntur vel drach. 1. pillularum de hiera cum agarico; uel si puer pillulas non admittat, huiusmodi potu. Recipe mirabolanorum chebulorum drach. 1. seminum ruthæ drach. s. florum uiolarum, rosarum an. p. s. fiat decoctio secundum artem. deinde Recipe dictæ decoctionis vnc. 3. agarici præparati scrup. 2. s. infundantur secundum artem: deinde facta expressione adde mellis rosati solutiui unc. 2. misce. Purgato corpore, deueniendum ad localia medicamenta; & siue fiat malum ab intemperie, siue ab obstructione magnopere confert pueros immergere, præsertim vsque ad medium dorsi in aqua thermali, quæ calefacere, & exsiccare ualeat; cuiusmodi est aqua nostra Aponensis. iuuat quoque adhibere lutum thermale, præsertim ossi sacro. Fiunt etiam inunctiones ex oleo costino, & vulpino; quæ si non sufficiant, ascendimus etiam ad oleum euphorbii, ad uesicatoria, atque etiam ad ignem, quamquàm corpora puerorum quanto teneriora sunt, tantò etiam blandius, & mitius sunt tractanda. Gal. 9. de medicamentis localibus, & in libro de facilè parabilibus multa remedia proponit, & inter alia proponit cerebrum, & testiculum leporis combustos, & potu datos; laudat etiam myrrham, calamentum, cochleam cum sua testa combustam, & potu datam. Adhæc laudat vesicam ouillam, & suillam similiter in puluerem redactam, & potu datam. Diosc. verò commendat semen rutæ in puluerē redactum, & exhibitum. Sed duo hic notāda sunt, vnū est, quod tametsi Gal. nominatim proponat uesicā suillam, & ouillam: Virtus tamen & facultas harum non est ex proprietate ipsius animalis, sed potius ex proprietate mēbri; quandoquidē, ut docuit Auer. 5. lib. collect. membra quæque ratione similitudinis iuuare putantur similia membra; ut quodlibet cerebrum cerebro humano, quodlibet cor cordi, & sic de cæteris. Alterum adnotandum est lib. 20. cap. 13. Plinium latenter damnare Dioscoridem, quod dixerit semen rutæ in hac ægritudine conferre; & damnat auctoritate Hipp. qui lib. 2. de Diæta scribit illud prouocare vrinam; vt prouocet vrinam, non uideatur conuenire posse in ipsius incontinentia. Sed uehementer allucinatus est Plinius, primò quia Hippocrates non expresè dixit semen rutæ ualdè vrinam prouocare, uerum quod magis prouocat vrinam, quàm aluum. Sed dato etiam quod prouocet urinam, non inconuenit conuenire quoque in vrinæ incontinentia; quæ cum fiat crassis, & frigidis humoribus, proculdubio semen rutæ sua ui calefactoria, & exsiccatoria valdè conuenire potest.

De

De Vrinæ suppressione. *Cap.* XX.

IRCA uesicam patiuntur pueri alia quędam uitia non contemnenda, & præsertim incurrere solent urinæ difficultatem; qui affectus duplicem naturam sortitus est. Aut enim nihil planè vrinæ redditur, & appellatur huiusmodi affectus ἰσχουρία à Græcis, quam definiens quandoq; Galenus dicebat esse suppressionem urinæ cum mortis periculo. Alter affectus est in quo guttatim vrina redditur, & uocatur à Græcis medicis στραγγουρία. Marcus Varro in lib. de re rustica appellauit lotium substillum, & ueteres Latini appellarunt quoque substillationem. Differunt hi affectus inter sese dumtaxat secundum magis, & minus; quia in substillatione redditur paucum quid urinæ, in Ischuria uerò nihil. Sunt autem symptomata in genere excrementorum immutatorum, cum excrementa uesicæ non reddantur, ut deberent. Excrementa uerò mutata sunt symptomata à Galeno secunda nuncupata, & propterea dependent ab aliquo priore symptomate, nimirum ab actione læsa. Læditur autem actio expulsoriæ facultatis, tum essentialiter, tum etiam per accidens. Læditur essentialiter ab intemperie frigida nuda, potissimum autem humoribus coniuncta: etenim ab hac intemperie expultrix facultas imbecillis reddita; aut non potest expellere vllo pacto lotium, aut saltem non potest eo pacto, quo deberet. Læditur autem per accidens à morbo instrumentali, nempè ab obstructione, quæ cum canalem vesicæ offendat, aut ex toto impedit urinæ cursum, aut magna ex parte. Fit verò obstructio in pueris, tum à lapide, de quo mox loquar, tum maximè ab humoribus viscidis, & crassis; atque hæ caussæ internæ sunt horum affectuum. Caussæ uerò externæ sunt aer frigidus, cibi frigidi, & crassi; vina crassa, aquæ lutulentæ, potissimum autem lac, siue nutricis, siue alterius animalis, nam dicebat Hipp. 4. lib. de morbis, quod quale est uictus genus, quo nutrix alitur, tale euadit & lac; & quale est lac, tales fieri pueros qui illud sugunt. Vt si lac sit pituitosum, crassum, & terrestre, similia lotia in pueris gignantur. adhæc caseus, lagana seu crassa edulia, legumina, & pisces præsertim lacustres, palustres inter has caussas recensentur. Facile est hunc affectum cognoscere, quia pueri, uel nihil urinæ reddunt, uel illam guttatim, & cum gemitu emittunt. Quod si fiat propter intemperiem frigidam, ex eo cognoscitur, quoniam si fricetur pecten, si calefiat, si comprimatur, vrina protinus redditur. Ex aduerso si fiant hi affectus ex obstructione, cognoscitur, quia quantumcunque comprimatur pecten, nihilo secius vrina impeditur. Cognoscitur etiam ex anteacto victu, & deinde ex eo quoque quod pueri antea assueti sunt urinas reddere turbidas, & lutulentas. Est uero uterque hic affectus grauis, & difficilis, quandoquidem im pueris omnia naturalium facultatum impedimenta ualde periculosa sunt, & iccirco festinandum est in horum

curatione. Primum itaque danda est opera, vt victus, aut nutricis, si lactens sit puer, aut ipsius pueri, si sit adultus, corrigatur. Vnde fugiendum est otium, omnis repletio, uina crassa, aquæ impuræ, legumina, edulia crassa, lac, caseus; & præsertim fugiendus est aquæ mineralis potus, quam dicebat Auicennas efficere urinæ difficultatem. Præter uictum, cum scopus sit urinam omni ingenio prouocare, studendum est in primis, vt excrementa, quæ sunt in uentriculo, & in primis vijs expellantur; & propterea necesse erit primùm unc. ij. uel iij. mellis rosati solutiui lenire aluum. Post præparandi erunt humores hoc liquore. Recipe mellis rosati simplicis, oximell. simplicis, syrupi de betonica an. drach. iij. misce. hoc enim aut solo uti debebimus, aut admisso modico brodij. sat enim est, vt præparentur humores existentes & in uentriculo, & in primis uijs; qui postquam præparati fuerint euacuabuntur hoc bolo. Recipe floris cassiæ drach. v. specierum hieræ drach. j. s. misce. uel si potus erit exhibendus, ita componetur. Recipe mellis rosati solutiui vnc. ij. electuarij lenitiui drach. iij. decocti cordialis vnc. ij. misce, & fiat potus. Postquam humores hunc in modum erunt blandè expurgati, nihil aliud superest, nisi ut ad diuretica, & ad prouocandum lotium omni ingenio properetur, tum medicamentis internis, tum externis. Intus maximè laudo decoctum senecionis, uel centinodij, uel saxifragiæ. decoctum etiam cicerum maximè laudo. poterit etiam hoc decoctum parari. Recipe radicum asparagi p. s. foliorum saxifragiæ, capilli veneris an. m. 1. cicerum rubeorum p. 1. fiat decoctio secundum artem, cuius unc. iii. exhibeantur cum modico sacchari, & corpore ieiuno. Exterius, ubi urina à puero reddi non potest, primo unguibus oleo scorpionum perunctis fricandus est diligenter pecten, atque etiam comprimendus; si non iuuat, decoquenda est parietaria in oleo rutaceo, & factum emplastrum pectini imponendum. radix mei decocta in oleo rutaceo, deinceps contusa, & imposita pectini ad idem ualet. Soleo ego acccipere cucurbitam, in qua diu conseruatum fuerit oleum, & eam curo poni in aqua feruente, ac deinceps uirgam pueri iubeo conijci in os cucurbitulæ, & huiusmodi remedium efficacissimum esse expertus sum ad prouocandam urinam puerorum.

De calculo Vesicæ, & Satyrismo.
Cap. XXI.

INTER alias caussas, quæ faciunt difficultatem mictionis in pueris, dixi esse lapidem uesicæ, qui à Græcis uocatur λιθίασις Hipp. 4. de morbis appellauit litidam; nostri medici cõmuni appellatione modò calculum, modò lapidẽ uesicæ. De quo, priusquam tractemus, uidendum est an hic morbus sit homini proprius, an communis cum cæteris brutis. Arist. 10. sect. problematum

probl. 12. ſcribit calculum ueſicæ fieri tantummodo in homine, in brutis uerò numquàm; & affert rationem, quia bruta, uel non habent ueſicam, ut piſces, & aues; uel ſi habent canalis ueſicæ ipſorum amplus eſt, ut facilè urinæ terreſtria excrementa exeant; homo autem, inquit Ariſt. anguſtum habet canalem ueſicæ. Cui ſententiæ adſtipulatus etiam fuit Abſyrthus, & Geroes Medici ueterinarii, qui, ut habetur in libro Medicinæ ueterinariæ, cum diligentisſimè perſcrutati ſint uitia mictionis in belluis, nullam mentionem fecerunt lapidis ueſicæ; quo fit ut credibile ſit hos inſignes ſcriptores, nec experientia, nec ratione didiciſſe hunc morbum fieri in iumentis. Ex altera parte eſt Vegetius lib. 2. Medicinæ mulorum cap. 12. ubi non ſolum commemorat hunc morbum in brutis, uerumetiam & ſigna, & curationem edocet. Petrus etiam Aponenſis in com. problematis nuperrimè citati ſcribit ſe uidiſſe calculum in ueſica ſuis, Sed eſt etiam & ratio, quia bruta continuò vrinam reddunt craſſam, lutulentam, & ſimilimam urinę hominum laborantium calculo. adhæc compertisſimum eſt bruta ſcatere excrementis terreſtribus, & crasſis, ut rationi conſentaneum uideatur etiam ipſa tentari huiuſmodi ęgritudine. Dicẽdum eſt breuiter ſententiam Ariſt. intelligendam eſſe, ut plurimum; eò, quòd ſicuti frequentisſimè fit homines calculo laborant, ita rariſſimè fit propter rationes antedictas, ut cetera animantia ſimili morbo capiantur; id quod intelligens Vegetius, noluit ſilere huiuſmodi affectum. Quod ſi uero obiiciatur bruta urinam habere craſſam & excrementa terreſtria, non eſt mirum, quia excrementa, quæ in lapidem conuerterentur; partim per amplum veſicæ canalem exeunt, partim in cornua, roſtra, & ungues conuertuntur; adeò ut manifeſtum eſſe posſit hunc morbum peculiarem eſſe homini. In genere autem humano peculiariter afficiuntur calculo pueri, ut prodidit Hipp. 3. ad hor. 27. & cũ Hip. Galenus, Auicennas, & reliqui Medicinæ ſcriptores. Eſt tamen hoc intelligendum de pueris tãtummodo muſculis, nequaquam autem de puellis, & mulieribus. nam diligentiſſimus Auic. 18. 3. tract. 2. cap. 12. ſcribit, neque puellas, neque mulieres faciliter tentari lapide ueſicæ propter tres cauſſas; quia ſcilicet habent canalem veſicæ breuem, latum, & rectum; non autem anfractuoſum. adeo ut ſententia Hipp. ſit interpretanda de pueris maſculis, qui frequenter lapide ueſicæ tentantur. Sed hac in re eſt dubitatio, nam omnes ſcriptores comparantes lapidem ueſicæ, & renum tum in pueris, tum in ſenibus dixerunt pueros frequenter lapide ueſicæ laborare, & frequentius quàm ſenes; lapidem uerò renalem ſenibus eſſe magis familiarem: iam uerò huic ſententiæ quotidiana experientia refragari uidetur, quandoquidẽ multò plures conſpiciuntur ſenes, qui lapide ueſicæ laborãt, quàm pueri. Alexander ẽt ſiue Trallianus, ſiue Aphrod. uidetur dubius hac in re fuiſſe; nã lib. 2. probl. 4. ſcribit & pueros, & ſenes æquè laborare calculo ueſicæ. Cæterũ lib. 1. probl. 109. & 110. quærens rationẽ quamobrẽ pueri calculo ueſicæ magis tententur quam ſenes, inquit ex eo eſſe, quia pueri poros ureteres habent anguſtiores, & facultatẽ expulſiuam robuſtã, quo fit ut cætera non poſſit retineri in his locis; ſed cum ſtimulet uehementer facultatem expulſiuam à renibus exploditur in ueſicam, ubi concreſcens in

lapidem euadit. Senes verò inquit Arist.cum habeant meatus vreticos latiores, cumque habeant facultatem expulsiuam infirmam, fit ut vrinæ crassamenta detineantur in renibus,&consequenter ibi in lapides concrescant. adeo vt uideatur hæc res controuersa, utrum pueri magis, an senes calculo vesicæ laborent. Pro resolutione itaque huius rei, dicendum est, calculum vesicæ duplicem generationem habere. Altera est, qua lapis primùm fit in renibus, deinde explosus in uesicam per accretionem augetur; quem unicum modum generationis omnium uesicæ lapidum cum Fernelius esse uoluerit, longè, lateq; deceptus est. Alter modus generationis est, quo immediatè lapis in uesica generatur. His constitutis, dicendum est pro quæstionis resolutione, lapidem qui immediatè efficitur in uesica, frequentius in pueris fieri, quam in senibus; atque de hoc interpretandum esse, tum Hippo.tum aliorum sententiam. Lapidem uerò, qui non immediatè fit in uesica, sed primò in renibus generatur, hunc uerum est frequentius in senibus reperiri, quemadmodum quotidiana experientia comprobatum ast. Cur autem pueri potissimum laborent lapide, qui in uesica immediatè generatur, explicuit Gal.3,lib.aphor.26,& 3.in 6.epid.com.15. Quibus in locis scribit propterea pueros huiusmodi ægritudine magis infestari, quàm senes: quoniam vtraque caussa generationis lapidis multò maior, & efficacior in eis est, quàm in senibus. nam cum pueri uoracissimi sint, innumeros crudos humores cumulant, qui in uesicam delapsi, fiunt materia lapidis generationis. adhæc pueri natiuo calore robusto admodum valent, qui materiam in uesica repertam faciliter in lapidem indurant; ut dicebat Hipp.4.de morbis indurari ferrum igne. Senes autem etsi abundent crudis,& terrestribus humoribus, quia tamen ipsorum calor imbecillis est, fit ut in uesica, ubi facultas caloris minor est, lapis minimè gignatur. Cæterum præter Galeni rationem Auic. loco citato attulit tres alias caussas. Vnam facultatis expultricis robur. Alteram uasorum angustiam. Tertiam humorum tenuitatem. Est uerò lapis in uesica morbus, & morbus in numero. Sed hoc etiam in loco dubitari potest, utrum verè sit morbus in numero; nam Gal.in arte medicinali.cap.91. manifestissimis uerbis reposuit inter morbos in cauitate, præterea uidetur potius lapis esse caussa morbi, nempè obstructionis, quàm morbus. Est enim regula Galen. 2. cap.lib.de differentijs morborum; quod non est subiectum sanitatis, non potest esse subiectum morbi. atqui lapis in uesica non potest esse sanitatis subiectum, igitur neque ægritudinis. Dicendum est pro solutione non inconuenire eundem morbum sub pluribus generibus contineri; nam lapis in uesica potest esse, tum morbus in cauitate, si spectetur locus ubi positus est; tum morbus in numero. Est enim omnium medicorum receptissima sententia morbos in numero fieri modò ex materia utili, & naturali, ut est sextus digitus; modò ex materia toto genere præternaturali, qualis est lapis. Itaque huius morbi caussæ internæ materiales sunt humores crassi, pituitosi, atque tenaces. Caussa autem affectrix est caloris magnitudo, non quidem preseruantis, ut uidetur censuisse Paullus Aegineta, sed naturalis. Caussæ etiam internæ, sed mediatæ huius mali sunt in primis an-

gustia

gustia canalis, deinde proprietas hæreditaria. nam Auic. in fine capitis præcitati docet hunc morbum etiam fieri paterna hæreditate. His caussis addere possumus etiam lac nutricis. Namque Hipp. lib. 4. de morbis, loquens de hoc morbo, præclaram & memoria magnam doctrinam nobis reliquit, ubi scribit lapidis vesicæ originem vniuersam ferè pendere ex lacte, quod homines in infantia sugunt; quod lac si impurum sit, non solum lapides, verũ etiã alios morbos inducit. Impurũ aũt ait fieri lac, qñ aut nutrix vescitur cibis pituitosis, & crassis; aut qñ suapte natura est uel pituitosa, uel biliosa, uel aquosa, uel sanguinea. Et notandum eo in libro Hipp. sub nomine aquæ sæpius intellexisse humorẽ melancholicum, ut alias docui. Iã verò à nutrice huiusmodi affectio imbibi potest, vt Hippocrates inquit cum lac impurum ab infante exsugitur: si enim venas latas habeat, quæ à uentriculo in uesicam tendant, huiusmodi impura materia in uesicã defertur, ubi cum urina subsidet, perinde atque aqua turbida in vase aliquo conquassatur, & deinde quiescens sedimentum in medio facit; quod deinde sedimentum urinæ à pituita instar collis conglobatur, & tandem conglobatum indurescit, haud aliter vt uidemus indurescere ferrum in fornace. atque hic est modus generationis lapidis ex lacte relictus ab Hippocrate. Caussæ externæ sunt illę omnes, quas proposui, dum tractarem de Ischuria, & Stranguria. Quinque signa proponuntur ab Hippocrate, quibus cognoscitur præsertim in pueris lapis uesicæ. Vnum est, quod cum dolore, & gemitu mingunt. Alterum, quod guttatim mingunt. Tertium, quod sæpè urinæ sanguis commistus exit. Quartum est sabulum in urina perpetuò ferè apparens. Quintum & postremum inflammatio uesicæ. possumus addere his & aliud signum, nempè præputium pruriens; ob quod uidemus pueros hac ægritudine affectos frequentissimè scalpere genitalia. Cæterum in pueris hic affectus non solet esse exitialis, quandoquidem si non aliis remediis, saltem excisione curatur. Illud verum est, nisi curetur excisione, pueros plerunque consueuisse mori, eo quod in hac ætate mirificè augetur lapis, ita vt crescentibus annis à natura minimè sustineri possit. In curatione huius vitii instituenda, debent medici ante omnia alia diligenter animaduertere num pueri sint orti ex parentibus calculosis, quia quod dicebat Plutarchus in lib. de sera numinis vindicta, filios Podagricorum esse statim curandos, idem quoque dicere par est de filiis calculosorum parentum. Est autem huiusmodi curatio posita in recta victus ratione, & propterea statim prouidendum est, ut pueri abstineant ab importunis motibus præsertim à cibo; ut fugiant omnes cruditates, crapulas, vina crassa, aquas impuras, cibos uiscidos, & crassos, ut caseum, lac coagulatum, cerebella, & extrema animalium. præsartim uerò incumbendum est, ut dum lac sugunt, nutrix utatur victu extenuante, & ab omnibus caussis, & uiscidis abstineat. Cæterum si præter paternam dispositionem iam lapis in uesica esse appareat, diligenter cogitandum est utrum lapis sit tenet, & uix inchoatus; an uerò sit diuturnus, & durus. Vbi malum in initio est, conandum est medicamentis manifestis, & arcanis lapidem comminuere, & expellere, plura autem sunt, quæ ad hoc magnopere yalere putantur, ut est

sanguis

sanguis hircinus, anonis, cetrach, saxifragia, radix petroselini, fœniculi; lapis spongiæ, lapis Iudaicus, lapis qui inuenitur in felle bouis; nam redacti in pulueres, & cum vino tenui, aut decocto anonidis propinati, lapides recentes, & teneros comminuere consueuerunt. Soleo ego exhibere pueris drach. 2. vel 3. therebenthinæ lotæ liquatæ, & cum vnc. 2. aquæ anonidis commiscere. Alexander 1. lib. problematum medicinalium 108. quærens cur sit, quod in lapide pueri, qui calore condensatur, vtamur potius medicamentis calidis quàm frigidis, cum secus esse debere videatur, duas caussas adfert. Vnam, quod exustio magnopere confert ad lapidum diminutionem, cum videamus omnia ea, quæ comburuntur in minutas arenas, & in cinerem plerumq; comminui. Aliud, inquit Alexander, interdum medicos uti etiam refrigerantibus medicamentis, tum ad mitigandum renum incendium, tum maxime ad facultatem expulsiuam corroborandam. Sed pace huius grauissimi auctoris nihil horum mihi satisfacit; nam etsi mecamenta calida aduersus hanc ægritudinem administremus, non tamen ea adhibemus, quæ exurant, & ratione exustionis lapidem in minutas arenas conuertant; quia sicuti uidemus hoc opus fieri ab igne vehementissimo, & flagrantissimo; ita quoque esset necesse euenire in uesica, quod tamen circa exitiale detrimentum sustineri non possent. Adhæc minimè fatendum est frigida conferre in hac ægritudine, eò quod facultatem expulsiuam corroborent; quoniam huiusmodi facultas non frigore, sed calore pro instrumento utitur. Quamobrem multò satius est, ut dicamus non quælibet calida medicamenta in hac ægritudine exhiberi, sed ea tantummodò, quæ tenuium partium sunt, eò quod medicamenta huiusmodi tenuia potentissima sint ad lapides recentes frangendos; ut non ratione caliditatis hæc remedia quærantur, sed potius gratia tenuitatis partium. Ad frangẽdum autem hunc lapidem proprietate valet guttur gallinæ combustum, & in puluerem redactum cum uino exhibitum; eringii etiam decoctum à proprietate ualet. Sed illud operæpretium est, ut intelligitur, quotiescumque libebit uti huiusmodi medicamentis, quæ uel manifesta, uel occulta facultate prosunt, prius corpora puerorum aliquot diebus esse immergenda in balneo aquæ, in qua cocta sit malua, aut lapatium, aut radix altheę; vt scilicet emollita aliquantisper materia faciliter obsequatur medicamentorum viribus. Si autem lapis magnus sit, atque durus, ita ut nullis medicamentis vinci possit, deueniendum est ad excisionem, & prius pedibus eleuatis agitendus est puer, ac deinceps eo pacto facienda est excisio, quo docuit nos Paullus Aeginera; & aduertendum, vt etiam prædixi, huiusmodi opus non vsque adeo verendum esse in pueris, vt in uiris: quia tutius & facilius fit hæc sectio; immo retulerunt mihi Nursini lithotomi se non raro accipere pueros è media via impurgatos, atque ab iis lapides ferro attrahere citò, & tutò; ut non sit usquequaque audiendus Auenzoar, qui præcepit medicis, ne umquam interessent huic operi. Fuit enim ipse doctissimus, & exercitatissimus Medicus, sed ut ipsemet de se narrat lib. 1. tract. 8. cap. 23. ita tumidus erat, vt in syncopem incideret, quotiescumque videbat aliquẽ uulnerari, ob quod dicebat se se chirurgiã exercere noluisse.

De

DE SATYRISMO.

CAP. XXII.

PRIVSQVAM finem imponam tractationi de morbis vesicæ, optimum erit, vt scrupulum quendam adimam. Nam Hippocrates. libro tertio. aphorismo vigesimosexto, inter alios puerorum morbos, quos recenset, adnumerat satyrismum; quid autem per satyrismum intellexerit, diuersas video fuisse sententias. Aliqui recentiores putarunt Hippocratem intellexisse priapismum, qui est morbus, seu tentigo præternaturalis ipsius pudendi. nam etsi satyrismos apud Aristotelem tertio de generatione animalium. capite decimo. & apud Aretæum, atque Galenum significet frequenter elephantiasim, significat tamen etiam priapismum; quamquam Paullus Ægineta uideatur paullò diuersam proposuisse differentiam & priapismi, & satyriasis. Et quia poterat aliquis obijcere huic sententiæ, non posse in pueris fieri priapismum, seu hanc tentiginem, quoniam semine carent, respondemus ex Hippocrate, in libro de genitura, pueros habere quidem semen, sed illud non erumpere propter vasorum, seu venarum angustiam. ad cuius rei confirmationem potest adduci illud, quod à Diuo Hieronymo memoriæ proditum est, nempè nutricem quandam prægnantem redditam fuisse à puero decem annorum, quem ipsa aluerat, & cum quo conuersata fuerat. Alii existimarunt sub nomine satyrismi ab Hippocrate intellectam fuisse ipsam elephantiasim; & inter hos fuit Brasauola, & Fuchsius. Alii probare conati sunt primùm non posse elephantiasim ab Hippocrate intelligi, eò quod non sit morbus proprius puerorum; deinde asseruerunt hanc vocem apud Hippocratem significare tumores quosdam, qui oriuntur in glandibus aurium, cuiusmodi depinguntur in vultibus satyrorum; & ad hanc suam opinionem adstruendam adducunt Galenum, qui in libro linguarum Hippocrat. hanc vocem proponens, eiusmodi etiam significatum adfert. Vnde cum ea uox nullibi usurpata ab Hippocrate reperiatur, nisi hoc in loco, rationi consentaneum videtur non aliud eam significare, quàm quod dictum est. Ego verò cum videam Cornelium Celsum interpretantem hunc aphorismum, huius vocis nihil meminisse; cumque etiam Galenus, & Stephanus Atheniensis in suis Commentariis satyrismi nullam faciant mentionem, in hanc sententiam venio vocem illam potuisse forsan ab aliquo nimis diligenti scriptore insertam esse. Verum si legitima est, magis mihi placet, vt interpretemur

satyrismum priapismum, quàm vt interpretemur, vel elephantiasim, vel illos tumores; eo quod etiam in pueris, vt nuper dicebam, verè efficiatur hic affectus, de quo mihi visum est hæc pauca proponere.

De vitijs intestinorum. Cap. XXIII.

PLATO in Timæo dum fabricam intestinorum persequeretur, inter alia dixit, summum Opificem hæc membra animalibus fabricasse, vt ciborum receptacula essent; hominum verò intestina flexuosa fecisse, vt diutius in ipsis retinerentur & cibi, & excrementa; ne scilicet homo à contemplatione auocatus continuo ventri, & cibis indulgere cogeretur, haud secus & Aristotel. & Galenus de intestinis sensisse videntur, vt sit communis omnium sententia intestinorum munus esse, tum vt excrementa ciborum susciperent, tum maximè, vt ea expellerent; propter quod non solum ampla, vacua, & capacissima reddita sunt, verumetiam & retentrice, & expultrice facultate prædita. Vtrum autem intestina facultatem etiam attractiuam sortita fuerint, non postulat hic locus vt disputemus. Illud quidem necessarium est scire, cum intestinorum functiones sint, & retinere debito tempore, & expellere excrementa, huiusmodi functiones vitiari, quando aut debito tempore non retinent, aut debito tempore, modo, & mensura non expellunt. Si debito tempore non retineant, fiunt fluxus ventris, de quibus statim loquar. Sin autem nec debito tempore, nec debito modo, aut mensura expellunt, fit aliud genus vitii, quod à Medicis nuncupatur alui adstrictio. Hunc affectum non videtur recensuisse Hippoc. inter morbos puerilles, quemadmodum non omnes persecutus est. Verumtamen Auicen. etiam pueros hac affectione tentari, & curatione indigere docuit. quem nos sequentes, dicimus hunc affectum in pueris nihil aliud esse, nisi dispositionem quandam præternaturalem, qua pueri nec debita hora, nec debita mensura fœces corporis reddunt. Dixi debito tempore, quoniam fuit sententia Hippoc. 2. prognost. 15. debere omnes homines, vt plurimum mane fœces egerere, eò quod tunc temporis omnis coctio celebrata sit; nec propter hoc inferendum est cibum, prout quotidie assumitur, sic quoque quotidie exire debere; quoniam, vt idemmet Hippoc. testatus fuit 4. de morbis non longè à principio, cibus altera quaque die exit, humores autem tertia die. Idem dum 2. prognostic. de vicibus, quibus fœces quotidie expelli debent, loqueretur, dixit aut bis, aut ter in die egerendum esse, semel autem noctu. Sed sæpissimè miratus sum, quod huiusmodi sententiam nobis reliquerit, quemadmodum etiam Gale. videtur ipsum tamquam hac in re superuacaneum damnasse; nisi, vt aliqui dicere voluerunt, afferamus Hippocratem loquutum esse secundum Græcorum morem, quasi ipsi toties in die fœces excernerent. Sed vtcumque sit, debent fœces quotidie exire, & secundum mensuram, & secundum qualitatem ciborum,

rum,

rum. Secundum mensuram, quoniam pueri, qui plurimum edunt, plus excrementorum egerere debent; qui minus edunt, pauciora quoque excrementa reddant necesse est. Pari pacto qui edunt, aut panes furfuraceos, aut herbas, aut radices, multas fœces egerere debent, & qui ex aduerso, uel oua, uel carnes edunt, minus quoque excrementorum debent reddere. Summatim quo cibi, qui capiuntur, minus nutriunt, plures fœces facere debent; & ex aduerso, qui uescuntur maioris nutrimenti cibis, minus egerant opus est. Cæterum est hic affectus symptoma in genere excrementorum mutatorum, cum fœces pauciores reddantur, quàm par est; & quia hæc symptomata secundaria sunt, & propterea ab aliquo primo pendent, primum symptoma est læsio actionis expultricis. nam huiusmodi læsio fieri solet, uel quia primum offenduntur intestina, uel quia offenduntur per consensum. Offenduntur autem per consensum, quando, uel facultas expultrix non mittitur ob resolutionem alicuius nerui, uel musculi; quæ resolutio fit, aut ob morbum in intemperie, aut ob obstructionem. Vel fit hæc læsio, quia non mittitur bilis ad intestina, quemadmodum mitti deberet. nam, ut compertum est, natura ad hoc, ut intestina quotidie stimularentur ad deponendas fœces, constituit ductus, & canales quosdam, qui à uesica fellis ad intestina perferunt bilem, quæ deinceps perlata sui acrimonia stimulat facultatem expulsiuam. Vbi itaque huiusmodi bilis non mittitur, actio expulsiua necessario labefactatur, non quod intestina primum patiantur, sed quia facta est obstructio in antedictis meatibus, cuius merito expulsio intestinorum uitiatur. Vbi autem expulsio hæc uitiatur ob protopathiam intestinorum, fit, uel quia expulsiua facultas offensa est, uel quia adest aliquod erratum in intestinis, quod huiusmodi actionem impedit. Læditur autem facultas intestinorum, aut propter morbum instrumentalem, nempè propter aliquem tumorem, aut cicatricem. Vel propter morbum similarem, hoc est propter aliquam intemperiem. Sed priusquam ulterius progrediamur, proponenda est contradictio in uerbis Galeni. nam lib. 1. de tuenda valetudine cap. 13. dum luculentissimè persequeretur caussas omnes adstrictionis alui, posuit inter alias intemperies frigidam, & siccam, tum intrinsecus, tum extrinsecus factam. Cæterum 5. in 6. epid. tex. 27. explanans sententiam illam Hippocr. refrigeratio quæ sunt in uentre dura, inquit fieri nequaquam posse, ut intemperies frigida interna numquam aluum adstringat. reddit rationem, quoniam ubi frigida est intemperies, uel in uentriculo, uel intestinis, necessario uitiatur coctio, fiunt cruditates, & consequenter potius aluum liquari, quàm siccari. Ex quibus uerbis clarissimè patet repugnantiam euidentem esse in uerbis Galeni. Et cum hanc contradictionem à nemine propositam adhuc uiderim, apud me non est admodum facilis solutu. puto tamen dicendum esse, intemperiem internam, aut insignem esse aut mediocrem; & aut fieri à sola interna caussa, aut fieri etiam ab externa. Si intemperies frigida sit ualdè insignis, dico eam facere alui siccitatem; & ratio est, quia tametsi uitietur coctio, & propterea fiant crudi humores, uitiatur tamen etiam expulsiua facultas, & propterea aluus retinetur; atque hoc pacto loquutus videtur

Gal. 1. lib. de tuenda valetudine. Sed ſi intemperies frigida non ſit uſque adeo inſignis, ut lædat uirtutem expulſiuam inteſtinorum, fit alui potius ſolutio, quàm adſtrictio; quemadmodum 6. epid. ſignificaſſe uidetur Galenus. Poſſumus etiam dicere intemperiem frigidam factam ab externo aere, licet interna ſit, exſiccare aluum; factam autem intrinſecus abſque ulla occaſione externa aluum liquare. Sed alij etiam examinare hanc pulcherrimam contradictionem poterunt. Illud autem certiſſimum eſt, quod ſcribit Galenus eodem loco 6. epid. ſcilicet à frigore externo indurari fœces, non quod intemperies inſignis efficiatur in inteſtinis, quæ eas induret, perinde ac uidemus indurari lutum ab immenſo frigore, ſed quia muſculus anũ cingens, & conſtrictioni ipſius famulans uehementer refrigeratur. atque refrigeratus uehementer adſtringit; ob quam adſtrictionem cum fœces inteſtinis diutius retineãtur, neceſſariò duræ, & aridæ euadunt. Læditur quoq; expulſio propter aliquod erratum; quod vel intra inteſtina fit, uel extrinſecus accidit. Intra inteſtina ſunt humores viſcidi, & craſſi, qui obuoluti fœcibus, eas inter ſe ſe colligant, uel inteſtinis affigunt, ita ut uel ægerrimè; uel nullo modo exeant. Erratum autem, quod extrinſecus accidit, eſt uel in aere ipſo, nam certum eſt aluos fieri adſtrictas magis tempore hiberno, quàm æſtiuo. atque ſic dicebat Hippo. 3. aphor. 50. flantibus Aquilonibus uentres durari: ſomnus etiam immodicus, otium conſummatum, profundæ cogitationes aluum ſiccant. præſertim autem ad alui adſtrictionem faciunt errores, qui committuntur uel in potu, uel cibo; nam ſi puer parcè bibat, ſi uinum craſſum, & adſtringens ſumat, proculdubio aluus adſtringitur. Pari pacto ſi plus, minusve cibi capiat, fœces non redduntur; ſi cibis adſtringentibus utatur, ſi ordine præpoſtero, ita ut primum adſtringentia, deinde liquida ſumat. Similiter dicebat Hip. 2. libr. de acutis, eos qui prandere conſueti ſunt, ſi prandium dimittant, aluum ipſis adſtringi, atque hæc eſt ſeries omnium earum cauſſarum, quæ in pueris morboſam alui adſtrictionem facere poſſunt. Dixi enim morboſam, quoniam ſæpè uſu uenit, ut pueri aluum adſtrictam habeant, & tamen ab illa nihil detrimenti capiant; cuius quidem Medicus nullam curam gerere debet. Sed uideo aliquem dubitaturum, qua ratione fieri poſſit, ut puer multum edens paucas fœces egerat, & ſimul tamen ſanus uiuat, nam uidetur hoc, & præter rationem, & præter auctoritatem ſcriptorum eſſe. Præter rationem, quoniam excrementa retenta præterquam quod uim inferũt inteſtinis, ſolent etiam per uniuerſum corpus vapores mittere, à quibus uniuerſus ipſius ſtatus uiolatur. Eſt etiam præter auctoritatem, quoniam dicebat Hippocrates in libro de aere, aquis; & locis eos, qui aluum fluidam habent, nunquam morbis acutis tentari, & præſertim pleuritide. idem etiam in penultimo aphoriſmo libri ſecundi dicebat in ſenibus adſtrictam aluum meliorem eſſe, in iuuenibus verò liquidam, quam deinceps ſententiam mutuatus Celſus libro primo, cap. 3. dixit, in iuuene fuſa aluus, in ſene adſtricta melior. Et magnus ille Auenzoar in initio ſui libri dixit conueniſſe inter omnes Medicos ad tuendam ſanitatem maximè neceſſarium eſſe, ut aluus liquida ſit. quæ omnia ſi uera ſunt, quo-

modo

modo igitur fieri poteſt,ut puer cum aluo adſtricta ſanitate fruatur ? Dicendum eſt,rarò quidem uſu uenire , ut pueri , qui ſunt aluo adſtricta , ſani uiuant ; uerumtamen ſi id quandoque contingat , non alia ratione euenire,niſi quia maxima pars excrementorum aridorum à natura,uel in halitus , inſenſibiles euacuatur , uel per ueſicam editur . nam habetur apud Ariſt 4.de gener.anim.in fine cap.4.uaccam fuiſſe in Perintho, quæ cum anum natura occluſam haberet,& proterea feces non redderet,vixit tamen, eò quod , ait Ariſt. per ueſicam excrementa natura excernebat , id quod in pueris fieri poſſe,non eſt rationi diſſentaneum . Cognoſcitur hic affectus, quoniam pueri non egerunt quotidie,& tamen plorant, aut ſi grandiuſculi ſunt,capite afficiuntur,& ſi quando fœces reddunt , id faciunt cum gemitu,& dolore . Si uerò pueri aluo ſint adſtricta propter aliquem errorem in cibo , aut potu commiſſum non erit difficile cognoſcere ab adſtantibus ipſis , ut non ſit opus multa ſolicitudine in ſignis huiuſmodi perquirendis. Sed ſi uitium hoc ab internis cauſſis oriatur,paullò maiore diligentia opus eſt . Cognoſcemus enim fieri malum ab intemperie frigida, ſi maciem in corpore,pallorem, ructus & flatus adeſſe viderimus . Sin autem fiat propter humores viſcidos,& craſſos,cognoſcemus,quia fęces quandoque cum exierint,ſemper huiuſmodi humorib.obuolutæ erunt . Pari pacto ſi fiat,eò quia bilis ad inteſtina non permeet , cognoſcemus , quia corporis color luteus erit,fœces aũt aut albæ,aut ſubcinericiæ. Cęterum dicebam alui adſtrictionem in aliquibus nihil ferè detrimenti adferre , in pluribus tamen , & præſertim pueris uoracibus admodum periculoſum eſſe ; quia etſi ſtatim morbi non fiant , tamen longo tempore concipiuntur , & tandem erumpunt . quandoquidem , ut prodidit Hipp. morbi in corpore noſtro non generantur ſubitò , ſed longo tempore geniti , ſubitò expullulant . Quamobrem ſi diutius adſtrictio perſeueret , omnino prouidendum eſt ; prouidendi aũt ratio in pueris poſita eſt in duobus ; & in ipſius ſcilicet accidentis correctione , & cauſſę ſublatione. habet enim hoc uitium eas conditiones,ut uno,atq; eodem tempore liceat Medicis,& cauſſis occurrere, & ſymptomata ſedare.Pro aluo itaque,uel quotidie,uel frequenter pueris mouenda ſunt multa remedia quæ(cum tenerrima corpora tractentur)blanda, & mitia ſint oportet. In lactentibus pueris ſtudium Medici debet eſſe,ut nutrix ijs cibis utatur quæ aluũ mollire poſſunt;ut maluis, ficubus aridis,paſſulis iure caulũ, & ne longus ſim,omnibus ijs ciborũ generibus, quæ aluũ ſoluere poſſunt.nam ſicuti lac generatur ex ſanguine,ita ſanguis ex cibis;ut non ſit dubitandum lac affici qualitate ciborum,quibus nutrices ueſcũtur. puero aũt lactenti quæ adhibenda ſunt,debent omnia eſſe potius externa remedia, quàm interna . Inter externa fiunt ęnemata cum butyro , fiunt ẽt glãdes ex lardo, melle,& radice maluæ;porrũ ẽt ſub cineribus aſſatũ,& ano puerili inditũ, prouocat fęces. Soleo ego interdũ curare,ut coriandra ſaccharo cõdita imponãtur in anũ, qa titillãt facultatẽ expulſiuã, nec ullã uim inferũt Pręter hęc fiũt medicamẽta,q̃ extrĩſecus vmbilico appoſita,aluũ pueri ſoluunt. nã ſoleo accipe,aut dimidiũ albuminis oui pcocti,atq; ĩdurati & replere butyro cũ modico,aut coloqntidis,aut grãis duob.ſcamoneę.Fel bubulum

bulum illitum umbiliro valet ad idem. succus cyclaminis cum æquali portione olei amygdalarum dulcium, & adipis gallinæ si illinatur umbilico ad idem quoque ualet. Vbi uerò puer grandiusculus est laudat Paullus vsum therebintinæ, cui ego adhæreo; caricæ etiam cum modico enici sumptæ iuuant. immo panis quoque multo furfure confectus, & passulis, in continuo usu sumptus, ex Hippo. sententia ad fœces educendas prodest. Ius brassicæ, maluæ pueris grandiusculis adhiberi potest. Similiter etiam glandes, & œnemata perscripta pueris lactentibus. Atque hic est modus, & ratio, qua statim licebit occurrere ipsi alui adstrictioni. Cæterum ut causſæ vincantur, illud primò addendum est, ut omnes errores externi aboleantur; id quod fiet, si in lactentibus pueris victus ratio nutrici præscribatur, quæ nullo pacto adstringere aluum valeat. Vnde arcenda erit ab otio, ab usu uini adstringentis, & acerbi, ab usu ciborum crassorum, & qui facultate sint adstrictoria; ut sunt mespila, citonia, sorba, corna, berbere; & tandem quidquid adstringendi facultate pollet. In pueris grandiusculis itidem agendum erit, ut scilicet cibis vtantur aluum emollientibus; ab adstringentibus abstineant; in somno, & uigilia, in exercitationibus corporis moderatè se gerant, & aquilones ventos fugiant. Si fiat adstrictio propter intemperiem intestinorum frigidam, erit inuigilandum in lactentibus, ut uel lac corrigatur cibis calefacientibus, uel mutetur nutrix. ad hæc uentriculus, & umbilicus pueri erunt fouendi huiusmodi fomento. Recipe uini optimi lib. s. foliorum calamenti, abrotani, menthæ, origani an. m. s. bulliant simul, & cum spongiola foueatur uenter vniuersus. iuuabit pariter huiusmodi inunctio. Recipe olei nardini, sampsucini, uel de menta an. drach. ʒ. pulueris gariophillorum scrup. s. ceræ parum, misce, & fiat linimentum. Si fiat propter humores viscidos, & crassos, utendum erit ijs, quæ incidere, & attenuare possunt; ut est oxymel, syrupus de prassio, hæc enim, & lambendo puero data, & à nutrice vsurpata maximè iuuare possunt. Vbi autem fit alui adstrictio, eò quod bilis non penetret ad intestina, tota curationis ratio posita est in tollendis illis obstructionibus; & propterea si puer sit grandiusculus iuuabit decoctum erythrodani, citerum rubeorum, radicum fœniculi, uel asparagi; usus etiam cetrach, & capilli Veneris prodest. nam in ætate, & in corporibus puerilibus medicamenta fortiora non sunt adhibenda.

De

De Aluo nimis fusa. *Cap.* XXV.

ONTRARIVS huic affectus fit & alter in pueris, nimirum quando aluus illis fusa magis est, quàm conueniret, id quod pueris frequenter contingere solet, & præsertim quando dentes emittunt, vt scripsit Hippoc. 3. aphorism. 25. Est enim hic affectus alui nimia laxitas, qua pueri, & frequentius, & plus egerunt, quàm par sit pro ratione cibi, & potus. Dico pro ratione cibi, & potus; quia pueri, qui plurimum comedunt, si plurimas fœces edant, non est in ipsis affectio morbosa. Est autem hic affectus symptoma in genere excrementorum immodicè, quod symptoma pendet à læsa actione, tum retentricis, tum expultricis facultatis. Læduntur uerò huiusmodi actiones, uel propter aliquam intemperiem, uel aliquod uitium intestinorum, uel quia ipsis intestinis accidunt quæ accidere non deberent. Intemperies intestinorum; quæ facit in pueris aluum laxiorem est, ut dicebam cum Galeno, frigida intemperies; ob quam vitiata coctio, & corrupti cibi faciunt huiusmodi fluxum. Sed est etiam & intemperies humida, merito cuius facultas retenttix, quæ in sicco posita est, imbecillis reddita cum retinere non possit fœces, facit ut ab illis expulsoria facultas concitata expellat & magis, & frequentius quàm par esset. Quæ accidunt intestinis puerorum, & alui perfusionem faciunt, plura sunt, in primis enim est humiditas à capite ad uentriculum, & à uentriculo ad intestina delata; sic enim crebrò fieri alui fluxum docuit Hippo. in lib. de affectibus internis. adhæc sunt corrupti cibi, qui cum acrimoniam acquirant, ad intestina prolapsi expulsiuam facultatem irritant. Sunt itē ichores acres, & mordaces; & hinc est quod pueri quo tēpore dentiunt fluxu alui solicitari solent; quandoquidem cum opus illud naturæ sit, ut dicebat Democritus, uiolentum; ac gingiuæ ueluti acubus terrebrentur, insignes cruciatus fiunt; ob quos in illis partibus calor præternaturalis excitatur, à quo attrahuntur humores ad eas partes; qui inibi, putres, salsi, & acres redditi, necnon ad stomachum deinceps, & intestina præcipitati mirificè expulsiuam facultatem excitant, & consequenter alui fluxus inducunt. Pari pacto humores biliosi solent aluos puerorum concitare: imò uerò solent interdum intestina ipsa sauciare, & dysenterias facere. Ex externis caussis austrinus aer magnoperè ualet ad soluendam aluum; sic immoderatæ exercitationes corporis, usus ciborum nimium liquidorum, & eorum, qui aluum soluere apti sunt. Facilè est cognoscere huiusmodi ægritudinem, quandoquidem non solum pueri frequentissimè fœces reddunt, uerùm eas semper liquidores quàm conuenit. Si uerò fiat ex ciborum corruptione, cognoscemus, quia fœces fœtidissimæ sunt, apparent ibi inconcocti, ructus etiam creberrimos pueri edunt. Si fiat propter dentitionem, cognoscemus ex signis ipsius dentitionis, quæ alias monstraui. Si fiat malum propter ichores, & humores biliosos, cognoscetur

etiam

etiam, quia fęces biliosæ erunt, flauæ; & si sauciata fuerint intestina, fœces sanguinolentæ erunt, & mucis sanguineis oppletæ. Si autem ab aliqua intemperie originem duxerit malum, cognoscetur quia nulla alia signa caussarum aderunt; & præter hæc, signa aderunt uel intemperiei frigidæ uel humidæ. Cognoscetur uerò malum fieri ex destillatione, si puer catarrho laboret, & ad pulmones non delabatur, sique fœces ipsæ spumosæ fuerint. nam spumosas fœces capitis affectionem indicare aliàs docui. Si demum ab ulla caussa exteriore malum proficiscatur, intelligemus per obseruationem factam circa mores, & uitam puerorum; in qua obseruatione facienda hortor vt sollicitus, & diligens quisque sit. Cæterum dysenteria omnis in quolibet corpore perniciosa est, quare etiam in pueris semper est timenda. Dicebat autem Cornelius Celsus una die fluere aluum, atque etiam pluribus, sæpè pro ualetudine esse modo febris absit, & malum intra septimam diem finiatur. Vnde non statim debebimus, ubi pueri aluus nimis fluit, timere, aut prouidere; quia sæpè importuna diligentia in comprimendis fluxibus puerorum exitialis esse solet. tunc autem est prouidendũ huic morbo, quando nimis diuturnus est; quia si diutius fluxus perseuerat, solet pueros in atrophiam; & ex ea ad mortem perducere. In instituenda curatione fluxus alui puerorum, primum illud uidendum est, an puer lacte adhuc utatur, an uero adultior sit. Si lacte vtatur, studium totum conuertendum ad nutricem, quæ, si fieri poterit, omnino mutanda erit; quandoquidem in diuturnis infantium fluxibus nihil præstantius reperi quàm lac permutare; id si fieri non possit, corrigendum erit. Si caussa fuerit calida, primùm curandum est, ut nutrix uictu utatur refrigerante; abstineat à potu uini, & loco eius utatur aqua chalybeata, uel uino subadstringenti, sed paucifero. Cibis quoque subadstringentibus vtatur, & refrigerantibus, ut ptisana cum succo citoniorũ, pulpa ex farre, ex oriza, ex millio, necnon berberis etiam mespilis, & tandem omnibus, quæ refrigerare, & adstringere valent. Infanti verò utile erit huiusmodi unguentum illinire supra umbilicum, & uentriculum. Recipe olei myrthini, citoniorum an. drach. iij. pulueris masticis, corallorum rubeorum, acatiæ an. scrup. s. ceræ parum, misce, fiat linimentum. Ex aduerso si caussa effectrix fluxus fuerit, frigida, nutrix uti debebit rebus calefacientibus; quemadmodum uino subadstringente, aromatibus, carne optima; & cum brodijs incoqui poterunt menta, origanus, serpillum. Puero autem ordinabitur huiusmodi inunctio. Recipe olei de absinthio, masticini an. drach. ʒ. pulueris abrotani, consolidæ, boli armeni an. scrup. s. ceræ parum. misce, & fiat linimentum. Laudant plerique coagulum hædi. Arist. verò 3. de hist. animal. cap. 21. scribit aduersus alui profluuia magnopere valere coagulum leporis & cerui; quocirca poterimus etiam nos sine periculo hoc remedio uti, ita vt nõ transcendamus vmquam in hac ætate scrup. s. sed optimum erit quo tempore puer vtetur hoc genere præsidii, vt abstineat à suscipiendo lacte, & eius loco vtatur panatella cum lacte amygdalino. nam sicuti coagulum extrinsecus lac condensat, sic si exhiberetur importunè, periculum esset ne idem faceret. Vbi uerò puer grandiusculus est, primum videndum

erit,

erit, an alui fluxus ſit obortus propter cibi corruptionem; quod ſi ita euenit, nihil facere debet Medicus, quò corruptos cibos retinere poſſit, ſed ſat erit pueri uentriculum corroborare huiuſmodi oleo. Recipe olei nardini, maſticini an. drach.v. pulueris corallorum rubeorum drach. 1.s. ceræ parum, miſce. Si uerò alia cauſſa fuerit, & præſertim fuerint humores pituitoſi à capite deſcendentes, prouocanda erit omni diligentia urina decoctis ſeminum communium, aſparagi, petroſelini, ameos, parantur enim decocta, uel in brodio, uel aqua; & propinantur puero; quæ cum prouocent urinam, diuertunt materiam pituitoſam ab inteſtinis. Sin autem oriatur malum ex confluxu humoris biliosi, ſtudendum erit, ut humor ille attemperetur, & ut prouideatur, ne inteſtina ab eo humore vlcerentur. Iccirco arcendus erit puer à uino generoſo, à cibis acribus, & dulcibus: immo uerò ab omni uino. Vtendum erit, uel pulte ex hordeo, uel ex millio, unà cum ſucco granatorum acidorum, citoniorum; ſyrupus de ribes optimus eſt, ſuccus berberorum cum ſaccharo, miua citoniorum. Præ cæteris autem ſoleo ego vti feliciſſimè œnemate ex millio cocto, & per collum tranſmiſſo vnà cum decocto myrabolanorum, exempli gratia. Recipe decocti myrabolanorum omnium unc. 6. ſucci milii per colum tranſmiſſi unc. 4. miſce, & fiat clyſter. Soleo etiam uti huiuſmodi ſyrupo. Recipe tapſi barbati, conſolidæ maioris an.m.s. fiat decoctio ſecundum artem, deinde Recipe dictæ decoctionis vnc. 2.s. ſyrupi de ribes unc. 1. miſce. Serum chalybeatum præſtantiſſimum eſt, ubi fluxus alui fit ab humore bilioſo, & poteſt exhiberi pueris ad quantitatem unc. 6. uel 8. pro captu. Si autem inteſtina ſint ulcera, ita ut iam dyſenteria ſit facta, ſtudendum eſt ulcera illa perſanare, & ſi ſordida ſint repurgare. Vſus Zedoariæ commanſæ diu, & deindè deglutitæ mrificè prodeſt. Valet etiam huiuſmodi confectio. Recipe conſeruæ de ribes. uel berberorum vnc. 1. thuris drach. 1. maſticis drach. s. pulueris conſolidæ ſcrup. 2. miſce & drac. 2. uel 3. ſingulo mane ſumantur. Brodium gallinæ antiquæ, in quo verbaſcum ſit coctum, prodeſt, & ad dyſenteriam, & ad quemlibet fluxum pertinacem. Nam dicebat Gal. 6. de ſimplicibus medicamentis gallinæ antiquæ ius aluum adſtringere, pari pacto iecur arietis, uel bouis aſſatum, & in puluerem redactum, ſi cum modico lactis chalybeati, aut decoctione verbaſci propinetur, utiliſſimum eſſe ſolet. poterit autem exhiberi vel dimidium ſcrupuli, uel ſcrup. j. cum unc. iij. uel 4. lactis chalybeati. Eſt quoque neceſſe uti in his caſibus œnematibus, ſed aduertendum ne illa ſint acria, & mordacia, qualia ſolent fieri ex muria mirificè à Galeno commendata, quoniam hæc in pueris acerbiſſimos dolores faciunt, nec ſuſtineri in hac ætate ſine periculo poſſunt. Iuuabit autem in initio hic clyſter. Recipe aquæ hordei chalybeatæ unc. viij. ſacchari rubei unc. 1. miſce, & fiat clyſter. hic enim ualet in principio, quia modicè exſiccat, abſtergit, & mundat ulcera; quæ ubi ſunt mundata; poſtmodum ſiccanda, & curanda ſunt; atque tunc huiuſmodi clyſter ualet. Recipe ſeri chalybeati unc. ix. thuris, boli armeni, pulueris conſolidæ an. drach. 3. ſanguinis draconis drach. v. miſce, & fiat clyſter.

Z De

De Tenesmo. Cap. XXVI.

POST fluxus, immo uerò in ipsis, & ex ipsis fluxibus solet pueris suboriri alter affectus admodum molestus, qui à Græcis appellatur τυνεσμὸς Medici Latini vocant modo Tenesmum, modò Tenesmonem. Et est hic affectus quidam appetitus inanis egerendi fœces cum dolore, & molestia. Dicitur enim inanis appetitus, quia etsi continuò pueri desiderent fœces egerere, atque etiam id conentur facere, tamen nihil propemodum expellunt præter mucos ualdè exiguos. Dicitur etiam cum molestia, & dolore, quia numquam hic affectus est absque aliqua molestia, & cruciatu; ut optimè docuit Cornelius Celsus. Vnde notandum hoc obiter, morbum, quo periit Pomponius Atticus, non fuisse Tenesmum, ut malè Medici illius temporis persuaserunt; quandoquidem ille affectus fuit sine dolore, ut legitur in illius uita, cum Tenesmus necessariò alicui dolori, uel molestiæ iungatur. Est uerò hic affectus symptoma in genere actionis tactoriæ læsæ, & in genere expulsionis læsæ deprauatè, & diminutè. Læditur autem hæc actio, quoniam hæc facultas essentialiter læsa est, nimirum, uel ab intemperie frigida, uel calida intestini recti, & ultimi cum materia frequenter, raro sine materia. Materia uerò est humor crassus, uiscidus, adhærens, nec mordacitatis expers. nam cum huiusmodi humor tenacissimè inhæreat extremo intestino recto, sua illa acredine, & inimica qualitate stimulat facultatem expulsiuam, quæ excitata tametsi omni conatu nitatur eam expellere, cum tamen non possit ob tenacitatem, ueluti diuellitur tunica ipsius intestini, atque in ipsa diuulsione fit & appetitus, & dolor. Caussæ antecedentes huius mali frequentissimè sunt alui fluxiones præcedentes; fit enim, ut cum continui humores eas partes tangant, & percellant, deducantur tandem ad intemperiem, vel frigidam, si humores sint pituitosi, uel calidam, si sint calidi. unde postmodum fiunt non solum intemperies, sed & inflammationes. Vnde obseruaui ego sæpè pueros hoc malo fuisse tentatos, quod super saxum frigidum, uel terram, aut herbam frigidam sedissent; nam ex huiusmodi longa sessione non est dubitandum intemperiem frigidam intestinum rectum contrahere posse. Est etiam quædam species medicamenti uenenati, appellata dorichnium, à qua scribit Nicãder in alexipharmacis huiusmodi affectũ generari. Etenim cognoscitur hic affectus, quoniam pueri appetunt, & conantur sæpè fœces egerere, ita ut interdum vi conatus extra propellant ipsum anum. Fœces, quas educunt in hoc conatu, paucissimæ sunt, mucosæ, sanguinolentæ; & si malum fiat ab intemperie calida, calor percipitur à pueris in ano, rubor adest, iuuant remedia refrigerantia. Pari pacto si fiat malum ab intemperie frigida, multò minor est dolor, nullus adest calor, aut exiguus,

nullus

nullus rubor, ac demum calefacientia auxilia prosunt. Solet hic quidem morbus, si ab initio & diligenter tractetur, tandem finiri feliciter. Sed contingit etiam interdum, ut propter continuos dolores, uigilias, & ploratus, pueros ipsos deducat, & in febres letales, & in corporis consumptionem, & tandem in mortem; quapropter erit opus eos statim curari. Et quia tarò pueri lactentes huiusmodi uitio tentantur, opus erit, si quando tententur, nutrices, aut pueros adultos arcere ab omnibus cibis acetosis, salsis, acribus, dulcibus; utendum autem iis, qui urinam prouocare possint. & si malum fiat à caussa frigida, erit incedendum, quemadmodum in fluxu supra dixi. Pari pacto si materia fuerit calida, peculiariter autem ad dolorem sedandum, & ad illum appetitum inanem mitigandum adhibentur pueris insessus, fomentationes, suffumigationes, & glandes, siue suppositoria. Insessus ex decocto uerbasci, aut dictami Cretensis, & tapsi barbati mirificè prodest ad Tenesmum puerorum sedandum; ut etiam ualet ipsum decoctum verbasci. Fomentationes quoque fiunt ex uino adstringente, in quo cocti sint myrabolani chebuli, & folia uerbasci; nam accipiuntur spongiolæ, & imbutæ eodem vino apponuntur ano. Suffumigationes fiunt ex resina, therebintina, ex pice colophonia, ex corticibus illis in quibus manent nuclei pini inclusi. nam soleo ego curare, ut contundantur hæc, & ligna pini, & contusa super carbones coniiciantur, ac deinde puer fumum ano trahat; atque hic fumus mirificè ualet, & ad appetitum sedandum, & ad demulcendum dolorem. Sic etiam valet therebintina, si super carbones iniecta supponatur ano, ita ut fumus ipsam ingredi possit. Si uerò hæc non iuuerint componantur glandes, quę in anum immissę dolorem tollunt. Rec. opii gr. 4. croci scrup. 1. thuris scrup. 1. cum luteo oui assati formetur suppositorium, & in anum immittatur; huiusmodi enim præterquam quod dolorem lenit, & tollit, habet etiam vim consumendi, & exsiccandi humores illos, qui adhærentes extremo intestino faciunt malum, & præsertim si humores calidi sint.

De torminibus intestinorum. Cap. XXVII.

SIT in puerorum intestinis alter affectus, qui non solum homines, & bruta, uerumetiam pueros magnopere torquet; ut iure à Latinis uocatus sit hic affectus nomine torminum. Sed dubitari meritò posset, qui fiat ut intestina usque adeo ingentes, & sæuos cruciatus sustineant; quandoquidem cum deberent recipere excrementa dura, & aspera; coacta fuit natura ea oblinire adipe, & muco, ut sensum obtusum haberent; quod dixit Gelen. 5. in 6. epid. 28. & alibi sæpè. Si itaque intestina obtuso sensu prædita sunt, non uidetur rationi consentaneum, ut ingenti dolore affici possint; quandoquidem ubi dolor magnus est, ibi quoque, ut sensus sit egregius necesse est. Nam etsi Plinius quandoque videatur etiam arboribus dolorem tribuisse, ea potius fuit ipsius ingenii luxuria, aut quia Pithagoricos sequeretur, qui & dolores, & lacrymas in arboribus ponebant. Si itaque intestina non possunt sustinere dolorem insignem, cur est, quod & pueri, & homines sæpè usque adeo doloribus intestinorum uexantur, ut quod retulit Galenus secundo, de medicamentis localibus, inuenti sint, qui ob doloris magnitudinem se ipsos interemerunt; Dicendum est id, quod uidetur proposuisse Galenus 5.lib.de usu partium,cap. 10.ubi quærens qui fiat vt intestina dolores, & morsicationes sentiant, atque interdum à bile atra exulcerentur, inquit hoc iccirco contingere, quia cum intestina sint anfractuosa, atque etiam valdè longa, diutius in ipsis humores retinentur; qui deinceps retenti, paulatim internas intestinorum tunicas denudant à mucis, atque ita ipsorum substantiam corrodunt, & dilaniant. Vt iam sit aperta ratio, propter quam & intestinorum sensus sit obtusus, & tamen eximios cruciatus sentiant. Est dolor hic, sicut & reliqui omnes, symptoma in genere actionis tactoriæ deprauatæ. Deprauatur autem actio à morbo, qui est uel intemperies insignis, uel solutio continui, uel utraque. Caussæ porrò intemperiei, atque solutionis contiuui intestinorum, sunt modò flatus, qui & refrigerantes intestina, & ipsorum tunicas diuellentes dolorem inducunt. Sunt etiam humores uel frigidi, uel pituitosi & uiscidi, uel calidi; ut lac corruptum, humor biliosus, melancholicus; quamquam hos dolores à melancholico humore oriri per quam raró contingat. Sunt etiam inter has caussas uermes, qui etsi omnem ætatem sollicitare soleant, præcipuè tamen uexant pueros, interdum lactentes, sæpissimè autem ablactatos. Externæ caussæ sunt aeris frigiditas, frigiditas pedum, usus ciborum frigidorum; cibi dulces, præsertim autem hos dolore, in pueris facere solent fructus

omnes

omnes fugaces, qui hanc ætatem magnopere delectare consueuerunt; Cognoscuntur autem pueri dum his doloribus torquentur, quoniam plorant, mammas refugiunt, sese torquent, & incessanter perclamant. Sed priusquam alia signa percurram; conuenit huic loco, ut proponam pulcherrimum problema propositum ab Aristo. 27. problemate sectionis 9. scilicet cur sit, quod homines, & præsertim pueri dum dolent, maximè clamant: Vbi autem metuunt non solùm non clamant, immo uerò alto silentio tenentur. Ratio huius uerè Aristo. digna est, homines, dum dolent, magna vi spiritum retinere in partibus spiritui destinatis; ubi autem spiritus diu retenti sunt, cum non possint capi, & sustineri, magno impetu erumpunt, in qua eruptione cum aerem frangant, uehementem sonum, & clamorem faciunt. contrarium autem, inquit Aristoteles, contingit in metuentibus, quorum præcordia cum refrigerentur, atque pauci spiritus in ipsis sint, toti unà cum calore congregati circa cor ibi manent, nec extra ullo impetu proferuntur. Cæterum caussa propter quam in dolore homines, & præsertim pueri spiritum retinent, est, inquit Aristoteles, quoniam sicuti natura comparatum est; ut bruta partim cornibus, partim unguibus, partim dentibus indocta se se defendant, sic sponte naturæ, ubi aliquis dolor in corpore est, homines calorem natiuum ad locum dolentem trahunt, & consequenter etiam unà cum ipso spiritus, qui huiusmodi caloris, & uehicula, & domicilia sunt. Si dolor efficiatur à flatibus, cognoscetur, quia dolor modò uehemens est, modò remissus; modò abscedit, modò reuertitur. adhæc erumpunt crepitus & ano & ore, qui etiam dolores leuant. Sin autẽ fiat ab humoribus, cognoscitur, quoniam dolor magis permanens, & magis continuus est. & si fiat ab humore pituitoso fœces exiguæ egeruntur, atque illæ mucis oppletæ. quemadmodum si fiat dolor à biliosis humoribus, cognoscitur, quia fœces croceæ exeunt. sicuti si à lactis corruptione, uel acrimonia fiat, cognoscitur; tum notis ipsius lactis, tum maximè quoniam fœces quæ egeruntur, corrupti lactis speciem præseferunt. Porro dolor omnis qui perseuerat in omni ætate, periculosus est, maximè autem in ætate puerili; quam dicebat Plato in lib. 2. de legibus, & alibi, à dolore, & à uoluptate quasi à quibusdam tyrannis magnopere affici. Afficit autem maximopere dolor intestinorum hanc ætatem, & inter hos dolores sæuissimi, & exitiales esse solent, qui fiunt à uermibus, & qui diu perdurant. quapropter diligenter, & sollicitè debet etiam curatio huius affectus intelligi. Primum enim si dolor fiat à lacte corrupto, aut aliquo pacto uitiato, quamprimum est nutrix mutanda, si sint lactentes, dico quamprimũ, quia doloris, & symptomatis magnitudo tanti refert, ut non permittat corrigi lac; quia usque quo hoc fieret, tormento possent pueri interimi. Si autẽ fiat dolor à flatu, atque puer lactens sit, ante cætera prouidendum est, ut nutrix abstineat ab omni genere eduliorũ flatulẽtorũ, uitet legumina, lagana, herbas, fructus fugaces, præsertim uerò castaneas, uina crassa, præstabit autem uti coriãdris, fœniculo. & quod dico de uictu nutricũ, idem quoq; dicendũ

esse

esse de victu eorum puerorum, qui iam grandiusculi, & adultiores sunt; Ipsis verò pueris ea sunt administranda auxilia; quæ propriè anodina nuncupantur à Galen. 5. de simplici medicina cap. 18. & sunt ea, quæ calefaciunt in primo gradu, quæque materiam dolorificam euacuant, incidunt, attenuant, & dissipant; cuiusmodi est oleum anethinum. quare poterimus in his casibus, vel uentri pueri illinire largè oleum anethinum; uel habere omentum castrati, & incoquere, aut frigere in oleo anethino, ac deinceps ipsi uentri superponere. porrò si flatus dissipari, aut excludi non possint, duo remedia solent administrari. Vnum est, ut clystet, hoc est instrumentum illud, quo imponimus œnemata, uacuum blandè in intestina inijciatur, atque lignum deinceps extra trahatur. solet enim aer in intestinis puerorum inclusus huiusmodi artificio extrahi. Alterum auxilium est, ut clysteres inijciantur; & si puer lactens sit, sufficiet unc. ij. uel iij. olei anethini lumbricati inijcere per clysterem. Sin autem grandiusculus sit, poterit ciminum, & anetum in oleo dulcissimo incoqui, ac deinde olei huiusmodi percolati unc. vj. uel viij. pro captù, poterunt per clysterem inijci. Et, quemadmodum aliàs monui, aduertendum est, ubi flatus excludi debent ab intestinis puerorum, illud fieri debere blandissimis remedijs, quandoquidem si calidiora administrentur, atque in intestinis fomes flatuum reperiatur, euenire solet, ut auxilij loco sæpè dolores acerbiores euadant. Si fiat dolor in adultioribus pueris à materia pituitosa. enitendum est huiusmodi remedijs propositis blandè dolorem mitigare. interim uerò ipsi caussæ occurrendum erit, ut scilicet humor pituitosus, & crassus incidatur; attenuetur, & euacuetur. Erit autem accommodata hæc porio: Recip. foliorum anethi, origani, cimini ana m. s. fiat decoctio secundum artem, deinde Recipe dictæ decoctionis vnc. iij. oxymellis simplicis, syrupi bisantini an. drach. iij. misce. Vbi præparata erit materia, euacuanda est, & ad ipsam euacuandam nihil præstantius reperitur usu hieræ simplicis. quare si infans sustinere possit, & sine febre sit, optimum esset exhibere drach. j. s. hieræ cum uino, quemadmodum faciebant ueteres. Sed si puer auersetur amatorem medicamenti, hoc exhiberi poterit. Recipe electuarij lenitiui drach. v. specierum hieræ drach. j. misce, & fiat bolus. Vbi autem dolor fit ab humoribus acribus, & mordacibus, cuiusmodi sunt biliosi, studendum est ipsum sedare; & per interna, & externa remedia. Exterius conuenit usus olei rosati lumbricati, uel solius, uel admisti cum pari portione aut olei anethini, aut chamomelini. Conuenit etiam omentum prædictum frigere in oleo rosaceo lumbricato, & apponere ipsi umbilico. Iuuant etiam clysteres parati primum ex sero, uel ex aqua hordei, deinde ex lacte, ex prissana hordei. Soleo ego hoc parare tum in lacte corrupto, tum etiam in humoribus biliosis. Recipe ptissanæ unc. vij. olei anethini unc. 2. uitellum oui num. 1. misce, & fiat clyster. Præter hæc remedia debet Medicus sollicitus esse in euacuandis ipsis humoribus, quandoquidem cum sint tenues, semper parati sunt, ut faciliter euacuentur. Erit autem accommodatum ad euacuandum hunc humorem in grandiusculis. Recipe

dia-

ddiaphœnich. drach. j. s. rhabarbari pulverizati ſcrup. 2. pulpæ tamarind. drach. 3. miſce. Vel ſi potu erit vtendum, poterimus bilioſos humores hoc pacto euacuare, Recipe decocti tamarind. unc. 2. s. rhabarbari electi ſcrup. 2. ſpicæ grana 2. infundantur omnia ſecundum artem, deinde facta diligenti expreſſione adde electuarii lenitiui unc. s. miſce, fiat potus. Sed ſi nulla ex his remediis iuuerint, quid agendum, ne pueri crucientur, & intereant? deueniendum eſt ad ea medicamenta anodina; quæ ſenſum obtundunt, & adimunt; & quæ non propriè anodina uocari ſcribit Galenns. Solent nutrices offerre pueris requiem Nicolai, ſed ſicuti hoc medicamentum laudo interdum, & prudenter uſurpatum; ſic minimè laudare poſſum eas nutrices, quæ, vt ipſæ dormire poſſint, continuo hoc remedio infantes ſaturant; quandoquidem præter cætera mala, quæ in pueris facit nimius opiatorum uſus, ſolent quoque mirificè mentem, & intellectum heberare quare uel rariſſime erit utendum, uel; ſi puer grandiuſculus ſit, multò ſatius erit alicui ex clyſteribus prædictis immiſcere modicum, uel eiuſdem requiei, uel phyloni Romani; ita ut non tranſcendatur horum medicamentorum, uel ſcrup. s. vel ad plus ſcrup. 1. Sed, ut dixi, hæc cura coacta, & impropria, non niſi vrgente ſumma neceſſitate eſt efficienda.

FINIS LIBRI SECVNDI.

HIERONYMI MERCVRIALIS DE PVERORVM MORBIS.

LIBER TERTIVS.

De nomine, & definitione Lumbricorum. *Cap. I.*

HVCVSQVE hæc doctrina in superioribus omissa dilata de Lumbricis excepta est ex lectionibus supra secundum Epidem. pridem habitis. Superest ut de animalibus intraneis, hoc est de vermibus pertractemus; quandoquidem perfectio huius tractationis illud etiã postulat. Erunt autem, quæ tractabo de hac materia, quatuor. Natura, Differentiæ, Signa, & Curatio. Circa Naturæ contemplationem, & nomen,& essentiam,& caussas omnes primò adducam. Apud Græcos Scriptores vocantur hæc animalia ἕλμινθας, atque hoc nomen commune est ad omnes species, immo quandoque etiam aliquas species particulares significat. Cæterum inuenire etiam est apud Hippoc.& 1.& 4.epid. ἕλμιγγας. Latini Medici,atque etiam alii Scriptores vocarunt modò Lumbricos,vt Cornelius Celsus lib.4. suæ Medicinæ,modò Vermes, modò intraneorum animalia, vt appellauit Plinius. Sed circa hoc nomen duo adnotanda sunt. Vnum est nomen Lumbricorum etiã communicari iis animalibus, quæ cum similia sint Lumbricis hominum, tamen nascuntur sub terra,& præsertim locis lutulentis, & aquosis; atquè sic etiam Columella, & Plinius, & alii Auctores linguæ Latinæ, uocassè inueniuntur. Aliud aduertendum est differentiam esse apud Scriptores Latinos inter vermes,& vermina, seu verminationem ;quia vermes propriè sunt hæc animalia,quæ & inter ipsa viscera viuentium generantur,& etiam intra terræ uiscera. Vermina autem dicuntur tormina intestinorum, non vermes ipsi; sic quoque verminatio appellatur torsio, quemadmodum apud Senecam epistola 97. Quare si quando apud Scriptores rei Latinæ,& apud Medicos iumentorum legere contigerit vermina, & verminationem,

secundum rem esse distinctam lumbricis, de quibus agimus. Itaque lumbricus nihil aliud est, nisi animal, seu substantia animalis formam referens, in corpore hominis nata, uariè lædens operationes. Dixi animal, uel res animal referens, eò quia latus lumbricus, ut apparebit quando tractabimus differentias, non propriè animal est; sed, quemadmodum dicit Hippo. 4. de morbis, est quædam substantia adnata intestinis ipsis, quæ animalis formam repræsentat quodammodo. Dixi in corpore, quia licet oriantur præcipuè hæc animalia in intestinis, tamen oriuntur etiam in alijs locis, quemadmodum suo loco patebit. Addidi quoque hominis, eò quod animalia bruta maximè tentari solent hoc genere affectus uerminum; uerumtamen neque tempus, neque locus postulat, ut de his agamus. Dixi uariè lædens operationes, quòd, ut demonstrabo latius, hæc animalia modò dolores, & cruciatus inducunt miros, modo corpora contabescere faciunt; modò epilepsias, modò phrænitides uariaque alia mala inferunt, ex hac descriptione clarissimè licet colligere. Lumbricum in homine esse morbum, quemadmodum docuit Gal. lib. de differentiis morborum 8. & lib. 14. Methodi 19. atque toto genere præter naturam, & inter morbos in numero ipsum connumerandum esse, propterea quod substantia quædam est superflua, partibus solidis corporis adiuncta, non tamen ob hoc inferendum est morbum esse de prædicamento substantiæ, quando non ea substantia uerè morbus est, sed præter naturalis dispositio ab ea excedente substantia facta. Hæc itaque sit essentia Lumbricorum, de qua tractaturi sumus; quæ essentia cum proficiscatur à suis caussis propriis, atque quatuor sint genera caussarum, efficiens, formalis, finalis, & materialis; opus est diligenter circa vniuscuiusque caussæ speculationem uersemur.

De caussa efficiente Lumbricos. Cap. II.

QVO ad caussam efficientem spectat, fuit omnium rectè philosophantium sententia animalium duplicem esse caussam effectricem, alteram externam, alteram uerò internam, & immediatam. Externa nihil aliud est, nisi uis quædam cælestis, quæ medio caussarum immediatarum animalia format, & fingit; quæ siue sit facultas formatrix Galeni, siue sit potens ille factor Calcodea Auicennæ, cuius mentio habetur 16. tertii. tract. 5. cap. 1. siue sit anima mundi Platonicorum; non est quod hoc loco disputemus. nam certum est nihil aliud per hæc uoluisse Aristotelem intelligere, quando 2. lib. Phis. scripsit solem, & hominem generare hominem, quam etiam intellexit, quando 3. de generatione animalium cap. 11. mentionem facit cuiusdam caloris in uniuerso existentis; qui prout à corporibus plus, minusue recipitur; sic nobiliora, aut ignobiliora animalia producit. Est ergo caussa externa Lumbricorum effectrix calor iste cœlestis,

ftis, proxima uerò & per se est calor corporis internus, dico per se, quia tametsi ad generationem concurrat etiam frigus attemperans calorem, concurrit tamen per accidens, non per se, quemadmodum colligere licet ex Aristotele 2. de generatione animalium cap. 4. & lib. 4. Meteororum. Sed quia calor noster duplex est, alter uiuificus, alter uerò ignens; & putrefactorius, sciendum ad generationem animalium ferè concurrere hunc vtrumque calorem, sed diuerso planè modo; nam calor putredinalis, & igneus disponit materiam, & putrefacit, non quidem immediatè ad recipiendam formam, sed ad recipiendam dispositionem caloris uiuifici, qui calor deinde uiuificus non solum disponit ad recipiendam formam, uerumetiam informat, & efficit animalia ipsa; nam clarum est eundem factorem, & efficere, & præparare sibi materiam. Vnde dictum est calorem hunc uiuificum non solum inducere formam horum animalium, uerumetiam præparare sibi materiam; adeò ut calor putredinalis nihil aliud habeat, nisi quod putrefaciens materiam ipsam facit, ut facilius disponatur, & tractetur à calore uiuifico. Quod enim calor igneus, & putredinalis, neque generare animal, neque disponere ad formam suscipiendam possit, Inculentissimum habetur testimonium Aristotelis 2. de generatione animalium cap. 3. quo in loco scribit ignem nullum animal generare posse. Sed uideo statim ingeniosum aliquem dicturum, nonne Arist. 5. lib. de historia animalium 19. scribit in fornacibus Cypri, ubi uritur chalcitis, fieri quasdam bestiolas quæ uolant, quod etiam habetur confirmatum apud Theophrastum libro de igne, & apud Antigonum de mirabil. auscult. Respondeo posse animalia in his fornacibus reperiri, sed nequaquam generantur illic; uerum cum prius laterent in illa terra, quæ uritur, ignis deinceps ui exeunt ex ea, atque uolitant. quod etiam intelligi debet de ea sententia Herodoti, qui apud Aetium lib. 9. cap. 39. scribit in febribus generari Lumbricos, si quidem à calore febrili nequaquam generātur hæc animalia, sed quæ prius genita erant, & latebant, ob caloris febrilis uehementiam agitantur, & è corpore exeunt. Est ergo calor uiuificus ille, qui Lumbricos efficit, quivè blandus, & mitis est, non autem uehemens, aut mordax, & uorax; propter quod allucinatus est uehementer Montanus, qui dixit in pueris lactētibus non fieri lumbricos, quia in ipsis non est adeo calor uiuificus uehemens, quemadmodum requiritur in generatione horum animalium; nam calor blandus, & mitis esse debet, non magnus. Et cur in lactentibus non fiant uermes, multò melior est assignata caussa 4. de morbis ab Hippo. seu à Polybo, quàm ab ipso Montano; ubi scribit in pueris dum utero clausi sunt generari uermes, eo quod fæces in ipsis retinentur, postquam uerò exeunt in lucem, non generari, quoniam in ipsis fæces non amplius retinentur; & ob id ait sagaces nutrices, & solertes matres consueuisse statim pueris exeuntibus in hanc lucem offerre medicamenta, quæ possint exonerare intestina, & depurare ab ijs excrementis, quæ retenta generant Lumbricos.

De causa formali Lumbricorum.

FORMALIS caussa horum animalium nulla alia est, nisi ea anima, uis, & forma, qua & uiuunt, & mouentur; quamquam Albertus Magnus libr. 21. de animalibus uideatur hoc asseruisse, quod lumbrici nullum alium sensum habeant, præterquam tactus, & gustus, medio quorum radices plantarum rodunt, atque nutriuntur per quandam fissuram, quæ in ipsorum uentribus reperitur. Sed ut uera est sententia ipsius Alberti in animalibus huiusmodi extra hominem, pariter etiam uera inuenitur in animalibus, & lumbricis humanis nisi quod hæc ore licet obscuro nutriuntur.

De caussa finali Lumbricorum. Cap. III.

CAVSSAM finalem nullam habere lumbricos non defuere qui opinati sunt, sed potior semper mihi uisa est sententia Auicen. qui 16. tertij. tract. 5. cap. 1. duos fines omnium lumbricorum constituisse uidetur. Vnum, ut materia huius mundi, & præsertim animalium; per generationem lumbricorum deputaretur; si quidem sit materia putrida ita remaneret, & ex ipsa nullum animal fieret, adeò cresceret putredo, ut maxima detrimenta inferret. Alterum finem posuit Auicennas horum animalium, ut scilicet tum ipsorum generatione, tum etiam nutritione excrementa copiosa corporum consumantur. Et quamquam sententia ipsius Auicennæ uideatur esse de lumbricis, qui ubicumque nascuntur, peculiariter tamen intelligenda est de animalibus genitis in corpore humano, quæ etsi interdum bonam materiam corporis consumant, id tamen est per accidens, scilicet propter moltitudinem, & copiam immoderatam; eò quod ubi immodicè excrescunt, & excrementa consumunt, & etiam utilia alimenta, sed si non admodum crescant, aut magnitudine, & multitudine, superflua tantum consumere uidentur. Verum hoc in loco duo oriuntur problemata. Vnum si est morbus lumbricus, quomodo fieri potest vt habeat caussam finalem; si quidem morbus cum sit res præter naturam, proculdubio ab ipsa, neque ullo fine, neque ullo modo factus est, aut fit. Præterea cum dictum sit & lumbricos mundi, & lumbricos corporum nostrorum utiles esse nunquid tanta sit utilitas eorũ, quod qui in nobis sunt, atque est eorum, qui extra corpus generantur. Vt primo problemati satisfiat, ad memoriam reuocare nobis debemus duplicem esse naturam, aliam uniuersalem, aliam uerò particularem. Si uniuersalem spectamus,

pro-

proculdubio lumbricus non est præter hanc naturam, neque sic morbus appellari debet; & propterea quando diximus duos esse fines lumbricorum, respeximus hanc naturam. Sed si spectemus naturam particularem, proculdubio lumbricus est præter intentionem ipsius, & ut talis, morbus est, simulque nullum finem habet in corpore nostro. Ad secundum problema respondemus nequaquam tantam esse utilitatem lumbricorum in hominibus genitorum, quanta est eorum, qui in mundo sunt propter tres caussas. Vna est, quia intestina sortita sunt à natura facultatem expulsiuam, merito cuius etiam si non gignantur hæc animalia, tamen expelluntur ex corpore excrementa, & putredines, in mundo autem nequaquã. Vbi cum non sit hæc facultas expultrix, quæ consumat, & in alium mundum expellat putredinem, utilissimum, ac penè necessarium est alia fieri, quæ huiusmodi excrementa, & putredinem consumant. Secunda ratio est, quia si proportionem animalium generatorum in homine ad ipsa corpora spectemus, & comparemus ad animalia genita in mundo, multò magis exsuperant animalia nostra materiam corporis nostri, quàm animalia mundi exsuperant corpus, & materiam uniuersam; ut hinc fiat posse magis nocere hæc animalia in homine, quàm in mundo ipso. Tertia ratio est, quia etsi & generatione, & nutritione sua huiusmodi animalia in homine absumant excrementa, absumunt tamen interdum alimenta utilia, & necessaria; in mundo uerò solummodo superfluas, putridas, & excrementitias partes consumunt; ut hinc apparere possit multò maiorem esse utilitatem lumbricorum mundi, quàm lumbricorum animalium.

De caussa materiali lumbricorum.
Cap. IIII.

VÆ sit materia ex qua animalia intraneorum gignuntur, opinionum diuersitatem inter ueteres inuenio. Hippocr. siue alius auctor 4. de morbis hanc sententiam habuisse uidetur, generari ea ex stercore. Aristot. autem 5. de generatione animalium cap. 19. cum enumerasset uaria animalia, quæ gignuntur ex putri materia, dixit aliqua gigni ex excrementis animalium, atque hæc ipsa ἑλμινθας, seu lumbricos esse; quasi consueuerit ipse ex omnibus excrementis corporis nostri gigni lumbricos. Sed quod ad Hippocr. opinionem spectat, sanè uera nequaquam uidetur, quandoquidem si uermes gignuntur in uariis corporis nostri partibus, sequeretur ibi etiam reperiri stercora, quod absurdissimum, & à ratione alienum est. Præterea stercora in corpore nostro paruo tempore manent, ut dixit Hippoc. interdum altera die absumpto cibo exire, quo fit ut non sit tempus idoneum ad huiuscemodi generationem. Sed quod magis refert, stercora sunt partes siccæ, & omni uitali humiditate exhaustæ, propter quod idonea materia huius generationis nequaquam esse possunt. Sic etiam Aristotelis sententia nequaquam firma esse uidetur, quia cum nulla

sunt

ſint in corpore noſtro excrementa, planum eſt ex determinato aliquo genere gigni, quod genus cum non determinauerit ipſe, nequaquam eius ſententiam ſequi poſſumus. Oribaſius lib.3.aphor.30. quem inter poſteriores ſectatus fuit Montanus, habuit hanc ſententiam, ex omni humore corporis noſtri poſſe gigni, & uerè gigni animalia intraneorum, immo quod peius eſt, exiſtimarunt hanc ſequutos eſſe & Ariſtotelem, & Galenum. Sed ratio potiſſima, qua ad hoc credendum impulſi fuerunt, eſt uarietas colorum horum animalium; quia cum conſpiciantur Lumbrici modò colore fuluo, modò albo, modò ſubnigricante infecti, modò rubei, ſtatim arbitrari ſunt horum colorum varietatem non aliundè proficiſci, quàm ex uarietate humorum, ex quibus fiunt. Verum mea ſententia & Oribaſius, & Montanus ſunt allucinati. Primùm quidem, quia adſcripſerunt eam & Ariſt. & Gal. ſententiam, quam nec umquam ſomniarunt. Si enim uerba Ariſtotelis uideamus loco citato, nihil aliud ſonant, niſi fieri Lumbricos ex excrementis, tam intra animalia, quàm extra repertis. Similiter ſi uideatur Gal. 3. aphor. 26. ubi tractat de his animalibus, multum abeſt, vt eo loco aſſerat fieri ex omni humore: At, quod peius eſt, præter rationem, & abſurdum omnino eſt exiſtimare ex omnibus humoribus fieri hæc animalia: Quod enim non fiant ex ſanguine, ſatis compertum eſſe poteſt, quia ſanguis numquam ad tantam putrefactionem peruenit, ut ex eo gignantur animalia: immo uerò Alexander Trallianus libr. 12. cum referat quorundam ſententiam, qui putarunt nullam fieri putredinem in uenis; ex eo illud comprobabant; quia in uenis, ubi eſt ſanguis, numquam animalia oriuntur. Non etiam poſſunt fieri hæc animalia ex humore melancholico, eò quia humor frigidus, & ſiccus eſt: uita autem animalium uiuentium, ut ubique teſtatus eſt Ariſto. & Hipp. in calido, & humido poſita eſt, ut ſatis manifeſtum eſſe queat idoneam non eſſe materiam melancholicam, quia frigidus, & ſiccus ſuccus eſt, qualitatis nimirum contrariæ. Neque etiam fieri poſſunt ex flaua bile, quia eſt ſententia Ariſtotelis animalia ab iiſdem conſeruari, & nutriri, ex quibus fiunt; ſed hæc animalia interimuntur amaris rebus; igitur non poſſunt ex amaris gigni, quia ſic conſeruarentur potius ab ipſis. Accedit his, quod Galen. 4. de ſimplicibus medicamentis ſcribit in mari mortuo, quod flumen Iordanis in ſacris litteris eſt appellatum, nullum animal generari, neque conſeruari; eò quia aqua illa propter bitumen eſt amarior. igitur fieri nequaquam poteſt hoc exemplo Galeni, ut ex ſimili humore amaro viuant, aut producantur illa animalia: Quam rationem cum Paullus Aegineta lib. 4. cap. 27. examinaſſet, addidit non poſſe hæc animalia gigni ex humoribus ullis calidis; propterea quod cum non poſſint ipſi hæc animalia alere, non poſſunt etiam generare. remanet igitur, ut dumtaxat generari poſſint ex pituita. Sed pituita duplex eſt, alia eſt naturalis, quæ cum alijs humoribus conficitur, aut perficitur in iecore; & ſanguini miſcetur. alia eſt pituita, quæ communiter uocatur humor crudus; quod memoriæ proditum habetur à Galen. 3. de alimentorum facultatibus, atque etiam alijs locis. Ex pituita naturali exiſtente intra uenas nequaquam fieri poſſunt hæc animalia,

malia, quamobrem remanet ut generentur ex ea tantum, quæ humor crudus uocatus est. Hac determinatione iam patet aditus ad conciliandos Galenum, & Auicennam, & posteriores omnes; quandoquidem cum Galen. 3. aphoris. 26. ex humoribus crudis fieri Lumbricos asserit, & cum Auicennas 16. tertii. tract. 5. dicit fieri ex pituita inuoluta stercoribus, idem omnes dicunt, quia ea pituita nihil aliud est nisi humor crudus, & genitus, atque productus in uentriculo. Hanc sententiam sectati sunt Alexander in epistola de Lumbricis, Paullus Aegineta loco citato, Columella inter Latinos etiam lib. 6. cap. 28. dixit Lumbricos generari ex materia cruda. Sed dicet quis, quomodo igitur Paullus, & Alexander interdum dixerunt generari hæc animalia ex cibis corruptis? Dico hoc etiam esse uerum, quandoquidem alia est materia mediata, alia immediata. Immediata materia, ex qua fiunt Lumbrici, est humor crudus, seu pituita. mediata uerò materia sunt cibi corrupti, quia ubi cibi rectè in corporibus conficiuntur, non fiunt crudi humores, & consequenter nec fit materia uermium; & propterea in istis nequaquam gignuntur. Vnde eos uehementer falli sciendum est, qui falsa quadam opinione ducti crediderunt in omnibus hominibus etiam sanis generari uermes; quandoquidem, ut sæpè uidetur ex Anatome, inueniuntur corpora, in quibus nulli uermes sunt. Cum itaque materia mediata sint cibi corrupti, ex quibus generantur succi crudi, sciendum est eos omnes cibos aptissimos esse, ut ex ipsis fiant hæc animalia, qui sunt faciles corruptu, & qui non possint probè concoqui à stomacho. Sunt autem cibi tales, uel propter quantitatem, uel propter qualitatem; propter quantitatem clarissimum est interdum contingere, ut cibi nequaquam coqui possint: & hinc est, quod & pueri propter immensam voracitatem, & illi, qui gulæ, & uentri sunt dediti, uehementer cruciantur, & tentantur his animalibus. Secundum qualitatem cibi sunt facilis corruptionis illi, qui sunt crassiusculi, & qui malos succos gignunt; uti sunt fructus omnes, cuiusmodi etiam in pueris sunt carnes. Auenzoar lib. 2. tract. 7. cap. 22. scribit fieri Lumbricos ex usu frumenti, & farinæ non coctæ, eò quod huiusmodi ciborum genera facilè corrumpuntur, & producunt crudos succos. Verum potest dubitari hoc loco nunquid res dulces quemadmodum existimat uulgus muliebre, sint aptæ ad generationem Lumbricorum. Fuerunt aliqui inter recentiores, qui opinati sunt hanc uanam esse uulgi opinionem, adducti ad hoc credendum hac ratione, quia sapor dulcis positus est in quadam partium, & succorum temperie; ubi temperies adest, non potest, dicunt isti, adesse putrefactio. Et quia isti uidebant ob frequentem dulcium esum magnopere, & frequentissimè vexari ab his animalibus pueros, dixerunt non ob id esse, quod ex ipsis gignantur animalia hæc, sed quia dulcedine tracti Lumbrici huc, atque illuc per corpus cursitant, ut hac dulcedine fruantur; in qua cursitatione non solum uellicant intestina, & pertundunt, uerumetiam quandoque adscendētes in uentriculum ipsum miserè cruciant, & lacerant. Sed huiusmodi sententia aliqua ex parte uera, aliqua ex parte falsa est. Est quidem uera, quod Lumbrici dulcedinē perse-

quentes, infestant pueros, & homines; sed est falsa, quod dulcia non sint apta ad generationem uermium. quia etsi sint optimè temperata dulcia tamen temperata quando corrumpuntur eò maiorem contrahunt putrefactionem, quò sunt temperatura. Habemus exemplum in homine. Nam quod est inter animalia, quod temperatioribus rebus utatur ipso homine; nullum planè; erat enim æquum, & conueniens eius temperaturæ; attamen non inueniemus animal ullum; cuius stercora magis fœteant stercoribus humanis; eò quod temperata quando corrumpuntur insigni putrefactione efficiuntur. Videamus modò an dulcia facilè corrumpantur, dico propter duo ea facilè in nobis corrumpi. Primum quia cum sint temperata, sunt posita in medio extremorum; quæ uero sunt in medio facilè inclinant, & facilè deflectuntur ad alterum extremorum, quod quidem non contingit in corporibus intemperatis. Accedit etiam aliud, quod dulcia omnia supernatant facilè omnibus alijs cibis, & cum propter suauitatẽ copiosè sumi consueuerint, hac ratione etiam facilè corrumpuntur. Est & altera ratio, quia dulcia priusquam bene coquantur in uentriculo, attrahuntur à uicinis membris; & propterea permanentia cruda, fiunt materia idonea generationi uermium. Neque est quod existimemus per accidens, hoc esse, scilicet ratione mali usus, quia experientia quotidiana comprobatur, etiam illis, qui moderatè comedunt res dulces, & in alijs non delinquunt, abundare lumbricis; immo uerò Hippocr. 4. de morbis manifestè dicit ex usu lactis propter dulcedinem hæc animalia fieri. fiunt itaque ex humoribus crudis, & pituitosis. Sed quid dicemus ad argumenta Montani ex coloribus facta? Dico animalia hæc non fieri simpliciter ex ipsa putrefactione, sed, ut colligitur ex Aristo. 3. de generatione aoimalium 11. ex coctione, quæ coniungitur ipsi putrefactione. putrefactio enim ex sui natura destruit, non generat. Sunt diuersissimæ, & contrariæ actiones generatio, & putiefactio; uerum materia ipsa putrefacta coquitur à calore solari, uel à calore natiuo, ex qua deinde coctione fiunt animalia. Et quia potest huiusmodi coctio modò maior, modo minor esse, sic possunt ex uarietate coctionis uarii acquiri colores in animalibus. Experientia etiam comprobatum est, uel tantillo maiorem coctionem uariare insigniter colores rerum coctarum. Possumus & alio modo respondere, tametsi hæc animalia gignantur ex crudis hmoribus, nihilominus ratione alimenti uariari possunt colores ipsorum; ita ut si alimento nigro, aut flauo utantur, ita & ipsi etiam inficiantur; si alimento rubro, ruborum contrahant, & sic de aliis. Neque hoc mirum uideatur, quandoquidem Aristotel. 3. de hist. animal. cap 6. exemplis, & rationibus docuit, & propter aquas, & propter alios cibos colores pilorum animalium uehementer mutari. Præter caussas immediatas, quæ ad lumbricorum generationem coucurrunt, sunt & alia, quæ diligenter spectanda sunt; ueluti & temperatura, sexus, ætas, locus, regio, & tempus. Inter temperaturas ea maximè est obnoxia lumbricis generandis, quæ ferax est humorum crudorum, & pituitosorum, cuiusmodi est temperatura frigida, & humida, nam quæ est sanguinea minimè omnium crudos humores producit. Biliosa autem, & melan-

lan-

lancholica prorsus inepta est generationi animalium, quò fit, vt sola frigida, & humida quantum sit ex se se, apta sit generandis lumbricis. Dixi quantum sit ex se se, propterea quia omnes temperaturæ possunt lumbricos facere, modò in ipsis propter errores externos gignatur materia illis apta. Atque hoc experientia quotidiana comprobatur, quandoquidem licet quotidie videre & biliosos, & melancholicos lumbricis abundare, & tunc præsertim, quando propter ingluuiem cibi in ipsis corrupti vberem materiam suggerunt. Muliebris sexus propter hoc maximè promptus est ad generandos lumbricos, quod propter vitiatas concoctiones plurimi humores crudi in ipsis fiant, ex quibus vermes producuntur. Inter viros vero & mulieres omnis ætas planè idonea est generandis lumbricis, sed maximè omnium ætas puerilis, hoc est ab ablactatione vsque ad decimum quartum annum. Senes etiam post pueros infestantur vermibus ob vitiatas coctiones, memini enim, dum Anatome elapsis annis in hoc gymnasio administraretur, visum esse senis cadauer, cuius intestina tota lumbricis erant referta. Sed occurrit hoc in loco dubitatio. nam Galen. tertio, aphoris. vigesimosexto, scribit pueros lactantes minimè lumbricis infestari, & adfert rationem, eò quod tametsi in hac ætate materia sit copiosa, tamen ita calor ab humiditate superatur, vt nequeat ea animalia producere. Sed aduersus Galenum est auctoritas Hippocratis, & experientia. Hippocrates enim quarto de morbis libro scribit in pueris: dum adhuc sunt in vtero matris, generari lumbricos, & propterea in vsu esse, vt mulieres statim aliqua offerant ipsis in lucem editis medicamenta, vt per ipsa educantur excrementa, & huiusmodi animalcula. Est & hoc contra experientiam, quaudoquidem & qui medicinam faciunt, frequenter vident etiam in lactentibus pueris fieri lumbricos. Pro cuius rei resolutione statuendum est veram esse Galeni sententiam vt in pluribus, & in illis solum, qui lacte solo victitant; nam si qui pueri reperiuntur, qui inter lactandum etiam lumbricis infestantur, est iccirco, quod præter lac etiam alia edulia assumunt; quo fit, vt morem nostrarum fœminarum damnare soleam, quę lactantibus pueris statim etiam panem coctum offerre conantur. docuit enim nos Natura tamdiu esse procreatos lacte solo nutriendos, quousque in vberibus pabulum sufficit. Sed quid dicemus ad Hippocratem? fateamur etiam, quod ipse dixit, verum esse, non propter hoc tamen eius sententia contraria est sententiæ Galeni, quandoquidem aliud est non fieri lumbricos in pueris lactentibus, aliud est eos fieri intra vterum maternum; quia vbi pueri lactant, vt ait Galenus, eorum calor nequaquam vincere, & informare potest humorem excrementitium. In vtero autem materno præter calorem fœtus cum adsit etiam maternus, ille quidem efficax est, & potens ad superandum, & informandum excrementum, quo fit vt sit statuendum pueros solo lacte victitantes minimè omnium infestari lumbricis.

De loco vbi fiunt Lumbrici. *Cap.* III.

DE loco vbi fiunt hæc animalia intra corpora nostra, inuenio inter veteres Scriptores maximam controuersiam. Galen. primo, de locis affectis capit. quinto, tradens indicia, quibus cognoscuntur affecti loci, inquit, esse morbos aliquos ita proprios vni parti, vt statim ex ipsis dignoscantur affectæ partes; & huiusmodi asserit esse lapidem in renibus, in vesica, necnon Lumbricos in intestinis; quasi velit ille in intestinis dumtaxat Lumbricos fieri. Aduersus Galeni sententiam Petrus Aponensis Conciliator differentia 111. longa disputatione contendit demonstrare vbique in corpore nostro generari Lumbricos exceptis vitalibus partibus. Atque sententiæ huius viri multa placita, & scripta antiqua attestari videntur. In primis autem magnus Hippoc. qui in lib. secundo, de morbis mulierum non longè à fine apertissimè scribit etiam in vtero Lumbricos generari, septimo etiam epid. in historia filij Dini monstrat alibi quoque quàm in intestinis generari posse Lumbricos; ex quibus Hippocratis locis clarissimè colligitur etiam in alijs corporis partibus generari posse Lumbricos. Eiusmodi quoque sententia videtur fuisse Aristotel. qui quinto, de histor. animal. capit. quinquagesimonono, cum traderet generationem Lumbricorum, dixit, produci ex excrementis intra animalia existentibus; quasi voluerit maximus Philosophus non vnum locum generationi horum animalium esse deputatum; id quod etiam clarissimè confirmare videtur secundo, de histor. animal. cap. decimoquinto, vbi scribit vermes generari in capitibus ceruorum; neque verò solus Aristotel. hanc sententiam habuisse videtur, immo vero locus est præclarissimus apud Alexandrum libr. primo, capit. decimoquinto, vbi narrans oraculum quoddam ab Apolline Pythio Democrati Atheniensi traditum, demonstrat etiam in capitibus caprarum vermes generari, quos conferre epilepsiæ docuit oraculum; mirum fortasse non erit in alijs brutis generari vermes in capite, sed magis est mirum, quòd Scriptores referunt etiam fieri in hominibus. Rases lib. primo, capit. nono, & Auicen. primo, tertij. cap. de soda, apertissimè docent fieri capitis dolorem etiam à vermibus in capite humano generatis. Præter hos Scriptores sunt etiam & aliorum testimonia. Plutarchus octauo, symposiacorum nono, scribit Ephebum quendam Atheniensem Lumbricum vnà cum semine reiecisse. & Gentiles Fulginas Medicus satis nobilis se quoque vidisse testatur vermem vrina reiectum. Auenzoar lib. primo, tract. secundo, & Alzarauius cap. de tussi memoriæ prodiderunt etiam in canna pulmonis vermes generari. Paulus Aegineta libr. quarto, ex inguinibus, & naribus sese reiectos vidisse Lumbricos apertissimè testatus est; Ex quibus omnibus testimonijs perspectum vnicuique esse potest non in vno loco corporis nostri Lumbricos generari; & ideo sententiam Galeni non esse veram, cum scripsit in solis intestinis fieri. Quid igitur dicendum est in hac dubitatione? Statuendum est, mea sententia, Lumbricos,

aũt verè tales esse, aut ueris similes; Lumbrici ueri dumtaxat in intestinis generantur, cur id fiat dicam suo loco. Lumbrici autem non veri possunt generari in uarijs corporis nostri locis, quandoquidem potius uermes, quàm ueri Lumbrici sunt appellandi. Itaque quotiescumque aut Hippocrates, aut Aristoteles, aut alius quispiam auctor tradiderunt fieri uermes in alijs corporis partibus, ipsorum sententia intelligenda est non de Lumbricis ueris, sed de genere uermium, quod lumbricos ęmulatur. Quod si uel ex inguinibus, uel ex umbilico, uel ex naribus lumbricos esse reiectos scriptum est, existimandum est non eos in illis partibus esse genitos, sed ex intestinis in eas partes fuisse expulsos. Nam Hippo. 4. de morbis scribit interdum hæc animalia præ fame in iecur adscendere, atque ibi incredibiles cruciatus excitare. Scribit etiam Alexander in lib. suo de lumbricis interdum hæc animalia præ inedia perforasse intestina, & per umbilicum exijsse. Idem etiam arbitrari debemus de lumbricis, qui exeunt ore non quod in uentriculo gignantur, quemadmodum malè existimauit Petrus Aponensis; quoniam præclarissima est sententia Arist. 4. Meteo. cap. 3. in uentriculo non generari lumbricos, sed quòd ex intestinis in uentriculum reiecti, deinceps uomitu reijciantur. Verum uideo dicturum esse aliquem, Cur igitur Theodorus Priscianus Medicus antiquus docuit nos etiam in stomacho fieri lumbricos? Dico, forsan huius uiri eam sententiam fuisse, ut materia quidem, ex qua fiunt lumbrici, gignatur in uentriculo, sed non ipsi lumbrici. sicuti hanc quoque sententiam habuit Gal. 3. aphor. 26. Fiunt itaque ueri lumbrici solum in intestinis, sed differentia est, quia rotundi gignuntur in gracilibus intestinis. Ascarides uocati procreantur in crassioribus, latum autem lumbricum cum interdum longissimus esse uideatur, ita ut duodecim pedum mensuram excedat, opinandum est in omnibus intestinis fieri. Cur autem in intestinis, & non alibi fiant hæc animalia, ex multiplex ratio. Vnà, quia materia ex qua fiunt, nimirum succus crudus in intestinis ita copiosus solum reperitur, ut possit sufficere generationi, & nutritioni horum animalium; reperiuntur quidem succi crudi etiam alibi in nostro corpore, sed qui ita pauci sunt, ut omnino inepti euadant ad generanda hæc animalia. Alia ratio est, quia ad generationem lumbricorum non solum requiritur materia idonea, uerummetiam locùs capax, & spacium idoneum; intestina autem sunt huiusmodi. Venæ uero cum sint angustæ, nequaquam receptacula horum animalium esse possunt; similiter nec aliæ cauitates. Tertia ratio est, quia natura sollicita uitæ animaliũ uoluit hæc, quæ sæpè uitam tollunt, in ijs potissimum procreare locis, ubi & minimè omnium lædere possint, & facilè à corpore reijci.

De nonnullis concaussis lumbricorum. Cap. VI.

PRAETER locum intimum confert quoque locus externus ad lumbricorum productionem; Nobilissimus enim auctor Theophrastus lib. 9. de historia plantarum cap. vlti. scribit populos Aegypti, Armeniæ, Arabie, Sciliciæ, Syriæ lumbricis infestari. Ex aduerso Tracas, & Phryges populos prorsus huius mali immunes esse. Similiter inter Græcos, Thebanos esse lumbricis liberos, & quod magis mirum est, cum Boetij, & Athenienses finitimi sint, tradit Boetios laborare lumbricis, & Athenienses nunquam eos sentire; Quem locum dum in suos libros transferret Plinius, nonnulla est mentitus, sed ipsius correctionem aliàs tradidimus in nostris uariis lectionibus. Tempus idoneum generationi lumbricorum, ut scribit Hippocrates sexto epid. & secundo epid. est Autumnus, aut quemadmodum alibi dicit, anno occasus, hora diei vespertina. Cur in Autumno potissimum gignantur lumbrici, uidetur Aristoteles caussam attribuisse paucitati humiditatis; scribit enim hic Philosophus quinto de histor. animalium cap. 15. Ascaridas generari Autumno propter humiditatis paucitatem; Sed cum eo in loco loquatur de aliis Ascaridibus, non de illis, qui gignuntur in corporibus nostris, minimo hoc loco eius sententia alioquin dubia examinanda erit. Auicennas autem, Cur Autumno fiant lumbrici, uidetur caussàm attribuisse fructibus; nam cum eo tempore homines, & præsertim pueri satientur fructibus, ex iis postmodum facile pituitosi, ac crudi humores excrementitii fiunt, & facilè copiosi uermes gignuntur. De uerspere autem an fiant uermes, siuè infestent eo tempore, sanè admodum sum anceps, quandoquidem nequaquam experientia comprobatur eo tempore magis hunc morbum infestare quàm alio; nam & noctu, & meridie qui habent lumbricos promiscuè uexantur. Sed si sententia Hippocratis defendenda sit, dicerem suo tempore hoc uerum fuisse, eò quod cum homines die semel ederent, atque hæc animalia in corporib. famelicis acerbiora euadant, iure uespere potius infestari consueuisse; quo scilicet tempore corpora magis famelica erant. Cur autem pestilenti tempore, quemadmodum in præterita constitutione est uisum, frequentissimi lumbrici uideantur, puto rationem esse, non quod potissimum eo tempore fiant; falluntur enim qui sic credunt quandoquidem cum morbi pestiferi quam citissimè iugulent homines, quis credere possit spacio unius, uel alterius dici tot generari vermes. Itaque iccirco pestilẽti tempore uermes copiosi uidentur, quia eadem corpora subiecta sunt & pesti capiendæ, & lumbricis generandis. Nam corpora quæ pesti sunt præparata, sunt ea, quæ abundant crudis, & multis excrementis, atque etiam calida sunt. eiusmodi autem sunt ea quæ apta sunt ac disposita gignendis lumbricis.

De differentijs Lumbricorum. *Cap. VII.*

DIFFERENTIÆ lumbricorum dictum apud Scriptores reperiuntur esse generum; quorum alterum à figura desumitur, alterum à colore. Quo ad figuram scribit Alexander in Epistola de lumbricis, in hoc conuenisse omnes scriptores Medicinæ tria esse genera lumbricorum. Vnum, quod appellatur lumbricus rotundus. Alterum quod uocatur lumbricus latus. Et tertium quod uocatur ascaris. atque ut à postremo incipiam, ascaris, siue ascarides sunt lumbrici parui instar uermium, qui oriuntur in crassis, & extremis intestinis. quos uoluit Hippocrates secundo de morbis muliebribus etiam fieri in utero mulierum. habent autem ascarides hoc peculiare, ut fiant potius in iumentis, quàm in hominibus; propter quod Hippocrates quarto de morbis & Cornelius Celsus libro quarto, capit. septimo. Hippocratis sectator ascaridas siluerunt, quasi rarò fiant in hominibus, aut saltem rarius in hominibus, quàm in iumentis. Porro inter homines ut testatur Hippocrates tertio aphoris. sexto, pueri adulti, & iuuenes magis infestantur quàm cæteri. immo uerò Auicennas 16. tertio tracta. quinto, capit. secundo, uidetur censuisse fieri potius in iuuenibus, atque in ijs excerni sępenumero stercoribus inuolutos. Cur vero potius ascarides fiant in iumentis quàm in hominibus diuersi diuersas attulerunt caussas. nonnulli existimarunt ideo hoc esse, quia iumenta cum minus conficiant cibos, ij in ipsis magis corrumpuntur, ac propterea facilius gignuntur vermes. Corrumpi autem magis inde probatur, quia stercora fœtida magis egerunt. Sed ratio horum minimè mihi probatur, quandoquidem si propter corruptionem, & propter fœtorem fierent in iumentis ascarides, par esset vt magis fierent in hominibus, eò quia in ipsis fiunt deteriores corruptiones, & ex eo cognoscitur, quia stercora humana peius olent quàm stercora brutorum. Alexander primo problemate vigesimoseptimo, docet stercora hominum iccirco peius olere quàm stercora brutorũ eò quòd homines cũ varijs cibis vtantur, illi promptius corrumpuntur, & consequenter peius olent. Montanus etiam caussam, cur ascarides in iumentis generentur, adferre conatus est, vbi scribit iccirco fieri in iumentis potius quàm in hominibus eò quod calidiora bruta sunt homine, esse autem calidiora probat, quoniam conficiunt paleas, & stramina, quæ minimè homo potest conficere; Igitur, inquit, Montanus, ascarides cum gignantur à maiore calore, iure merito in brutis calidioribus potius fiunt, quàm in homine. Sed pace Montani, tres grauissimos errores commisit. Primum enim falsissimum est ascaridas generari à maiori calore: nam animalia maiora necessario requirunt maiorem calorem, qui extendat in omnem dimensionem, iam vero lumbrici teretes, & lati sunt multo maiores ascaridibus, quare necessario requirunt maiorẽ calorẽ. Præterea quæ pluri indigent calore aĩalia in sui generatione, ea iure debuerũt procreari in calidiori loco. Sed alij lũbrici ab ascaridib. gignunt in locis

cali-

calidioribus, nimirum in intestinis superioribus; quare iure in sui generatione requirunt maiorem calorem. Adhæc fiunt alij lumbrici in ætate calidiore; Ascarides uerò in ætate minus calida; itaque etiam hac ratione videntur Ascarides egere pauciore calore in sui generatione. Est igitur primus error Montani, cum dixit, ascarides fieri à calore maiori. Alter error nec minor est, cum scripsit bruta esse calidiora homine. Arist. enim 4.sectione problematum, problem. 7. quærens de homine multa, clarissimis uerbis demonstrat esse omnium animalium calidissimum, & humidissimum. Sectione etiam 10.problem. 55.quærens cur cætera animalia sæpius capiant cibum siccum, quàm humidum; homo uerò è contrario sæpius capiat humidum,quàm siccum,inquit ideò esse, quia homo cum calidissimus sit, opus habet refrigeratione; quæ refrigeratio præstatur melius à cibo humido,quàm à sicco. Præterea Aristoteles in lib.de longitudine, & breuitate uitæ, inquit hominem, & elephantem esse longioris uitæ præ cæteris omnibus animalibus, quia habent copiosiorem calorem, necnon purius,& uiscidius humidum. Si igitur caussa caloris est uiuacior homo cæteris brutis, proculdubio necessarium est,ut sit calidior; nam malè probaretur, & leonibus, & tauris esse homine viuacior,nisi certum esset calorem, qui est caussa vitæ copiosiorem esse in hominibus, quèm in brutis. Tertius error commissus à Montano est, quia ex leuissimo argumento conatus est probare homine esse belluas calidiores,nimirum ex eò,quod bruta paleas conficiant,quas homo conficere non potest. Naam Arist. 10 sectione problematum, problemate 9. tradens rationen propter quam multa bruta vtuntur cibis siccis, inquit esse propter temperaturæ similitudinẽ. Est enim sententia Galeni in arte medica temperaturas conseruari à similibus. quare cum asinus, camelus, equus,mulus habeant siccas temperaturas,propter earum conseruationem opus habent alimentis siccis. Sed dicet aliquis,si hoc uerum est, cur igitur Theophrastus 2. de caussis plantarum cap.6.inquit,corpora sicca,& macra indigere pingui,& largo alimento, atque eò magis proficere in caloribus, in robore; cum ex aduerso, uel nullam, uel minimam capiant utilitatem ex alimento sicco. Respondeo corpora sicca, & macra, uel consistere in latitudine sanitatis, uel morbosa esse, quæ consistunt in latitudine sanitatis, ut conseruentur opus habent simili cibo; si sicca sunt, sicco; si humida, humido. quæ uero morbosa sunt à contrariis potius iuuantur. Et de his cum loqueretur Theophrastus, dixit iure corpora macra, & arida indigere pingui, & largo alimento; atque propterea non est necessarium calorem maiorem esse in brutis quod conficiant paleas. Clarius uerò adhuc demonstrauit hoc Theophrastus,qui 4.de caussis plantarum cap. 10. disputans,cur sit quòd cætera animalia melius nutriantur hordeo,quàm tritico, & ex aduerso homo melius alatur tritico, quàm hordeo, inquit, cibum ferè unicuique animali proprium esse datum, quem melius conficit quàm cibum non sibi, sed aliis animalibus datum. & hinc est,quod equi melius aluntur hordeo, muli similiter, quos si nutrias tritico,facilè interimes. Ex aduerso homo melius nutritur tritico,quam hordeo,non ob aliud, nisi quia ut dicebat idẽ Theo-

phra-

phrastus, triticum est cibus homini à natura tributus. quapropter quod bruta melius conficiant paleas, quàm homo, non est propter caliditatem, sed est propter proprietatem huius cibi, qui cum sit brutis à natura datus, & proprius, iure etiam ab ipsis melius conficitur. Quæ est igitur caussa, cur ascarides in iumentis potius fiant, quàm in homine? hæc sanè nulla alia est, nisi quia bruta magis uitioso utuntur alimento, quàm homo; præterea frigidiora sunt, & ratione frigiditatis fiunt in ipsis ciborum corruptiones idoneæ ad generationem ascaridum. Ita namque esse, facit, ut credam, auctoritas Aetij, & Paulli; qui omnes dixerunt ascaridas generari propter vitiosum alimentum, propter frigiditatem, & propter corruptionem. Accedit etiam Aristotelis testimonium, qui libr. 5. de hist. animal. cap. 29. præter ascaridas, qui fiunt in hominibus, aliud etiam genus esse dicit quod extra animalia fit, atque hoc etiam Theodorus Gaza potius bipulas, quàm ascaridas vertere voluit, quas inquit Aristotel. generari ex humiditate, quæ multum sedimentum crassum habet, & propterea gigni huiusmodi bipulas Megaris & in operibus. Ad similitudinem ascaridum generantur etiam in hominibus ex excrementis multam fœcem habentibus, (cuiusmodi sunt in brutis, potius quàm in hominibus ipsis) rotundi lumbrici, qui sunt uermes longi, & teretes. Fiuntque in intestinis superioribus; quos etiam scribit Alexander, & iure; sæpè in uentriculum adscendere, & uomitu reijci; propter quod puto deceptum fuisse Montanum, & alios, qui existimarunt lumbricos teretes in stomacho generari, cum hoc esse falsum ex Aristotelis sententia docuerim. Cæterum duas conditiones horum docet esse Hippocr. 4. de morbis. Vnam quod fiant in infantibus intra uterum; scribit enim ex lacte dulci, & pingui in pus feruidum conuerso fieri lumbricos in infantibus intra uterum maternum. Aliam conditionem tribuit Hipp. lumbricis rotundis scilicet eos parere; Quæ sententia mihi semper suspecta fuit admodum, quia, si, ut mox uidebitur, lumbricus latus secundũ Hip. parere non potest, multò minus uidetur tribuendum esse hanc conditionem ipsis rotundis: quare nisi dicamus lumbricos teretes parere materiam, ex qua fiant alij lumbrici: & ideo dictum esse ab Hippo. parere, planè non uideo quomodo ipsum, uel Polybum tueri possimus: eò magis quod Aristoteles 3. & 5. de hist. animal. apertissimè dixit, omnes Lumbricos hoc peculiare habere, ut alia animalia non gignant. Vnde cum neque alia gignant. nec similia, nrcessarium est fateri, aut falsam esse sententiam Hippocratis, aut intelligendum esse, ita ut dicat præparare materiam ad suspiciendam formam alterius. Latus lumbricus à Græcis dicitur κειρία, & præsertim ab Hippocrate, quemadmodum docet Herotianus in Onomastico Hippocratis. Latini uerò imitati Græcos, potamias dixerunt, eò quod & longitudine, & forma referunt fascias illas, in quibus inuoluuntur infantes. Dixi enim propter longitudinem, quandoquidem & ab Hippocrate, & Plin. lib. 11. cap. 33. relatum est uisos esse interdum huiusmodi lũbricos latos longitudinis tricenorum pedum, atque etiam plurium. Porrò Aetius quidem & Paullus Aegineta fuerunt eius sententiæ huiusmodi lumbricum latum nihil aliud esse, nisi corticem, seu membranam intestinorum

interiorum conuersam in figuram animalis; sed quid uoluerint Scriptores isti docere, planè ignoro; nam si loquantur de pellicula illa, quæ necessario facta est ipsis intestinis à natura, proculdubio absurdum esse videtur, vt ex ipsa possit fieri animal, tum quia materia arida est, vt sunt omnes membranæ, & ideo inepta generationi animalium, tum præterea quod vbi gignuntur lumbrici lati, deberent statim homines interire, aut saltem semper incredibiles cruciatus fieri; quia vbi pellicula illa abraditur, videmus excitari incredibiles cruciatus; sin autem non intelligant de hoc cortice, sed de humiditate oblita ipsis intestinis, hoc facilè concedo, verumtamen hæc nequaquàm est membrana cingens ipsa intestina, sed est humor crudus mucilaginosus ad tuenda ipsa intestina ab asperitate stercoris à natura ipsis oblitus. Puto autem & Aetium, & Paullum deceptos esse duobus; tum quia fieri potest, vt dum excernuntur lumbrici lati, simul et aliquid corrodatur ipsius tunicæ intestinorum, tum quia Hippo. 4. de morbis de lumbrico lato verba faciens, inquit esse ὁκοῖον περὶ ἐντέρου ξύσμα λευκὸν idest veluti abrasionem albam intestinorum. in quibus verbis nequaquam voluit Hippo. significare esse ipsam tunicam, sed assimilari abrasioni albæ intestinorum. Quare latus lumbricus fit ex eadem materia, ex qua fiunt & cęteri, sed rarissimè fit, propter quod dicebat Gal. 5. aphor. 26. ab Hippo. ipsum silentio prætermissum esse, quia rarissimè hoc genus animalis fit in homine. Caussa autem, ob quam rarissimè fiat, est, quia & longo tempore, & multa materia in sui generatione, & augumento opus habet; vnde cum non facilè suppetat copia materiæ, & cum etiam prius excernatur à natura, quàm adolescat, fit vt quam rarissimè conspiciatur hic lumbricus in hominibus. Cęterum fuerunt inter veteres Medicos, qui existimarunt latum lumbricum parere alia animalia, atque hi ducti sunt hac ratione, quod qui laborant hoc genere mali, emittunt quædam cucurbitæ seminibus similia, quæ etiam animalia videntur. Atque huius opinionis volunt aliqui fuisse Arist. 5. de hist. animal. cap. 19. eò ἀποτίκτων, seu parere nescio quid simile semini cucurbitæ. Sed si Aristotelis verba considerentur, potius videtur contrarium voluisse; quandoquidem scribit nullum genus lumbricorum aliud animal aliquod efficere. quod si scribit latos lumbricos aliquid parere, non intelligit quod animal pariat, sed aliquid aliud. Manardus Medicus lib. 4. epistolarum medic. cap. 1. refert se audiuisse à quadã muliere, quæ dicebat se lumbricum latum eiecisse, in quo alij vermes inerant; quasi hoc exemplo demonstraret istud lumbricorum genus parere. Cęterum Hipp. 4. de morbis falsam esse horum sententiam tribus rationibus ostendit. Vna est, quod fieri nequaquam potest, vt animal vllum tot fœtus edat, quot apparent seminibus cucurbitæ similes; Altera ratio est, nequaquam locum intestinorum capacem esse tot fœtuum, quot dicunt. Tertia est, quod si laboranti lumbrico lato præbeatur medicina, aut potio purgatoria, vel exit lumbricus in formam globi redactus, & figuratus, vel si non educatur, sed resistat medicamento, tamen longus erit, & abruptus; Ex quo loco colligitur etiam, cur fit, quod appareant excrementa illa seminibus cucurbitæ similia, quoniam lumbricus latus, aut ui medicamenti,

aut

aut inter exeundum confractus in ea minima segmenta diuiditur, quæ postea excrementa emulantur formam feminum cucurbitæ. Atque hinc potest colligi nugas esse, quas dicunt Arabes de lumbricis cucurbitinis, quandoquidem nulli sunt tales. Habentur itaque tres species lumbricorum apud Græcos Medicos. Sed dubitatur numquid Auicennas 16. tertii. tractatu 5. habuerit eandem sententiam de speciebus lumbricorum, eò quod ferè omnes interpretes existimarunt ipsum fecisse quatuor species; uerum, & ego huius sum sententiæ cuius est Manardus loco citato, uerè tria solum esse genera lumbricorum, uidelicet rotundos, qui ab Auicenna longi, & rotundi nuncupantur; ascaridas, qui ab eodem Auicenna parui, & minuti vocantur; necnon lati, qui ab eodem longi, & lati nominantur; ita vt dicendum sit lumbricorum alios esse longos, alios esse paruos; rursus longorum alios rotundos esse, alios latos; paruos autem esse ascaridas solos. Sed dicet aliquis, quomodo ascarides parui appellari debent, nam Gale. in lib. de linguis Hippocratis scribit ascaridas vocatos esse ab Hippocrate lumbricos tenues, & longos; si sunt tenues & longi, ergo non parui. In hac difficultate à nemine proposita duplex responsio est. Vna apud Galenum loco vocis μακρους, idest longos, legendum esse μικρους mutata vna litera, idest paruos. Alia responsio est, ascaridas, vel posse comparari ad alios lumbricos, vel sibi ipsis, idest longitudine, & crassitie sui corporis. Si comparentur lumbricis rotundis & latis, proculdubio parui sunt appellandi, atque ita existimandum est esse loquutum Auicennam; Sed si consideretur ipsorum crassities, & latitudo, proculdubio longi sunt vocandi; atque ita possumus existimare loquutum esse Galenum ex Hippocratis sententia. Porrò differentiæ lumbricorum, quæ sumuntur à coloribus, hæ sunt; quia alii sunt albi, alii rubri, alii liuidi, siue cineritii, alii flaui, siue, vt dicebat Celius Aurelianus, fellosi; Alterius verò coloris vermes in nobis nasci non est facilè reperire. Varietas autem horum colorum vario modo oriri potest; nam fieri potest, aut propter cruditatem, vel ex coctione materiæ, ex qua fiunt; aut propter varietatem nutrimenti; aut propter diuersitatem ciborum corruptorum, ex quibus gignuntur.

CC De

De signis Lumbricorum. Cap. VIII.

SEQVITVR ut signa prosequamur, quorum inuenio apud Medicos tres classes; alia sunt communia generibus, alia particularia, & quasi propria vnicuique generi, alia, quæ distinguunt hunc affectum ab aliis similibus affectibus. Signa communia plurima scriptis tradita sunt ab Alexandro, & Auicenna, quæ omnia reduci possunt ad tres fontes signorum; scilicet ad actiones læsas, ad excrementa mutata, & ad accidentia mutata. Quod spectat ad læsas actiones, in primis in hoc genere morbi functiones animales penè omnes læsæ conspiciuntur. nam delirant sæpenumero qui lumbricis uexantur, malè discurrunt pessimè imaginantur, & interdum offensam uehementer memoriam habent. Motiuæ quoque offensæ sunt facultates, quia uidemus à lumbricis uexatos non rarò motibus quibusdam conuulsoriis, & spasmaticis tentari; sensus omnes exteriores ualdè turbati sunt, & in primis visus, & auditus; non dormiunt, sed uigilant, strident dentibus, labia conterunt, masticant, gemunt, atque sine ulla occasione magnopere clamant; nares perfricant, & quasi loco stare nequeant, huc, atque illuc modo pacate, modò impetu magno uertuntur. Quæ omnes functionum læsiones maiori ex parte oriuntur à uaporibus acribus, & mordacibus, qui in caput ab his animalibus attolluntur. Functiones pariter facultatis uitalis non parum offensæ conspiciuntur in hac ægritudine, eò quia ægri irascuntur, inconstantes sunt. adhæc, ut dicebant Alexander, & Auicennas, pulsus paruos, habent obscuros, atque difficiles. Addit Themison 9 libro epistolarum, inæquales esse pulsus ut plurimum, eò quod cor ipsorum magnopere est occupatum. Naturales quoque functiones læsæ inter signa lumbricorum non minima sunt: nam si spectes appetendi actionem, sæpè laborantes lumbricis sine ullo prorsus sunt appetitu, immo uidemus quandoque experientia cogi matres ui maxima offerre cibum. Contingit quoque interdum, ut appetitus caninus in laborantibus lumbricis excitetur, non ob aliud, nisi quia hæc animalia interdum usque adeò uoracia sunt, ut statim rapiant alimenta ex uentriculo, quo tempore, ut dicebat Galenus in lib. de Theriaca ad Pisonem, & Raby Moyses in aphor. ex sententia Galeni, corpora uehementissimè emaciantur. Retentricis functio etiam læditur sæpè in hac ægritudine, quandoquidem rarissimè contingit, ut uel uomitu, uel nausea laborantes, lumbricis non exerceantur. Sitis quoque maxima contingit adeò ut facilè appareat non minimam partem inter signa lumbricorum habere functiones naturales offensas. Cæterum signa, quæ capiuntur ab excrementis mutatis, & ipsa sunt complura. Dicebat enim Auicennas fœces duras, & siccas esse; & adfert rationem, quia uermes cum humores omnes exsugãt, reddunt fœces aridas, & duras. Sed hæc sententia Auicennæ non est ex to-

to vera, eò quod experientia compertum est, rarissimè contingere, vt qui tentantur lumbricis, non habeant aluum solutam: nisi dicamus non solui aluum ratione vermium, sed potius ratione cruditatum, quæ eo tempore plurimæ gignuntur in ægris. Vrinæ spumosæ sunt, albæ, interdum obscuræ, ferè semper perturbatæ. Sudores fœtidi, & frigidi, vt dicebat Auicennas. saliua etiam fluit plurima ex ore, labia nocte humescunt, & die siccantur: eò quod in die vermes magis infestant ventriculum, & propterea desiccant. Fœtorem demum, aut spiritum quendam fętidum ex ore ipsorum manare experientia compertum est. Accidentia autem, quæ indicant lumbricos, alia sunt externa, alia interna. Inter externa in primis numeratur tempus anni: iam enim dictum est esse Hippocratis sententiam confirmatam & ab Auicenna, & ab omnibus Autumno maximè lumbricos fieri; adhæc etiam regio numerari potest. Nam, vt aliàs dixi, ex Theophrasto, & Plinio; Arabia, Armenia, Syria, Silicia, Boetia, Thebana regio maximè obnoxiæ sunt lumbricis. Possumus etiam nos adnumerare patriam nostram, in qua regione frequentissimè hæc mala conspiciuntur. Victus ratio præcedens est etiam signum lumbricorum. Dicebat enim Alexander Trallianus, si ægri vtantur cibis corruptibilibus, fructibus, balneis, facilè generari lumbricos. Inter intrinseca verò accidentia in primis hæc sunt signa, calor pallidus, extremorum frigiditas, tumor ventris, punctiones, dolores colici, iactationes corporis. atque tot sunt signa communia omnium generum lumbricorum à Scriptoribus memoriæ nobis prodita, præter quæ sunt & alia vnicuique generi peculiaria. In primis autem rotundorum signum est inappetentia, eò quod hoc genus animalium ventriculum sæpè ingreditur, vbi appetitum prosternit: adhęc delirium, stridor dentium, morsus ventriculi, masticationes, tusses siccæ exigue, partium pruritus, color pallidus, aut rubeus. De lumbricis latis scribit Aetius, & Paullus eos interdum abundare in febricitantibus, interdum in morbis diuturnis; sed id ferè per petuum habent, vt inducant stomachi morsus, appetitum caninum, & animi deliquia, pulsusq; inæquales faciant, imbecilles, & deficientes. Pueris autem dormientibus, si latos lumbricos habeant, os figuratur ad similitudinem lactantis, aliena loquuntur, ac etiam stare loco nequeunt. Certissimum verò indiciam est, quod & Hippoc. 4. de morbis, & Galenus, & Aristoteles 5. de histor. animal. 19. & alii omnes testantur, si inter excrementa alui appareant veluti semina cucurbitæ; hęc enim cum sint veluti segmenta ipsius lumbrici lati, proculdubio certissima signa sunt. Ascaridum propria signa sunt vehemens infernarum partium pruritus, atque assidua egerendi cupiditas: cum enim hæc animalia in extremis partibus gignantur, ibi adhærentia vellicant intestina, atque ita pruritum potius inducunt, quàm cruciatum: quoniam, vt notum est, intestina illa sunt crassa, & minimè omnium sensus participantia adhæc ab egestione semper fœtor maximus percipitur; quo signo solent Hippiatri cognoscere, quando iumenta laborant hoc genere mali. Sunt porrò & aliæ ægritudines complures, quæ accidentia similia habent accidentibus lumbricorum. Eapropter Celius Aurelianus 4. de morbis diuturnis cap. 8. diligens fuit in demonstran-

dis signis, propter quæ distinguuntur similes passiones à lumbricis: & auctor ille, quamquam fuit Medicus Methodicus, non tamen est negligendus, & præsertim in tractationibus signorum, in quibus diligentissimus fuit. Signum itaque, quo laborantes epilepsia, & apoplexia discernuntur à laborantibus lumbricis, est spuma, quæ non apparet in pueris, dum vexantur lumbricis, sed solùm dum laborant vel apoplexia, vel epilepsia. Et quia sæpè continget medicos vocari ad pueros, qui modo epilepsia, modo lumbricis vexantur, si hoc signum præ oculis habuerint, scilicet spumam, facilè poterunt discernere an hoc, vel illo morbo vexentur. In præfocatione matricis etiam accidentia contingunt similia lumbricis; sed distinguntur præfocatæ à laborantibus lumbricis, eò quod in præfocatis vox ex toto amputatur, & necessario præcedunt querelę vteri; Quod si lumbricis laborant mulieres, neque vox ex toto perit, neque vteri præcedit mala dispositio, sed ventris. In laborantibus catalepsi febres sunt maiores, pulsus quoque maiores; quos pulsus, & paruos, & obscuros esse in laborantibus lumbricis iam docui. Qui laborant Ileo, ventrem adstrictam habent. qui laborant lumbricis, fluidam potius habent, aut saltem non adstrictam. Ad hæc pallent lumbricis tentati, dormitant, & inter dormiendum gemunt, atque clamant; quorum nihil sustinent, qui Ileo tentantur. Stomachici; humores habent in ventriculo, lumbricis tentati etsi nauseant, vomunt; vix tamen vnquam conspiciuntur euomere humores pituitosos, aut biliosos; sed plerumque aut cibos corruptos, aut quidquid potant, & edunt. Cæterum reperire est nonnullos, qui proprietate quadam naturæ id habent, vt in somno deducant labia, corrodant, clament; non aliter atque faciant illi, qui lumbricis vexantur; signum autem, quo distinguntur illi, vnum adfertur à Cęlio Aureliano, & est, quòd isti vtilitatem percipiunt ex cibi paritate: contra autem faciunt, qui exercentur lumbricis; nempè qui si esuriant, si ieiunent, multo vehementius, & multo atrocius turbantur.

De prognosticis Lumbricorum. *Cap. IX.*

PROGNOSTICA indicia, quę in ęgritudine lumbricorũ feruntur, à diuersis locis capi possunt, seu potius à diuersis conditionibus, quæ circa hæc animalia spectantur; possunt .n. capi vel à differentijs ipsorum, vel à quantitate vel à qualitate, uel à tempore exitus, vel à modo. A differentijs, quę capiuntur indicia, sunt ea, quę in primis reliquit nobis Hippoc. 4. de morbis; vbi scribit laborantes lato lumbrico nequaquam debiles fieri; & si fortè debiles fiant, minimè conualescere. addit etiã hoc genus animalium minimè è corpore sponte exire, sed solum ui medicamentorum, atque minimè letalẽ hanc ægritudinem esse, sed cõsenescere. Quo Hipp. indicio intellecto, non arduũ est intelligere quid voluerit Cornelius Celsus Hipp. sectator lib. 4. suæ medic. cap. 17. vbi scribit latos lumbricos cæteris esse deteriores; siquidem nõ sunt deteriores lati lũbrici, eò ꝙ inferant mortẽ, sed potius qđ hoc genus morbi ferè in hoĩe sit sempiternũ. Ascarides aũt oĩum minimè sunt

praui

taui propter tres caussas. Vna est, quia sunt aĩalia exigua, & tenuia; quarum onditionum meritò fit ut uel nullum, uel perexiguum detrimentum inferre possint; Altera caussa est, quia oriuntur in intestinis crassis, quæ cum sint ignobilia, atque etiã à locis nobilibus maximè remota, uix fieri potest, ut ullum insigne periculum secum ferant. Tertia caussa est, quia cum sint in extrema intestinorum sede, per quam excurrũt dura, & grauia stercora, facile fit, ut à stercoribus secũ rapiantur, atque proinde facilè exeant; sicut & medicamentorũ operationibus facilè cedũt. A quãtitate capiuntur prognostica indicia, quia si exeant lumbrici graciles, parui, & extenuati, multò melius est, q̃ si exeant magni, pingues, crassi, & præsertim sanguine repleti; & rõ est, quia ubi exeunt graciles, & parui, argumentum est in corpore non benè fuisse nutritos propter materiæ inopiam; ex aduerso si corpore crasso & magno exeant, est inditium abundare multam materiam in corpore, qua hæc animalia ita creuerint; & adoleuerint. Pari pacto si sanguine pleni exeant, indiciũ est corrosisse uenas, atq; ex ipsis sanguinem exsuxisse. Haud secus & à quantitate discreta capiuntur indicia, qñ quidẽ multo melius est, ut lumbrici pauci numero exeant, q̃ ut multi. A qualitate hæc etiam indicia ferre poterũt, nã si exeant albi, ferè res sine periculo est. ex aduerso si exeãt uel flaui, uel liuidi, uel rubri; sunt multò deteriores; deterrimi uerò sunt, si sanguineo colore saturati fuerint. A tpe exitus feruntur indicia de lũbricis, eò quod, ut dicebat Hippocrates 2. prognosticorũ, & libro de internis affectibus, si exeant circa tempus iudicij optimum est. & Hippocrates sectator Apollonius dicebat bonum esse, si dum morbus iudicatur, lumbrici reijciãtur. In initio uero morborum si exeant, signum est magnarum, & multarum indigestionum, porrò Herodotus apud Aetium scriptum reliquit. Si lumbrici in inclinationib. & declinationib. febrium exeant; nihil mali indicari; ex aduerso malũ esse, si exeãt in statu, & augmẽto, eò quia signũ est fieri in corpore turbationẽ. q q̃ Celius Aurelianus 2. de acutis passionib. dixerit raro in initiis morborũ apparere lũbricos; qui Cælius 4. long. passionũ cap. de lũbricis scribit. Si appareãt in augumẽto febriũ, malũ esse, in declinatione uerò laxamẽtũ adferre. A mõ exitus hęc postremò capiuntur indicia, quia, ut dicebat Antiphanes apud Cæliũ Aurelianũ, & ut scribit Auicẽnas, multò melius est, si lumbrici exeant soli, & per aluum, quàm si exeant aut per uomitum, aut commisti stercoribus. Cęterum dubitatum inuenio apud ueteres medicinæ scriptores, utrum melius sit, vt exeant lumbrici uiui, an ut exeant mortui? Cælius quidem Aurelianus auctoritate Hippocratis Prognosticis scribit mortale esse, si lumbrici mortui exeant. Hippocratis sñiam sectatus: Apollinius uerò Melphitanus dicit omnia interanea animalia aptabilius esse ut exeant mortua, quàm uiua, Chrysippus etiã Asclepiadis sectator in eadem sñia fuisse vr̃, s. magnũ exitium portendi, si lumbrici exeãt mortui, & adferebat rõnẽ, q̃m argumentũ est, magnum esse impetum morbi, quo non modo exeãt lumbrici, uerum etiã interimantur. Ex altera parte Diocles medicus sentit siuè supra, siuè infra exeant lũbrici nullũ ferè bonũ, aut malum portendi ex ipsis; melius tamen esse; si mortui exeant quàm uiui. Dioclis sñiam uidetur quoq; sectatus Herodotus apud Aetium. Apollonius

horum

horum sniam sectatur, & ipse uidetur potius damnasse uiuos lumbricos excuntes, quàm mortuos. Vt conciliaret hos scriptores antiquus Chrysippus, dixit Hippocratem, atque alios iccirco dixisse mortale esse si exeant lumbrici mortui, quia loquuti sunt de febribus stricturæ. alios verò contrariam sententiam habuisse, quod loquerentur de febribus laxitatis. Puto enim neminem ignorare Methodicam Sectam omnes morbos reducere consueuisse ad duo genera, nimirum ad stricturam, & ad laxitatem. Sed quia Chrysippi responsio est solùm Methodica, melius erit, vt nos dogmaticè hanc rem resoluamus. quare dicendum est, quemadmodum dicere visus est Auicennas, lumbricos exeuntes aut sine febribus exire, aut cum febribus; Rursum si cum febribus exeant, aut cum febribus malignis, & pestiferis; aut cum benignioribus; atque tunc vel in augumento, vel in statu, vel in declinatione. Si exeant sine febre, nullum ferè malum portenditur, verumtamen multò optatius est vt exeant mortui, quàm viui; & ratio est, quia si mortui exeant, signum est non alia ratione fuisse interemptos, nisi propter alimenti inopiam. Si cum febre exeant pestifera, & maligna, exitiale est eos mortuos exire; quemadmodum magis salutare est, si exeant viui; atque hæc potissimum verificantur in augumento, & in statu. Ratio autem huius est, quia signum est tantam esse materiæ prauitatem, tantumque venenum, vt ipsi lumbrici interimantur priusquam fugiant; Ex aduerso si viui egrediantur, signum est quidem prauitatem materiæ eos expellere, sed indicium est etiam & vim expultricem fortem esse, & materiam non vsque adeo prauam, vt ipsos interimat: Dixi potissimum vera esse in augumento, & statu; quandoquidem in declinatione non ita est. nam etsi mortui exeant declinante morbo, argumentum est eos potius fuisse mortuos propter inopiam nutrimenti, quàm vlla ui morbi, quæ iam transiit. Si cum febre benigna exeant lumbrici, etiam in hac multò melius est, vt exeant mortui, quam viui; quia inde quoque iudicari potest eos lumbricos esse interemptos inopia potius materiæ, quàm vllo veneno. Ex hac itaque resolutione possunt facilè conciliari antiqui, qui hac in re diuersi fuisse videntur.

De curatione Lumbricorum. *Cap.* X.

EQVITVR modo, vt curationem aggrediamur, quæ facilè inuenietur qualis esse debeat, si ad naturam ipsius morbi conuertamur. Est enim lumbricus, vt scriptum est à Galeno libro de differentiis morborum capit. octauo, & in fine decimoquarto Methodi, & vt supra explicuimus morbus in quantitate, & est toto genere præter naturam; quò fit, vt statim indicatio curatoria oriatur, lumbricos omnes penitus è corpore esse extirpandos. Sed quia lumbricus est animal, & propterea huc, atque illuc facile mouetur, neque ita expelli potest quemadmodum alia excrementa, propterea qđ refugit, & resistit; necessariò sequitur vt possint è corpore expelli, prius

li, prius esse interimendos, aut saltem ita hebetandos, ut stupefaciendos vt vllo modo resistere possint, sed expellantur. atque hinc surgit alia indicatio, ut interimantur lumbrici in corpore, uel saltem stupefiant. Et hæ sunt omnes præcipuæ indicationes curatoriæ, quæ dogmaticè, & ex rei ipsius natura comparantur in lumbricis curandis. Sed præter indicationes curatorias habentur & alia, quæ respiciunt oblationem caussarum, potiusque præseruatoriæ indicationes sunt, quàm uerè curatoriæ. Caussam autem, quæ lumbricos facit, fouet, & auget, cum duplex sit; uel efficiens, nimirū calor internus; uel materia, nempè cibus corruptus, atque humor crudus; Ea propter indicationes, quæ comparantur in hoc genere, totæ sumuntur & à cibis ipsis corruptis prohibendis, à prohibenda humorum cruditate, & à temperando calore illo, qui genitalis esse solet. Et quia natura semper præcedit præseruatio curationem ipsam, & tota hæc ratio præseruationis posita est in ratione uictus, & in aliquibus medicamentis, quæ euacuant humores dispositos ad generandos uermes, iccirco prius uitæ recta ratio instituenda est in omnibus sex rebus non naturalibus. Aer itaque eligendus erit temperatus in actiuis, in passiuis uerò siccus, eò quod siccitas non solùm confert ad absumendam materiam uermium generationi idoneam, uerumetiam ad enecandos, & consumendos lumbricos. Somnus & uigilia moderati esse debent, & ante cætera monitum est à medicis magnoperè nocere, si statim dormiat à cibo, & multò melius esse duabus horis à cibo sese ad dormiendum conferre. Exercitium moderatum esse debet, præsertim uerò ante cibum; nam otium, & quies cum maximè conferant ad cumulandas indigestiones, consequenter etiam conducunt ad cumulandam, & conseruandam materiam uermificam. Aluus inter cætera maximè lubrica est seruanda non solum ad prohibendam lumbricorum generationem, uerum etiam ad ipsos iam factos enecandos; quare nisi sponte fluat, erit cienda vel communi aliquo suppositorio, uel clystere aliquo. Sed in præseruatione quodlibet suppositorium, & quilibet clyster usui esse potest, modò sufficiat ad leniendam aluum. In curatione uerò debent clysteres omnes parari ex rebus dulcibus, minimè autem ex amaris, & acribus. ratio est, quia hæc animalia sicuti prosequuntur dulcia omnia, quibus delectantur; sic refugiunt acria, & amara. Et ideo huiusmodi clysteribus plerumque efficitur, vt vermes, qui per aluuum exire deberent, ore reuomantur. Materia autem idonea ijs clysteribus erit in primis lac, mel, saccharum rubrum, brodia pinguia, exempli gratia. Recipe lactis cuiuscunque libr. 1. mellis depurati unc. 2. misce, & fiat clyster. Vel Recipe brodij pinguis lib. 1. butyri, sacchari rubei an. unc. 1. s. misce, fiat clyster. Dubitari posset hoc in loco, an huiusmodi clysteribus liceat inijcere sales, & oleum. Sanè si spectemus facultatem salis, & facultatē ipsius olei, sal potest quidem sua acrimonia, & siccitate interimere lumbricos, ut ideo uideatur conuenire; similiter etiam & oleum; oleum inquam cum omnia insecta enecet, iccirco uidetur etiam conuenire ad enecandos lumbricos in clysteribus. Sed, si ex aduerso consideremus omnia animalia, quæcunq; solent quadam naturæ proprietate, & promptitudine refugere ea, quæ sunt sibi ipsis inimica, etiam conijciendum

dum

dum est lumbricum refugere oleum, & sales; & ideo nequaquam conuenire, ut clysteribus misceantur, præsertim uerò oleum. nam salis potest quidem paucum quid adijci, ut excitetur facultas expultrix. Potus, si sint ægri sine febre, debet esse uinum oligophorum, subadstringens potius, & amariusculum, aut acre, minimè uerò dulce. Acetum cum aqua etiam conuenit, & hac ratione vinum acidum minimè inutile est. Sed si ægri laborent febre, loco uini potest fieri decoctum, aut myxarum, aut granatorum, aut prunorum acerborum, aut cerasorum acidorum. Fiunt enim ex his uaria decocta, quæ & per se sola, & uino granatorum permista maximè conueniunt. Cibi uerò, qui conueniunt in curatione lumbricorum, sunt omnes illi, qui faciles concoctu sunt, qui attenuant, qui incidunt; & iccirco accommodati sunt omnes cibi acerbi adstringentes, acidi, amari, & oleosi. Noxia uerò sunt omnia dulcia, crassa, uiscida, & pinguia. Ex carnibus commendantur aues omnes, carnes uitulinæ, agninæ; bubulæ maximè damnantur. Quæ autem non conueniunt, aut ipsis miscendum est acetum, aut omphacium, uel succus granatorum, uel aliquis alius liquor acidus. Vitanda sunt omnia legumina, omnia lacticinia, & pisces. Inter fructus uerò ij solum conueniunt, qui acidi sunt, ut granata, aurantia poma, citria, mespili, pruna acerba. Atque inter cætera omni studio uitandæ sunt cruditates, & indigestiones; quod quidem fit non solum perspecta qualitate eduliorum, uerumetiam quantitate. quare media quædam uia tuenda est in quantitate ciborum præscribenda; qnoniam si parcissimè nutriantur ægri, solent præ inedia effrenari hæc animalia, atque huc, & illuc percurrentia pertundere intestina, & incredibiles cruciatus excitare. Ex altera parte si plus quàm par sit saturentur infirmi, fiunt indigestiones, & cruditates, ex quibus non solùm nutriuntur, & augentur magis interanea animalia, uerumetiam iugiter noua gignuntur. quare præstat parum cibi offerre, sed sæpè, ita ut neque ieiunent; neque etiam ultra æquum saturentur. Medicamenta, quæ in præseruatione à lumbricis conferre debent, id habeant necesse est, ut ab ipsis materia idonea generationi lumbricorum penitus consumatur. Et quia hæc materia tota in uentriculo, & in intestinis continetur, eapropter medicamenta debent exsiccare, & consumere materiam in his locis existentem. Vt hinc colligere liceat pharmaca Eccoprotica, idest stercoraria accommodatissima esse ad præseruandos à lumbricis homines. Quare usus Senæ, tamarindorum, myrabolanorum vtilissimus est; sed præ cæteris utilissimus omnium est aloes usus, & quidquid componi ex ipso solet. Consueui ego uti in illis, qui facile corripiuntur hoc morbo, huiusmodi pillulis. Recipe aloes succotrinæ drach. 1 myrrhæ, scordii, dictam albi an. scrup. 1. cum syrupo de absynthio fiant pillulæ: quarum quauis uice sumatur drach. 1. & si puer sit tenerior drach. s. aut scrup. 2. Percunctabitur aliquis, à me, nunquid etiam medicamenta, quæ euacuant insensibiliter, conueniant in his casibus, ueluti est inter cætera decoctum ligni: proculdubio si spectemus locum, ubi materia lumbricorum posita est, nequaquam conuenire uidetur huiusmodi medicamenti usus, eò quod ipsum euacuat materiam in

ambitu

ambitu corporis existentem. lumbrici autem gignuntur in intestinis, verumtamen cum lignum amatorem habeat, & eius decoctum, & acre, & amarissimum sit, puto ego inter alia remedia ipsum esse vtilissimum, eò quod non solum exsiccando potest consumere crudos humores ventriculi, & intestinorum, verum etiam amatore illo insigni, & acrimonia potens est ipsa animalia iugulare; vt ob hæc omnia tam in curatione, quàm in præseruatione decoctum ligni vtilissimum sit. Tot igitur agenda sunt ad auertendam lumbricorum generationem. Superest vt rationem curandi edoceam, & primò nonnulla præcepta adferam, maximè conducentia ad vniuersalem curationem daturus demum cuiusque speciei propriam curationem. Dixi ex sententia Galen. 14. Methodi, scopum in curandis lumbricis præcipuum esse, vt ipsi è corpore educantur. Sed quia educi non possunt faciliter dum viuunt adhuc, ideo prius necessariũ est ipsos interimere, aut saltem ita hebetare, vt medicamentis resistere nequeant. Iam verò quæ vel interimunt, vel hebetant animalia interanea, sunt amara omnia, acria, incidentia, adstringentia, acida, & oleosa; quæ omnia siue intrinsecus, siue extrinsecus adhibeantur, conferre consueuerunt. Sed in recto horum omniũ vsu administrando nonnulla sunt intelligenda. Et primò, quia hæc animalia sunt fallenda, & cum dulcibus rebus delectentur, præsentaneum est remediis interimentibus semper delectantia cõmiscere, & ideo malè agunt, qui amara sola, aut acida exhibent, eò quod lumbrici non sugunt, neq; trahunt venenum apertum. Sed si venenum commisceatur rebus dulcibus, ludificantur lumbrici, vt dicebat Lucretius de pueris; & ideo venenũ cum melle, & dulcibus trahunt. Quare semper medicamenta, quæ offerentur in vermibus, immisceantur saccharo, aut lacti, aut melli, aut malsæ; & domi meæ pro pueris iubeo parari oxymel factũ ex melle, & aceto acerrimo, & decocto absynthij: huiusmodi enim oxymel conseruat mirificè pueros à lumbricis. Alterum admonendũ est, in ijs medicamentis, quæ per aluum infunduntur, semper dulcia aut sola esse debere, aut valdè præualere aliis: ratio est, quia facilè hæc animalia tracta dulcedine, inferiores regiones petunt. Ex aduerso in his medicamentis, quæ ore capiuntur, debent semper præualere medimenta acria, aut amara ipsis dulcibus: ratio est, quia si plus dulce esset, quàm amarum, traherentur facilè hæc animalia in stomachum, nec commodè interimi possent. Tertium est obseruatione dignum, medicamenta lumbricis interimendis acommodata, nequaquam vehementia esse debere, ratio est, quia si vehementia sint, prætérquã quod ab ipsis ventriculus offenditur, fit etiam, vt lumbrici agitati vehementer acerbiores, & crudeliores euadant. Quartum est, horam vtendi medicamentis omnibus esse, vbi ventriculus exinanitus est, eò quod si pleno ventriculo offerantur medicamenta, facilè eorum vis alioquin imbecilla obtunditur, & penè extinguitur. Quintum est, nullam esse medicinam, quæ communiter omnibus lumbricis enecandis conueniat, nullumque esse magis præsentaneum remedium, quàm corallina vocata, vt est muscus marinus: hac .n. in puluere vtuntur Medici isti foranei, & miracula faciunt. Adeo vt viderim

DD incre-

incredibilem copiam lumbricorum interdum deiectam hoc solo medicamento. Postremò obseruandum est ægros, qui affliꝗantur hoc morbo, plerumque pueros esse, atque omne genus medicamentorum auertere; ea propter sicuti auersantur medicamenta, ita etiam cogendi sunt omni ingenio, vt ea sumant, loquor de medicamentis, quæ ore capiuntur, quoniam extrinseca facilè admittunt. Modus cogendi pueros indicatus est à Paulo Aegineta libr. quarto. capit. quinquagesimo quinto, vbi instrumentorum mentionem facit, quibus vtendum est ad cogendum pueros. Et est cochleare, quod primum intra dentes ponitur ui, quo scilicet dentes à se inuicem abscedant, deinde fistula angusta quidem ex vna parte, latissima verò ex altera parte, & longa; hæc qua parte angusta est, mittitur in os vsque ad fauces, & qua parte latissima est, infunduntur medicamenta; sic enim fit, vt nolint, velint, sorbeant pueri medicamenta. Potest his addi, interdum ægros febre tentari cum lumbricis, interdum verò esse sine febre. Vbi febricitant, quantum fieri potest, eligenda sunt medicamenta frigidiora. Vbi autem sine febre sint, licebit vti etiam calidioribus. Atque hæc vniuersaliter erunt obseruanda in curatione lumbricorum. Sunt etiam, vt dicebam, propria remedia vniuscuiusque speciei; & primò rotundi cum sint in locis ventriculo proximis, nequaquam exigunt ea medicamenta generosa, quæ postulant cæteri; quare in his, vt habemus apud Galenum multis in locis, sat est adhibere vel absinthium, vel abrotanum, vel coriandri semen, vel decoctum calamenti. Laudatur etiam ab Aetio lapis Gagates, amygdalæ amaræ, lupinus amarus aqua non maceratus; quæ omnia varijs modis possunt vsurpari. Possunt etiam vsurpari & in decocto, & in puluere; exempli gratia si decocto placebit vti, poterit ita componi. Recipe Lupinorum p.s. absinthij p.j. brodij quantum sufficit, bulliant simul, & facta colatura addatur saccharum vsquequo dulcoretur, & poterit pro captu pueri etiam quantitas metiri interdum ad duas, tres, & quatuor vncias. Sic etiam possunt fieri decocta ex aqua, & mel misceri, vt dulcoretur. Puluis etiam sic vsurpari poterit. Recipe lapidis Gagatis drac. 1. Scordei, seminis absinthij an. scrup. 2. terantur omnia simul, & cum modico mulsæ offeratur. drac. s. uel scrup. 2. laudauit etiam Auicennas copiã olei potatam; nam, vt docui ex Aristotele, insecta omnia interimuntur oleo. Aristotel. 9. de histor. animalium 6. scribit canes, dum laborant lumbricis, à natura doctos esse, vt sumant tritici vel spicam, vt antiquus interpres transtulit, vel vt Gaza herbam tritici. Sic poterit quis ad enecandos vermes aceto acerrimo in potu uti, succo citri acido, & similiter aurantiorum succo. atque hæc intus conueniunt. Extrinsecus verò conueniunt & vnctiones, & cataplasmata; sed animaduertendum varium esse debere locum extrinsecum remediorũ in applicando in lumbricis rotundis, & in ascaridibus; quia cum ascarides infestent extrema intestina, infra umbilicũ applicanda sunt remedia, & circa podicem. In lumbricis rotundis applica circa umbilicum, & paullò supra, eò quia propria sedes ipsorũ est in primis intestinis, quæ circa eam regionem sunt collocata. Pro inunctione conueniunt hæc. Recipe succi

ci absynthii,succi abrotani an.drach.1.s.pulueris scordii, aloes an.scrup.2. olei communis vnc.1. ceræ parum misce, & fiat linimentum. Si ceratum facere placeret, sic illud componetur. Recipe myrrhæ, aloes an.drach.1. pulueris scordij, seminum absynthii, seminum citri an.scrup.s.cum cera, & resina quantum sufficit. fiat ceratum. Fiunt quoque emplastra veluti est istud. Recipe foliorum absynthii, abrotani an.m.1.lupinorum contusorum crasso modo p.1.s. bulliant simul in aquæ libr.6. & aceti squillitici libr.1. deinde omnia simul pistentur diligentissimè, & loco prædicto apponantur. Theriaca quoque succo citri, vel aceto liquata,& apposita locis dictis maximè confert; nec solum vtilis est extrinsecus,verum etiam intrinsecus; sicut etiam & semen vrticæ à Celso valdè commendatur,semen fœniculi, cimini, menthæ; siue extrinsecus, siue intrinsecus adhibeantur; conferunt ad enecandos lumbricos rotundos. Contingit verò vt lumbrici, etiamsi enecentur, non exeant, quare necessarium est,vbi non exeunt, medicamenta offerre, quæ mortuos educant; & in hoc casu laudatur rhabarbarum præ cęteris, hiera, aloe, agaricus etiam; quorum hoc, vel illo vti licebit, prout videtur ægrum ipsum, aut pituitosum, aut biliosum esse. Quare si fuerit biliosus, hoc medicamento vtendum erit. Recipe seminum citri,seminum vrticę an.drac.s.myrabolanorū citrinorum scrup.2. passularum vnc.s. fiat decoctio in aqua absynthii secundum artem, deinde. Recipe dictæ decoctionis vnc.3. rhabarbari electi scrup.2.s. seminum fœniculi, calami aromatici an.gr.1.s. infundantur secundum artem, deinde facta diligenti expressione adde mellis rosati vnc.1.s.succi citri vnc.s. misce. Hoc medicamentum efficacissimum est ad educendos & viuos, & mortuos lumbricos; addidi mel rosaceum tum vt dulcoretur medicina, tum etiam quia Alexander Trallianus in epistola de lumbricis commendat illud; quamquam existimem veteres mel rosaceum habuisse amariusculum magis, quàm nos. Sin autem æger potius sit pituitosus, aut etiam melancholicus, poterit loco rhabarbari vsurpari vel sena,vel agaricus; atque cætera iam prædicta, & hæc dixi agenda esse, dum sponte vermes ipsi enecati non exeunt.Sed si, vt sæpè vsu venit, huic malo sit etiam iunctus fluxus alui, dicebat Aetius studendum esse,vt fluor alui crassescat, & addit rationem, quia quanto magis fluit aluus, tantò copiosiores fiunt lumbrici; qua in re suspecta est mihi hæc sententia Aetii. Primò quia non video, quomodo stante alui fluxu possint lumbrici copiosiores generari; etsi enim concedam fieri in his plurimas cruditates, contingit etiam, vt secundum quod fiunt humores crudi, ita excernantur priusquam ex ipsis possint generari lumbrici. Accedit etiam, quod Auicennas, qui videtur accepisse hanc Aetij sententiam, non dicit generari vermes ex maiori fluxu,sed copiosiores educi. aliud est enim quod fiant lumbrici in fluxu alui, aliud quod exeant. Quare nisi fluxus sit immodicus, numquam est cohibendus vlla ratione, sed sinendus potius; quandoquidem animalia nocentia sic exeunt felicius. Sed si fluxus alui immodicus sit, ita vt vires penitus deiiciat, tunc sanè, vt docuit Aetius, erit satagendum vt non uiolen-

ter, sed blandè coerceatur: Quo in casu decoctum plantaginis, & portulacæ in brodio commodissimum est. Puluis etiam uermium terrestrium, sit cum sapa, uel melle exhibeatur, utilis est. Extrinsecus quoque conueniunt unctiones, & cataplasmata adstringentia moderate. exempli gratia hæc inunctio erit accommodatissima. Recipe olei rosacei omphacini, de absynthio an.unc.s.olei myrtini drach. ij. pulueris boli armeni, corticum granatorum an scrup. 1. succi limonum parum, cum cera quantum sufficit fiat linimentum. Emplastrum etiam hoc accommodatissimum est. Recipe corticum granatorum, corticum citoniorum, foliorum absynthij, rutæ, plantaginis,an.m.j.coquantur omnia, deinde pistentur diligenter, & cum modico olei rosati omphacini fiat emplastrum. Vsus autem horum emplastrorum est, ut in linteamine subtilissimo ponantur, & parti affectæ applicentur; sicque refrigerentur,recalefiant,ita ut semper saltem tepentia conseruentur. Lati lumbrici curatio parum est diuersa à curatione rotundorum,quemadmodum dicebat Aetius,& Paullus. Sed si ulla differentia est, ea proposita fuit à Gal. 14. Methodi, & ante etiam significata à Cornelio Celso, scilicet latos lumbricos uehementioribus egere medicamentis quàm rotundos. Ratio est,cum hoc animal sit satis magnum, proculdubio maioribus armis confodiendum est. Tradita tamen sunt à Medicis, quædam remedia huic malo peculiaria; & inter cætera Gal. 8. de simplici Medicina filicem scribit propriè necare latum lumbricum. Sic Alexander Trallianus scribit hoc animal interaneum interimi à nucibus regijs, à Cardamomo, & Costo; succus quoque centaurij, siue eius decoctum mirificè in hac ægritudine confert. Celsus, & Alexander laudant corticem morum, si in puluerem redactus cum modico hysopi, aut piperis exhibeatur. Pari pacto scammoneum à Celso laudatur. Theriaca quoquo mirificè ualet ad enecandum lumbricum latum. Porrò ascarides adhuc maioribus medicamentis indigent, quàm ullum aliud lumbricorum genus,quod traditum habetur à Galen.in fine 14.Methodi. Atque huius rei quinque afferuntur rationes ab Auicenna, quarum una est, hæc animalia,ut diximus, remotissima esse à uentriculo, & ab ore; & ideo si medimenta eò penetrare debent, necessarium est, ut sint ualida satis. Altera ratio est ascarides ferè semper conuolutos esse humoribus lentis, & uiscidis;propter quos fit, ut etiam si medicamenta eò penetrent, tamen nisi ualida sint, eorum uis penitus infirma sit. Tertiam adfert caussam Auicennas,quod ascarides sæpe usque ad monoculum intestinum adscendunt, ibique firmati magno labore inde auelluntur. Quarta caussa est, quod ascarides,qui ex materia crassa, & uiscida gignuntur, similiter medicamentis uehementiotibus indigeant, quæ conterere huiusmodi materiam ualeant. Postrema est, materiam, ex qua fiunt ascarides uenenosam fere esse; cum autem medicamenta sint fere uenenosa,atque simile à simili non admodum patiatur, ideò fit, ut à medicamentis, nisi sint uehementia, parum, aut nihil ferè offendantur. Cæterum ascarides habent quoque peculiaria remedia sua, quorum aliqua administrantur per aluum immediatè,ali-

tè, aliqua uerò per os. Quæ administrantur per aluum, sunt clysteres, suppositoria, fomentationes, inunctiones. Inter clysteres ab omnibus acres laudantur, ueluti sunt hi, qui fiunt ex materia sola, uel decoctione absynthij & ut aliquod exemplum habeatur. Recipe foliorum absynthij m. 1. lupinorum p. j. s. bulliant diligenter simul, deinde Recipe dictæ decoctionis lib. j. mellis rosati unc. 3. salis drach. 1. s. misce, & fiat clyster. Pro suppositorio hoc poterit parari. Recipe nitri, salis gemmæ an. scrup. 1. fellis taurini drach. 1. mellis quantum sufficit, fiat suppositorium. Fomentationes possunt parari ex decocto parato pro clysteribus. Vnctiones autem hæ sunt accommodatæ. Recipe fellis taurini drach. 1. s. pulueris lupinorum drach. ij. olei de absynthio unc. 2. uini generosi albi unc. s. misce ad ignem. Modus administrandi has inunctiones est, ut fiant ex linteamine collyria longa, & oblita hoc medicamento indantur in anum. Laudat similiter Aetius carnem salitam derasa pinguedine in formam glandis redactam. Sic etiam caseus antiquus salitus mirificè prodest. iuuat quoque cedria per clysterem infusa. Vbi expurgata sunt huiusmodi medicamentis intestina ab ascaridibus, fuit sententia Aetij utendum esse adstringentibus, quasi medicamenta adstringentia sui frigiditate, & siccitate conferant ad prohibendam nouam ascaridum generationem; eapropter, dum erit occasio, eadem curationis ratione uti conueniet. Exempli gratia huiusmodi clyster erit utilis. Recipe foliorum plantaginis, poligoni, nucleorum myrabolanorum citrinorum, corticum granatorum, baccarum myrti, lupinorum an. p. s. contusis omnibus diligenter fiat decoctum; cuius decocti. Recipe lib. 1. olei rosati omphacini unc. 4. misce, & fiat clyster, qui ut prodesse ualeat, continendus est quamdiu fieri potest. Per os etiam sunt multa, quæ laudantur in hoc genere lumbricorum curando. Laudat Auicennas scammonium, & coloquintidem. Sed hæc remedia generosa in pueris sunt uitanda; quare multò melius, & utilius medicamentum est illud, quod proponit Auicennas, factum ex succo Ireos; huiusmodi enim succus non tantum ducit aluum, & consequenter ascaridas, sed etiam peculiari quadam facultate eos interimit. Multa alia à Medicis tradita sunt remedia pro lumbricis; quæ non est, ut hoc loco prosequar omnia; sat fuerit exempla eorum, quæ putantur efficaciora proposuisse.

FINIS.